RA
389
ROMA

NAZIONALE
RA
389
ROMA

Digitized by Google

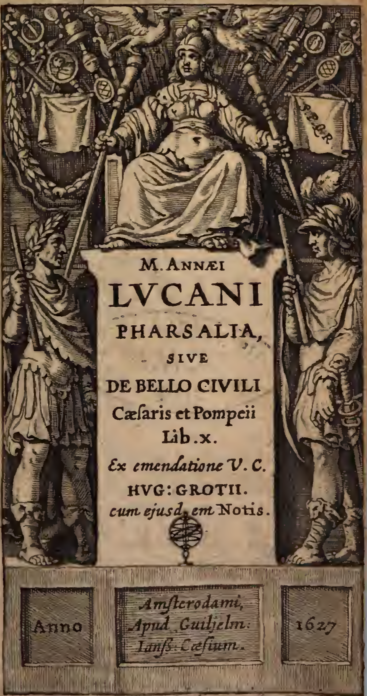
CENTRALE V E R

Digitized by Google

CENTRALE V. E. II

D 2·15

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE V. E. II
RA
389
ROMA
Digitized by Google

M. ANNÆI
LVCANI
PHARSALIA,
SIVE
DE BELLO CIVILI
Cæſaris et Pompeii
Lib. x.
Ex emendatione V. C.
HVG: GROTII.
cum ejusdem Notis.
Anno
Amſterodami,
Apud Guiljelm:
Ianſ. Cæſium.
1627

KA 389

BIBLIOTECA N. ROMA VITTORIO EMANUELE

EX LIBRO IV HISTORIARVM LVC. FLORI,

CAP. II.

Bellum Cæſaris & Pompeji,

IAm pænè toto orbe pacato, majus erat Imperium Romanum, quàm ut ullis externis viribus extingui poſſet. Itaque invidens fortuna principi gentium populo, ipſum illum in exitium ſuum armavit. Ac Mariana quidem Cinnanaque rabies intra urbem ſe præcluſerat, quaſi experiretur; Sullana tempeſtas latius, intra Italiam tamen detonuerat, Cæſaris furor atque Pompeji, Vrbem, Italiam, gentes, nationes, totumque denique qua patebat imperium, quodam quaſi diluvio & inflammatione corripuit, adeò, ut non rectè tantum civile dicatur, ac ne ſociale quidem, ſed nec externum; ſed potius commune quoddam ex omnibus, & plus quam bellum. Quippe ſi duces ejus inſpicias, totus ſenatus in partibus; ſi exercitus, hinc 11 legiones, inde 18, flos omnis & robur Italici ſanguinis: ſi auxilia ſociorum, hinc Gallici Germanique delectus, inde Deiotarus, Ariobarzanes, Tarcondimotus Cothus, omne Thraciæ, Cappadociæque, Ciliciæ, Macedoniæ, Græciæ, Italiæ, totiuſque robur Orientis: ſi moram belli, quatuor anni, & pro clade rerum, breve tempus: ſi locum & ſpatium ubi commiſſum eſt, intra Italiam; inde ſe in Galliam Hiſpaniamque deflexit; reverſumque ab occaſu, totis viribus in Epiro Theſſaliaque conſedit; hinc in Ægyp-

tum ſubitò tranſiliit: inde reſpexit Aſiam, Africæ incubuit: poſtremò in Hiſpaniam remigravit, & ibi aliquando defecit. Sed non & odia partium finita cum bello. Non enim prius quievere, quàm in urbe ipſa, medio ſenatu, eorum, qui victi erant, odia, victoris ſeſe cæde ſatiarent. Cauſa tantæ calamitatis eadem, quæ omnium, nimia felicitas. Siquidem Quincto Metello & Lucio Afranio conſulibus, cum Romana majeſtas toto orbe polleret, recenteſque victorias, Ponticos & Armenios triumphos in Pompejanis theatris Roma cantaret, nimia Pompeji potentia apud otioſos (ut ſolet) cives movit invidiam. Metellus ob imminutum Cretæ triumphum, Cato adverſus potentes ſemper obliquus, detrectare Pompejum, actiſque ejus obſtrepere. Hic dolor tranſverſum egit, & ad præſidia dignitati paranda impulit. Fortè tunc Craſſus genere, divitiis, dignitate florebat, vellet tamen auctiores opes. Cajus Cæſar eloquentia, & ſpiritu, & jam conſulatu allevabatur. Pompejus tamen ſuper utrumque eminebat. Sic igitur Cæſare dignitatem comparare, Craſſo augere, Pompejo retinere cupientibus, omnibuſque pariter potentiæ cupidis, de invadenda Repub. facilè convenit. Ergo cum mutuis viribus in ſuum quiſque decus niteretur, Galliam Cæſar invaſit, Craſſus Aſiam, Pompejus Hiſpaniam, tres maximos exercitus: & ſic jam orbis imperium, ſocietate trium principum occupatur. Decem annos traxit iſta dominatio. Exinde quoniam mutuo metu tenebantur, Craſſi morte apud Parthos, & morte Iuliæ Cæſaris filiæ, quæ nupta Pompejo, generi ſoceriq; concordiam matrimonii fœdere tenebat, ſtatim æmulatio erupit. Iam Pompejo ſuſpectæ Cæſaris opes, & Cæſari

Pompejana

Pompejana dignitas gravis. Nec hic ferebat parem,nec ille ſuperiorem. Nefas! ſic de principatu laborabant, tanquam duos tanta imperii fortuna non caperet. Ergo Lentulo Marcelloque conſulibus rupta prima conjurationis fide, de ſucceſſione Cæſaris ſenatus, idemque Pompejus agitabat: nec ille abnuebat, ſi ratio ſui proximis comitiis haberetur conſulatus: abſenti, quem decem tribuni favente Pompejo nuper decreverant,tum diſſimulante eodem negabatur. Veniret, & peteret majorum more. Ille contra flagitare decreta, ac niſi in fide permanerent,non ſe dimiſſurum exercitum. Ergo ut in hoſtem decernitur. His Cæſar agitatus, ſtatuit præmia armorum armis defendere.prima civilis belli arena,Italia fuit: cujus arces levibus præſidiis Pompejus inſederat: ſed omnia ſubito Cæſaris impetu oppreſſa ſunt. Prima Arimino ſigna cecinerunt. Tum pulſus Etruria Libo, Vmbria Thermus, Domitius Corfinio. Et peractum erat bellum ſine ſanguine,ſi Pompejum Brunduſii opprimere, ut cœperat, potuiſſet. Sed ille per obſeſſi clauſtra portus nocturna fuga evaſit. Turpe dictu, modo princeps patrum, pacis bellique moderator, per triumphatum à ſe mare lacerata & pæne inermi nave fugiebat. Nec Pompejus ab Italia, quam ſenatus ab urbe fugatur prior: quam pæne vacuam metu, Cæſar ingreſſus,conſulem ſe ipſe facit. Ærarium quoque ſanctum, quia tardius aperiebant Tribuni, juſſit effringi: cenſumque & patrimonium populi Romani ante rapuit, quam imperium. pulſo fugatoque Pompejo, maluit prius ordinare provincias,quam ipſum ſequi. Siciliam & Sardiniam annonæ pignora, per legatos habuit. Nihil hoſtile erat in Gallia. pacem ipſe fecerat. Sed ad Hiſpa-

nienſes Pompeji exercitus tranſeunti per eam duci, portas claudere auſa Maſsilia eſt. Miſera, dum cupit pacem, belli metu in bellum incidit: ſed quia tutis muris erat, vinci eam ſibi juſsit abſenti. Græcula civitas, non pro mollitia nominis, & vallum cædere, & incendere machinas auſa, & congredi navibus: ſed Brutus, cui mandatum erat bellum, victos terra marique perdomuit: mox dedentibus ſeſe ablata omnia præter (quam potiorem omnibus habebant) libertatem. Anceps variumq;, & cruentum in Hiſpania bellum cum legatis Cnei Pompeji Petrejo & Afranio, quos Ilerdæ caſtra habentes, apud Sicorim amnem obſidere, & oppido intercludere aggreditur. Interim obundatione verni fluminis, commeatibus prohibet. Sic fame caſtra tentata ſunt, obſeſsorque ipſe quaſi obſidebatur: ſed ubi pax fluminis rediit; populationibus & pugna campos aperuit, iterum ferox inſtat, & cedentes ad Celtiberiam conſecutus, aggere & vallo, & per hæc ſiti ad deditionem compulit. Sic citerior Hiſpania recepta eſt, nec ulterior moram fecit. Quid enim una poſt quinque legiones? Itaque ultro cedente Varrone, Gades, Fretum, Oceanus, omnia felicitatem Cæſaris ſequebantur. Aliquid tamen adverſus abſentem ducem auſa fortuna eſt circa Illyricum & Africam, quaſi de induſtria proſpera ejus adverſis radiarentur. Quippè cum fauces Adriatici maris juſsi occupare Dolabella & Antonius, ille Illyrico, hic Corcyreo littore caſtra poſuiſsent, jam maria latè tenente Pompejo, repentè caſtra legatus ejus Octavius, & Libo ingentibus copiis claſſicorum utrimque circumvenit, deditionem fames extorſit Antonio. Miſsæ quoque à Baſillo in auxilium ejus rates, quales inopia na-

vium

vium fecerat, nova Pompejanorum arte Cilicum actis ſub mari funibus, captæ quaſi per indaginem. duas tamen æſtus explicuit: una, quæ Opiterginos ferebat, in vadis hæſit, memorandumq; poſteris exitum dedit. Quippè vix mille juvenum manus, circumfuſi undique exercitus per totum diem tela ſuſtinuit: & cum exitum virtus non haberet, tamen ne in deditionem veniret, hortante tribuno Vultejo mutuis ictibus in ſe concurrit. In Africa quoque par & virtus & calamitas Curionis fuit, qui ad recipiendam provinciam miſſus, pulſo fugatoque Varo jam ſuperbus, ſubitum Iubæ regis adventum, equitatumque Maurorum ſuſtinere non potuit. Patebat victo fuga, ſed pudor ſuaſit, ut amiſſum ſua temeritate exercitum, morte ſequeretur. Sed jam debitum par fortuna flagitante, ſedē bello Pompejus Epiron elegerat, nec Cæſar moratus: quippe ordinatis à tergo omnibus, quamvis hyems media prohiberet tempeſtate, ad bellum navigavit: poſitiſque ad Oricum caſtris, cum pars exercitus ob inopiam navium cum Antonio dimiſſa, Brundiſii moram faceret: adeo impatiens erat, ut ad arceſſendos eos, ardente ventis mari, nocte concubia, ſpeculatorio navigio, ſolus ire tentaverit. Exſtat ad trepidum tanto diſcrimine gubernatorem vox ipſius: Quid times? Cæſarem vehis. contractis in unum undiq; omnibus copiis, poſitiſque cominus caſtris, diverſa erant ducum conſilia. Cęſar pro natura ferox, & conficiendæ rei cupidus, oſtentare aciem, provocare, laceſſere, nunc obſidione caſtrorum, quæ erant ſedecim millium vallo obducta (Sed quid his obeſſet obſidio, qui patente mari omnibus copiis abundarēt?) nunc expugnatione Dyrrhachii irrita, (quippe quam vel

 ſitus

ſitus inexpugnabilem faceret) ad hoc, aſſiduis in eruptionem hoſtium præliis (quo tempore egregia virtus Scævæ centurionis enicuit, cujus in ſcuto centum atque viginti tela ſedere) jam verò direptione urbium ſociarum, cum Oricum & Gomphos, & alia caſtella Theſſaliæ vaſtaret: Pompejus adverſus hæc nectere moras, tergiverſari ſimul, ut hoſtem interclуſum undique inopia commeatuum terreret, utque ardentiſſimi ducis conſeneſceret impetus. Nec diutius profuit duci ſalutare conſilium. Milites otium, ſocii moram, principes ambitum ducis increpabant. Sic præcipitantibus fatis, prælio ſumta eſt Theſſalia, & Philippicis campis, urbis, imperii, generis humani fata commiſſa ſunt. Nunquam ullo loco tantum virium populus Romanus, tantum dignitatis fortuna vidit. Trecenta amplius millia hinc & illinc præter auxilia regum & ſenatus. Nunquam imminentis ruinæ manifeſtiora prodigia, fuga victimarum, examina,* inſignes interdiu tenebræ. Dux ipſe & nocturna imagine theatri ſui audiens plauſum in modum planctus circumſonare, & manè cum pullo amiculo (nefas) apud principia conſpectus eſt. Nunquam acrior neque alacrior exercitus Cæſaris fuit. Inde claſſica prius, Inde tela. Annotatum quoque committentis aciem Craſtini pilum: qui mox adacto in os gladio, ſic inter cadavera repertus, libidinem ac rabiem qua pugnaverat, ipſa novitate vulneris præferebat. Sed nec minus admirabilior illius exitus belli. Quippe cum Pompejus adeò equitum copia abundaret, ut facilè circumventurus ſibi Cæſarem videretur, circumventus ipſe eſt. Nam cum diu æquo marte contenderent, juſſuque Pompeji fuſus à cornu erupiſſet equitatus,

tatus,

tatus, repentè hinc ſigno dato, Germanorum cohortes tantum in effuſos equites fecere impetum, ut illi eſſe pedites, hi venire in equis viderentur. Hanc ſtragem fugientis equitatus, levis armaturæ ruina comitata eſt. Tunc terrore latius dato, turbantibus invicem copiis, reliqua ſtrages quaſi una manu facta eſt. Nec ulla res magis exitio fuit, quàm ipſa exercitus magnitudo. Multus in eo prælio Cæſar fuit, mediuſque inter imperatorem & militem. Voces quoque obequitantis exceptæ, altera cruenta, ſed docta, & ad victoriam efficax, Miles, faciem feri: altera ad jactationem compoſita, Parce civibus: cum ipſe ſequeretur. Felicem utcunque in malis Pompejum, ſi eadem ipſum, quæ exercitum ejus, fortuna traxiſſet. Superſtes dignitati ſuæ vixit, ut cum majore dedecore per Theſſalica Tempe equo fugeret, pulſus Lariſſa: in deſerto Ciliciæ ſcopulo; fugam in Parthos, Africam, vel Ægyptum agitaret: ut denique in Peluſiaco littore, imperio viliſsimi regis, conſiliis ſpadonum, &, ne quid malis deſit, Septimii deſertoris ſui gladio trucidatus, ſub oculis uxoris ſuæ liberorumque moreretur. Quis non peractum eſſe cum Pompejo crederet bellum? Atqui acrius multò atque vehementius Theſſalici incendii cineres recaluere. Et in Ægypto quidem adverſus Cæſarem ſine partibus bellum. Quippe cum Ptolomæus rex Alexandriæ ſummum civilis belli ſcelus peregiſſet, fœduſque amicitiæ cum Cæſare medio Pompeji capite ſanxiſſet, ultionem tanti viri manibus quærente fortuna, cauſa non defuit. Cleopatra regis ſoror affuſa Cæſaris genibus, partem regni repoſcebat. Aderat puellæ forma, & quæ duplicaretur ex illo, quòd talis paſſa videbatur injuriam: odium ipſius

ipſius regis, qui Pompeji cædem partium Fato, non Cæſari dederat, haud dubiè idem in ipſum auſurus ſi expediſſet. Quam ubi Cæſar reſtitui juſsit in regnum, ſtatim ab eiſdem percuſſoribus Pompeji obſeſſus in regia, quamvis exigua manu ingentis exercitus molem mira virtute ſuſtinuit. Ac primum ædificiorum proximorum atque navalium incendio, infeſtorum hoſtium tela ſubmovit: mox in peninſulam Pharon ſubitus evaſit: inde depulſus in maria, mira felicitate ad proximam claſſem enatavit, relicto quidem in fluctibus paludamento, ſeu fato, ſeu conſilio, ut illud ingruentibus hoſtium telis ſaxiſque peteretur. Tandem receptus à claſſicis ſuis, undique ſimul hoſtes adortus, de imbelli ac perfida gente, juſta generi manibus dedit. Quippe & Theodorus magiſter, auctor totius belli, & ne virilia quidem portenta, Pothinus atque Ganymedes diverſi per mare & transfugio & morte conſumti. Regis ipſius corpus obrutum limo repertum eſt in aureæ loricæ honore. In Aſia quoque novus rerum motus à Ponto, planè quaſi de induſtria captante fortuna hunc Mithridatico regno exitum, ut à Pompejo pater, à Cæſare filius vinceretur. Rex Pharnaces magis diſcordiæ noſtræ fiducia, quam virtutis ſuæ, infeſto in Cappadociam agmine ruebat. Sed hunc Cæſar aggreſſus, uno, & (ut ſic dixerim) non toto prælio obtrivit, more fulminis, quod uno eodemque momento venit, percuſſit, abſceſſit. Nec vana de ſe prædicatio eſt Cæſaris, ante victum hoſtem eſſe, quam viſum. Sic cum exteris. At in Africa cum civibus multo atrocius quam in Pharſalia. Huc reliquias partium naufragarum quidam furoris æſtus expulerat: nec reliquias diceres, ſed integrum

bellum. Sparſæ magis, quam oppreſſæ vires erant. Auxerat ſacramentum ipſa clades Imperatoris: nec degenerabat ducum ſucceſſio. Quippe ſatis amplè ſonabat in Pompejani nominis locum, Cato & Scipio. Acceſſit copiis Mauritanus rex Iuba, videlicet ut latius vinceret Cæſar. Nihil ergo inter Pharſaliam & Thapſon, niſi quod amplior, eoque acrior Cæſarianorum impetus fuit, indignantium poſt Pompejum creviſſe bellum. Denique quod alias nunquam, ante imperium ducis ſua ſponte ſigna cecinerunt. Strages à Iuba cœpit; ejus elephanti bellorum rudes, & nuper à ſilva, conſternati ſubito clangore, ſtatim & exercitus in fugam, & duces fortius quam ut effugerent, non inconſpicua tamen morte omnium. Iam Scipio nave fugiebat, ſed aſſecutis eum hoſtibus, gladium per viſcera exegit, & ubi eſſet quodam requirente, reſpondit hoc ipſum: Bene ſe habet Imperator. Iuba cum ſe recepiſſet in regiam, magnificè epulatus, cum Petrejo fugæ comite, ſuper menſas & pocula interficiendum ſe ei præbuit. Ille & regi ſuffecit, & ſibi: cum interim ſemeſi in medio cibi, & parentalia fercula regio ſimul Romanoque ſanguine madebant. Cato non interfuit bello, poſitiſque ad Bragadam caſtris, Vticam velut altera Africæ clauſtra ſervabat. Sed accepta partium clade, nihil cunctatus (ut ſapiente dignum erat) mortem etjam lætus accivit. Nam poſtquam filium comiteſque amplexu dimiſit, in nocte lecto ad lucernam Platonis libro qui immortalitatem animæ docet, paululum quievit: tum circa primam vigiliam ſtricto gladio revelatum manu pectus ſemel iterumque percuſſit. Auſi poſt hoc virum medici violare fomentis. Ille paſſus dum abſcederent, reſcidit

plagas:

plagas: ſecutaque vis ſanguinis moribundas manus in ipſo vulnere reliquit. Quaſi non eſſet uſquam dimicatum, ſic arma rurſus, & partes: quantoque Africa ſupra Theſſaliam fuit, tanto Africam ſuperabat Hiſpania: plurimumque favoris partibus addebat fraternitas ducum, & pro uno duos ſtare Pompejos. Itaque nuſquam atrocius, nec tam ancipiti marte concurſum eſt. Primum in ipſo oſtio Oceani Varus Didiuſque legati conflixere. Sed acrius fuit cum ipſo mari, quam inter ſe navibus, bellum. Siquidem velut furorem civium caſtigaret Oceanus, utramque claſſem naufragio cæcidit. Quinam ille horror, cum eodem tempore fluctus, procellæ, armamenta confligerent? adde ſitus ipſius formidinem, vergentia in unum, hinc Hiſpaniæ, inde Mauritaniæ littora, mare & inteſtinum & externum, imminenteſque Herculis ſpeculas: cum omnia undique ſimul prælio & tempeſtate ſævirent. mox circa obſidiones urbium utrimque diſcurſum eſt, quæ miſeræ inter hos atque illos duces ſocietatis Romanæ pœnas dabant. &c.

ALIUD

Argumentum Pharſaliæ.

CUm provinciæ conſulares, Hiſpaniæ Pompejo, Craſſo Syria & Parthicum bellum, Cæſari Gallia Germaniaque datæ eſſent; Craſſuſque periiſſet, & Cæſari in alterum luſtrum prorogata eſſet poteſtas, decretuſque à X tribubus Conſulatus, & Pompejus Iulia defuncta ſuſpectas haberet Cæſaris opes, Marcellus Coſ. de Cæſaris ſucceſsione

agere

agere cœpit. Hic verò pacata jam intra novem annos univerſa provincia, non abnuebat, modò in proximis comitiis ſui abſentis ratio haberetur. Sed adverſantibus Pompejanis decretum eſt, ut dimiſſo exercitu veniret, & peteret more majorum. Ille, niſi & Pompejus ab armis cederet, & niſi decretis ſtaretur, ſe non dimiſſurum reſpondens, pro hoſte habetur. Iratus igitur provincia cum exercitu Romam verſus egreditur, tantumque terroris urbi incutit, ut Pompejus cum Senatu Capuam, inde Brunduſium fugerit. ibi obſeſſus à Cæſare vix evadit in Græciam. Cæſar Romam reverſus ærarium direptum ſuis militibus dividit. Hinc in Hiſpaniam contendens, Maſsiliæ, in via, oppugnatione Bruto delegata, ipſe Petrejum & Afranium Pompejanarum duces partium, in Hiſpania ſuperavit. Inde Romam reverſus in Epirum trajecit, ubi tum rei frumentariæ inopia laborans, tum à Pompejo preſſus ac pęnè devictus, caſtra in Theſſaliam tranſtulit. hic acie ſuperatus Pompejus Lesbon fugit; inde cum uxore Cornelia in Ægyptum navigavit, fretus Ptolemæi regis amicitia: cujus tamen juſſu, conſilio Pothini interfectus eſt, ſpectante conjuge & altero filio. Cæſar fugientem Pompejum in Ægyptum ſequutus, ab Achilla regis præfecto in Alexandria obſeſſus in Pharon evaſit. ibi ab hoſtibus oppreſſus ſe è navicula conjecit, ac per ducentos paſsus ad ſuam claſsem enatavit. mox perfidiam hoſtium ultus, rege ſublato, Cleopatram ſororem regis in regnum confirmavit.

IOANNIS SVLPICII VERVLANI

In ſingulos M. Annæi Lucani Libros

ARGVMENTA.

PRIMVS *bella movens expellit ab urbe Senatum.*
Brunduſium oppugnat, Magnū fugat atq; ſecundus.
Tertius exornatque Duces, & Phacida vexat.
Ad Siccrim quartus certat, longaſque Salonas.
Quintus ab Heſperiis victorem mittit in hoſteis.
Clauditur in ſexto pater, & ſtirps conſulit Vmbras.
Septimus expugnat parteis, Magnumque repellit.
Octavus Magni cædem cum funere deflet.
Per Libycas nono victos Cato ducit arenas.
Exponit decimus cœnam, fraudeſque Photini.

M. AN-

M. ANNÆI LVCANI Civilis Belli

SIVE PHARSALIÆ

Liber Primus.

Io. Sulpicii Verulani Argumentum.

PRimus habet belli cauſſas, utque actus ab ira
Præcipiti Cæſar Rubiconis tranſilit undas,
Vicinumque minax invadit Ariminon: inde
Excipit attonita dejectos urbe Tribunos,
Ad bellumque ſuos animat, revocatque cohorteis,
Auxilium fidum: terror tum ſcribitur urbis,
Et fuga Pompeii trepidans, pavidique Senatus.
Poſt hæc prodigia, & vatum reſponſa canuntur.

BELLA per Emathios plus quam civilia campos,
Iuſque datum ſceleri canimus, populumque potentem
In ſua victrici converſum viſcera dextra:
Cognataſque acies: & rupto fœdere regni
Certatum totis concuſſi viribus orbis,
In commune nefas: infeſtiſque obvia ſignis
Signa, pares aquilas, & pila minantia pilis.
Quis furor ô cives? quæ tanta licentia ferri,
Gentibus inviſis Latium præbere cruorem?
Cumque ſuperba foret Babylon ſpolianda trophæis
Auſoniis, umbraque erraret Craſſus inulta,
Bella geri placuit nullos habitura triumphos?
Heu, quantum potuit terræ, pelagique parari
Hoc, quem civiles hauſerunt, ſanguine, dextræ!
Vnde venit Titan, & nox ubi ſidera condit,
Quaque dies medius flagrantibus æſtuat horis,
Et qua bruma rigens, ac neſcia vere remitti,
Aſtringit Scythicum glaciali frigore pontum:

Sub juga jam Seres, jam barbarus iſſet Araxes,
Et gens ſi qua jacet naſcenti conſcia Nilo.
Tunc, ſi tantus amor belli tibi Roma nefandi,
Totum ſub Latias leges cum miſeris orbem,
In te verte manus: nondum tibi defuit hoſtis.
At nunc ſemirutis pendent quod mœnia tectis
Vrbibus Italiæ, lapſiſque ingentia muris
Saxa jacent, nulloque domus cuſtode tenentur,
Rarus & antiquis habitator in urbibus errat:
Horrida quod dumis, multoſquè inarata per annos
Heſperia eſt, deſuntque manus poſcentibus arvis:
Non tu Pyrrhe ferox, nec tantis cladibus auctor
Pœnus erit; nulli penitus diſcindere ferro
Contigit: alta ſedent civilis vulnera dextræ.
Quod ſi non aliam venturo fata Neroni
Invenere viam, magnoque æterna parantur
Regna deis, cœlumque ſuo ſervire Tonanti
Non niſi ſævorum potuit poſt bella gigantum:
Jam nihil o Superi querimur: ſcelera ipſa, nefaſque
Hac mercede placent: diros Pharſalia campos
Impleat: & Pœni ſaturentur ſanguine manes:
Vltima funeſta concurrant prœlia Munda.
His, Cæſar, Peruſina fames, Mutinæque labores
Accedant fatis: &, quas premit aſpera, claſſes,
Leucas: & ardenti ſervilia bella ſub Ætna.
Multum Roma tamen debet civilibus armis,
Quod tibi res acta eſt. Te, cum ſtatione peracta
Aſtra petes ſerus, prælati regia cœli
Excipiet gaudente polo: ſeu ſceptra tenere,
Seu te flammigeros Phœbi conſcendere currus,
Telluremque nihil mutato ſole timentem
Igne vago luſtrare juvet: tibi numine ab omni
Cedetur: juriſque tui natura relinquet
Quis deus eſſe velis; ubi regnum ponere mundi.
Sed neque in Arctoo ſedem tibi legeris orbe:
Nec polus adverſi calidus qua mergitur Auſtri;
Vnde tuam videas obliquo ſidere Romam,
Ætheris immenſi partem ſi preſſeris unam,
Sentiet axis onus. librati pondera cœli
Orbe tene medio: pars ætheris illa ſereni
Tota vacet, nullæque obſtent à Cæſare nubes.
Tunc genus humanum poſitis ſibi conſulat armis,
Inque vicem gens omnis amet: pax miſſa per orbem
Ferrea belligeri compeſcat limina Iani.
Sed mihi jam numen: nec, ſi te pectore vates
Accipiam, Cirrhæa velim ſecreta moventem

Sollicitam

Sollicitare Deum, Bacchumque avertere *Nyſa.*
Tu ſatis ad dandas Romana in carmina vires.
Fert animus cauſas tantarum expromere rerum:
Immenſumq; aperitur opus, quid in arma furentem
Impulerit populum, quid pacem excuſſerit orbi.
Invida fatorum ſeries, ſummiſque negatum
Stare diu; *nimioque* graves ſub pondere lapſus,
Nec ſe Roma ferens. ſic, cum compage ſoluta
Secula tot mundi ſuprema coegerit hora,
Antiquum repetens iterum chaos, omnia miſtis
Sidera ſideribus concurrent: ignea pontum
Aſtra petent: tellus extendere littora nolet,
Excutietque fretum: fratri contraria Phœbe
Ibit, & obliquum bigas agitare per orbem
Indignata, diem poſcet ſibi: totaque diſcors
Machina divulſi turbabit fœdera mundi.
In ſe magna ruunt. lætis hunc numina rebus
Creſcendi poſuere modum. nec gentibus ullis
Commodat in populum, terræ, pelagiq; potentem,
Invidiam Fortuna ſuam. tu cauſa malorum
Facta tribus dominis communis Roma, nec unquam
In turbam miſſi feralia fœdera regni.
O malè concordes, nimiaque cupidine cæci,
Quid miſcere juvat vires, orbemque tenere
In medio? dum terra fretum, terramque levabit
Aër, & longi volvent Titana labores,
Noxque diem cœlo totidem per ſigna ſequetur;
Nulla fides regni ſociis, omniſque poteſtas
Impatiens conſortis erit. nec gentibus ullis
Credite; nec longè fatorum exempla petantur:
Fraterno primi maduerunt ſanguine muri.
Nec pretium tanti tellus, pontuſque furoris
Tunc erat: exiguum dominos commiſit aſylum.
Temporis anguſti manſit concordia diſcors,
Paxque fuit non ſponte ducum. nam ſola futuri
Craſſus erat belli medius mora. Qualiter undas
Qui ſecat, & geminũ gracilis mare ſeparat Iſthmos,
Nec patitur conferre fretum: ſi terra recedat,
Ionium Ægæo frangat mare: ſic, ubi ſæva
Arma ducum dirimens, miſerando funere Craſſus
Aſſyrias Latio maculavit ſanguine Carras,
Parthica Romanos ſolverunt damna furores.
Plus illa vobis acie, quam creditis, actum eſt
Arſacidæ: bellum victis civile dediſtis.
Dividitur ferro regnum: populique potentis,
Quæ mare, quæ terras, quæ totum poſſidet orbem,

Non cepit fortuna duos. nam pignora juncti
Sanguinis, & diro ferales omine tedas
Abſtulit ad manes, Parcarum, Iulia, ſæva
Intercepta manu. quod ſi tibi fata dediſſent
Majores in luce moras, tu ſola furentem
Inde virum poteras, atque hinc retinere parentem;
Armataſque manus excuſſo jungere ferro,
Vt generos ſoceris mediæ junxere Sabinæ.
Morte tua diſcuſſa fides, bellumque movere
Permiſſum eſt ducibus: ſtimulos dedit æmula virtus.
Tu nova ne veteres obſcurent acta triumphos,
Et victis cedat piratica laurea Gallis,
Magne times: te jam ſeries, uſuſque laborum
Erigit, impatienſque loci fortuna ſecundi.
Nec quenquam jam ferre poteſt, Cæſarve priorem,
Pompejuſve parem. quis juſtius induit arma,
Scire nefas: magno ſe judice quiſque tuetur:
Victrix cauſa Deis placuit, ſed victa Catoni.
Nec coiere pares: alter vergentibus annis
In ſenium, longoque togæ tranquillior uſu
Dedidicit jam pace ducem: famæque petitor
Multa dare in vulgus: totus popularibus auris
Impelli, plauſuque ſui gaudere theatri:
Nec reparare novas vires; multumque priori
Credere fortunæ. ſtat magni nominis umbra.
Qualis frugifero quercus ſublimis in agro
Exuvias veteres populi, ſacrataque geſtans
Dona ducum: nec jam validis radicibus hærens,
Pondere fixa ſuo eſt: nudoſque per aera ramos
Effundens, trunco, non frondibus, efficit umbram:
At quamvis primo nutet caſura ſub Euro,
Tot circum ſilvæ firmo ſe robore tollant,
Sola tamen colitur. Sed non in Cæſare tantum
Nomen erat, nec fama ducis: ſed neſcia virtus
Stare loco: ſoluſque pudor non vincere bello.
Acer, & indomitus; quo ſpes, quoque ira vocaſſet,
Ferre manum, & nunquã temerando parcere ferro.
Succeſſus urgere ſuos: inſtare favori
Numinis: impellens quicquid ſibi ſumma petenti
Obſtaret: gaudenſque viam feciſſe ruina.
Qualiter expreſſum ventis per nubila fulmen
Ætheris impulſi ſonitu, mundique fragore
Emicuit, rupitque diem, populoſque paventes
Terruit, obliqua præſtinguens lumina flamma;
In ſua templa furit: nullaque exire vetante
Materia, magnamque cadens, magnamque revertens

Dat

Dat ſtragem late, ſparſoſque recolligit ignes.
  Hæ ducibus cauſæ ſuberant: ſed publica belli
Semina, quæ populos ſemper merſere potentes.
Namque ut opes nimias mundo fortuna ſubacto
Intulit, & rebus mores ceſſere ſecundis,
Prædaque & hoſtiles luxum ſuaſere rapinæ:
Non auro, tectiſve modus: menſaſque priores
Aſpernata fames: cultus geſtare decoros
Vix nuribus, rapuere mares: fœcunda virorum
Paupertas fugitur, totoque accerſitur orbe,
Quo gens quæque perit. tunc longos jungere fines
Agrorum, & quondam duro ſulcata Camilli
Vomere, & antiquos Curiorum paſſa ligones,
Longa ſub ignotis extendere rura colonis.
Non erat is populus, quem pax tranquilla juvaret,
Quem ſua libertas immotis paſceret armis.
Inde iræ faciles, &, quod ſuaſiſſet egeſtas,
Vile nefas: magnumque decus, ferroque petendum,
Plus patria potuiſſe ſua: menſuraque juris
Vis erat: hinc leges, & plebiſcita coactæ;
Et cum Conſulibus turbantes jura Tribuni:
Hinc rapti pretio faſces, ſectorque favoris
Ipſe ſui populus; letaliſque ambitus urbi,
Annua venali referens certamina Campo:
Hinc uſura vorax, avidumque in tempore fœnus;
Et concuſſa fides; & multis utile bellum.
  Iam gelidas Cæſar curſu ſuperaverat Alpes;
Ingenteſque animo motus, bellumque futurum
Ceperat. ut ventum eſt parvi Rubiconis ad undas,
Ingens viſa duci patriæ trepidantis imago,
Clara per obſcuram vultu mœſtiſſima noctem,
Turrigero canos effundens vertice crines,
Cæſarie lacera, nudiſque adſtare lacertis,
Et gemitu permiſta loqui: Quo tenditis ultra?
Quo fertis mea ſigna viri? ſi jure venitis,
Si cives: hucuſque licet. Tunc perculit horror
Membra ducis, riguere comæ, greſſumque coercens
Languor in extrema tenuit veſtigia ripa.
Mox ait: O magnæ qui mœnia proſpicis urbis
Tarpeja de rupe tonans, Phrygiique penates
Gentis Iuleæ, & rapti ſecreta Quirini,
Et reſidens celſa Latialis Iuppiter Alba,
Veſtaleſque foci, ſummique o numinis inſtar
Roma, fave cœptis: non te furialibus armis
Perſequor: en adſum victor terraque, marique
Cæſar, ubiq; tuus, (liceat modo) nunc quoq;, miles.

Ille erit ille nocens, qui me tibi fecerit hoſtem.
Inde moras ſolvit belli, tumidumque per amnem
Signa movet propere. ſic cum ſqualentibus arvis
Æſtiferæ Libyes viſo Leo comminus hoſte
Subſedit dubius, totam dum colligit iram,
Mox ubi ſe ſævæ ſtimulavit verbere caudæ,
Erexitque jubam, & vaſto grave murmur hiatu
Infremuit: tum torta levis ſi lancea Mauri
Hæreat, aut latum ſubeant venabula pectus,
Per ferrum tanti ſecurus vulneris exit.
Fonte cadit modico, parviſque impellitur undis
Puniceus Rubicon, cum fervida canduit æſtas:
Perque imas ſerpit valles, & Gallica certus
Limes ab Auſoniis diſterminat arva colonis.
Tunc vires præbebat hyems, atque auxerat undas
Tertia jam gravido pluvialis Cynthia cornu,
Et madidis Euri reſolutæ flatibus Alpes.
Primus in obliquum ſonipes opponitur amnem
Excepturus aquas. molli tum cetera rumpit
Turba vado fracti faciles jam fluminis undas.
Cæſar ut adverſam ſuperato gurgite ripam
Attigit, Heſperiæ vetitis & conſtitit arvis,
Hic, ait, hic, pacem, temerataque jura relinquo;
Te fortuna ſequor: procul hinc jam fœdera ſunto.
Credidimus fatis, utendum eſt judice bello.
Sic fatus, noctis tenebris rapit agmina ductor
Impiger, & torto Balearis verbere fundæ
Ocyor, & miſſa Parthi poſt terga ſagitta:
Vicinumque minax invadit Ariminum, ut ignes
Solis lucifero fugiebant aſtra relicto.
Iamque dies primos belli viſura tumultus
Exoritur: ſeu ſponte Deum, ſeu turbidus Auſter
Impulerat, mœſtam tenuerunt nubila lucem.
Conſtitit ut capto juſſus deponere miles
Signa foro, ſtridor lituum, clangorque tubarum
Non pia concinuit cum rauco claſſica cornu.
Rupta quies populi, ſtratiſque excita juventus
Diripiunt ſacris affixa penatibus arma,
Quæ pax longa dabat: nuda jam crate fluentes
Invadunt clypeos, curvataque cuſpide pila,
Et ſcabros nigræ morſu rubiginis enſes.
Vt notæ fulſere aquilæ, Romanaque ſigna,
Et celſus medio conſpectus in agmine Cæſar,
Diriguere metu, gelidos pavor alligat artus,
Et tacito mutos volvunt ſub pectore queſtus.
O male vicinis hæc mœnia condita Gallis!

O triſti damnata loco! pax alta per omnes,
Et tranquilla quies populos: nos præda furentum,
Primaque caſtra ſumus. melius fortuna dediſſes
Orbe ſub Eoo ſedem, gelidaque ſub Arcto,
Erranteſque domos, Latii quam clauſtra tueri.
Nos primi Senonum motus, Cimbrumque ruentem
Vidimus, & Martem Libyes, curſumque furoris
Teutonici. quoties Romam fortuna laceſſit,
Hac iter eſt bellis. gemitu ſic quiſque latenti,
Non auſus timuiſſe palam: vox nulla dolori
Credita: ſed quantum, volucres cum bruma coercet,
Rura ſilent, mediuſque jacet ſine murmure pontus;
Tanta quies. Noctis gelidas lux ſolverat umbras:
Ecce faces belli, dubiæque in prœlia menti
Vrgentes addunt ſtimulos, cunctaſque pudoris
Rumpunt fata moras: juſtos Fortuna laborat
Eſſe ducis motus, & cauſas invenit armis.
Expulit ancipiti diſcordes urbe Tribunos
Victo jure minax jactatis curia Gracchis.
Hos jam mota ducis, vicinaque ſigna petentes
Audax venali comitatur Curio lingua:
Vox quondam populi, libertatemque tueri
Auſus, & armatos plebi miſcere potentes.
Vtque ducem varias volventem pectore curas,
Conſpexit: dum voce tuæ potuere juvari
Cæſar, ait, partes, quamvis nolente Senatu,
Traximus imperium, tunc, cum mihi Roſtra tenere
Ius erat, & dubios in te transferre Quirites.
Sed poſtquam leges bello ſiluere coactæ,
Pellimur è patriis laribus, patimurque volentes
Exilium: tua nos faciat victoria cives.
Dum trepidant nullo firmatæ robore partes,
Tolle moras: ſemper nocuit differre paratis.
Par labor atque metus pretio majore petuntur,
Bellantem geminis tenuit te Gallia luſtris,
Pars quota terrarum? facili ſi prœlia pauca
Geſſeris eventu, tibi Roma ſubegerit orbem.
Nunc neque te longi remeantem pompa triumphi
Excipit, aut ſacras poſcunt Capitolia laurus:
Livor edax tibi cuncta negat: genteſque ſubactas
Vix impune feres: ſocerum depellere regno
Decretum eſt genero. partiri non potes orbem:
Solus habere potes. Sic poſtquam fatus, & ipſi
In bellum prono tantum tamen addidit iræ,
Accenditque ducem, quantum clamore juvatur
Eleus ſonipes, quamvis jam carcere clauſo

 Immineat

Immineat foribus, pronuſque repagula laxet.
Convocat armatos extemplo ad ſigna maniples:
Vtque ſatis trepidum turba coeunte tumultum
Compoſuit vultu, dextraque ſilentia juſſit:
Bellorum o ſocii, qui mille pericula Martis
Mecum (ait) experti, decimo jam vincitis anno.
Hoc cruor Arctois meruit diffuſus in arvis,
Vulneraq;, & mortes, hyemeſq; ſub Alpibus actę?
Non ſecus ingenti bellorum Roma tumultu
Concutitur, quam ſi Pœnus tranſcenderet Alpes
Annibal. implentur valido tirone cohortes:
In claſſem cadit omne nemus: terraque marique
Iuſſus Cæſar agi. quid? ſi mihi ſigna jacerent
Marte ſub adverſo, ruerentque in terga feroces
Gallorum populi? nunc, cum Fortuna ſecundis
Mecum rebus agat, Superique ad ſumma vocantes,
Tentamur. veniat longa dux pace ſolutus
Milite cum ſubito, parteſque in bella togatæ,
Marcelluſque loquax, & nomina vana Catones.
Scilicet extremi Pompejum, emptique clientes
Continuo per tot ſatiabunt tempora regno?
Ille reget currus nondum patientibus annis?
Ille ſemel raptos nunquam dimittet honores?
Quid jam rura querar totum ſuppreſſa per orbem,
Ac juſſam ſervire famem? quis caſtra timenti
Neſcit miſta foro? gladii cum triſte minantes
Iudicium inſolita trepidum cinxere corona,
Atque auſo medias perrumpere milite leges
Pompeiana reum clauſerunt ſigna Milonem?
Nunc quoque ne laſſum teneat privata ſenectus,
Bella nefanda parat ſuetus civilibus armis,
Et docilis Syllam ſcelerum viciſſe magiſtrum.
Vtque feræ tigres nunquam poſuere furorem,
Quas nemore Hyrcano, matrum dum luſtra ſequuntur,
Altus cæſorum pavit cruor armentorum;
Sic & Syllanum ſolito tibi lambere ferrum
Durat, Magne, ſitis: nullus ſemel ore receptus
Pollutas patitur ſanguis manſueſcere fauces.
Quem tamen inveniet tam longa potentia finem?
Quis ſcelerum modus eſt? ex hoc jam te, improbe,
Ille tuus ſaltem doceat diſcedere Sylla. (regno
Poſt Cilicaſne vagos, & laſſi Pontica regis
Prælia, barbarico vix conſummata veneno,
Vltima Pompejo dabitur provincia, Cæſar;
Quod non, victrices aquilas deponere juſſus,

Paruerim?

Paruerim? mihi ſi merces erepta laborum eſt,
Hi ſaltem longi, non me duce, præmia belli
Reddantur: miles ſub quolibet iſte triumphet.
Conferet exanguis quo ſe poſt bella ſenectus?
Quæ ſedes erit emeritis? quæ rura dabuntur,
Quæ noſter veteranus aret? quæ mœnia feſſis?
An melius fient piratæ, Magne, coloni?
Tollite jampridem victricia, tollite ſigna:
Viribus utendum eſt, quas fecimus. arma tenenti
Omnia dat, qui juſta negat. nec numina deſunt.
Nam neque præda meis, neq; regnũ quæritur armis:
Detrahimus dominos urbi ſervire paratæ.
Dixerat: at dubium non claro murmure vulgus
Secum incerta fremit. pietas, patriique penates
Quanquam cæde feras mentes, animoſque tumentes
Frangunt; ſed diro ferri revocantur amore,
Ductoriſque metu. Summi tum munera pili
Lælius, emeritique gerens inſignia doni,
Servati civis referentem *præmia quercum*,
Si licet, exclamat, Romani maxime rector
Nominis, & fas eſt veras expromere voces;
Quod tam lenta tuas tenuit patientia vires
Conquerimur. deeratne tibi fiducia noſtri?
Dum movet hic calidus ſpirantia corpora ſanguis,
Et dum pila valent fortes torquere lacerti,
Degenerem patiere togam, regnumque Senatus?
Vſque adeo miſerum eſt civili vincere bello?
Duc age *per Scythiæ populos, per inhoſpita Syrtis*
Littora, per calidas Libyæ ſitientis arenas.
Hęc manus,ut victum poſt terga *relinqueret orbem*,
Oceani tumidas remo compeſcuit undas:
Fregit & Arctoo *ſpumantem vortice* Rhenum.
Iuſſa ſequi tam poſſe mihi, quam velle neceſſe eſt.
Nec civis meus eſt, in quem tua claſſica Cæſar
Audiero. per ſigna decem felicia caſtris,
Perque tuos juro quocumque ex hoſte triumphos;
Pectore ſi *fratris gladium*, juguloque parentis
Condere me jubeas, *plenæque in viſcera partu*
Conjugis, invita peragam tamen omnia dextra,
Si ſpoliare Deos, ignemque immittere templis,
Numina miſcebit *caſtrenſis* flamma Monetæ:
Caſtra ſuper Tuſci ſi *ponere Tybridis* undas,
Heſperios audax veniam metator in agros.
Tu quoſcumque voles in planum *effundere* muros,
His aries *actus* diſperget ſaxa lacertis:
Illa licet, *penitus* tolli quam *juſſeris* urbem,

Roma ſit. His cunctæ ſimul aſſenſere cohortes,
Elataſque alte, quæcumque ad bella vocaret,
Promiſere manus. it tantus ad æthera clamor,
Quantus, piniferi Boreas cum Thracius Oſſæ
Rupibus incubuit, curvato robore preſſæ
Fit ſonus, aut rurſus redeuntis in æthera ſylvæ.
  Cæſar ut acceptum tam prono milite bellum,
Fataque ferre videt, ne quo languore moretur
Fortunam, ſparſas per Gallica rura cohortes
Evocat, & Romam motis petit undique ſignis.
Deſeruere cavo tentoria fixa Lemano,
Caſtraque, quæ Vogeſi curvam ſuper ardua rupem
Pugnaces pictis cohibebant Lingonas armis.
Hi vada liquerunt Iſaræ, qui gurgite ductus
Per tam multa ſuo, famæ majoris in amnem
Lapſus, ad æquoreas nomen non pertulit undas.
Solvuntur flavi longa ſtatione Rutheni:
Mitis Atax Latias gaudet non ferre carinas,
Finis & Heſperiæ promoto limite Varus:
Quaque ſub Herculeo ſacratus nomine portus
Vrget rupe cava pelagus: non Corus in illum
Ius habet, aut Zephyrus: ſolus ſua littora turbat
Circius, & tuta prohibet ſtatione Monœci.
Quaque jacet littus dubium, quod terra, fretumque
Vendicat alternis vicibus, cum funditur ingens
Oceanus, vel cum refugis ſe fluctibus aufert.
Ventus ab extremo pelagus ſic axe volutet,
Deſtituatque ferens: an ſidere mota ſecundo
Tethyos unda vagæ lunaribus æſtuet horis:
Flammiger an Titan, ut alentes hauriat undas,
Erigat Oceanum, fluctuſque ad ſidera tollat,
Quærite, quos agitat mundi labor: at mihi ſemper
Tu, quæcumque moves tam crebros cauſa meatus,
Vt ſuperi voluere, late. Tunc rura Nemoſſi
Qui tenet, & ripas Aturi, qua littore curvo
Molliter admiſſum claudit Tarbellicus æquor,
Signa movet, gaudetque amoto Santonus hoſte:
Et Biturix, longiſque leves Sueſſones in armis:
Optimus excuſſo Leucus Rhemuſque lacerto,
Optima gens flexis in gyrum Sequana frænis:
Et docilis rector roſtrati Belga covini:
Arvernique auſi Latio ſe fingere fratres,
Sanguine ab Iliaco populi; nimiumque rebellis
Nervius, & cæſi pollutus ſanguine Cottæ:
Et qui te laxis imitantur Sarmata braccis
Vangiones: Batavique truces, quos ære recurvo

Stridentes acuere tubas: qua Cinga pererrat
Gurgite: qua Rhodanus raptum velocibus undis
In mare fert Ararim: qua montibus ardua ſummis
Gens habitat cana pendentes rupe Gebennas:
Pictones immunes ſubigunt ſua rura; nec ultra
Inſtabiles Turonas circumſita caſtra coercent.
In nebulis Meduana tuis marcere peroſus
Andus, jam placida Ligeris recreatur ab unda.
Inclyta Cæſareis Genabos diſſolvitur alis.
Tu quoque lætatus converti prœlia Trevir:
Et nunc tonſe Ligur, quondam per colla decora
Crinibus effuſis toti prælate Comatæ:
Et quibus immitis placatur ſanguine diro
Teutates, horrenſque feris altaribus Heſus;
Et Taranis Scythicæ non mitior ara Dianæ.
Vos quoque qui fortes animas, belloque peremptas
Laudibus in longum vates dimittitis ævum,
Plurima ſecuri fudiſtis carmina Bardi.
Et vos barbaricos ritus, *moremque ſiniſtrum*
Sacrorum Druidæ poſitis repetiſtis ab armis.
Solis noſſe deos, & cœli numina vobis,
Aut ſolis neſcire datum: nemora alta remotis
Incolitis lucis: vobis auctoribus, umbræ
Non tacitas Erebi ſedes, Ditiſque profundi
Pallida regna petunt: regit idem ſpiritus artus
Orbe alio: longæ (canitis ſi cognita) vitæ
Mors media eſt. certe populi, quos deſpicit Arctos,
Felices errore ſuo, quos ille timorum
Maximus, haud urget leti metus. inde ruendi
In ferrum mens prona viris, animæque capaces
Mortis: & ignavum rediture parcere vitæ.
Et vos crinigeros bellis arcere Caycos
Oppoſiti, petitis Romam, Rhenique feroces
Deſeritis ripas, & apertum gentibus orbem.
Cæſar, ut immenſæ collecto robore vires
Audendi majora fidem fecere, per omnem
Spargitur Italiam, vicinaque mœnia complet.
Vana quoque ad veros *acceſſit fama* timores,
Irrupitque animos populi, cladem que *futuram*
Intulit, *& velox* properantis nuntia belli
Innumeras *ſolvit falſa* in præconia linguas.
Eſt qui, tauriferis ubi *ſe Mevania* campis
Explicat, audaces ruere *in certamina* turmas
Afferat, & qua Nar Tyberino *illabitur amni*,
Barbaricas ſævi diſcurrere *Cæſaris alas*:
Ipſum omnes aquilas, collataque *ſigna* ferentem,

Agmine non uno, denſiſque incedere caſtris.
Nec, qualem meminere, vident: majorque, feruſq;
Mentibus occurrit, victoque immanior hoſte.
Hunc inter Rhenum populos Alpeſque jacentes,
Finibus Arctois, patriaque à ſede revulſos
Pone ſequi, juſſamque feris à gentibus Vrbem,
Romano ſpectante, rapi. ſic quiſque pavendo
Dat vires famæ: nulloque auctore malorum
Quæ finxere, timent. nec ſolum vulgus inani
Percuſſum terrore pavet: ſed curia, & ipſi
Sedibus exiliere Patres, inviſaque belli
Conſulibus fugiens mandat decreta Senatus.
Tum quæ tuta petant; & quæ metuenda relinquant,
Incerti, quo quemque fugæ tulit impetus, urgent
Præcipitem populum, ſerieque hærentia longa
Agmina prorumpunt. credas aut tecta nefandas
Corripuiſſe faces, aut jam quatiente ruina
Nutantes pendere domos. ſic turba per urbem
Præcipiti lymphata gradu, velut unica rebus
Spes foret afflictis patrios excedere muros,
Inconſulta ruit. qualis cum turbidus Auſter
Reppulit à Libycis immenſum Syrtibus æquor,
Fractaque veliferi ſonuerunt pondera mali,
Deſilit in fluctus deſerta puppe magiſter,
Navitaque, & nondum ſparſa compage carinæ,
Naufragium ſibi quiſque facit: ſic urbe relicta
In bellum fugitur. nullum jam languidus ævo
Evaluit revocare parens, conjuxve maritum
Fletibus, aut patrii, dubiæ dum vota ſalutis
Conciperent, tenuere Lares: nec limine quiſquam
Hæſit, & extremo tunc forſitan urbis amatæ
Plenus abit viſu: ruit irrevocabile vulgus.
O faciles dare ſumma Deos, eademque tueri
Difficiles! urbem populis, victiſque frequentem
Gentibus, & generis, coeat ſi turba, capacem
Humani, facilem venturo Cæſare prædam
Ignavæ liquere manus. cum preſſus ab hoſte
Clauditur externis miles Romanus in oris,
Effugit exiguo nocturna pericula vallo:
Et ſubitus rapti munimine ceſpitis agger
Præbet ſecuros intra tentoria ſomnos.
Tu tantum audito bellorum murmure Roma
Deſereris; nox una tuis non credita muris.
Danda tamen venia eſt tantorum danda pavorum:
Pompejo fugiente timent. tum ne qua futuri
Spes ſaltem trepidas mentes levet, addita fati

Pejoris

Pejoris manifeſta fides, Superique minaces,
Prodigiis terras implerunt, æthera, pontum.
Ignota obſcuræ viderunt ſidera noctes,
Ardentemque polum flammis, cœloque volantes
Obliquas per inane faces, crinemque timendi
Sideris, & terris mutantem regna cometen.
Fulgura fallaci micuerunt crebra ſereno;
Et varias ignis denſo dedit aere formas.
Nunc jaculum longo, nunc ſparſo lumine lampas
Emicuit cœlo: tacitum ſine nubibus ullis
Fulmen, & Arctois rapiens de partibus ignem,
Percuſſit Latiale caput: ſtellæque minores,
Per vacuum ſolitæ noctis decurrere tempus,
In medium venere diem: cornuque coacto
Iam Phœbe toto fratrem cum redderet orbe,
Terrarum ſubita percuſſa expalluit umbra.
Ipſe caput medio Titan cum ferret Olympo,
Condidit ardentes atra caligine currus,
Involvitque orbem tenebris, genteſque coegit
Deſperare diem: qualem fugiente per ortus
Sole Thyeſteæ noctem duxere Mycenæ.
Ora ferox Siculæ laxavit Mulciber Ætnæ;
Nec tulit in cœlum flammas, ſed vertice prono
Ignis in Heſperium cecidit latus. atra Charybdis
Sanguineum fundo torſit mare. flebile ſęvi
Latravere canes. Veſtali raptus ab ara
Ignis, & oſtendens confectas flamma Latinas
Scinditur in partes, geminoque cacumine ſurgit,
Thebanos imitata rogos. tum cardine tellus
Subſedit, veteremque jugis nutantibus Alpes
Diſcuſſere nivem. Tethys majoribus undis
Heſperiam Calpen, ſummumque implevit Atlanta,
Indigetes fleviſſe deos, Vrbiſque laborem
Teſtatos ſudore Lares, delapſaque templis
Dona ſuis, dirasque diem fœdaſſe volucres
Accipimus; ſilviſque feras ſub nocte relictis
Audaces media poſuiſſe cubilia Roma.
Tum pecudum faciles humana ad murmura linguæ,
Monſtroſique hominum partus numeroque modoq;
Membrorum; matremque ſuus conterruit infans:
Diraque per populum Cumanę carmina vatis
Vulgantur. tum, quos ſectis Bellona lacertis
Sęva movet, cecinere deos: crinemque rotantes
Sanguinei populis ulularunt triſtia Galli.
Compoſitis plenę gemuerunt oſſibus urnę.
Tum fragor armorum, magnęque per avia voces

Auditæ nemorum: & venientes cominus umbræ.
Quique colunt junctos extremis mœnibus agros,
Diffugiunt: ingens Vrbem cingebat Erinnys,
Excutiens pronam flagranti vertice pinum,
Stridenteſque comas: Thebanam qualis Agaven
Impulit, aut ſævi contorſit tela Lycurgi
Eumenis: aut qualem juſſu Iunonis iniquæ
Horruit Alcides, viſo jam Dite, Megæram.
Inſonuere tubæ, & quanto clamore cohortes
Miſcentur, tantum nox atra ſilentibus auris
Edidit: & medio viſi conſurgere Campo
Triſtia Syllani cecinere oracula manes,
Tollentemque caput gelidas Anienis ad undas
Agricolæ fracto Marium fugere ſepulcro.
Hæc propter placuit Tuſcos de more vetuſto
Acciri vates: quorum qui maximus ævo
Aruns incoluit deſertæ mœnia Lunæ,
Fulminis edoctus motus, venaſque calentes
Fibrarum, & monitus volitantis in aere pennæ,
Monſtra jubet primum, quæ nullo ſemine diſcors
Protulerat natura, rapi, ſterilique nefandos
Ex utero fetus infauſtis urere flammis.
Mox jubet & totam pavidis à civibus Vrbem
Ambiri: & feſto purgantes mœnia luſtro,
Longa per extremos pomœria cingere fines
Pontifices, ſacri quibus eſt permiſſa poteſtas.
Turba minor ritu ſequitur ſuccincta Gabino,
Veſtalemque chorum ducit vittata ſacerdos,
Trojanam ſoli cui fas vidiſſe Minervam.
Tum qui fata deum, ſecretaque carmina ſervant,
Et lotam parvo revocant Almone Cybellen:
Et doctus volucres Augur ſervare ſiniſtras:
Septemvirque epulis feſtis, Titiique ſodales:
Et Salius læto portans ancilia collo:
Et tollens apicem generoſo vertice Flamen.
Dumque illi effuſam longis anfractibus urbem
Circumeunt, Aruns diſperſos fulminis ignes
Colligit, & terræ mœſto cum murmure condit,
Datque locis nomen. ſacris tunc admovet aris
Electa cervice marem. jam fundere Bacchum
Ceperat, obliquoque molas inducere cultro:
Impatienſque diu non grati victima ſacri,
Cornua ſuccincti premerent cum torva miniſtri,
Depoſito victum præbebat poplite collum.
Nec cruor emicuit ſolitus: ſed vulnere largo
Diffuſum rutilo nigrum pro ſanguine virus.

Palluit

Palluit attonitus ſacris feralibus Aruns:
Atque iram Superum raptis quæſivit in extis.
Terruit ipſe color vatem: nam pallida tetris
Viſcera tincta notis, gelidoque infecta cruore
Plurimus aſperſo variabat ſanguine livor.
Cernit tabe jecur madidum: venaſque minaces
Hoſtili de parte videt. pulmonis anheli
Fibra latet, parvuſque ſecat vitalia limes.
Cor jacet: & ſaniem per hiantes viſcera rimas
Emittunt: produntque ſuas omenta latebras.
Quodque (nefas) nullis impune apparuit extis,
Ecce videt capiti fibrarum increſcere molem
Alterius capitis. pars ægra & marcida pendet;
Pars micat, & celeri venas movet improba pulſu.
His ubi concepit magnorum fata malorum,
Exclamat: Vix fas Superi quæcunque movetis
Prodere me populis: neque enim tibi ſumme litavi
Iuppiter hoc ſacrum: cæſique in viſcera tauri
Inferni venere Dei. non fanda timemus:
Sed venient majora metu. Dii viſa ſecundent,
Et fibris ſit nulla fides; ſed conditor artis
Finxerit iſta Tages. flexu ſic omnia *Tuſcus*
Involvens, multaque tegens ambage canebat.
At Figulus, cui cura *Deos*, ſecretaque cœli
Noſſe fuit, quem non ſtellarum Ægyptia Memphis
Æquaret viſu, numeriſque moventibus aſtra,
Aut hic errat (ait) nulla cum lege per ævum
Mundus, & incerto diſcurrunt ſidera motu:
Aut, ſi fata movent, orbi, generique paratur
Humano matura lues. terræne dehiſcent,
Subſidentque urbes? an tollet fervidus aer
Temperiem? ſegetes tellus infida negabit?
Omnis an infuſis miſcebitur unda venenis?
Quod cladis genus, o Superi? qua peſte paratis
Sævitiam? extremi multorum tempus in unum
Convenere dies. ſummo ſi frigida cœlo
Stella nocens nigros Saturni accenderet ignes;
Deucalioneos fudiſſet Aquarius imbres,
Totaque diffuſo latuiſſet in æquore tellus.
Si ſævum radiis Nemeæum Phœbe Leonem
Nunc premeres, toto fluerent incendia mundo,
Succenſuſque ſuis flagraſſet curribus æther.
Hi ceſſant ignes. tu qui flagrante minacem
Scorpion incendis cauda, chelaſque peruris,
Quid tantum Gradive paras? nam mitis in alto
Iuppiter Occaſu premitur, Veneriſque ſalubre

Sidus

Sidus hebet, motuque celer Cyllenius hæret,
Et cœlum Mars ſolus habet. cur ſigna meatus
Deſeruere ſuos, mundoque obſcura feruntur:
Enſiferi nimium fulget latus Orionis?
Imminet armorum rabies: ferrique poteſtas
Confundet jus omne manu: ſcelerique nefando
Nomen erit virtus: multoſque exibit in annos
Hic furor. & Superos quid prodeſt poſcere finem?
Cum domino pax iſta venit. duc Roma malorum
Continuam ſeriem: cladémque in tempora multa
Extrahe, civili tantum jam libera bello.
Terruerant ſatis hæc pavidam præſagia plebem:
Sed majora premunt. nam qualis vertice Pindi
Edonis Ogygio decurrit plena Lyæo:
Talis & attonitam rapitur matrona per urbem,
Vocibus his prodens urgentem pectora Phœbum.
Quo feror o Pæan? qua me ſuper æthera raptam
Conſtituis terra? video Pangæa nivoſis
Cana jugis, latoſque Æmi ſub rupe Philippos.
Quis furor hic, o Phœbe, doce: quæ tela, manuſq;
Romanæ miſcent acies, bellumque ſine hoſte eſt?
Quo diverſa feror? primos me ducis in ortus,
Qua mare Lagæi mutatur gurgite Nili.
Hunc ego, fluminea deformis truncus arena
Qui jacet, agnoſco: dubiam ſuper æquora Syrtim,
Arentemque feror Libyen, quo triſtis Erinnys
Tranſtulit Emathias acies. nunc deſuper Alpis
Nubiferæ colles, atque aeriam Pyrenen
Abripimur. patriæ ſedes remeamus in urbis:
Impiaque in medio peraguntur bella ſenatu.
Conſurgunt partes iterum, totumque per orbem
Rurſus eo. nova da mihi cernere littora ponti,
Telluremque novam: vidi jam Phœbe Philippos.
Hæc ait: & laſſo jacuit defecta furore.

M. AN-

M. ANNÆI
LVCAN
PHARSALIÆ
Liber Secundus.

Io. Sulpicii Verulani Argumentum.

Eſt ubi conqueſtus noſci ventura Secundus,
Juſtitio indicto, narrat fera prælia Sullæ.
Poſt hæc Brutus adit conſtanti mente Catonem:
Cui rurſum nubit funeſto Marcia cultu.
It Capuam Magnus, late occupat omnia Cæſar,
Teque capit Domiti: ſequitur tum concio Magni.
Brundiſio it gnatus, cujus tentare remota
Auxilia, obſeſſuſque tamen vix effugit ipſe.

Iamque iræ patuere deum, manifeſtaque belli
Signa dedit mundus: legeſque, & fœdera rerum,
Præſcia monſtrifero vertit natura tumultu,
Indixitque nefas. cur hanc tibi rector Olympi
Sollicitis viſum mortalibus addere curam,
Noſcant venturas ut dira per omina clades?
Sive parens rerum cum primum informia regna,
Materiamque rudem flamma cedente recepit,
Fixit in æternum cauſas, qua cuncta coercet,
Se quoque lege tenens, & ſecula juſſa ferentem
Fatorum immoto diviſit limite mundum:
Sive nihil poſitum eſt, ſed fors incerta vagatur,
Fertque, refertq; vices, & habent mortalia caſum:
Sit ſubitum quodcunque paras; ſit cæca futuri
Mens hominum fati: liceat ſperare timenti.
Ergo ubi concipiunt quantis ſit cladibus Vrbi
Conſtatura fides Superum, ferale per urbem
Iuſtitium; latuit plebejo tectus amictu
Omnis honos: nullos comitata eſt purpura faſces.
Tum queſtus tenuere ſuos, magnuſque per omnes
Erravit ſine voce dolor. ſic funere primo
Attonitæ tacuere domus, cum corpora nondum
Conclamata jacent, nec mater crine ſoluto
Exigit ad ſævos famulorum brachia planctus:

Sed cum membra premit fugiente rigentia vita,
Vultuſque exanimes, oculoſque in morte jacentes;
Nec dum eſt ille dolor, ſed jam metus: incubat amẽs,
Miraturque malum. Cultus matrona priores
Depoſuit: mœſtæque tenent delubra catervæ.
Hæ lacrymis ſparſere Deos, hæ pectora duro
Afflixere ſolo: laceraſque in limine ſacro
Attonitæ fudere comas: votiſque vocari
Aſſuetas crebris feriunt ululatibus aures.
Nec cunctæ ſummi templo jacuere Tonantis:
Diviſere deos: & nullis defuit aris
Invidiam factura parens. quarum una madentes
Sciſſa genas, planctu liventes atra lacertos,
Nunc, ait, o miſeræ contundite pectora matres,
Nunc laniate comas, neve hunc differte dolorem,
Et ſummis ſervate malis: nunc flere poteſtas
Dum pendet fortuna ducum: cum vicerit alter,
Gaudendum eſt. his ſe ſtimulis dolor ipſe laceſſit.
Nec non bella, viri, diverſaque caſtra petentes
Effundunt juſtas in numina ſæva querelas.
O miſeræ ſortis, quod non in Punica nati
Tempora Cannarum fuimus, Trebiæque, juventus.
Non pacem petimus Superi: date gentibus iras:
Nunc urbes excite feras: conjuret in arma
Mundus: Achæmeniis decurrant Medica Suſis
Agmina: Maſſagetas Scythicus non alliget Iſter:
Fundat ab extremo flavos Aquilone Suevos
Albis, & indomitum Rheni caput: omnibus hoſtes
Reddite nos populis; civile avertite bellum:
Hinc Dacus premat, inde Getes: occurrat Iberis
Alter: ad Eoas hic vertat ſigna pharetras.
Nulla vacet tibi Roma manus. vel perdere nomen
Si placet Heſperium Superi, collapſus in ignes
Plurimus ad terram per fulmina decidat æther.
Sæve parens utraſque ſimul parteſque duceſque,
Dum nondum meruere, feri. tantone novorum
Proventu ſcelerum quærunt, uter imperet Vrbi?
Vix tanti fuerat civilia bella moveri,
Vt neuter. Tales pietas peritura querelas
Egerit: at miſeros angit ſua cura parentes,
Oderuntque gravis vivacia fata ſenectæ,
Servatoſque iterum bellis civilibus annos.
Atque aliquis magno quærens exempla timori,
Non alios, inquit, motus tunc fata parabant,
Cum poſt Teutonicos victor, Libycoſq; triumphos
Exul limoſa Marius caput abdidit ulva.

Stagna avidi texere ſoli, laxæque paludes
Depoſitum Fortuna, tuum: mox vincula ferri
Exedere ſenem, longuſque in carcere pædor.
Conſul, & everſa felix moriturus in urbe
Pœnas ante dabat ſcelerum. mors ipſa refugit
Sæpe virum, fruſtraque hoſti eſt conceſſa poteſtas
Sanguinis inviſi. primo qui cædis in ictu
Diriguit, ferrumque manu torpente remiſit;
Viderat immenſam tenebroſo in carcere lucem,
Terribileſque Deos ſcelerum: Mariumque futurum:
Audieratque pavens: Non hæc contingere fas eſt
Colla tibi: debet multas hic legibus ævi,
Ante ſuam, mortes: vanum depone furorem.
Si libet ulciſci deletæ funera gentis,
Hunc Cimbri ſervate ſenem. non ille favore
Numinis, ingenti Superum protectus ab ira,
Vir ferus, & Romam cupienti perdere fato
Sufficiens. idem pelago delatus iniquo
Hoſtilem in terram, vacuiſque mapalibus actus,
Nuda triumphati jacuit per regna Iugurthæ,
Et Pœnos preſſit cineres. ſolatia fati
Carthago, Mariuſque tulit: pariterque jacentes
Ignovere deis. Libycas ibi colligit iras,
Vt primum fortuna redit: ſervilia ſolvit
Agmina: conflato ſæ[illegible] ergaſtula ferro
Exeruere manus. nulli geſtanda dabantur
Signa ducis, niſi qui ſcelerum jam fecerat uſum,
Attuleratque in caſtra nefas. pro fata! quis ille,
Quis fuit ille dies, Marius quo mœnia victor
Corripuit? quantoque gradu mors ſæva cucurrit?
Nobilitas cum plebe perit: lateque vagatur
Enſis: & à nullo revocatum eſt pectore ferrum.
Stat cruor in templis: multaque rubentia cæde
Lubrica ſaxa madent. nulli ſua profuit ætas.
Non ſenis extremum piguit vergentibus annis
Præcipitaſſe diem: nec primo in limine vitæ
Infantis miſeri naſcentia rumpere fata.
Crimine quo parvi cædem potuere mereri?
Sed ſatis eſt jam poſſe mori. trahit ipſe furoris
Impetus: &, viſum eſt lenti, quæſiſſe nocentem.
In numerum pars magna perit: rapuitque cruentus
Victor ab ignota vultus cervice reciſos,
Dum vacua pudet ire manu. ſpes una ſalutis
Oſcula pollutæ fixiſſe trementia dextræ.
Mille licet gladii mortis nova ſigna ſequantur,
Degener o populus, vix ſecula longa decorum

Sic meruiſſe viris, nedum breve dedecus ævi,
Et vitam, dum Sylla redit. cui funera vulgi
Flere vacet? vix te ſparſum per viſcera Bæbi
Innumeras inter carpentis membra coronæ
Diſceſſiſſe manus: aut te præſage malorum
Antoni, cujus laceris pendentia canis
Ora ferens miles feſtæ rorantia menſæ
Impoſuit. truncos laceravit Fimbria Craſſos.
Sæva Tribunitio maduerunt robora tabo.
Te quoque neglectum violatæ Scævola dextræ
Ante ipſum penetrale Deæ, ſemperque calentes
Mactavere focos: parvum ſed feſſa ſenectus
Sanguinis effudit jugulo, flammiſque pepercit.
Septimus hæc ſequitur, repetitis faſcibus, annus:
Ille fuit vitæ Mario modus, omnia paſſo,
Quæ pejor fortuna poteſt, atque omnibus uſo,
Quæ melior: menſoque homini quid fata pararent.
Iam quot apud Sacri cecidere cadavera portum?
Aut Collina tulit ſtratas quot porta catervas,
Tunc cum pene caput mundi, rerumque poteſtas
Mutavit tralata locum, Romanaque Samnis
Vltra Caudinas ſperavit vulnera Furcas?
Sylla quoque immenſis acceſſit cladibus ultor.
Ille quod exiguum reſtabat ſanguinis Vrbi
Hauſit; dumque nimis jam putrida membra recidit,
Exceſſit medicina modum, nimiumque ſecuta eſt,
Qua morbi duxere, manus. periere nocentes;
Sed cum jam ſoli poſſent ſupereſſe nocentes.
Tunc data libertas odiis, reſolutaque legum
Frænis ira ruit. non uni cuncta dabantur,
Sed fecit ſibi quiſque nefas. ſemel omnia victor
Juſſerat. infandum domini per viſcera ferrum
Exegit famulus: nati maduere paterno
Sanguine. certatum eſt, cui cervix cæſa parentis
Cederet: in fratrum ceciderunt præmia fratres.
Buſta repleta fuga, permiſtaque viva ſepultis
Corpora: nec populum latebræ cepere ferarum.
Hic laqueo fauces, eliſaque guttura fregit:
Hic ſe præcipiti jaculatus pondere dura
Diſſiluit percuſſus humo: morteſque cruento
Victori rapuere ſuas: hic robora buſti
Extruit ipſe ſui, nec dum omni ſanguine fuſo
Deſilit in flammas, &, dum licet, occupat ignes.
Colla ducum pilo trepidam geſtata per urbem,
Et medio congeſta foro: cognoſcitur illic
Quicquid ubiq; latet ſcelerum. non Thracia tantum

Vidit

Vidit Biſtonii ſtabulis pendere tyranni;
Poſtibus Antæi Libye; nec Græcia mœrens
Tot laceros artus Piſæa flevit in aula.
Cum jam tabe fluunt, confuſaque tempore multo
Amiſere notas, miſerorum dextra parentum
Colligit, & pavido ſubducit cognita furto.
Meque ipſum memini cæſi deformia fratris
Ora rogo cupidum, vetitiſque imponere flammis,
Omnia Syllanæ luſtraſſe cadavera pacis:
Perque omnes truncos, cum qua cervice reciſum
Conveniat, quæſiſſe caput. Quid ſanguine manes
Placatos Catuli referam? cui victima triſtes
Inferias Marius, forſan nolentibus umbris,
Pendit, inexpleto non fanda piacula buſto:
Cum laceros artus, æquataque vulnera membris
Vidimus, & toto quamvis in corpore cæſo
Nil animæ letale datum, moremque nefandæ
Dirum ſævitiæ, pereuntis parcere morti.
Avulſæ cecidere manus, exectaque lingua
Palpitat, & muto vacuum ferit aera motu.
Hic aures, alius ſpiramina naris aduncæ
Amputat: ille cavis evolvit ſedibus orbes,
Vltimaque effodit ſpectatis lumina membris.
Vix erit ulla fides, tam ſævi criminis unum
Tot pœnas cepiſſe caput. ſic mole ruinæ
Fracta ſub ingenti miſcentur pondere membra:
Nec magis informes veniunt ad littora trunci,
Qui medio periere freto. quid perdere fructum
Iuvit, &, ut vilem, Marii confundere vultum?
Vt ſcelus hoc Syllæ, cædeſque oſtenſa placeret,
Agnoſcendus erat. Vidit Fortuna colonos
Præneſtina ſuos cunctos ſimul enſe reciſos,
Vnius populum pereuntem tempore mortis.
Tunc flos Heſperiæ, Latii jam ſola juventus,
Concidit, & miſeræ maculavit ovilia Romæ.
Tot ſimul infeſto juvenes occumbere leto,
Sæpe fames, pelagique furor, ſubitæque ruinæ,
Aut cœli, terræque lues, aut bellica clades,
Numquam pœna fuit, denſi vix agmina vulgi
Inter & exangues immiſſa morte catervas
Victores movere manus. vix cæde peracta
Procumbunt, dubiaque labant cervice: ſed illos
Magna premit ſtrages: peraguntq; cadavera partem
Cædis: viva graves elidunt corpora trunci.
Intrepidus tanti ſedit ſecurus ab alto
Spectator ſceleris: miſeri tot millia vulgi

Non piguit juſſiſſe mori. congeſta recepit
Omnia Tyrrhenus Syllana cadavera gurges.
In fluvium primi cecidere, in corpora ſummi.
Præcipites hæſere rates, & ſtrage cruenta
Interruptus aquis fluxit prior amnis in æquor,
Ad molem ſtetit unda ſequens: nam ſanguinis alti
Vis ſibi fecit iter, campumque effuſa per omnem,
Præcipitique ruens Tyberina ad flumina rivo
Hærentes adjuvit aquas: nec jam alveus amnem,
Nec retinent ripæ, redeuntque cadavera campo.
Tandem Tyrrhenas vix eluctatus in undas
Sanguine cæruleum torrenti dividit æquor.
Hiſne, Salus rerum, Felix his Sylla vocari,
His meruit tumulum medio ſibi tollere Campo?
Hæc rurſus patienda manent: hoc ordine belli
Ibitur: hic ſtabit civilibus exitus armis.
Quanquam agitant graviora metus, multoq; coitur
Humani generis majore in prœlia damno.
Exulibus Mariis bellorum maxima merces
Roma recepta fuit: nec plus victoria Syllæ
Præſtitit, inviſas penitus quam tollere partes.
Hos alio fortuna vocas: olimque potentes
Concurrunt. neuter civilia bella moveret,
Contentus, quo Sylla fuit. Sic mœſta ſenectus
Præteritique memor flebat, metuenſque futuri.
At non magnanimi percuſſit pectora Bruti
Terror, & in tanta pavidi formidine motus
Pars populi lugentis erat: ſed nocte ſopora,
Parrhaſis obliquos Helice cum verteret axes,
Atria cognati pulſat non ampla Catonis.
Invenit inſomni volventem publica cura
Fata virum, caſuſque Vrbis, cunctiſque timentem,
Securumque ſui; farique his vocibus orſus.
Omnibus expulſæ terris, olimque fugatæ
Virtutis jam ſola fides, quam turbine nullo
Excutiet fortuna tibi; tu mente labantem
Dirige me, dubium certo tu robore firma.
Nanque alii Magnum, vel Cæſaris arma ſequantur:
Dux Bruto Cato ſolus erit. pacemne tueris,
Inconcuſſa tenens dubio veſtigia mundo?
An placuit, ducibus ſcelerum, populique furentis
Cladibus immiſtum civile abſolvere bellum?
Quemque ſuæ rapiunt ſcelerata in prœlia cauſæ:
Hos polluta domus, legeſque in pace timendæ;
Hos ferro fugienda fames, mundique ruinæ
Permiſcenda fides. nullum furor egit in arma.

Caſtra

Caſtra petunt magna victi mercede: tibi uni
Per ſe bella placent? quid tot duraſſe per annos
Profuit immunem corrupti moribus ævi?
Hoc ſolum longæ pretium virtutis habebis?
Accipient alios, facient te bella nocentem.
Ne tantum o Superi liceat feralibus armis,
Has etiam moviſſe manus: nec pila lacertis
Miſſa tuis cæca telorum in nube ferantur:
Nec tanta incaſſum virtus eat. ingeret omnis
Se belli fortuna tibi. quis nolet ab iſto
Enſe mori, quamvis alieno vulnere labens,
Et ſcelus eſſe tuum? melius tranquilla ſine armis
Otia ſolus ages: ſicut cœleſtia ſemper
Inconcuſſa ſuo volvuntur ſidera lapſu.
Fulminibus propior terræ ſuccenditur aer,
Imaque telluris ventos, tractuſque coruſcos
Flammarum accipiunt: nubes excedit Olympus
Lege deum. minimas rerum diſcordia turbat;
Pacem ſumma tenent. quam læte Cæſaris aures
Accipient tantum veniſſe in prœlia civem!
Nam prælata ſuis nunquam diverſa dolebit
Caſtra ducis Magni. nimium placet ipſe, Catoni
Si bellum civile placet. pars magna Senatus,
Et duce privato geſturus prælia Conſul
Sollicitant, proceresſque alii: quibus adde Catonem
Sub juga Pompeji; toto jam liber in orbe
Solus Cæſar erit. quod ſi pro legibus arma
Ferre juvat patriis, libertatemque tueri:
Nunc neque Pompeji Brutum, neq; Cæſaris hoſtem,
Poſt bellum victoris habe. Sic fatur. at illi
Arcano ſacras reddit Cato pectore voces.
Summum Brute nefas civilia bella fatemur:
Sed quo fata trahunt, virtus ſecura ſequetur.
Crimen erit Superis & me feciſſe nocentem.
Sidera quis, mundumque velit ſpectare cadentem
Expers ipſe metus? quis, cum ruat arduus æther,
Terra labet, miſto coeuntis pondere mundi,
Comploſas tenuiſſe manus? genteſne furorem
Heſperium ignotæ, Romanaque ſigna ſequentur,
Deductique fretis alio ſub ſidere reges?
Otia ſolus agam? procul hunc arcete furorem
O Superi, motura Dacas ut clade, Getaſque
Securo me Roma cadat. ceu morte parentem
Natorum orbatum, longum producere funus
Ad tumulum jubet ipſe dolor: juvat ignibus atris
Inſeruiſſe manus, conſtructoque aggere buſti

Ipſum atras tenuiſſe faces: non ante revellar,
Exanimem quam te complectar Roma, tuumque
Nomen libertas, & inanem proſequar umbram.
Sic eat: immites Romana piacula divi
Plena ferant: nullo fraudemus ſanguine bellum.
O utinam, cœlique Deis, Erebique liceret
Hoc caput in cunctas damnatum exponere pœnas!
Devotum hoſtiles Decium preſſere catervæ:
Me geminæ figant acies, me barbara telis
Rheni turba petat: cunctis ego pervius haſtis
Excipiam medius totius vulnera belli.
Hic redimat ſanguis populos: hac cæde luatur,
Quicquid Romani meruerunt pendere mores.
Ad juga cur faciles populi, cur ſæva volentes
Regna pati pereunt? me ſolum invadite ferro,
Me fruſtra leges & inania jura tuentem:
Hic dabit, hic pacem jugulus, finemque laborum
Gentibus Heſperiis: poſt me regnare volenti
Non opus eſt bello. quin publica ſigna, ducemque
Pompejum ſequimur? nec, ſi fortuna favebit,
Hunc quoque totius ſibi jus promittere mundi
Non bene compertum eſt: ideo me milite vincat,
Ne ſibi ſe viciſſe putet. Sic fatur: & acres
Irarum movit ſtimulos: juvenisque calorem
Excitat in nimios belli civilis amores.
Interea, Phœbo gelidas pellente tenebras,
Pulſatæ ſonuere fores: quas ſancta relicto
Hortenſi mœrens irrupit Marcia buſto.
Quondam virgo toris melioris juncta mariti:
Mox ubi connubii pretium, mercesque ſoluta eſt
Tertia jam ſoboles, alios fecunda penates
Impletura datur; geminas e ſanguine matris
Permiſtura domos. ſed poſtquam condidit urna
Supremos cineres, miſerando concita vultu,
Effuſas laniata comas, concuſſaque pectus
Verberibus crebris, cineresque ingeſta ſepulcri,
Non aliter placitura viro, ſic mœſta profatur:
Dum ſanguis inerat, dum vis materna, peregi
Juſſa Cato, & geminos excepi feta maritos.
Viſceribus laſſis, partuque exhauſta, revertor
Iam nulli tradenda viro. da fœdera priſci
Illibata tori. da tantum nomen inane
Connubii: liceat tumulo ſcripſiſſe, Catonis
Marcia: nec dubium longo quæratur in ævo,
Mutarim primas expulſa, an tradita, tedas.
Non me lætorum ſociam, rebuſque ſecundis

Accipis: in curas venio, partemque laborum.
Da mihi caſtra ſequi: cur tuta in pace relinquar,
Et ſit civili propior Cornelia bello?
Hæ flexere virum voces, & tempora quanquam
Sunt aliena toris, jam fato in bella vocante:
Fœdera ſola tamen, vanaque carentia pompa
Iura placent, ſacriſque deos admittere teſtes.
Feſta coronato non pendent limine ſerta;
Infulaque in geminos diſcurrit candida poſtes,
Legitimæque faces, gradibuſque acclivis eburnis
Stat torus, & picto veſtes diſcriminat auro:
Turritaque premens frontem matrona corona,
Tralata vetuit contingere limina planta.
Non timidum nuptæ leviter tectura pudorem
Lutea demiſſos velarunt flammea vultus:
Balteus haud fluxos gemmis aſtrinxit amictus,
Colla monile decens; humeriſque hærentia primis
Suppara nudatos cingunt anguſta lacertos.
Sic, ut erat, mœſti ſervans lugubria cultus,
Quoque modo natos, hoc eſt amplexa maritum.
Obſita funerea celatur purpura lana.
Non ſoliti luſere ſales: nec more Sabino
Excepit triſtis convicia feſta maritus.
Pignora nulla domus, nulli coiere propinqui.
Iunguntur taciti, contentique auſpice Bruto.
Ille nec horrificam ſancto dimovit ab ore
Cæſariem, duroque admiſit gaudia vultu:
(Vt primum tolli feralia viderat arma,
Intonſos rigidam in frontem deſcendere canos
Paſſus erat, mœſtamque genis increſcere barbam.
Vni quippe vacat ſtudiiſque odiiſque carenti,
Humanum lugere genus) nec fœdera priſci
Sunt tentata tori: juſto quoque robur amori
Reſtitit. hi mores, hæc duri immota Catonis
Secta fuit, ſervare modum, finemque tenere,
Naturamque ſequi, patriæque impendere vitam;
Nec ſibi, ſed toti genitum ſe credere mundo.
Huic epulæ, viciſſe famem: magnique penates,
Submoviſſe hyemem tecto: pretioſaque veſtis,
Hirtam membra ſuper Romani more Quiritis
Induxiſſe togam: Veneriſque huic maximus uſus,
Progenies; Vrbi pater eſt, Vrbique maritus:
Iuſtitiæ cultor, rigidi ſervator honeſti:
In commune bonus: nulloſque Catonis in actus
Subrepſit, partemque tulit ſibi nata voluptas.
Interea trepido diſcedens agmine Magnus,

Mœnia Dardanii tenuit Campana coloni.
Hæc placuit belli ſedes, hinc ſumma moventis
Hoſtis in occurſum ſparſas extendere partes,
Vmbroſis mediam qua collibus Appenninus
Erigit Italiam, nullo qua vertice tellus
Altius intumuit propiuſque acceſſit Olympo.
Mons inter geminas medius ſe porrigit undas
Inferni Superique maris: colleſque coercent
Hinc Tyrrhena vado frangentes æquora Piſæ,
Illinc Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon.
Fontibus hic vaſtis immenſos concipit amnes,
Fluminaque in gemini ſpargit divortia ponti.
In lævum cecidere latus, veloxque Metaurus,
Cruſtumiumque rapax, & junctus Iſapis Iſauro,
Sennaque, & Adriacas qui verberat Aufidus undas:
Quoque magis nullum tellus ſe ſolvit in amnem,
Eridanus, fractaſque evolvit in æquora ſilvas,
Heſperiamque exhaurit aquis. Hunc fabula primum
Populea fluvium ripas umbraſſe corona:
Cumque diem pronum tranſverſo limite ducens,
Succendit Phaethon flagrantibus æthera loris,
Gurgitibus raptis penitus tellure peruſta,
Hunc habuiſſe pares Phœbeis ignibus undas.
Non minor hic Nilo, ſi non per plana jacentis
Ægypti Libycas Nilus ſtagnaret arenas.
Non minor hic Iſtro, niſi quod, dum permeat orbem
Iſter, caſuros in quælibet æquora fontes
Accipit; & Scythicas exit non ſolus in undas.
Dexteriora petens montis declivia Tybrim
Vnda facit, Rutubamque cavum. delabitur inde
Vulturnuſque celer, nocturnæque editor auræ
Sarnus, & umbroſæ Liris per regna Maricæ
Veſtinis impulſus aquis, radenſque Salerni
Culta Siler, nullaſque vado qui Macra moratus
Alnos, vicinæ procurrit in æquora Lunæ.
Longior educto qua ſurgit in aera dorſo,
Gallica rura videt, devexaſque excipit Alpes.
Tunc Vmbris Marſiſque ferax, domituſque Sabello
Vomere, piniferis amplexus rupibus omnes
Indigenas Latii populos, non deſerit ante
Heſperiam, quam cum Scyllæis clauditur antris,
Extenditque ſuas in templa Lacinia rupes,
Longior Italia, donec confinia pontus
Solveret incumbens, terraſque repelleret æquor.
At poſtquam gemino tellus eliſa profundo eſt,
Extremi colles Siculo ceſſere Peloro.

Cæſar

Cæſar in arma furens, nullas, niſi ſanguine fuſo,
Gaudet habere vias, quod non terat hoſte vacantes
Heſperiæ fines, vacuoſque irrumpat in agros,
Atque ipſum non perdat iter, conſertaque bellis
Bella gerat. non tam portas intrare patentes
Quam fregiſſe juvat: nec tam patiente colono
Arva premi, quam ſi ferro populetur, & igni.
Conceſſa pudet ire via, civemque videri.
Tunc urbes Latii dubiæ, varioque favore
Ancipites, quanquam primo terrore ruentis
Ceſſuræ belli, denſo tamen aggere firmant
Mœnia, & abrupto circundant undique vallo:
Saxorumque orbes, & quæ ſuper eminus hoſtem
Tela petant, altis murorum turribus aptant.
Pronior in Magnum populus, pugnatque minaci
Cum terrore fides: ut cum mare poſſidet Auſter
Flatibus horriſonis, hunc æquora tota ſequuntur:
Si rurſus tellus pulſu laxata tridentis
Æolii, tumidis immittat fluctibus Eurum,
Quamvis icta novo ventum tenuere priorem
Æquora, nubiferoque polus cum ceſſerit Euro,
Vendicat unda Notum. Facilis ſed vertere mentes
Terror erat, dubiamque fidem fortuna ferebat.
Gens Hetruſca fuga trepidi nudata Libonis,
Iuſque ſui pulſo jam perdidit Vmbria Thermo.
Nec gerit auſpiciis civilia bella paternis
Cæſaris audito converſus nomine Sylla.
Varus, ut admotæ pulſarunt Auximon alæ,
Per diverſa ruens neglecto mœnia tergo,
Qua ſilvæ, qua ſaxa, fugit. depellitur arce
Lentulus Eſculea. victor cedentibus inſtat,
Devertitque acies: ſoluſque ex agmine tanto
Dux fugit, & nullas ducentia ſigna cohortes.
Tu quoque nudatam commiſſæ deſeris arcem
Scipio Luceriæ: quanquam fortiſſima pubes
His ſedeat caſtris, jampridem Cæſaris armis
Parthorum ſubducta metu: qua Gallica damna
Supplevit Magnus, dumque ipſe ad bella vocaret,
Donavit ſocero Romani ſanguinis uſum.
At te Corfini validis circundata muris
Tecta tenent pugnax Domiti: tua claſſica ſervat
Oppoſitus quondam polluto tiro Miloni.
Vt procul immenſam campo conſurgere nubem,
Ardenteſque acies percuſſis ſole coruſco
Conſpexit telis, Socii decurrite, dixit,
Fluminis ad ripas, undæque immergite pontem.

Et tu montanis totus nunc fontibus exi,
Atque omnes trahe gurges aquas, ut ſpumeus alnos
Diſcuſſa compage feras. hoc limite bellum
Hæreat, hac hoſtis lentus terat otia ripa.
Præcipitem cohibete ducem: victoria nobis
Hic primum ſtans Cæſar erit. nec plura locutus,
Devolvit rapidum nequicquam mœnibus agmen.
Nam prior e campis, ut conſpicit amne ſoluto
Rumpi Cæſar iter, calida prolatus ab ira,
Non ſatis eſt muris latebras quæſiſſe pavori?
Obſtruitis campos, fluviis arcere paratis,
Ignavi? non ſi tumido me gurgite Ganges
Summoveat, ſtabit jam flumine Cæſar in ullo,
Poſt Rubiconis aquas. equitum properate catervæ:
Ite ſimul pedites: ruiturum aſcendite pontem.
Hæc ubi dicta, levis totas accepit habenas
In campum ſonipes: crebroque ſimillima nimbo
Trans ripam validi torſerunt tela lacerti.
Ingreditur pulſa fluvium ſtatione vacantem
Cæſar, & ad tutas hoſtis compellitur arces.
Et jam moturas ingentia pondera turres
Erigit, & mediis ſubrepſit vinea muris.
Ecce, nefas belli, reſeratis agmina portis
Captivum traxere ducem, civiſque ſuperbi
Conſtitit ante pedes. vultu tamen alta minaci
Nobilitas recta ferrum cervice popoſcit.
Scit Cæſar pœnamque peti, veniamque timeri.
Vive, licet nolis, & noſtro munere, dixit,
Cerne diem. victis jam ſpes bona partibus eſto,
Exemplumque mei: vel, ſi libet, arma retenta;
Et nihil hac venia, ſi viceris ipſe, paciſcor.
Fatur: & aſtrictis laxari vincula palmis
Imperat. heu quanto melius vel cæde peracta
Parcere Romano potuit fortuna pudori!
Pœnarum extremum civi, quod caſtra ſecutus
Sit patriæ, Magnumque ducem, totumque Senatum,
Ignoſci. premit ille graves interritus iras:
Et ſecum: Romamne petes, paciſque receſſus
Degener? in medios belli non ire furores
Iamdudum moriture paras? rue certus, & omnes
Lucis rumpe moras, & Cæſaris effuge munus.
Neſcius interea capti ducis arma parabat
Magnus, ut admixto firmaret robore partes.
Iamque ſecuturo juſſurus claſſica Phœbo,
Tentandaſque ratus moturi militis iras,
Alloquitur tacitas veneranda voce cohortes:

O ſcelerum ultores, melioraque ſigna ſecuti:
O vere Romana manus: quibus arma Senatus
Non privata dedit; votis depoſcite pugnam.
Ardent Heſperii ſævis populatibus agri:
Gallica per gelidas rabies effunditur Alpes:
Iam tetigit ſanguis pollutos Cæſaris enſes.
Dii melius, belli tulimus quod damna priores.
Cœperit inde nefas. jam jam me præſide Roma
Supplicium, pœnamque petat. neq; enim iſta vocari
Prœlia juſta decet, patriæ ſed vindicis iram.
Nec magis hoc bellū eſt, quam cum Catilina paravit
Arſuras in tecta faces, ſociuſque furoris
Lentulus, exertique manus veſana Cethegi.
O rabies miſeranda ducis! cum fata Camillis
Te Cæſar, magniſque velint miſceré Metellis,
Ad Cinnas, Marioſque venis. ſternere profecto,
Vt Catulo jacuit Lepidus, noſtraſque ſecures
Paſſus, Sicanio tegitur qui Carbo ſepulcro;
Quique feros movit Sertorius exul Iberos.
Quanquam, ſi qua fides, his te quoq; jungere Cæſar
Invideo, noſtraſque manus quod Roma furenti
Oppoſuit. Parthorum utinam poſt prælia ſoſpes,
Et Scythicis Craſſus victor remeaſſet ab oris,
Vt ſimili cauſa caderes, qua Spartacus hoſtis.
Te quoque ſi Superi titulis accedere noſtris
Iuſſerint, valet in torquendo dextera pilo:
Fervidus hæc iterum circa præcordia ſanguis
Incaluit: diſces non eſſe ad bella fugaces,
Qui pacem potuere pati. licet ille ſolutum,
Defectumque vocet, ne vos mea terreat ætas.
Dux ſit in his caſtris ſenior, dum miles in illis.
Quo potuit civem populus perducere liber,
Aſcendi, ſupraque nihil niſi regna reliqui.
Non privata cupit, Romana quiſquis in urbe
Pompejum tranſire parat: hinc Conſul uterque,
Hinc acies ſtatura ducum. Cæſarne Senatus
Victor erit? non tam cæco trahis omnia curſu,
Teque nihil Fortuna pudet. Multiſne rebellis
Gallia jam luſtris, ætaſque impenſa labori
Dant animos? Rheni gelidis quod fugit ab undis,
Oceanumque vocans incerti ſtagna profundi,
Territa quæſitis oſtendit terga Britannis?
An vanæ tumuere minæ, quod fama furoris
Expulit armatam patriis e ſedibus urbem?
Heu demens, non te fugiunt, me cuncta ſequuntur:
Qui cum ſigna tuli toto fulgentia ponto,

Ante bis exactum quam Cynthia conderet orbem,
Omne fretum metuens pelagi pirata reliquit,
Anguſtaque domum terrarum in ſede popoſcit.
Idem per Scythici profugum divortia Ponti
Indomitum regem, Romanaque fata morantem,
Ad mortem, Sylla felicior, ire coegi.
Pars mundi mihi nulla vacat: ſed tota tenetur
Terra meis, quocunque jacet ſub ſole, trophæis.
Hinc me victorem gelidas ad Phaſidos undas
Arctos habet: calida medius mihi cognitus axis
Ægypto, atque umbras nuſquam flectente Syene.
Occaſus mea jura timet, Tethynque fugacem
Qui ferit, Heſperius poſt omnia flumina Bætis.
Me domitus cognovit Arabs, me Marte feroces
Heniochi, notique erepto vellere Colchi.
Cappadoces mea ſigna timent, & dedita ſacris
Incerti Iudæa Dei, molliſque Sophene.
Armenios, Cilicaſque feros, Tauroſque ſubegi.
Quod ſocero bellum, præter civile, reliqui?
Verba ducis nullo partes clamore ſequuntur,
Nec matura petunt promiſſæ claſſica pugnæ.
Senſit & ipſe metum Magnus; placuitque referri
Signa, nec in tantæ diſcrimina mittere pugnæ
Iam victum fama non viſi Cæſaris agmen.
Pulſus ut armentis primo certamine taurus
Silvarum ſecreta petit, vacuoſque per agros
Exul in adverſis explorat cornua truncis;
Nec redit in paſtus, niſi cum cervice recepta
Excuſſi placuere tori: mox reddita victor
Quos libet in ſaltus comitantibus agmina tauris
Invito paſtore trahit: ſic viribus impar
Tradidit Heſperiam, profuguſque per Appula rura
Brunduſii tutas concedit Magnus in arces.
Vrbs eſt Dictæis olim poſſeſſa colonis,
Quos Creta profugos vexere per æquora puppes
Cecropiæ, victum mentitis Theſea velis.
Hanc latus anguſtum jam ſe cogentis in arctum
Heſperiæ, tenuem producit in æquora linguam,
Adriacas flexis claudit quæ cornibus undas.
Nec tamen hoc arctis immiſſum faucibus æquor
Portus erat, ſi non violentos inſula Coros
Exciperet ſaxis, laſſaſque refunderet undas.
Hinc illinc montes ſcopuloſæ rupis aperto
Oppoſuit natura mari, flatuſque removit,
Vt tremulo ſtarent contentæ fune carinæ.
Hinc late patet omne fretum, ſeu vela ferantur

In

In portus Corcyra tuos, ſeu læva petatur
Illyris Ionias vergens Epidamnus in undas.
Huc fuga nautarum, cum totas Adria vires
Movit, & in nubes abiere Ceraunia, cumque
Spumoſo Calaber perfunditur æquore Saſon.
Ergo ubi nulla fides rebus poſt terga relictis,
Nec licet ad duros Martem convertere Iberos,
Cum mediæ jaceant immenſis tractibus Alpes:
Tunc ſobole e tanta natum, cui firmior ætas,
Affatur: Mundi jubeo tentare receſſus.
Euphratem, Nilumque move, quo nominis uſque
Noſtri fama venit, quas eſt vulgata per urbes
Poſt me Roma ducem: ſparſos per rura colonos
Redde mari Cilicas: Pharios hinc concute reges,
Tigranemque meum: nec Pharnacis arma relinquas,
Admoneo, nec tu populos utraque vagantes
Armenia, Ponticque feras per littora gentes,
Rhiphæaſque manus, & quas tenet æquore denſo
Pigra palus Scythici patiens Mæotica plauſtri.
Et quid plura moror? totos mea nate per ortus
Bella feres, totoque urbes agitabis in orbe
Perdomitas: omnes redeant in caſtra triumphi.
At vos, qui Latios ſignatis nomine faſtos,
Primus in Epirum Boreas agat: inde per arva
Grajorum, Macedumque novas acquirite vires:
Dum paci dat tempus hyems. Sic fatur: & omnes
Iuſſa gerunt, ſolvuntque cavas a littore puppes.
At nunquam patiens pacis, longæque quietis
Armorum, ne quid fatis mutare liceret,
Aſſequitur, generique premit veſtigia Cæſar.
Sufficerent aliis primo tot mœnia curſu
Rapta, tot oppreſſæ dejectis hoſtibus arces:
Ipſa caput mundi, bellorum maxima merces,
Roma capi facilis: Sed Cæſar in omnia præceps,
Nil actum credens, dum quid ſupereſſet agendum,
Inſtat atrox: & adhuc, quanvis poſſederit omnem
Italiam, extremo ſedeat quod littore Magnus,
Communem tamen eſſe dolet: nec rurſus aperto
Vult hoſtes errare freto, ſed molibus undas
Obſtruit, & latum dejectis rupibus æquor.
Cedit in immenſum caſſus labor: omnia pontus
Haurit ſaxa vorax, monteſque immiſcet arenis:
Vt maris Ægæi medias ſi celſus in undas
Depellatur Eryx, nullæ tamen æquore rupes
Emineant, vel ſi convulſo vertice Gaurus
Decidat in fundum penitus ſtagnantis Averni.

Ergo

Ergo ubi nulla vado tenuit ſua pondera moles,
Tunc placuit cæſis innectere vincula ſilvis,
Roboraque immenſis late religare catenis.
Tales fama canit tumidum ſuper æquora Xerxem
Conſtruxiſſe vias, multum cum pontibus auſus,
Europamque Aſiæ, Seſtonque admovit Abydo,
Inceſſitque fretum rapidi ſuper Helleſponti,
Non Eurum, Zephyrumq; timens: cum vela, rateſq;
In medium deferret Athon. ſic ora profundi
Arctantur caſu nemorum. tunc aggere multo
Surgit opus, longæq; tremunt ſuper æquora turres.
Pompejus tellure nova compreſſa profundi
Ora videns, curis animum mordacibus angit,
Vt referet pelagus, ſpargatque per æquora bellum.
Sæpe Noto plenæ, tenſiſque rudentibus actæ
Ipſa maris per clauſtra rates faſtigia molis
Diſcuſſere ſalo, ſpatiumque dedere carinis:
Tortaque per tenebras validis balliſta lacertis,
Multifidas jaculata faces. Vt tempora tandem
Furtivæ placuere fugæ: ne littora clamor
Nauticus exagitet, neu buccina dividat horas,
Neu tuba præmonitos perducat ad æquora nautas:
Præcepit ſociis. jam cœperat ultima Virgo
Phœbum laturas ortu præcedere Chelas,
Cum taciti ſolvere rates. non anchora voces
Movit, dum ſpiſſis avellitur uncus arenis:
Dum juga curvantur mali, dumque ardua pinus
Erigitur, pavidi claſſis ſiluere magiſtri:
Strictaque pandentes deducunt carbaſa nautæ,
Nec quatiunt validos, ne ſibilet aura, rudentes.
Dux etiam votis hoc te, Fortuna, precatur,
Quam retinere vetas, liceat ſibi perdere ſaltem
Italiam. vix fata ſinunt. nam murmure vaſto
Impulſum roſtris ſonuit mare, fluctuat unda,
Totque carinarum permiſtis æquora ſulcis.
Ergo hoſtes portis, quas omnes ſolverat urbis
Cum fato converſa fides, muriſque recepti,
Præcipiti curſu flexi per cornua portus
Ora petunt, pelaguſque dolent contingere claſſes.
Heu pudor, exigua eſt fugiens victoria Magnus.
Anguſtus puppes mittebat in æquora limes
Arctior Euboica, qua Chalcida verberat, unda.
Hic hæſere rates geminæ, claſſique paratas
Excepere manus: tractoque in littora bello,
Hic primum rubuit civili ſanguine Nereus.
Cætera claſſis abit ſummis ſpoliata carinis:

Vt Pagaſæa ratis peteret cum Phaſidos undas,
Cyaneas tellus emiſit in æquora cautes,
Rapta puppe minor ſubducta eſt montibus Argo,
Vanaque percuſſit pontum Symplegas inanem,
Et ſtatura redit. jam Phœbum urgere monebat
Non idem Eoi color ætheris, albaque nondum
Lux rubet, & flammas propioribus eripit aſtris,
Et jam Pleias hebet, feſſi jam plauſtra Bootæ
In faciem puri redeunt languentia cœli,
Majoreſque latent ſtellæ, calidumque refugit
Lucifer ipſe diem. pelagus jam Magne tenebas,
Non ea fata ferens, quæ, cum ſuper æquora toto
Prædonem ſequerere mari. laſſata triumphis
Deſcivit fortuna tuis. cum conjuge pulſus,
Et natis, totoſque trahens in bella penates,
Vadis adhuc ingens populis comitantibus exul.
Quæritur indignæ ſedes longinqua ruinæ.
Non quia te Superi patrio privare ſepulcro
Maluerint: Phariæ buſto damnantur arenæ:
Parcitur Heſperiæ, procul hoc ut in orbe remoto
Abſcondat Fortuna nefas, Romanaque tellus
Immaculata ſui ſervetur ſanguine Magni.

M. ANNÆI LVCANI PHARSALIÆ

Liber Tertius.

Io. Sulpicii Verulani Argumentum.

Tertius exponit fugientis ſomnia Magni,
Atque ut Trinacrias eſt Curio miſſus in urbeis.
Brundiſio reditum deſcribit Cæſaris inde:
Prædanti fiſcum cui vult obſtare Metellus.
Hinc populos, Magnum qui ſunt in bella ſecuti,
Vtque iter accelerans Hiſpanas Cæſar in oras,
Maſſiliam fidam vexat terraque, marique.
Moxque abiens Bruto victori bella relinquit.

PRopulit ut claſſem velis cedentibus Auſter
Incumbens, mediumq; rates tenuere profundum,

Omnis

Omnis in Ionios ſpectabat navita fluctus:
Solus ab Heſperia non flexit lumina terra
Magnus, dum patrios portus, dum littora nunquam
Ad viſus reditura ſuos, tectumque cacumen
Nubibus, & dubios cernit vaneſcere montes.
Inde ſoporifero ceſſerunt languida ſomno
Membra ducis: diri tum plena horroris imago
Viſa caput mœſtum per hiantes Iulia terras
Tollere, & accenſo furialis ſtare ſepulcro.
Sedibus Elyſiis, campoque expulſa piorum
Ad Stygias (inquit) tenebras, maneſque nocentes,
Poſt bellum civile trahor. vidi ipſa tenentes
Eumenidas, quaterent quas veſtris lampadas armis.
Præparat innumeras puppes Acherontis aduſti
Portitor: in multas laxantur Tartara pœnas.
Vix operi cunctæ dextra properante ſorores
Sufficiunt; laſſant rumpentes ſtamina Parcas.
Conjuge me lætos duxiſti Magne triumphos:
Fortuna eſt mutata toris: ſemperque potentes
Detrahere in cladem fato damnata maritos
Innupſit tepido pellex Cornelia buſto.
Hæreat illa tuis per bella, per æquora ſignis,
Dum non ſecuros liceat mihi rumpere ſomnos,
Et nullum veſtro vacuum ſit tempus amori,
Sed teneat Cæſarque dies, & Iulia noctes.
Me non Lethææ, conjux, oblivia ripæ
Immemorem fecere tui, regeſque ſilentum
Permiſere ſequi. veniam, te bella gerente,
In medias acies. nunquam tibi Magne per umbras,
Perque meos manes generum non eſſe licebit.
Abſcindis fruſtra ferro tua pignora. bellum
Te faciet civile meum. Sic fata, refugit
Vmbra per amplexus trepidi dilapſa mariti.
Ille, Dei quamvis cladem, maneſque minentur,
Major in arma ruit, certa cum mente malorum.
Et, quid (ait) vani terremur imagine viſus?
Aut nihil eſt ſenſus animis a morte relictum,
Aut mors ipſa nihil. Titan jam pronus in undas
Ibat, & igniferi tantum demerſerat orbis,
Quantum deeſſe ſolet Lunæ ſeu plena futura eſt,
Seu jam plena fuit: tunc obtulit hoſpita tellus
Puppibus acceſſus faciles: legere rudentes,
Et poſito remis petierunt littora malo.
Cæſar, ut emiſſas venti rapuere carinas,
Abſconditque fretum claſſes, & littore ſolus
Dux ſtetit Heſperio, non illum gloria pulſi

Lætificat

Lætificat Magni: queritur quod tuta per æquor
Terga ferant hoſtes. neque enim jam ſufficit ulla
Præcipiti fortuna viro; nec vincere tanti,
Vt bellum differret, erat. tunc pectore curas
Expulit armorum, pacique intentus agebat,
Quoque modo vanos populi conciret amores,
Gnarus & irarum cauſas, & ſumma favoris
Annona momenta trahi. nanque aſſerit urbes
Sola fames, emiturque metus, cum ſegne potentes
Vulgus alunt. neſcit plebes jejuna timere.
Curio Sicanias tranſcendere juſſus in urbes,
Qua mare tellurem ſubitis aut obruit undis,
Aut ſcidit, & medias fecit ſibi littora terras:
Vis illic ingens pelagi, ſemperque laborant
Æquora, ne rupti repetant confinia montes:
Bellaque Sardoas etiam ſparguntur in oras.
Vtraque frugiferis eſt inſula nobilis arvis.
Nec plus Heſperiam longinquis meſſibus ullæ,
Nec Romana magis complerunt horrea terræ.
Vbere vix glebæ ſuperat, ceſſantibus Auſtris,
Cum medium nubes Borea cogente ſub axem,
Effuſis magnum Lybie tulit imbribus annum.
Hæc ubi ſunt proviſa duci, tunc agmina victor
Non armata trahens, ſed pacis habentia vultum,
Tecta petit patriæ. prô, ſi remeaſſet in urbem,
Gallorum tantum populis, Arctoque ſubacta,
Quam ſeriem rerum longa præmittere pompa,
Quas potuit belli facies! ut vincula Rheno,
Oceanoque daret! celſos ut Gallia currus
Nobilis, & flavis ſequeretur miſta Britannis!
Perdidit o qualem vincendo plura triumphum!
Non illum lætis vadentem coetibus urbes,
Sed tacitæ videre metu. non conſtitit uſquam
Obvia turba duci: gaudet tamen eſſe timori
Tam magno populis, & ſe non mallet amari.
Iamque & præcipites ſuperaverat Anxuris arces,
Et qua Pontinas via dividit uda paludes,
Qua ſublime nemus, Scythicæ qua regna Dianæ;
Quaque iter eſt Latiis ad ſummam faſcibus Albam:
Excelſa de rupe procul jam conſpicit Vrbem,
Arctoi toto non viſam tempore belli:
Miratuſque ſitæ, ſic fatur, moenia Romæ:
Tene, Deum ſedes, non ullo Marte coacti
Deſeruere viri! pro qua pugnabitur urbe?
Dii melius, quod non Latias Eous in oras
Nunc furor incubuit; nec juncto Sarmata velox

Pannonio, Dacisque Getes admiſſus: habenti
Tam pavidum tibi Roma ducem Fortuna pepercit,
Quod bellum civile fuit. Sic fatur, & Vrbem
Attonitam terrore ſubit. nanque ignibus atris
Creditur, ut captæ, rapturus mœnia Romæ,
Sparſuruſque Deos. fuit hæc menſura timoris:
Velle putant, quodcunque poteſt. non omina feſta,
Non fictas læto voces ſimulare tumultu:
Vix odiſſe vacat. Phœbea palatia complet
Turba Patrum, nullo cogendi jure Senatus,
E latebris educta ſuis: non Conſule ſacræ
Fulſerunt ſedes; non proxima lege poteſtas
Prætor adeſt: vacuæque loco ceſſere curules.
Omnia Cæſar erat. privatæ Curia vocis
Teſtis adeſt. ſedere Patres cenſere parati,
Si regnum, ſi templa ſibi, jugulumque Senatus,
Exiliumque petat. melius, quod plura jubere
Erubuit, quam Roma pati. tamen exit in iram
Viribus an poſſent obſiſtere jura per unum
Libertas experta virum. pugnaxque Metellus
Vt videt ingenti Saturnia templa revelli
Mole, rapit greſſus, & Cæſaris agmina rumpens,
Ante fores nondum reſeratæ conſtitit ædis
(Vſque adeo ſolus ferrum, mortemque timere
Auri neſcit amor. pereunt diſcrimine nullo
Amiſſæ leges: ſed pars viliſſima rerum
Certamen moviſtis opes) prohibenſque rapina
Victorem clara teſtatur voce Tribunus:
Non niſi per noſtrum vobis percuſſa patebunt
Templa latus, nullaſque feres, niſi ſanguine ſacro
Sparſas, raptor, opes. certe violata poteſtas
Invenit iſta Deos. Craſſumque in bella ſecutæ
Sæva Tribunitiæ noverunt prœlia diræ.
Detege jam ferrum. neq; enim tibi turba vereda eſt
Spectatrix ſcelerum: deſerta ſtamus in Vrbe.
Non feret e noſtro ſceleratus præmia miles:
Sunt quos proſternas populi, quæ mœnia dones.
Pacis ad exhauſtæ ſpolium non cogit egeſtas:
Bellum Cæſar habes. His magnam victor in iram
Vocibus accenſus: Vanam ſpem mortis honeſtæ
Concipis: haud (inquit) jugulo ſe polluet iſto
Noſtra, Metelle, manus. dignum te Cæſaris ira
Nullus honor faciet. te vindice tuta relicta eſt
Libertas? non uſque adeo permiſcuit imis
Longus ſumma dies, ut non, ſi voce Metelli
Serventur leges, malint a Cæſare tolli.

Dixerat

Dixerat: & nondum foribus cedente Tribuno
Acrior ira ſubit: ſævos circumſpicit enſes,
Oblitus ſimulare togam. tum Cotta Metellum
Compulit audaci nimium deſiſtere cœpto.
Libertas, inquit, populi, quem regna coercent,
Libertate perit; cujus ſervaveris umbram,
Si, quicquid jubeare, velis. tot rebus iniquis
Paruimus victi: venia eſt hæc ſola pudoris,
Degeneriſque metus, nil jam potuiſſe negari.
Ocyus avertat diri mala ſemina belli.
Damna movent populos, ſi quos ſua jura tuentur.
Non ſibi, ſed domino gravis eſt, quæ ſervit, egeſtas.
Protinus abducto patuerunt templa Metello.
Tunc rupes Tarpeja ſonat, magnoque recluſas
Teſtatur ſtridore fores: tunc conditus imo
Eruitur templo multis intactus ab annis
Romani cenſus populi, quem Punica bella,
Quem dederat Perſes, quem victi præda Philippi:
Quod tibi Roma fuga Pyrrhus trepidante reliquit,
Quo te Fabricius regi non vendidit auro,
Quicquid parcorum mores ſervaſtis avorum,
Quod dites Aſiæ populi miſere tributum,
Victorique dedit Minoia Creta Metello,
Quod Cato longinqua vexit ſuper æquora Cypro.
Tunc Orientis opes, captorumque ultima regum
Quæ Pompejanis prælata eſt gaza triumphis
Egeritur: triſti ſpoliantur templa rapina;
Pauperiorque fuit tunc primum Cæſare Roma.
Interea totum Magni fortuna per orbem
Secum caſuras in prœlia moverat urbes.
Proxima vicino vires dat Græcia bello.
Phocaicas Amphiſſa manus, ſcopuloſaque Cyrrha,
Parnaſſuſque jugo miſit deſertus utroque.
Bœoti coiere duces, quos impiger ambit
Fatidica Cephiſſos aqua, Cadmeaque Dirce,
Piſæque manus, populiſque per æquora mittens
Sicaniis Alpheus aquas. tunc Mænala liquit
Arcas, & Herculeam miles Trachinius OEten.
Theſproti, Dryopeſque ruunt, quercuſque ſilentes
Chaonio veteres liquerunt vertice Sellæ.
Exhauſit totas quamvis delectus Athenas,
Exiguæ Phœbea tenent navalia puppes,
Treſque petunt veram credi Salamina carinæ.
Iam dilecta Iovi centenis venit in arma
Creta vetus populis, Gnoſſaſque agitare pharetras
Docta, nec Eois pejor Gortyna ſagittis.

Tunc qui Dardaniam tenet Oricon: & vagus altis
Diſperſus ſylvis Athamas, & nomine priſco
Encheliæ verſi teſtantes funera Cadmi.
Colchis, & Adriacas ſpumans Abſyrtos in undas,
Et Penci qui rura colunt, quorumque labore
Theſſalus Æmoniam vomer proſcindit Iolcon.
Inde laceſſitum primo mare, cum rudis Argo
Miſcuit ignotas temerato littore gentes,
Primaque cum ventis, pelagique furentibus undis
Compoſuit mortale genus, fatiſque per illam
Acceſſit mors una ratem. tunc linquitur Æmus
Thracius, & populum Pholoë mentita biformem.
Deſeritur Strymon tepido committere Nilo
Biſtonias conſuetus aves: & barbara Cone
Sarmaticas ubi perdit aquas, ſparſamque profundo
Multifidi Peucen unum caput alluit Iſtri:
Myſiaque, & gelido tellus perfuſa Caico
Idalis, & nimium glebis exilis Ariſbe.
Quique colunt Pitanen, & quæ tua munera Pallas
Lugent damnatæ Phœbo victore Celenæ:
Qua celer erectis deſcendens Marſya ripis
Errantem Mæandron adit, miſtuſque refertur:
Paſſaque ab auriferis tellus exire metallis
Pactolon: qua culta ſecat non vilior Hermus.
Iliacæ quoque ſigna manus, perituraque caſtra
Ominibus petiere ſuis: nec fabula Trojæ
Continuit, Phrygiique ferens ſe Cæſar Iuli.
Accedunt Syriæ populi, deſertus Orontes,
Et felix, ſic fama, Ninos: ventoſa Damaſcus,
Gazaque, & arbuſto palmarum dives Idume.
Et Tyros inſtabilis, pretioſaque murice Sidon.
Has ad bella rates non flexo limite ponti,
Certior haud ullis duxit Cynoſura carinis.
Phœnices primi, famæ ſi creditur, auſi
Manſuram rudibus vocem ſignare figuris.
Nondum flumineas Memphis contexere biblos
Noverat: & ſaxis tantum, volucreſque feræque,
Sculptaque ſervabant magicas animalia linguas.
Deſeritur Taurique nemus, Perſeaque Tarſos,
Coryciumque patens exeſis rupibus antrum,
Mallos, & externæ reſonant navalibus Ægæ.
Itque Cilix juſta jam non pirata carina.
Movit & Eoos bellorum fama receſſus,
Qua colitur Ganges, toto qui ſolus in orbe
Oſtia naſcenti contraria ſolvere Phœbo
Audet, & adverſum fluctus impellit in Eurum:

Hic ubi Pellæus poſt Tethyos æquora ductor
Conſtitit, & magno vinci ſe faſſus ab orbe eſt,
Quaque ferens rapidum diviſo gurgite fontem
Vaſtis Indus aquis miſtum non ſentit Hydaſpen;
Quique bibunt tenera dulces ab arundine ſuccos.
Et qui tingentes croceo medicamine crinem
Fluxa coloratis aſtringunt carbaſa gemmis.
Quique ſuas ſtruxere pyras, viviqué calentes
Conſcendere rogos. pro! quanta eſt gloria genti
Injeciſſe manum fatis, vitaque repletos,
Quod ſupereſt, donaſſe deis! Venere feroces
Cappadoces, duri populus nunc cultor Amani,
Armeniuſque tenens volventem ſaxa Niphatem:
Æthera tangentes ſilvas liquere Coaſtræ.
Ignotum vobis Arabes veniſtis in orbem,
Umbras mirati nemorum non ire ſiniſtras.
Tunc furor extremos movit Romanus Oloſtras,
Carmanoſque duces, quorum devexus in Auſtrum
Æther, non totam mergi tamen aſpicit Arcton.
Lucet & exigua, velox ibi, nocte Bootes.
Æthiopumque ſolum, quod non premeretur ab ulla
Signiferi regione poli, niſi poplite lapſo
Ultima curvati procederet ungula Tauri.
Quaque caput rapido tollit cum Tigride magnus
Euphrates, quos non diverſis fontibus edit
Perſis, & incertum, tellus ſi miſceat amnes,
Quod potius ſit nomen aquis. ſed ſparſus in agros
Fertilis Euphrates Phariæ vice fungitur undæ:
At Tigrim ſubito tellus abſorbet hiatu,
Occultoſque tegit curſus; rurſuſque renatum
Fonte novo flumen pelagi non abnegat undis.
Inter Cæſareas acies, diverſaque ſigna
Pugnaces dubium Parthi tenuere favorem,
Contenti feciſſe duos. tinxere ſagittas
Errantes Scythiæ populi, quos gurgite Bactros
Includit gelido, vaſtiſque Hyrcania ſilvis.
Hinc Lacedæmonii moto gens aſpera fræno
Heniochi, ſæviſque affinis Sarmata Moſchis,
Colchorum qua rura ſecat ditiſſima Phaſis:
Qua Crœſo fatalis Halys, qua vertice lapſus
Rhiphæo Tanais diverſi nomina mundi
Impoſuit ripis, Aſiæque, & terminus idem
Europæ, mediæ dirimens confinia terræ,
Nunc hunc, nunc illũ, qua flectitur, ampliat orbem.
Quaque fretum torrens Mæotidos egerit undas
Pontus, & Herculeis aufertur gloria metis,

Oceanumque negat ſolas admittere Gades.
Hinc & Sithoniæ gentes, auroque ligatas
Subſtringens Arimaſpe comas: hinc fortis Arius,
Longaque Sarmatici ſolvens jejunia belli
Maſſagetes quo fugit equo; volucreſque Geloni.
Non, cum Memnoniis deducens agmina regnis
Cyrus, & effuſis numerato milite telis
Deſcendit Perſes, fraternique ultor amoris
Æquora cum tantis percuſſit claſſibus, unum
Tot reges habuere ducem. coiere nec unquam
Tam variæ cultu gentes, tam diſſona vulgi
Ora. tot immenſæ comites miſtura ruinæ
Excivit populos, & dignas funere Magni
Exequias Fortuna dedit. non corniger Ammon
Mittere Marmaricas ceſſavit in arma catervas:
Quicquid ab occiduis Libye patet arida Mauris,
Vſque Parætonias Eoa ad littora Syrtes.
Acciperet felix ne non ſemel omnia Cæſar,
Vincendum pariter Pharſalia præſtitit orbem.
Ille ubi deſeruit trepidantis mœnia Romæ,
Agmine nubiferam rapto ſupervolat Alpem:
Cumque alii famæ populi terrore paverent,
Phocais in dubiis auſa eſt ſervare juventus
Non Graja levitate fidem, ſignataque jura,
Et cauſas, non fata, ſequi. tamen ante furorem
Indomitum, duramque viri deflectere mentem
Pacifico ſermone parant, hoſtemque propinquum
Orant Cecropiæ prælata fronde Minervæ.
Semper in externis populo communia veſtro
Maſſiliam bellis teſtatur fata tuliſſe,
Comprenſa eſt Latiis quæcunque annalibus ætas.
Et nunc, ignoto ſi quos petis orbe triumphos,
Accipe devotas externa in prœlia dextras.
At ſi funeſtas acies, ſi dira paratis
Prœlia diſcordes, lacrymas civilibus armis
Secretumque damus. tractentur vulnera nulla
Sacra manu. ſi cœlicolis furor arma dediſſet,
Aut ſi terrigenæ tentarent aſtra gigantes;
Non tamen auderet pietas humana vel armis
Vel votis prodeſſe Iovi: fortiſque deorum
Ignarum mortale genus, per fulmina tantum
Sciret adhuc cœlo ſolum regnare Tonantem.
Adde quod innumeræ concurrunt undique gentes,
Nec ſic horret iners ſcelerum contagia mundus,
Vt gladiis egeant civilia bella coactis.
Sit mens iſta quidem cunctis, ut veſtra recuſent

Fata,

Fata, nec hæc aliis committat prœlia miles.
Cui non conſpecto languebit dextra parente?
Telaque diverſi prohibebunt ſpargere fratres.
Finis adeſt rerum, ſi non committitis illis
Arma, quibus fas eſt. nobis hæc ſumma precandi,
Terribiles aquilas, infeſtaque ſigna relinquas
Vrbe procul, noſtriſque velis te credere muris,
Excludique ſinas admiſſo Cæſare bellum.
Sit locus exceptus ſceleri. Magnoque, tibique
Tutus, ut invictæ fatum ſi conſulat Vrbi,
Fœdera ſi placeant, ſit quo veniatis inermes.
Vel, cum tanta vocent diſcrimina Martis Iberi,
Quid rapidum deflectis iter? non pondera rerum,
Nec momenta ſumus: nunquam felicibus armis
Vſa manus patriæ primis a ſedibus exul,
Et poſt tralatas exuſtæ Phocidos arces,
Mœnibus exiguis alieno in littore tuti,
Illuſtrat quos ſola fides. ſi claudere muros
Obſidione paras, & vi perfringere portas,
Excepiſſe faces tectis, & tela parati,
Vndarum raptos averſis fontibus hauſtus
Quærere, & effoſſam ſitientes lambere terram:
Et deſit ſi larga Ceres, tunc horrida cerni,
Fœdaque contingi maculato carpere morſu.
Nec pavet hic populus pro libertate ſubire,
Obſeſſum Pœno geſſit quod Marte Saguntum.
Pectoribus rapti matrum, fruſtraque trahentes
Vbera ſicca fame medios mittentur in ignes:
Vxor & a caro poſcet ſibi fata marito.
Vulnera miſcebunt fratres, bellumque coacti
Hoc potius civile gerent. Sic Graja juventus
Finierat: cum turbato jam prodita vultu
Ira ducis, tandem teſtata eſt voce dolorem.
Vana movet Grajos noſtri fiducia curſus.
Quanvis Heſperium mundi properemus ad axem,
Maſſiliam delere vacat. gaudete cohortes:
Obvia præbentur fatorum munere bella.
Ventus ut amittit vires, niſi robora denſæ
Occurrant ſilvæ, ſpatio diffuſus inani:
Vtque perit magnus nullis obſtantibus ignis,
Sic hoſtes mihi deeſſe nocet: damnumque putamus
Armorum, niſi, qui vinci potuere, rebellent.
Sed ſi ſolus eam dimiſſis degener armis,
Tunc mihi tecta patent. jam non excludere tantum,
Incluſiſſe volunt. at enim contagia belli
Dira fugant. dabitis pœnas pro pace petita;

Et nihil eſſe meo diſcetis tutius ævo,
Quam duce me bellū. Sic poſtquam fatus, ad urbem
Haud trepidam convertit iter: tum mœnia clauſa
Conſpicit; & denſa juvenum vallata corona.
Haud procul a muris tumulus ſurgentis in altum
Telluris, parvum diffuſo vertice campum
Explicat: hæc patiens longo munimine cingi
Viſa duci rupes, tutiſque aptiſſima caſtris.
Proxima pars urbis celſam conſurgit in arcem
Par tumulo, mediiſque ſedent convallibus arva.
Tunc res immenſo placuit ſtatura labore,
Aggere diverſos vaſto committere colles.
Sed prius ut totam, qua terra cingitur, urbem
Clauderet, a ſummis perduxit ad æquora caſtris
Longum Cæſar opus, fonteſque & pabula campi
Amplexus foſſa, denſas tollentia pinnas
Ceſpitibus, crudaque extruxit brachia terra.
Jam ſatis hoc Grajæ memorandum contigit urbi,
Æternumque decus, quod non impulſa, nec ipſo
Strata metu, tenuit flagrantis in omnia belli
Præcipitem curſum; raptiſque a Cæſare cunctis,
Vincitur una mora. quantum eſt quod fata tenentur!
Quodque virum toti properans imponere mundo
Hos perdit Fortuna dies! tunc omnia late
Procumbunt nemora, & ſpoliantur robore ſilvæ:
Vt, cum terra levis mediam virgultaque molem
Suſpendant, ſtructa laterum compage ligatam
Arctet humum, preſſus ne cedat turribus agger.
Lucus erat longo nunquam violatus ab ævo,
Obſcurum cingens connexis aera ramis,
Et gelidas alte ſummotis ſolibus umbras.
Hunc non ruricolæ Panes, nemorumque potentes
Sylvani, Nymphæque tenent, ſed barbara ritu
Sacra deum, ſtructæ ſacris feralibus aræ;
Omnis & humanis luſtrata cruoribus arbos.
Si qua fidem meruit Superos mirata vetuſtas,
Illis & volucres metuunt inſiſtere ramis,
Et luſtris recubare feræ: nec ventus in illas
Incubuit ſilvas, excuſſaque nubibus atris
Fulgura: non ullis frondem præbentibus auris,
Arboribus ſuus horror ineſt. tum plurima nigris
Fontibus unda cadit, ſimulacraque mœſta deorum
Arte carent, cæſiſque extant informia truncis.
Ipſe ſitus, putriſque facit jam robore pallor
Attonitos: non vulgatis ſacrata figuris
Numina ſic metuunt: tantum terroribus addit,

Quos timeant non noſſe deos. jam fama ferebat
Sæpe cavas motu terræ mugire cavernas,
Et procumbentes iterum conſurgere taxos,
Et non ardentis fulgere incendia *ſilvæ*,
Roboraque amplexos circumfluxiſſe dracones.
Non illum cultu populi propiore frequentant,
Sed ceſſere deis. medio cum *Phœbus* in axe eſt,
Aut cœlum nox atra tenet, pavet ipſe ſacerdos
Acceſſus, dominumque timet deprendere luci.
Hanc jubet immiſſo ſilvam procumbere ferro:
Nam vicina operi, belloque intacta priori
Inter nudatos ſtabat denſiſſima montes.
Sed fortes tremuere manus, motique verenda
Majeſtate loci, ſi robora ſacra ferirent,
In ſua credebant redituras membra ſecures.
Implicitas magno Cæſar terrore cohortes
Vt vidit, primus raptam librare bipennem
Auſus, & aëriam ferro proſcindere quercum,
Effatur merſo violata in robora ferro:
Iam ne quis veſtrum dubitet ſubvertere *ſilvam*,
Credite me feciſſe nefas. Tunc paruit omnis
Imperiis non ſublato ſecura pavore
Turba, ſed expenſa Superorum, & Cæſaris ira.
Procumbunt orni, nodoſa impellitur *ilex*,
Silvaque Dodones, & fluctibus aptior *alnus*,
Et non plebejos luctus teſtata cupreſſus,
Tunc primum poſuere comas, & fronde carentes
Admiſere diem: propulſaque robore denſo
Suſtinuit ſe *ſylva* cadens. gemuere videntes
Gallorum populi: muris ſed clauſa juventus
Exultat. quis enim læſos impune putaret
Eſſe deos? ſervat multos Fortuna *nocentes*:
Et tantum *miſeris* iraſci numina poſſunt.
Vtque ſatis cæſum nemoris, quæſita per agros
Plauſtra ferunt: curvoque ſoli ceſſantis aratro
Agricolæ raptis annum *flevere* juvencis.
Dux tamen impatiens hæſuri ad mœnia Martis
Verſus ad Hiſpanas acies, extremaque mundi,
Iuſſit bella geri. ſtellatis axibus agger
Erigitur, geminaſque æquantes mœnia turres
Accipit: hæ nullo fixerunt robore terram,
Sed per iter longum cauſa repſere latenti.
Cum tantum nutaret onus, telluris inanes
Concuſſiſſe ſinus quærentem erumpere ventum
Credidit, & muros mirata eſt ſtare juventus.
Illinc tela cadunt excelſas urbis in arces.

Sed major Grajo Romana in corpora ferro
Vis inerat. neque enim ſolis excuſſa lacertis
Lancea, ſed tenſo balliſtæ turbine rapta,
Haud unum contenta latus tranſire, quieſcit:
Sed pandens perque arma viam, perque oſſa, relicta
Morte fugit: ſupereſt telo poſt vulnera curſus.
At ſaxum quoties ingenti ponderis ictu
Excutitur, qualis rupes, quam vertice montis
Abſcidit impulſu ventorum adjuta vetuſtas,
Frangit cuncta ruens: nec tantum corpora preſſa
Exanimat: totos cum ſanguine diſſipat artus.
Vt tamen hoſtiles denſa teſtudine muros
Tecta ſubit virtus, armiſque innexa priores
Arma ferunt, galeamque extenſus protegit umbo,
Quæ prius ex longo nocuerunt miſſa receſſu,
Iam poſt terga cadunt: nec Grajis flectere jactum,
Aut facilis labor eſt longinqua ad tela parati
Tormenti mutare modum: ſed pondere ſolo
Contenti, nudis evolvunt ſaxa lacertis.
Dum fuit armorum ſeries, ut grandine tecta
Innocua percuſſa ſonant, ſic omnia tela
Reſpuit: at poſtquam virtus incenſa virorum
Perpetuam rupit defeſſo milite cratem,
Singula continuis ceſſerunt ictibus arma.
Tunc adoperta levi procedit vinea terra,
Sub cujus pluteis, & tecta fronte latentes
Moliri nunc ima parant, & vertere ferro
Mœnia: nunc aries ſuſpenſo fortior ictu
Incuſſus denſi compagem ſolvere muri
Tentat, & impoſitis unum ſubducere ſaxis.
Sed ſuper & flammis, & magnæ fragmine molis,
Et ſudibus crebris, & adusti roboris ictu
Percuſſæ cedunt crates, fruſtraque labore
Exhauſto feſſus repetit tentoria miles.
Summa fuit Grajis ſtarent ut mœnia voti.
Vltro acies inferre parant: armiſque coruſcas
Nocturni texere faces: audaxque juventus
Erupit: non haſta viris, non letifer arcus,
Telum flamma fuit, rapienſque incendia ventus
Per Romana tulit celeri munimina curſu.
Nec, quamvis viridi luctetur robore, lentas
Ignis agit vires: teda ſed raptus ab omni
Conſequitur nigri ſpatioſa volumina fumi:
Nec ſolum ſilvas: ſed ſaxa ingentia ſolvit,
Et crudæ putri fluxerunt pulvere cautes.
Procubuit, majorque jacens apparuit agger.

Spes

Spes victis telluris abit, placuitque profundo
Fortunam tentare mari. non robore picto
Ornatas decuit fulgens tutela carinas,
Sed rudis, & qualis procumbit montibus arbor,
Conſeritur ſtabilis navalibus area bellis.
Et jam turrigeram Bruti comitata carinam
Venerat in fluctus Rhodani cum gurgite claſſis,
Stœchados arva tenens. nec non & Graja juventus
Omne ſuum fatis voluit committere robur:
Grandævoſque ſenes miſtis armavit ephebis.
Accepit non ſola viros, quæ ſtabat in undis
Claſſis; & emeritas repetunt navalibus alnos.
Vt matutinos ſpargens ſuper æquora Phœbus
Fregit aquis radios, & liber nubibus æther,
Et poſito Borea, pacemque tenentibus Auſtris,
Servatum bello jacuit mare, movit ab omni
Quiſque ſuam ſtatione ratem, paribuſque lacertis
Cæſaris hinc pubes, hinc Grajo remige claſſis
Tollitur: impulſæ tonſis tremuere carinæ,
Crebraque ſublimes convellunt verbera *puppes.*
Cornua Romanæ claſſis, validæque triremes,
Quaſque quater ſurgens extructi remigis ordo
Commovet, & plures quæ mergunt æquore pinus,
Multiplices cinxere rates. hoc robur aperto
Oppoſitum pelago. lunata *fronte* recedunt,
Ordine contentæ gemino creviſſe liburnæ.
Celſior at *cunctis* Bruti Prætoria puppis
Verberibus ſenis agitur, *molemque* profundo
Invehit, *&* ſummis longe petit æquora remis.
Vt tantum medii fuerat maris, utraque claſſis
Quod ſemel excuſſis poſſet tranſcurrere tonſis,
Innumeræ vaſto miſcentur in æthere voces:
Remorumque ſonus premitur clamore: nec ullæ
Audiri potuere tubæ. tum cærula verrunt,
Atque in tranſtra cadunt, & remis pectora pulſant,
Vt primum roſtris crepuerunt obvia roſtra:
In puppim rediere rates, emiſſaque tela
Aera texerunt, vacuumque cadentia pontum.
Et jam diductis extendunt cornua proris,
Diverſæque rates laxata claſſe receptæ.
Vt, quoties æſtus Zephyris, Eurique repugnat,
Huc abeunt fluctus, illuc mare: ſic ubi puppes
Sulcato varios duxerunt gurgite tractus,
Quod tulit illa ratis remis, hæc reppulit æquor.
Sed Grajis habiles, pugnamque laceſſere pinus
Et tentare fugam, nec longo frangere gyro

Curſum,

Curſum, nec tarde flectenti cedere clavo.
At Romana ratis ſtabilem præbere carinam
Certior, & terræ ſimilem bellantibus uſum.
Tunc in ſignifera reſidenti puppe magiſtro
Brutus ait, pateriſne acies errare profundo?
Artibus & certas pelagi? jam conſere bellum:
Phocaicis medias roſtris oppone carinas.
Paruit, obliquas & præbuit hoſtibus alnos.
Tunc quæcunque ratis tentavit robora Bruti,
Ictu victa ſuo, percuſſæ capta cohæſit.
Aſt alias manicæque ligant, tereteſque catenæ,
Seque tenent remis: tecto ſtetit æquore bellum.
Iam non excuſſis torquentur tela lacertis,
Nec longinqua cadunt jaculato vulnera ferro:
Miſcenturque manus. navali plurima bello
Enſis agit. ſtat quiſque ſuæ de robore puppis
Pronus in adverſos ictus: multique peremti
In ratibus cecidere ſuis. cruor altus in undis
Spumat, & obducto concreſcunt ſanguine fluctus.
Et quas immiſſi traxerunt vincula ferri,
Has prohibent jungi conſerta cadavera puppes.
Semianimes alii vaſtum ſubiere profundum,
Hauſeruntque ſuo permiſtum ſanguine pontum.
Hi luctantem animam lenta cum morte trahentes,
Fractarum ſubita ratium periere ruina.
Irrita tela ſuas peragunt in gurgite cædes:
Et quodcumq; cadit fruſtrato pondere ferrum,
Exceptum mediis invenit vulnus in undis.
Phocaicis Romana ratis vallata carinis,
Robore diducto dextrum, lævumque tuetur
Æquo Marte latus: cujus dum pugnat ab alta
Puppe Tagus, Grajumque audax apluſtre retentat,
Terga ſimul pariter miſſis & pectora telis
Tranſigitur. medio concurrit pectore ferrum,
Et ſtetit incertus flueret quo vulnere ſanguis;
Donec utraſque ſimul largus cruor expulit haſtas,
Diviſitque animam, ſparſitque in vulnera letum.
Dirigit huc puppim miſeri quoque dextra Telonis,
Qua nullam melius, pelago turbante, carinæ
Audivere manum: nec lux eſt notior ulli
Craſtina, ſeu Phoebum videat, ſeu cornua Lunæ,
Semper venturis componere carbaſa ventis.
Hic Latiæ roſtro compagem ruperat alvi:
Pila ſed in medium venere trementia pectus,
Avertitque ratem morientis dextra magiſtri.
Dum cupit in ſociam Gyareus erumpere puppim,

Excipit

Excipit immiſſum ſuſpenſa per ilia ferrum,
Affixuſq; rati, telo retinente, pependit.
Stant gemini fratres, fecundæ gloria matris,
Quos eadem variis genuerunt viſcera fatis:
(Diſcrevit mors ſæva viros: unumque relictum
Agnorunt miſeri, ſublato errore, parentes,
Æternis cauſam lacrymis: tenet ille dolorem
Semper, & amiſſum fratrem lugentibus offert.)
Quorum alter, miſtis obliquo pectine remis
Auſus Romanæ Graja de puppe carinæ
Injectare manum: ſed eam gravis inſuper ictus
Amputat: illa tamen nixu quo prenderat, hæſit,
Diriguitque tenens ſtrictis immortua nervis.
Crevit in adverſis virtus: plus nobilis iræ
Truncus habet: fortique inſtaurat prœlia læva,
Rapturuſque ſuam procurrit in æquora dextram.
Hæc quoque cum toto manus eſt abſciſſa lacerto.
Iam clypeo, teliſque carens, non conditur ima
Puppe: ſed expoſitus, fraternaque pectore nudo
Arma tegens, crebra confixus cuſpide perſtat:
Telaque multorum leto caſura ſuorum
Emerita jam morte tenet. tum vulnere multo
Effugientem animam laſſos collegit in artus:
Membraque contendit toto quicunque manebat
Sanguine, & hoſtilem, defectis robore membris,
Inſiluit, ſolo nociturus pondere, puppim.
Strage virum cumulata ratis, multoque cruore
Plena, per obliquum crebros latus accipit ictus.
At poſtquam ruptis pelagus compagibus hauſit,
Ad ſummos repleta foros, deſedit in undas,
Vicinum involvens contorto vertice pontum.
Æquora diſcedunt merſa diducta carina,
Inque locum puppis cecidit mare. multaque ponto
Præbuit illa dies varij miracula fati.
Ferrea dum puppi rapidos manus inſerit uncos,
Affixit Lycidam. merſus foret ille profundo,
Sed prohibent ſocii, ſuſpenſaq; crura retentant.
Scinditur avulſus: nec, ſicut vulnere, ſanguis
Emicuit lentus; ruptis cadit undiq; venis,
Diſcurſuſq; animæ diverſa in membra meantis
Interceptus aquis. nullius vita peremti
Eſt tanta dimiſſa via: pars ultima trunci
Tradidit in letum vacuos vitalibus artus.
At tumidus qua pulmo jacet, qua viſcera fervent,
Hæſerunt ibi fata diu; luctataque multum
Hac cum parte viri vix omnia membra tulerunt.

Dum

Dum nimium pugnax unius turba carinæ
Incumbit prono lateri, vacuamque relinquit,
Qua caret hoſte, ratem: congeſto pondere puppis
Verſa, cava texit pelagus, nautaſque carina:
Brachia nec licuit vaſto jactare profundo,
Sed clauſo periere mari. tunc unica diri
Conſpecta eſt leti facies, cum forte natantem
Diverſæ roſtris juvenem fixere carinæ.
Diſceſſit medium tam vaſtos pectus ad ictus;
Nec prohibere valent obtritis oſſibus artus,
Quo minus æra ſonent. eliſo ventre, per ora
Ejectat ſaniem permiſtus viſcere ſanguis.
Poſtquã inhibent remis puppes, ac roſtra recedunt,
Disjectum in pelagus perfoſſo pectore corpus
Vulneribus tranſmiſit aquas. pars maxima turbæ
Naufraga, jactatis morti obluctata lacertis,
Puppis ad auxilium ſociæ concurrit: at illi
Robora cum vetitis prenſarent altius ulnis,
Nutaretque ratis populo peritura recepto:
Impia turba ſuper medios ferit enſe lacertos:
Brachia linquentes *Graja* pendentia puppe,
A manibus cecidere ſuis: non amplius undæ
Suſtinuere graves in ſummo gurgite truncos.
Iamque omñi fuſis nudato milite telis,
Invenit arma furor: remum contorſit in hoſtem
Alter: at hi tortum validis apluſtre lacertis,
Avulſaſque rotant excuſſo remige ſedes.
In pugnam fregere rates. ſidentia peſſum
Corpora cæſa tenent, ſpoliantque cadavera ferro.
Multi inopes teli, jaculum letale revulſum
Viſceribus traxere ſuis, & vulnera læva
Oppreſſere manu, validos dum præbeat ictus
Sanguis: &, hoſtilem cum torſerit, exeat, haſtam.
Nulla tamen plures hoc edidit æquore clades,
Quam pelago diverſa lues. nam pinguibus ignis
Affixus tedis, & tecto ſulfure vivax
Spargitur: at faciles præbere alimenta carinæ
Nunc pice, nunc liquida rapuere incendia cera.
Nec flammas ſuperant undæ: ſparſiſq; per æquor
Iam ratibus, fragmenta ferus ſibi vendicat ignis.
Hic recipit fluctus, extinguat ut æquore flammas:
Hi, ne mergantur, tabulis ardentibus hærent.
Mille modos inter leti, mors una timori eſt,
Qua cœpere mori. nec ceſſat naufraga virtus.
Tela legunt dejecta mari, ratibuſque miniſtrant:
Incertaſque manus ictu languente per undas

Exer-

Exercent. nunc, rara datur ſi copia ferri,
Vtuntur pelago. ſævus complectitur hoſtem
Hoſtis, & implicitis gaudent ſubſidere membris,
Mergentesque mori. Pugna fuit unus in illa
Eximius Phoceus animam ſervare ſub undis,
Scrutarique fretum ſi quid merſiſſet arenis,
Et nimis affixos unci convellere morſus,
Adductum quoties non ſenſerat ancora funem.
Hic ubi compreſſum penitus deduxerat hoſtem,
Victor & incolumis ſummas remeabat in undas.
Sed ſe per vacuos credit dum ſurgere fluctus,
Puppibus occurrit, tandemque ſub æquore manſit.
Hi ſuper hoſtiles jecerunt brachia remos,
Et ratium tenuere fugam. non perdere letum
Maxima cura fuit. multus ſua vulnera puppi
Affixit moriens, & roſtris abſtulit ictus.
Stantem ſublimi Tyrrhenum culmine proræ
Lygdamus excuſſa Balearis tortor habenæ
Glande petens, ſolido fregit cava tempora plumbo.
Sedibus expulſi, poſtquam cruor omnia rupit
Vincula, procumbunt oculi: ſtat lumine rapto
Attonitus, mortiſque illas putat eſſe tenebras.
At poſtquam membris ſenſit conſtare vigorem,
Vos, ait, o ſocii, ſicut tormenta ſoletis,
Me quoque mittendis rectum componite telis.
Egere quod ſupereſt animæ Tyrrhene per omnes
Bellorum caſus. ingentem militis uſum
Hoc habet ex magna defunctum parte cadaver:
Viventis ferieris loco. ſic fatus in hoſtem
Cæca tela manu, ſed non tamen irrita mittit.
Excipit hæc juvenis generoſi ſanguinis Argus,
Qua jam non medius deſcendit in ilia venter,
Adjuvitque ſuo procumbens pondere ferrum.
Stabat diverſa victæ jam parte carinæ
Infelix Argi genitor, (non ille juventæ
Tempore Phocaicis ulli ceſſurus in armis:
Victum ævo robur cecidit, feſſuſq; ſenecta
Exemplum, non miles erat) qui funere viſo,
Sæpe cadens longæ ſenior per tranſtra carinæ
Pervenit ad puppim, ſpirantesque invenit artus.
Non lacrymæ cecidere genis, non pectora tundit,
Diſtentis toto riguit ſed corpore palmis.
Nox ſubit, atque oculos vaſtæ obduxere tenebræ,
Et miſerum cernens agnoſcere deſinit Argum.
Ille caput labens, & jam languentia colla
Viſo patre levat: vox fauces nulla ſolutas

Proſequitur: tacito tantum petit oſcula vultu,
Invitatque patris claudenda ad lumina dextram.
Vt torpore ſenex caruit, vireſque cruentus
Cœpit habere dolor, Non perdam tempora, dixit,
A ſævis permiſſa Deis, jugulumq; ſenilem
Confodiam. veniam miſero concede parenti,
Arge, quod amplexus, extrema quod oſcula fugi.
Nondum deſtituit calidus tua vulnera ſanguis,
Semianimiſque jaces, & adhuc potes eſſe ſuperſtes.
Sic fatus, quamvis capulum per viſcera miſſi
Polluerat gladii, tamen alta ſub æquora tendit
Præcipiti ſaltu. letum præcedere nati
Feſtinantem animam morti non credidit uni.
Inclinant jam fata ducum: nec jam amplius anceps
Belli caſus erat: Grajæ pars maxima claſſis
Mergitur: aſt aliæ mutato remige puppes
Victores vexere ſuos: navalia paucæ
Præcipiti tenuere fuga. Quis in urbe parentum
Fletus erat! quantus matrum per littora planctus!
Conjux ſæpe ſui, confuſis vultibus unda,
Credidit ora viri, Romanum amplexa cadaver:
Accenſiſque rogis miſeri de corpore trunco
Certavere patres. at Brutus in æquore victor,
Primus Cæſareis pelagi decus addidit armis.

M. ANNÆI LUCANI PHARSALIÆ

Liber Quartus.

Ioannis Sulpicii Verulani argumentum.

CASTRA *Ducis caſtris ad celſam Quartus Ilerdam*
Confert in tumulo, qui pæne eſt obrutus imbri.
Enatat hinc Cæſar, Sicoris diducit & undas,
Petreique fugam ſequitur. vicinia pacem
Incipit: at ſubita Petreius cæde repellit.
Qui mox eſuriens, veniam vitamque precatur.
Pugnat in Hadriaca poſt hæc Antonius unda,
Vulteiuſque cadit. Lybie te Curio mactat.

AT procul extremis terrarum Cæſar in oris
Martem ſævus agit non multa cæde nocentem

Maxima

Maxima ſed fati ducibus momenta daturum.
Iure pari rector caſtris Afranius illis,
Ac Petrejus erat: concordia duxit in æquas
Imperium commune vices, tutelaque valli.
Pervigil alterno paret cuſtodia ſigno.
His præter Latias acies erat impiger Aſtur,
Vectoneſque leves, profugique à gente vetuſta
Gallorum Celtæ miſcentes nomen Iberis.
Colle tumet modico, lenique excrevit in altum
Pingue ſolum tumulo: ſuper hunc fundata vetuſta
Surgit Ilerda manu: placidis prælabitur undis
Heſperios inter Sicoris non ultimus amnes,
Saxeus ingenti quem pons amplectitur arcu,
Hybernas paſſurus aquas. at proxima rupes
Signa tenet Magni: nec Cæſar colle minore
Caſtra levat: medius dirimit tentoria gurges,
Explicat hinc tellus campos effuſa patentes,
Vix oculo prendente modum, campoſq; coercet
Cinga rapax, vetitus fluctus, & littora curſu
Oceani pepuliſſe ſuo: nam gurgite miſto,
Qui præſtat terris, aufert tibi nomen Iberus.
Prima dies belli ceſſavit Marte cruento,
Spectandáſque ducum vires, numeroſaque ſigna
Expoſuit: piguit ſceleris: pudor arma furentum
Continuit: patriæque, & ruptis legibus unum
Donavere diem. prono tum Cæſar Olympo
In noctem ſubita circumdedit agmina foſſa,
Dum primæ præſtant acies, hoſtemque fefellit,
Et prope conſertis obduxit caſtra maniplis.
Luce nova collem ſubito conſcendere curſu,
Qui medius tutam caſtris dirimebat Ilerdam,
Imperat. huc hoſtem pariter terrorque, pudorque
Impulit: & rapto tumulum prior agmine cepit.
His virtus, ferrumque locum promittit: at illis
Ipſe locus. miles rupes oneratus in altas
Nititur: adverſoque acies in monte ſupina
Hæret, & in tergum caſura, umbone ſequentis
Erigitur. nulli telum vibrare vacabat,
Dum labat, & fixo firmat veſtigia pilo,
Dum ſcopulos, ſtirpeſq; tenent, atque hoſte relicto
Cædunt enſe viam. vidit lapſura ruina
Agmina dux, equitemque jubet ſuccedere bello,
Munitumque latus lævo præducere gyro.
Sic pedes ex facili, nulloque urgente receptus,
Irritus, & victor ſubducto Marte pependit.
Hactenus armorum diſcrimina. cetera bello

Fata dedit variis incertus motibus aer.
Pigro bruma gelu, ſiccisque Aquilonibus hærens,
Æthere conſtricto pluvias in nube tenebat.
Vrebant montana nives, camposque jacentes
Non duraturæ conſpecto ſole pruinæ:
Atque omnis propior mergenti ſidera cœlo
Aruerat tellus hyberno dura ſereno.
Sed poſtquam vernus calidum Titana recepit,
Sidera reſpiciens delapſæ portitor Helles,
Atque iterum æquatis ad juſtæ pondera Libræ
Temporibus vicere dies: tunc, ſole relicto,
Cynthia quo primum cornu dubitanda refulſit,
Excluſit Boream, flammaſque accepit ab Euro.
Ille ſuo nubes quaſcunque invenit in axe,
Torſit in occiduum Nabatæis flatibus orbem,
Et quas ſentit Arabs, & quas Gangetica tellus
Exhalat nebulas, quicquid concreſcere primus
Sol patitur, quicquid cœli fuſcator Eoi
Impulerat Corus, quicquid defenderat Indos:
Incendere diem nubes oriente remotæ,
Nec medio potuere graves incumbere mundo,
Sed nimbos rapuere fuga. vacat imbribus Arctos,
Et Notus: in ſolam Calpen fluit humidus aer.
Hic ubi jam Zephyri fines, & ſummus Olympi
Cardo tenet Tethyn, vetitæ tranſcurrere denſos
Involvere globos, congeſtumque aeris atri
Vix recipit ſpatium, quod ſeparat æthere terram.
Iamque polo pr eſſæ largos denſantur in imbres;
Spiſſatæque fluu nt: nec ſervant fulmina flammas,
Quanvis crebra micent: extinguit fulgura nimbus.
Hinc imperfecto complectitur aera gyro
Arcus, vix ulla variatus luce colorem,
Oceanumque bibit, raptoſque ad nubila fluctus
Pertulit, & cœlo defuſum reddidit æquor.
Iamque Pyrenææ, qua nunquam ſolvere Titan
Evaluit, fluxere nives, fractoque madeſcunt
Saxa gelu: tum, quæ ſolitis e fontibus exit,
Non habet unda vias: tam largas alveus omnis
A ripis accepit aquas. jam naufraga campo
Cæſaris arma natant, impulſaque g urgite multo
Caſtra labant: alto reſtagnant flumina vallo.
Non pecorum raptus faciles, non pabula merſi
Vlla ferunt ſulci: tectarum errore viarum
Fallitur occultos ſparſus populator in agros.
Iamque comes ſemper magnorum prima malorum
Sæva fames aderat: nulloque obſeſſus ab hoſte

Miles eget : toto cenſu non prodigus emit
Exiguam Cererem. Pro lucri pallida tabes!
Non deeſt prolato jejunus venditor auro.
Iam tumuli, colleſque latent : jam flumina cuncta
Condidit una palus, vaſtaque voragine merſit.
Abſorpſit penitus rupes, ac tecta ferarum
Detulit, atque ipſas hauſit : ſubitiſq; frementes
Vorticibus contorſit equos, & reppulit æſtus
Fortior Oceani : nec Phœbum ſurgere ſentit
Nox ſubtexta polo : rerum diſcrimina miſcet
Deformis cœli facies, junctæque tenebræ.
Sic mundi pars ima jacet, quam zona nivalis,
Perpetuæque premunt hyemes: non ſidera cœlo
Vlla videt, ſterili non quicquam frigore gignit,
Sed glacie medios ſignorum temperat ignes.
Sic, o ſumme parens mundi, ſic ſorte ſecunda
Æquorei rector facias Neptune tridentis :
Et tu perpetuis impendas aera nimbis :
Tu remeare vetes quoſcumque emiſeris æſtus.
Non habeant amnes declivem ad littora curſum,
Sed pelagi referantur aquis : concuſſaq; tellus
Laxet iter fluviis. hos campos Rhenus inundet,
Hos Rhodanus : vaſtos obliquent flumina fontes,
Rhiphæas huc ſolve nives, huc ſtagna, lacuſque,
Et pigras, ubicumque jacent, effunde paludes :
Et miſeras bellis civilibus eripe terras.
Sed parvo Fortuna viri contenta pavore,
Plena redit, ſolitoque magis favere ſecundi,
Et veniam meruere Dei. jam clarior aer,
Et par Phœbus aquis denſas in vellera nubes
Sparſerat, & noctes ventura luce rubebant :
Servatoque loco rerum, diſceſſit ab aſtris
Humor, & ima petit, quicquid pendebat aquarum.
Tollere ſilva comas, ſtagnis emergere colles
Incipiunt, viſoque die dureſcere valles.
Vtque habuit ripas Sicoris, campoſque reliquit,
Primum cana ſalix madefacto vimine parvam
Texitur in puppim, cæſoq; inducta juvenco
Vectoris patiens tumidum ſupernatat amnem.
Sic Venetus ſtagnante Pado, fuſoq; Britannus
Navigat Oceano : ſic cum tenet omnia Nilus,
Conſeritur bibula Memphitis cymba papyro.
His ratibus trajecta manus feſtinat utrinque
Succiſum curvare nemus : fluviique ferocis
Incrementa timens, non primis robora ripis
Impoſuit : medios pontem diſtendit in agros.

Ac ne quid Sicoris repetitis audeat undis,
Spargitur in ſulcos, & ſciſſo gurgite rivis
Dat pœnas majoris aquæ. Poſtquam omnia fatis
Cæſaris ire videt, celſam Petrejus Ilerdam
Deſerit: & noti diffiſus viribus orbis,
Indomitos quærit populos, & ſemper in arma
Martis amore feros, & tendit in ultima mundi.
Nudatos Cæſar colles, deſertaque caſtra
Conſpiciens, capere arma jubet: nec quærere pon-(tem,
Nec vada, ſed duris fluvium ſuperare lacertis.
Paretur: rapuitque ruens in prœlia miles,
Quod fugiens timuiſſet, iter. mox uda receptis
Membra fovent armis, gelidoſque a gurgite curſu
Reſtituunt artus, donec decreſceret umbra
In medium ſurgente die, jamque agmina ſumma
Carpit eques, dubiique fugæ, pugnæq; tenentur.
Attollunt campo geminæ juga ſaxea rupes
Valle cavæ media: tellus hinc ardua celſos
Continuat colles, tutæ quos inter opaco
Anfractu latuere viæ: quibus hoſte potito
Faucibus, emitti terrarum in devia Martem,
Inque feras gentes Cæſar videt. Ite ſine ullo
Ordine, ait, raptumq; fuga convertite bellum,
Et faciem pugnæ, vultuſque inferte minaces:
Nec liceat pavidis ignava occumbere morte:
Excipiant recto fugientes pectore ferrum.
Dixit: & ad montes tendentem prævenit hoſtem.
Illic exiguo paulum diſtantia vallo
Caſtra locant. Poſtquam ſpatio languentia nullo
Mutua conſpicuos habuerunt lumina vultus,
Et fratres, natoſque ſuos videre, patreſque;
Deprenſum eſt civile nefas. tenuere parumper
Ora metu: tantum nutu, motoque ſalutant
Enſe ſuos. mox ut ſtimulis majoribus ardens
Rupit amor leges, audet tranſcendere vallum
Miles, in amplexus effuſas tendere palmas.
Hoſpitis ille ciet nomen; vocat ille propinquum:
Admonet hunc ſtudiis conſors puerilibus ætas:
Nec Romanus erat, qui non agnoverat hoſtem.
Arma rigant lacrymis, ſingultibus oſcula *rumpunt:*
Et quamvis nullo maculatus ſanguine miles,
Quæ potuit feciſſe, timet. *Quid pectora pulſas?*
Quid veſane gemis? fletus quid fundis inaneis?
Nec te ſponte tua ſceleri parere *fateris?*
Vſqueadeone times, quem tu facis ipſe timendum?
Claſſica det bello; ſævos tu neglige cantus:

Signa

Signa ferat; ceſſa: jam jam civilis Erinnys
Concidet, & Cæſar generum privatus amabit.
Nunc ades, æterno complectens omnia nexu,
O rerum, miſtique ſalus concordia mundi,
Et ſacer orbis amor: magnum nunc ſecula noſtra
Venturi diſcrimen habent. periere latebræ
Tot ſcelerum: populo venia eſt erepta nocenti:
Agnovere ſuos. pro, numine fata ſiniſtro
Exigua requie tantas augentia clades!
Pax erat, & miles caſtris permiſtus utriſque
Errabat: duro concordes ceſpite menſas
Inſtituunt, & permiſto libamina Baccho.
Graminei luxere foci: junctoque cubili
Extrahit inſomnes bellorum fabula noctes:
Quo primum ſteterint campo, qua lancea dextra
Exierit. dum, quæ geſſerint fortia, jactant,
Et dum multa negant, quod ſolum fata petebant,
Eſt miſeris renovata fides, atque omne futurum
Crevit amore nefas. nam poſtquam fœdera pacis
Cognita Petrejo, ſeque, & ſua tradita venum
Caſtra videt, famulas ſcelerata ad prælia dextras,
Excitat, atque hoſtes turba ſtipatus inermes
Præcipitat caſtris, junctoſque amplexibus enſe
Separat, & multo diſturbat ſanguine pacem.
Addidit ira ferox moturas prœlia voces:
Immemor ô patriæ, ſignorum oblite tuorum,
Non potes hoc cauſæ miles præſtare Senatus,
Aſſertor victo redeas ut Cæſare: certe
Vt vincare potes. dum ferrum, incertaque fata,
Quique fluat multo non deerit vulnere ſanguis,
Ibitis ad dominum? damnataque ſigna feretis?
Vtque habeat famulos nullo diſcrimine Cæſar
Exorandus erit? ducibus quoque vita petenda eſt?
Nunquam noſtra ſalus pretium, merceſque nefandæ
Proditionis erit: non hoc civilia bella,
Vt vivamus, agunt. trahimur ſub nomine pacis.
Non chalybem gentes penitus fugiente metallo,
Eruerent, nulli vallarent oppida muri,
Non ſonipes in bella ferox, non iret in æquor
Turrigeras claſſis pelago ſparſura carinas,
Si bene libertas unquam pro pace daretur.
Hoſtes nempe meos ſceleri jurata nefando
Sacramenta tenent: at vobis vilior hoc eſt
Veſtra fides, quod pro cauſa pugnabitis æqua,
Sed veniam ſperare licet. pro dira pudoris
Funera! nunc toto fatorum ignarus in orbe

Magne paras acies, mundique extrema tenentes
Sollicitas reges, cum forſan fœdere noſtro
Jam tibi ſit promiſſa ſalus. Sic fatur, & omneis
Concuſſit mentes, ſcelerumque reduxit amorem.
Sic ubi deſuetæ ſilvis in carcere clauſo
Manſuevere feræ, & vultus poſuere minaces,
Atque hominem didicere pati ; ſi torrida parvus
Venit in ora cruor, redeunt rabieſque furorque,
Admonitæque tument guſtato ſanguine fauces:
Fervet, & a trepido vix abſtinet ira magiſtro.
Itur in omne nefas : & quæ fortuna Deorum
Invidia cæca bellorum in nocte tuliſſet,
Fecit noſtra, fides : inter menſaſque, toroſque,
Quæ modo complexu foverunt pectora, cædunt.
Et quamvis primo ferrum ſtrinxere gementes,
Vt dextræ juſti gladius diſſuaſor adhæſit,
Dum feriunt, odere ſuos, animoſque labantes
Confirmant ictu. fervent jam caſtra tumultu,
Et ſcelerum turba : rapiuntur colla parentum.
Ac velut occultum pereat ſcelus, omnia monſtra
Et faciem poſuere ducum : juvat eſſe nocentes.
Tu Cæſar, quamvis ſpoliatus milite multo
Agnoſcis ſuperos : neque enim tibi major in arvis
Emathiis fortuna fuit, nec Phocidos undis
Maſſiliæ, Phario nec tantum eſt æquore geſtum.
Hoc ſiquidem ſolo civilis crimine belli
Dux cauſæ melioris eris. Polluta nefanda
Agmina cæde duces junctis committere caſtris
Non audent, altæque ad mœnia rurſus Ilerdæ
Intendere fugam. campos eques obvius omnes
Abſtulit, & ſiccis incluſit collibus hoſtem.
Tunc inopes undæ prærupta cingere foſſa
Cæſar avet, nec caſtra pati contingere ripas,
Aut circum largos curvari brachia fontes.
Vt leti videre viam, converſus in iram
Præcipitem timor eſt. miles non utile clauſis
Auxilium mactavit equos : tandemque coactus
Spe poſita damnare fugam, caſurus in hoſtes
Fertur. Vt effuſo Cæſar decurrere paſſu
Vidit, & ad certam devotos tendere mortem :
Tela tene jam miles, ait, ferrumque ruenti
Subtrahe : non ullo conſtet mihi ſanguine bellum:
Vincitur haud gratis, jugulo qui provocat hoſtem.
En ſibi vilis adeſt invisa luce juventus,
Jam damno peritura meo : non ſentiet ictus,
Incumbet gladiis, gaudebit ſanguine fuſo.

Deſerat

Deſerat hic fervor mentes, cadat impetus amens,
Perdant velle mori. Sic deflagrare minaces
Incaſſum, & vetito paſſus langueſcere bello,
Subſtituit merſo dum nox ſua lumina Phœbo.
Inde ubi nulla data eſt miſcendæ copia mortis,
Paulatim cadit ira ferox, menteſque tepeſcunt.
Saucia majores animos ut pectora geſtant
Dum dolor eſt, ictuſque recens, & mobile nervis
Conamen calidus præbet cruor, oſſaque nondum
Abduxere cutem: ſi conſcius enſis adacti
Stat victor, tenuitque manus; tum frigidus artus
Alligat, atque animum ſubducto robore torpor,
Poſtquam ſicca rigens aſtrinxit vulnera ſanguis.
Iamque inopes undæ, primum tellure refoſſa,
Occultos latices, abſtruſaq; flumina quærunt:
Nec ſolum raſtris, duriſque ligonibus arva,
Sed gladiis fodere ſuis: puteuſque cavati
Montis ad irrigui premitur faſtigia campi.
Non ſe tam penitus, tam longe luce relicta
Merſerit Aſſyrii ſcrutator pallidus auri.
Non tamen aut tectis ſonuerunt curſibus amnes,
Aut micuere novi, percuſſo pumice, fontes:
Antra nec exiguo ſtillant ſudantia rore,
Aut impulſa levi turbatur glarea vena.
Tunc exhauſta ſuper multo ſudore juventus
Extrahitur, duris ſilicum laſſata metallis.
Quoque minus poſſent ſiccos tolerare vapores,
Quæſitæ *feciſtis* aquæ. nec languida feſſi
Corpora ſuſtentant epulis, *menſaſque* peroſi
Auxilium fecere famem. ſi mollius arvum
Prodidit humorem, pingues manus utraque glebas
Exprimit ora ſuper. nigro ſi turbida limo
Colluvies immota jacet, cadit omnis in hauſtus
Certatim obſcœnos miles: morienſque recepit,
Quas nollet victurus, aquas: rituque ferarum
Diſtentas ſiccant pecudes, & lacte negato,
Sordidus exhauſto ſorbetur ab ubere ſanguis.
Tunc herbas, frondeſque terunt, & rore madentes
Diſtringunt ramos: &, ſi quos palmite crudo,
Arboris aut tenera ſuccos preſſere medulla.
O fortunati, fugiens quos barbarus hoſtis
Fontibus immiſto ſtravit per rura veneno.
Hos licet in fluvios ſaniem, tabemque ferarum,
Pallida Dictæis, Cæſar, naſcentia ſaxis
Infundas aconita palam, Romana juventus
Non decepta bibet. torrentur viſcera flamma,

Oraque ſicca rigent ſquamoſis aſpera linguis.
Iam marcent venæ, nulloque humore rigatus
Aëris alternos anguſtat pulmo meatus,
Reſciſſoque nocent ſuſpiria dura palato.
Pandunt ora ſiti, nocturnumque aera captant.
Expectant imbres, quorum modo cuncta natabant
Impulſu, & ſiccis vultus in nubibus hærent.
Quoque magis miſeros undæ jejunia ſolvant,
Non ſuper arentem Meroen, Cancrique ſub axe,
Qua nudi Garamantes arant, ſedere: ſed inter
Stagnantem Sicorim, & rapidum deprenſus Iberum
Spectat vicinos ſitiens exercitus amnes.
Iam domiti ceſſere duces: paciſque petendæ
Auctor damnatis ſupplex Afranius armis,
Semianimes in caſtra trahens hoſtilia turmas,
Victoris ſtetit ante pedes. ſervata precanti
Majeſtas, non fracta malis, interque priorem
Fortunam, caſuſque novos, gerit omnia victi,
Sed ducis, & veniam ſecuro pectore poſcit.
Si me degeneri ſtraviſſent fata ſub hoſte,
Non deerat fortis rapiendo dextera leto:
At nunc ſola mihi eſt orandæ cauſa ſalutis,
Dignum donanda, Cæſar, te credere vita.
Non partis ſtudiis agimur, nec ſumſimus arma
Conſiliis inimica tuis. nos denique bellum
Invenit civile duces: cauſæque priori,
Dum potuit, ſervata fides: nil fata moramur.
Tradimus Heſperias gentes, aperimus Eoas,
Securumque orbis patimur poſt terga relicti.
Nec cruor effuſus campis tibi bella peregit,
Nec ferrum, laſſæque manus. hoc hoſtibus unum,
Quod vincas, ignoſce tuis. nec magna petuntur.
Otia des feſſis, vitam patiaris inermem
Degere, quam tribuis: campis proſtrata jacere
Agmina noſtra putes: nec enim felicibus armis
Miſceri damnata decet; partemque triumphi
Captos ferre tui: turba hæc ſua fata peregit.
Hoc petimus, victos ne tecum vincere cogas.
Dixerat: At facilis Cæſar, vultuque ſerenus
Flectitur, atque uſum belli, pœnamque remittit.
Vt primum juſtæ placuerunt fœdera pacis,
Incuſtoditos decurrit miles ad amnes;
Incumbit ripis, permiſſaque flumina turbat.
Continuus multis ſubitarum tractus aquarum
Aëra non paſſus vacuis diſcurrere venis,
Arctavit, clauſitque animam, nec fervida peſtis

Cedit

Cedit adhuc: ſed morbus egens jam gurgite plenis
Viſceribus ſibi poſcit aquas. mox robora nervis,
Et vires rediere viris. O prodiga rerum
Luxuries, nunquam parvo contenta paratu,
Et quæſitorum terra, pelagoque ciborum
Ambitioſa fames, & lautæ gloria menſæ,
Diſcite, quam parvo liceat producere vitam,
Et quantum natura petat. non erigit ægros
Nobilis ignoto diffuſus conſule Bacchus:
Non auro, murrhaque bibunt: ſed gurgite puro
Vita redit. ſatis eſt populis fluviuſque Ceresque.
Heu miſeri, qui bella gerũt. Tunc arma relinquens
Victori miles ſpoliato pectore tutus,
Innocuuſque ſuas curarum liber in urbes
Spargitur. ô quantum donata pace potitos
Excuſſis unquam ferrum vibraſſe lacertis
Pœnituit, toleraſſe ſitim, fruſtraque rogaſſe
Proſpera bella Deos. nempe uſis Marte ſecundo
Tot dubiæ reſtant acies, tot in orbe labores;
Vt nunquam fortuna labet ſucceſſibus anceps,
Vincendum toties: terras fundendus in omneis
Eſt cruor, & Cæſar per tot ſua fata ſequendus.
Felix, qui potuit, mundi nutante ruina,
Quo jaceat jam ſcire loco. non prœlia feſſos
Vlla vocant, certos non rumpunt claſſica ſomnos.
Iam conjux, natique rudes, & ſordida tecta,
Et non deductos recipit ſua terra colonos.
Hoc quoque ſecuris oneris fortuna remiſit,
Sollicitus menti quod abeſt favor: ille ſalutis
Eſt auctor, dux ille fuit. ſic prœlia ſoli
Felices nullo ſpectant civilia voto.
Non eadem belli totum fortuna per orbem
Conſtitit: in partes aliquid ſed Cæſaris auſa eſt,
Qua maris Adriaci longas ferit unda Salonas,
Et tepidum in molles Zephyros excurrit Iader,
Illic bellaci confiſus gente Curetum,
Quos alit Adriaco tellus circumflua ponto,
Clauditur extrema reſidens Antonius ora,
Cautus ab incurſu belli, ſi ſola recedat,
Expugnat quæ tuta, fames. non pabula tellus
Paſcendis ſubmittit equis, non proferit ullam
Flava Ceres ſegetem; ſpoliabat gramine campum
Miles, & attonſo miſeris jam dentibus arvo
Caſtrorum ſiccas de ceſpite vulſerat herbas.
Vt primum adverſæ ſocios in littore terræ
Et Baſilum videre ducem: nova furta per æquor

Exquiſita fugæ. neque enim de more carinas
Extendunt, puppeſq; levant, ſed firma gerendis
Molibus inſolito contexunt robora ductu.
Nanque ratem vacuæ ſuſtentant undique cuppæ,
Quarum porrectis ſeries conſtricta catenis
Ordinibus geminis obliquas excipit alnos.
Nec gerit expoſitum telis in fronte patenti
Remigium; ſed, quod trabibus circundedit æquor,
Hoc ferit, & taciti præbet miracula curſus,
Quod nec vela ferat, nec apertas verberet undas.
Tunc freta ſervantur, dum ſe declivibus undis
Æſtus agat, refluoque mari nudentur arenæ.
Iamque relabenti creſcebant littora ponto;
Miſſa ratis prono defertur lapſa profundo,
Et geminæ comites. cunctas ſuper ardua turris
Eminet, & tremulis tabulata minantia pinnis.
Noluit Illyricæ cuſtos Octavius undæ
Confeſtim tentare ratem, celereſque carinas
Continuit, curſu creſcat dum præda ſecundo:
Et temere ingreſſos repetendum invitat ad æquor
Pace maris. Sic dum pavidos formidine cervos
Claudat odoratæ metuentes aera pennæ:
Aut dum diſpoſitis attollat retia varis
Venator, tenet ora levis clamoſa Moloſſi;
Spartanos, Cretaſque ligat: nec creditur ulli
Sylva cani, niſi qui preſſo veſtigia roſtro
Colligit, & præda neſcit latrare reperta,
Contentus tremulo monſtraſſe cubilia loro.
Nec mora. complentur moles, avideque petitis
Inſula deſeritur ratibus: quo tempore primas
Impulit ad noctem jam lux extrema tenebras.
At Pompejanus fraudes innectere ponto
Antiqua parat arte Cilix, paſſuſque vacare
Summa freti, medio ſuſpendit vincula ponto,
Et laxas fluitare ſinit, religatque catenas
Rupis ab Illyricæ ſcopulis. nec prima, nec illa,
Quæ ſequitur, tardata ratis: ſed tertia moles
Hæſit, & ad cautes adducto fune ſecuta eſt.
Impendent cava ſaxa mari; ruituraque ſemper
Stat (mirum) moles: & ſilvis æquor inumbrat.
Huc fractas Aquilone rates, ſubmerſaq; pontus
Corpora ſæpe tulit, cæciſque abſcondit in antris:
Reſtituit rupes tectum mare, cumque cavernæ
Evomuere fretum, contorti verticis undæ
Tauromenitanam vincunt fervore Charybdim.
Hic Opiterginis moles onerata colonis

Conſtitit: hanc omni puppes ſtatione ſolutæ
Circueunt: alii rupes, ac littora complent.
Vultejus tacitas ſenſit ſub gurgite fraudes.
(Dux erat ille ratis) fruſtra qui vincula ferro
Rumpere conatus, poſcit ſpe prœlia nulla,
Incertus qua terga daret, qua pectora bello.
Hoc tamen in caſu, quantum deprenſa valebat,
Effecit virtus: inter tot millia captæ
Circumfuſa rati, & plenam vix inde cohortem,
Pugna fuit, non longa quidem. nam condidit atra
Nox lucem dubiam, pacemque habuere tenebræ.
Tunc ſic attonitam, venturaque fata paventem
Rexit magnanima Vultejus voce cohortem:
Libera non ultra parva quam nocte juventus,
Conſulite extremis anguſto in tempore rebus.
Vita brevis nulli ſupereſt, qui tempus in illa
Quærendæ ſibi mortis habet: nec gloria leti
Inferior, juvenes, admoto occurrere fato.
Omnibus incerto venturæ tempore vitæ
Par animi laus eſt, & quos ſperaveris annos
Perdere, & extremæ momentum abrumpere *lucis*,
Accerſas dum fata manu. non cogitur ullus
Velle mori. fuga nulla patet: ſtant undique noſtris
Intenti cives jugulis. decernite letum,
Et metus hinc abſit: cupias quodcunq; neceſſe eſt.
Non tamen in cæca bellorum nube cadendum eſt,
Ut cum permiſtis acies ſua tela tenebris
Involvunt. conferta jacent cum corpora campo,
In medium mors omnis abit, perit obruta virtus.
Nos in conſpicua ſociis, hoſtique carina
Conſtituere Dei. præbebunt æquora teſtes,
Præbebunt terræ, ſummis dabit inſula ſaxis.
Spectabunt geminæ diverſo e littore partes.
Neſcio quod noſtris magnum & memorabile fatis
Exemplum, Fortuna, paras. quæcunque per ævum
Exhibuit monimenta fides, ſervataque ferro
Militiæ pietas, tranſibit noſtra juventus.
Nanque ſuis pro te gladiis incumbere Cæſar
Eſſe parum ſcimus: ſed non majora ſuperſunt
Obſeſſis, tanti quæ pignora demus amoris.
Abſcindit noſtræ multum ſors invida laudi,
Quod non cum ſenibus capti natiſque tenemur.
Indomitos ſciat eſſe viros, timeatque furentes,
Et morti faciles animos: & gaudeat hoſtis
Non plures hæſiſſe rates. tentare parabunt
Fœderibus, turpique volent corrumpere vita.

O mi-

O utinam, quo plus habeat mors unica famæ,
Promittant veniam, jubeant ſperare ſalutem:
Ne nos, cum calido fodiemus viſcera ferro,
Deſperaſſe putent. magna virtute merendum eſt,
Cæſar ut, amiſſis inter tot millia paucis,
Hoc damnũ, cladémque vocet. dent fata receſſum,
Emittántque licet, vitare inſtantia nolim.
Projeci vitam comites, totúſque futuræ
Mortis agor ſtimulis: furor eſt. agnoſcere ſolis
Permiſſum eſt, quos jam tangit vicinia fati,
Victuróſque Dei celant, ut vivere durent,
Felix eſſe mori. Sic cunctas ſuſtulit ardor
Nobilium mentes juvenum: cum ſidera cœli,
Ante ducis voces, oculis humentibus omnes
Aſpicerent, flexoque Vrſæ temone paverent:
Iidem, cum fortes animos præcepta ſubiſſent,
Optavere diem. nec ſegnis mergere ponto
Tunc erat aſtra polus: nam ſol Ledæa tenebat
Sidera, vicino cum lux altiſſima Cancro eſt:
Nox tum Theſſalicas urgebat parva ſagittas.
Detegit orta dies ſtantes in rupibus Iſtros,
Pugnacéſque mari Graja cum claſſe Liburnos.
Tentavere prius ſuſpenſo vincere bello
Fœderibus, fieret captis ſi dulcior ipſa
Mortis vita mora. ſtabat devota juventus,
Damnata jam luce ferox, ſecuráque pugnæ
Promiſſo ſibi fine manu: nullique tumultus
Excuſſere viris mentes ad ſumma paratas:
Innumeráſque ſimul pauci terraque marique
Suſtinuere manus: tanta eſt fiducia mortis.
Vtque ſatis bello viſum eſt fluxiſſe cruoris,
Verſus ab hoſte furor: primus dux ipſe carinæ
Vulteius jugulo poſcens jam fata retecto,
Ecquis, ait, juvenum eſt, cujus ſit dextra cruore
Digna meo, certáque fide per vulnera noſtra
Teſtetur ſe velle mori? nec plura locuto
Viſcera non unus jamdudum tranſigit enſis.
Collaudat cunctos: ſed eum, cui vulnera prima
Debebat, grato moriens interficit ictu.
Concurrunt alii, totúmque in partibus unis
Bellorum fecere nefas, ſic ſemine Cadmi
Emicuit Dircæa cohors, ceciditque ſuorum
Vulneribus, dirum Thebanis fratribus omen.
Phaſidos & campis inſomni dente creati
Terrigenæ, miſſa magicis è cantibus ira,
Cognato tantos implerunt ſanguine ſulcos:

Ipſaque,

Ipſaque, inexpertis quod primum fecerat herbis,
Expavit Medea nefas. ſic mutua pacti
Fata cadunt juvenes: minimumq; in morte virorũ
Mors virtutis habet: pariter ſternuntque, caduntque
Vulnere letali: nec quemquam dextra fefellit,
Cum feriat moriente manu. nec vulnus adactis
Debetur gladiis: percuſſum eſt pectore ferrum,
Et jugulis preſſere manum. cum ſorte cruenta
Fratribus incurrant fratres, natuſque parenti:
Haud trepidante tamen toto cum pondere dextra
Exegere enſes. pietas ferientibus una,
Non repetiſſe, fuit. jam latis viſcera lapſa
Semianimes traxere foris, multumque cruoris
Infudere mari. deſpectam cernere lucem,
Victoreſque ſuos vultu ſpectare ſuperbo,
Et mortem ſentire juvat. jam ſtrage cruenta
Conſpicitur cumulata ratis: buſtiſque remittunt
Corpora victores, ducibus mirantibus, ulli
Eſſe ducem tanti. nullam majore locuta eſt
Ore ratem, totum diſcurrens fama per orbem.
Non tamen ignavæ poſt hæc exempla virorum
Percipient gentes, quam ſit *non* ardua virtus
Servitium fugiſſe manu. ſed regna timentur
Ob ferrum, & ſævis libertas uritur armis:
Ignoratque datos, ne quiſquam ſerviat, enſes.
Mors utinam pavidos vitæ ſubducere nolles,
Sed virtus te ſola daret. Non ſegnior illo
Marte fuit, *qui* tunc Libycis exarſit in arvis.
Nanque rates audax Lilybæo littore ſolvit
Curio: nec forti velis Aquilone recepto
Inter ſemirutas magnæ Carthaginis arces,
Et Clupeam, tenuit ſtationis littora notæ:
Primaque caſtra locat cano procul æquore, qua ſe
Bagrada lentus agit ſiccæ ſulcator arenæ.
Inde petit tumulos, exeſaſque undique rupes,
Antæi quæ regna vocat non vana vetuſtas.
Nominis antiqui cupientem noſcere cauſas,
Cognita per multos docuit rudis incola patres.
Nondum poſt genitos Tellus effeta gigantes,
Terribilem Libycis partum concepit in antris.
Nec tam juſta fuit terrarum gloria Typhon,
Aut Tityos, Briareuſque ferox: cœloque pepercit,
Quod non Phlegræis Antæum ſuſtulit arvis.
Hoc quoque tam vaſtas cumulavit munere vires
Terra ſui fœtus, quod, cum tetigere parentem,
Iam defecta vigent renovato robore membra.

Hæc

Non credere ſolo, ſternique vetabere terra:
Hærebis preſſis intra mea pectora membris:
Huc Antæe cades. ſic fatus, ſuſtulit alte
Nitentem in terras juvenem. morientis in artus
Non potuit nati Tellus ſummittere vires.
Alcides medium tenuit. jam pectora pigro
Stricta gelu, terriſque diu non credidit hoſtem.
Hinc ævi veteris cuſtos famoſa vetuſtas,
Miratrixque ſui ſignavit nomine terras.
Sed majora dedit cognomina collibus iſtis,
Pœnum qui Latiis revocavit ab arcibus hoſtem
Scipio. nam ſedes Libyca tellure potito
Hæc fuit. en veteris cernis veſtigia valli.
Romana hos primum tenuit victoria campos.
Curio lætatus, tanquam fortuna locorum
Bella gerat, ſervetque ducum ſibi fata priorum,
Felici non fauſta loco tentoria ponens,
Indulſit caſtris, & collibus abſtulit omen,
Sollicitatque feros non æquis viribus hoſtes.
Omnis Romanis quæ ceſſerat Africa ſignis,
Tunc Vari ſub jure fuit: qui robore quanquam
Confiſus Latio, regis tamen undique vires
Excivit Libycæ gentis, extremaque mundi
Signa ſuum comitata Iubam. non fuſior ulli
Terra fuit domino: qua ſunt longiſſima regna,
Cardine ab occiduo vicinus Gadibus Atlas
Terminat: à medio, confinis Syrtibus Ammon.
At qua lata jacet, vaſti plaga fervida regni
Diſtinet Oceanum, zonæque exuſta calentis
Sufficiunt ſpatio. populi tot caſtra ſequuntur,
Autololes, Numidæque vagi, ſemperque paratus
Inculto Gætulus equo: tum concolor Indo
Maurus, inops Naſamon, miſti Garamante peruſto
Marmaridæ volucres, æquaturuſque ſagittas
Medorum, tremulum cum torſit miſſile, Mazax:
Et gens, quæ nudo reſidens Maſſylia dorſo
Ora levi flectit frænorum neſcia virga:
Et ſolitus vacuis errare mapalibus Afer
Venator, ferrique ſimul fiducia non eſt,
Veſtibus iratos laxis operire leones.
Nec ſolum ſtudiis civilibus arma parabat,
Privatæ ſed bella dabat Iuba concitus iræ.
Hunc quoq;,quo ſuperos humanaque polluit anno,
Lege Tribunitia ſolio depellere avorum
Curio tentarat, Libyamque auferre tyranno,
Dum regnum te Roma facit. memor ille doloris

Hoc bellum ſceptri fructum putat eſſe retenti.
Hac igitur regis trepidat jam Curio fama,
Et quod Cæſareis nunquam devota juventus
Illa nimis caſtris, nec Rheni miles in undis
Exploratus erat, Corfini captus in arce,
Infidusque novis ducibus, dubiusque priori,
Fas utrunque putat. ſed poſtquam languida ſegni
Cernit cuncta metu, nocturnaque munia valli
Deſolata fuga, trepida ſic mente profatur:
Audendo magnus tegitur timor: arma capeſſam
Ipſe prior: campum miles deſcendat in æquum,
Dum meus eſt: variam ſemper dant otia mentem,
Eripe conſilium pugna: cum dira voluntas
Enſe ſubit prenſo, galeæ texere pudorem,
Quis conferre duces meminit? quis pendere cauſas?
Qua ſtetit, inde favet: veluti fatalis arenæ
Muneribus non ira vetus concurrere cogit
Productos: odere pares. Sic fatus, apertis
Inſtruxit campis acies: quem blanda futuris
Deceptura malis belli fortuna recepit.
Nam pepulit Varum campo, nudataque fœda
Terga fuga, donec vetuerunt caſtra, cecidit.
Triſtia ſed poſtquam ſuperati prœlia Vari
Sunt audita Iubæ: lætus quod gloria belli
Sit rebus ſervata ſuis, rapit agmina furtim,
Obſcuratque ſuam per juſſa ſilentia famam;
Hoc ſolum metuens incautus ab hoſte timeri.
Mittitur, exigua qui prœlia prima laceſſat,
Eliciatque manu, Numidis a rege ſecundus,
Vt ſibi commiſſi ſimulator Sabbura belli;
Ipſe cava regni vires in valle retentat:
Aſpidas ut Pharias cauda ſolertior hoſtis
Ludit, & iratas incerta provocat umbra:
Obliquanſque caput vanas ſerpentis in auras
Effuſæ tuto comprendit guttura morſu
Letiferam citra ſaniem: tunc irrita peſtis
Exprimitur, fauceſque fluunt pereunte veneno.
Fraudibus eventum dederat fortuna: feroxque
Non exploratis occulti viribus hoſtis,
Curio nocturnum caſtris erumpere cogit,
Ignotiſque equitem late decurrere campis.
Ipſe ſub Auroræ primos excedere motus
Signa jubet caſtris, multum, fruſtraque rogatus
Vt Libycas metuat fraudes, infectaque ſemper
Punica bella dolis. leti fortuna propinqui
Tradiderat fatis juvenem: bellumque trahebat

Auctorem

Auctorem civile ſuum, ſuper ardua ducit
Saxa, ſuper cautes abrupto limite ſigna.
Cum procul e ſummis conſpecti collibus hoſtes
Fraude ſua ceſſere parum, dum colle relicto
Effuſam patulis aciem committeret arvis.
Ille fugam credens, ſimulatæ neſcius artis,
Vt victor, medios aciem projecit in agros.
Tunc primum patuere doli, Numidæque fugaces
Vndique completis clauſerunt montibus agmen.
Obſtupuit dux ipſe ſimul, perituraque turba,
Non timidi petiere fugam, non prœlia fortes:
Quippe ubi non ſonipes motus clangore tubarum
Saxa quatit pulſu, rigidos vexantia frænos
Ora terens, ſpargitque jubas, & ſurrigit aures,
Incertoque pedum pugnat non ſtare tumultu.
Feſſa jacet cervix, fumant ſudoribus armi:
Oraque projecta ſqualent arentia lingua:
Pectora rauca gemunt, quæ creber anhelitus urget:
Et defecta gravis longè trahit ilia pulſus:
Siccaque ſanguineis dureſcit ſpuma lupatis.
Iamque gradum neq; verberibus, ſtimuliſq; coacti,
Nec, quanvis crebris juſſi calcaribus, addunt.
Vulneribus coguntur equi, nec profuit ulli
Cornipedis rupiſſe moras: neque enim impetus illis
Incurſuſque fuit: tantum profertur ad hoſtes,
Et ſpatium jaculis oblato vulnere donat.
At vagus Apher equos ut primũ emiſit in agmen
Tunc campi tremuere ſono: terraque ſoluta,
Quantus Biſtonio torquetur turbine pulvis,
Aëra nube ſua texit, traxitque tenebras.
Vt vero in pedites fatum miſerabile belli
Incubuit: nullo dubii diſcrimine Martis
Ancipites ſteterunt caſus, ſed tempora pugnæ
Mors tenuit. neque enim licuit procurrere contra
Et miſcere manus. ſic undique ſepta juventus
Comminus obliquis, & rectis eminus haſtis
Obruitur: non vulneribus, nec ſanguine, ſolum
Telorum nimbo peritura, & pondere ferri.
Ergo acies tantæ parvum ſpiſſantur in orbem;
Ac, ſi quis metuens medium correpſit in agmen,
Vix impune ſuos inter convertitur enſes.
Denſaturque globus, quantum pede prima relato
Conſtrinxit gyros acies. non arma movendi
Iam locus eſt preſſis: ſtipataque membra teruntur,
Frangitur armatum colliſo pectore pectus.
Non tam læta tulit victor ſpectacula Maurus

 Quam

Quam fortuna dabat: fluvios non ille cruoris,
Membrorumque videt lapſum, & ferientia terram
Corpora: compreſſum turba ſtetit omne cadaver.
Excitet inviſas diræ Carthaginis umbras
Inferiis fortuna novis: ferat iſta cruentus
Annibal, & Pœni tam dira piacula manes.
Romanam, Superi, Libyca tellure ruinam
Pompejo prodeſſe nefas, votiſque Senatus.
Aphrica nos potius vincat ſibi. Curio fuſas
Vt vidit campis acies, & cernere tantas
Permiſit clades compreſſus ſanguine pulvis,
Non tulit afflictis animam producere rebus,
Aut ſperare fugam: ceciditque in ſtrage ſuorum
Impiger ad letum, & fortis virtute coacta.
Quid nunc roſtra tibi proſunt turbata, forumque,
Vnde Tribunitia plebejus ſignifer arce
Arma dabas populis? quid prodita jura Senatus,
Et gener, atque ſocer bello concurrere juſſi?
Ante jaces, quam dira duces Pharſalia confert,
Spectandumque tibi bellum civile negatum eſt.
Has urbi miſeræ veſtro de ſanguine pœnas
Ferre datis: luitis jugulo ſic arma potentes.
Felix Roma quidem, civeſque habitura beatos,
Si libertatis ſuperis tam cura placeret,
Quam vindicta placet. Libycas en nobile corpus
Paſcit aves: nullo contectus Curio buſto.
At tibi nos (quando non proderit iſta ſilere
A quibus omne ævi ſenium ſua fama repellit,)
Digna damus, juvenis, meritæ præconia vitæ.
Haud alium tanta civem tulit indole Roma,
Aut cui plus leges deberent recta ſequenti.
Perdita tunc Vrbi nocuerunt ſecula, poſtquam
Ambitus, & luxus, & opum metuenda facultas
Tranſverſo mentem dubiam torrente tulerunt.
Momentumque fuit mutatus Curio rerum,
Gallorum captus ſpoliis, & Cæſaris auro.
Jus licet in jugulos noſtros ſibi fecerit enſe
Sylla potens, Mariuſque ferox, & Cinna cruentus,
Cæſareæque domus ſeries; cui tanta poteſtas
Conceſſa eſt: emêre omnes, hic vendidit Vrbem.

M. ANNÆI

M. ANNÆI LVCANI PHARSALIÆ

Liber Quintus.

Io. Sulpicii Verulani Argumentum.

Quintus in Ægypto narrat te Magne ſenatum
Conſtituiſſe Ducem: tum Delphica conſulit antra
Appius, & domitis rediens jam Cæſar Iberis
Componit ſævos intra ſua caſtra tumultus.
Et Dictator abit, nec non & Conſul ab urbe
Brunduſium: claſſem recipit. Pharſalia cymba
Pæne Ducis periit temeraria. navigat inde
Marcus, & in Lesbum te vir, Cornelia, mittit.

SIc alterna duces bellorum vulnera paſſos
In Macedum terras, miſcens adverſa ſecundis,
Servavit fortuna pares. Iam ſparſerat Æmo
Bruma nives, gelidoque cadens Atlantis Olympo
Inſtabatque dies, qui dat nova nómina faſtis,
Quique colit primus ducentem tempora Ianum.
Dum tamen emeriti remanet pars ultima juris,
Conſul uterque vagos belli per munia Patres
Elicit Epirum. peregrina ac ſordida ſedes
Romanos cepit proceres: ſecretaque rerum
Hoſpes in externis audivit curia tectis.
Nam quis caſtra vocet tot ſtrictas jure ſecures,
Tot faſces? docuit populos venerabilis ordo
Non Magni partes, ſed Magnum in partibus eſſe.
Vt primum mœſtum tenuere ſilentia cœtum,
Lentulus excelſa ſublimis ſede profatur:
Indole ſi dignum Latia, ſi ſanguine priſco
Robur ineſt animis, non qua tellure coacti,
Quamque procul tectis captæ ſedeamus ab urbis
Cernite: ſed veſtræ faciem cognoſcite turbæ:
Cunctaque juſſuri primum hoc decernite Patres,
Quod regnis, populiſque liquet, nos eſſe Senatum.
Nam, vel Hyperboreæ plauſtrum glaciale ſub Vrſæ,
Vel plaga qua torrens, clauſuſque vaporibus axis
Nec patitur noctes, nec iniquos creſcere ſoles,
Si fortuna ferat, rerum nos ſumma ſequetur,

Imperiumque comes. Tarpeja ſede perușta
Gallorum facibus, Vejoſque habitante Camillo,
Illic Roma fuit. non unquam perdidit ordo
Mutato ſua jura ſolo. mœrentia tecta
Cæſar habet, vacuaſque domos, legeſque ſilentes,
Clauſaque juſtitio triſti fora. curia ſolos
Illa videt Patres, plena quos urbe fugavit.
Ordine de tanto quiſquis non exulat, hic eſt.
Ignaros ſcelerum, longaque in pace quietos
Bellorum primus ſparſit furor: omnia rurſus
Membra loco redeunt. en totis viribus orbis
Heſperiam penſant ſuperi: jacet hoſtis in undis
Obrutus Illyricis: Libyæ ſqualentibus arvis
Curio Cæſarei cecidit pars magna Senatus.
Tollite ſigna duces: fatorum impellite curſum:
Spem veſtram præſtate Deis: fortunaque tantos
Det vobis animos, quantos fugientibus hoſtem
Cauſa dabat. noſtrum exhauſto jus clauditur anno.
Vos, quorum finem non eſt ſenſura poteſtas,
Conſulite in medium Patres, Magnumque jubete
Eſſe ducem. Læto nomen clamore Senatus
Excipit: & Magno fatum patriæque, ſuumque
Impoſuit. Tunc in reges, populoſque merentes
Sparſus honos, pelagique potens Phœbeïa donis
Exornata Rhodos, gelidique inculta juventus
Taygeti, fama veteres laudantur Athenæ:
Maſſiliæque ſuæ donatur libera Phocis.
Tunc Sadalen, fortemque Cotyn, fidumq; per arma
Dejotarum, & gelidæ dominum Rhaſipolin oræ
Collaudant: Libyamque jubent auctore Senatu
Sceptrifero parere Iubæ. pro triſtia fata!
Et tibi non fidæ gentis digniſſime regno,
Fortunæ Ptolomæe pudor, crimenque Deorum,
Cingere Pellæo preſſos diademate crines
Permiſſum: ſævum in populos puer accipis enſem:
Atque utinam in populos! donata eſt regia Lagi;
Acceſſit Magni jugulus: regnumque ſorori
Ereptum eſt, ſoceroque nefas. jam turba ſoluto
Arma petit cœtu, quæ cum populique, duceſque
Caſibus incertis, & cæca ſorte pararent,
Solus in ancipites metuit deſcendere Martis
Appius eventus; finemque expromere rerum
Sollicitat ſuperos, multoſque obducta per annos
Delphica fatidici reſerat penetralia Phœbi.
Heſperio tantum, quantum ſemotus Eoo
Cardine, Parnaſſus gemino petit æthera colle,

Mons

Mons Phœbo, Bromioque ſacer : cui numine miſſo
Delphica Thebanæ referunt trieterica Bacchæ.
Hoc ſolum fluctu terras mergente cacumen
Eminuit, pontoque fuit diſcrimen, & aſtris.
Tu quoque vix ſummam ſeductus ab æquore rupem
Extuleras, unoque jugo Parnaſſe latebas.
Vltor ibi expulſæ premerent cum viſcera partus
Matris, adhuc rudibus Pæan Pythona ſagittis
Explicuit, cum regna Themis, tripodaſque teneret.
Vt vidit Pæan vaſtos telluris hiatus
Divinam ſpirare fidem, ventoſque loquaces
Exhalare ſolum, ſacris ſe condidit antris,
Incubuitque adyto, vates ibi factus, Apollo.
Quis latet hic ſuperū? quod numē ab æthere preſ-
Dignatur cæcas incluſum habitare cavernas? (ſum
Quis terram cœli patitur Deus, omnia curſus
Æterni ſecreta tenens, mundique futuri
Conſcius, ac populis ſeſe proferre paratus,
Contactuſque ferens hominis, magnuſq; potenſque,
Sive canit fatum, ſeu quod jubet ipſe canendo
Fit fatum? Forſan terris inſerta regendis,
Aëre libratum vacuo quæ ſuſtinet orbem,
Totius pars magna Iovis Cirrhæa per antra
Exit, & ætherio trahitur connexa Tonanti.
Hoc ubi virgineo conceptum eſt pectore numen,
Humanam feriens animam ſonat, oraque vatis
Solvit, ceu Siculus flammis urgentibus Ætnam
Vndat apex : Campana fremens ceu ſaxa vaporat
Conditus Inarimes æterna mole Typhœus.
Hoc tamen expoſitum cunctis, nullique negatum
Numen, ab humani ſolum ſe labe furoris
Vindicat. haud illic tacito mala vota ſuſurro
Concipiunt. nam fixa canens, mutandaque nulli
Mortales optare vetat : juſtiſque benignus
Sæpe dedit ſedem totas mutantibus urbes,
Vt Tyriis : dedit ille minas impellere belli,
Vt Salaminiacum meminit mare. ſuſtulit iras
Telluris ſterilis, monſtrato fine : reſolvit
Aëra tabificum. non ullo ſecula dono
Noſtra carent majore Deum, quam Delphica ſedes
Quod ſiluit, poſtquam reges timuere futura,
Et ſuperos vetuere loqui. nec voce negata
Cyrrhææ mœrent vates, templique fruuntur
Iuſtitio. nam ſi qua Deus ſub pectora venit,
Numinis aut pœna eſt mors immatura recepti,
Aut pretium : quippe ſtimulo fluctuque furoris

Compages humana labat, pulſuſque Deorum
Concutiunt fragiles animas. Sic tempore longo
Immotos tripodas, vaſtæque ſilentia rupis
Appius Heſperii ſcrutator ad ultima fati
Sollicitat. juſſus ſedes laxare verendas
Antiſtes, pavidamque Deis immittere vatem,
Caſtalios circum latices, nemorumque receſſus
Phemonoen errore vagam, curiſque vacantem
Corripuit, cogitque fores irrumpere templi.
  Limine terrifico metuens conſiſtere Phœbas,
Abſterrere ducem noſcendi ardore futuri
Caſſa fraude parat. quid ſpes (ait) improba veri
Te Romane trahit? muto Parnaſſus hiatu
Conticuit, preſſitque Deum: ſeu ſpiritus iſtas
Deſtituit fauces, mundique in devia verſum
Duxit iter; ſeu barbarica cum lampade Pytho
Arſit, in immenſas cineres abiere cavernas,
Et Phœbi tenuere viam: ſeu ſponte Deorum
Cirrha ſilet, fatique ſat eſt arcana futuri
Carmine longævæ vobis commiſſa Sibyllæ:
Seu Pæan ſolitus templis arcere nocentes,
Ora quibus ſolvat noſtro non invenit ævo.
  Virginei patuere doli, fecitque, negatis
Numinibus, metus ipſe fidem. tum torta priores
Stringit vitta comas, crineſque in terga ſolutos
Candida Phocaica complectitur infula lauro.
Hærentem, dubiamque premens in templa ſacerdos
Impulit. illa pavens adyti penetrale remoti
Fatidicum, prima templorum in parte reſiſtit:
Atque Deum ſimulans, ſub pectore ficta quieto
Verba refert, nullo confuſæ murmure vocis
Inſtinctam ſacro mentem teſtata furore,
Haud æque læſura ducem, cui falſa canebat,
Quam tripodas, Phœbiq; fidem. non rupta trementi
Verba ſono, nec vox antri complere capacis
Sufficiens ſpatium, nulloque horrore comarum
Excuſſæ laurus, immotaque culmina templi,
Securumque nemus, veritam ſe credere Phœbo
Prodiderant. ſentit tripodas ceſſare, furenſque
Appius: Et nobis meritas dabis impia pœnas,
Et ſuperis, quos fingis, ait, niſi mergeris antris,
Deque orbis trepidi tanto conſulta tumultu
Deſinis ipſa loqui. Tandem conterrita virgo
Confugit ad tripodas, vaſtiſque abducta cavernis
Hæſit, & inſueto concepit pectore numen,
Quod non exhauſtæ per tot jam ſecula rupis

Spiritus ingeſſit vati: tandemque potitus
Pectore Cirrhæo, non unquam plenior artus
Phœbados irrupit Pæan: mentemque priorem
Expulit, atque hominem toto ſibi cedere juſſit
Pectore. bacchatur demens aliena per antrum
Colla ferens, vittaſque Dei, Phœbeaque ſerta
Erectis diſcuſſa comis, per inania templi
Ancipiti cervicé rotat, ſpargitque vaganti
Obſtantes tripodas, magnoque exæſtuat igne,
Iratum te Phœbe ferens: nec verbere ſolo
Vteris, & ſtimulis; flammas in viſcera mergis.
Accipit & frænos: nec tantum prodere vati,
Quantum ſcire, licet. venit ætas omnis in unam
Congeriem: miſerumque premunt tot ſecula pectus,
Tanta patet rerum ſeries, atque omne futurum
Nititur in lucem: vocemque petentia fata
Luctantur: non prima dies, non ultima mundi,
Non modus Oceani, numerus non deerat arenæ.
Talis in Euboico vates Cumana receſſu,
Indignata ſuum multis ſervire furorem
Gentibus, ex tanta fatorum ſtrage ſuperba
Excerpſit Romana manu. ſic plena laborat
Phemonoe Phœbo, dum te conſultor operti
Caſtalia tellure Dei vix invenit, Appi,
Inter fata diu quærens tam magna latentem.
Spumeâ tunc primum rabies veſana per ora
Effluit, & gemitus, & anhelo clara meatu
Murmura: tunc mœſtus vaſtis ululatus in antris,
Extremæque ſonant domita jam virgine voces.
Effugis ingentes, tanti diſcriminis expers,
Bellorum Romane minas: ſoluſque quietem
Euboici vaſta lateris convalle tenebis.
Cætera ſuppreſſit, fauceſque obſtruxit Apollo.
Cuſtodes tripodes fatorum, arcanaque mundi,
Tuque potens veri Pæan, nullumque futuri
A Superis celare diem, ſuprema ruentis
Imperii, cæſoſque duces, & funera regum,
Et tot in Heſperio collapſas ſanguine gentes
Cur aperire times? an nondum numina tantum
Decrevere nefas? & adhuc dubitantibus aſtris
Pompeji damnare caput, tot fata tenentur?
Vindicis an gladii facinus, pœnaſque furorum,
Regnaque ad ultores iterum redeuntia Brutos,
Vt peragat fortuna, taces? tunc pectore vatis
Impactæ ceſſere fores, excluſaque templis
Prosiluit: perſtat rabies, nec cuncta locuta eſt.

Quem non emiſit, ſupereſt Deus. ille feroces
Torquet adhuc oculos, totoque vagantia cœlo
Lumina: nunc vultu pavido, nunc torva minaci,
Stat nunquam facies: rubor igneus inficit ora,
Liventeſque genas: nec, qui ſolet eſſe timenti,
Terribilis ſed pallor ineſt: nec feſſa quieſcunt
Corda; ſed ut tumidus Boreæ poſt flamina pontus
Rauca gemit; ſic multa levant ſuſpiria vatem.
Dumque à luce ſacra, qua vidit fata, refertur
Ad vulgare jubar, mediæ venere tenebræ.
Immiſit Stygiam Pæan in viſcera Lethen,
Quæ raperet ſecreta Deum. tum pectore verum
Fugit, & ad Phœbi tripodas rediere futura:
Vixque refecta cadit. nec te vicinia leti
Territat ambiguis fruſtratum ſortibus Appi:
Iure ſed incerto mundi, ſubſidere regnum
Chalcidos Euboicæ vana ſpe rapte parabas.
Heu demens, nullum belli ſentire fragorem,
Tot mundi caruiſſe malis, præſtare Deorum
Excepta quis morte poteſt! ſecreta tenebis
Littoris Euboici memorando condite buſto,
Qua maris anguſtat fauces ſaxoſa Caryſtos,
Et tumidis infeſta colit qua numina Rhamnus,
Arctatus rapido fervet qua gurgite pontus,
Euripuſque trahit, curſum mutantibus undis,
Chalcidicas puppes ad iniquam claſſibus Aulin.
Interea domitis Cæſar remeabat Iberis,
Victrices aquilas alium laturus in orbem:
Cum prope fatorum tantos per proſpera curſus
Avertere Dei. nullo nam Marte ſubactus
Intra caſtrorum timuit tentoria ductor
Perdere ſucceſſus ſcelerum: cum pæne fideles
Per tot bella manus ſatiatæ ſanguine tandem
Deſtituere ducem: ſeu mœſto claſſica paulum
Intermiſſa ſono, clauſuſque, & frigidus enſis,
Expulerat belli furias: ſeu præmia miles
Dum majora petit, damnat cauſamque, ducemque,
Et ſcelere imbutos etiam nunc venditat enſes.
Haud magis expertus diſcrimine Cæſar in ullo eſt,
Quam non è ſtabili, tremulo ſed culmine cuncta
Deſpiceret, ſtaretque ſuper titubantia fultus,
Tot raptis truncus manibus, gladioque relictus
Pæne ſuo, qui tot gentes in bella trahebat,
Scit non eſſe ducis ſtrictos, ſed militis, enſes.
Non pavidum jam murmur erat, nec pectore tecto
Ira latens: nam quæ dubias conſtringere mentes
Cauſa

Cauſa ſolet, dum quiſque pavet, quibus ipſe timori
Seque putat ſolum regnorum injuſta gravari, (eſt,
Haud retinet. quippe ipſa metus exolverat audax
Turba ſuos. quicquid multis peccatur, inultum eſt.
Effudere minas: Liceat diſcedere Cæſar
A rabie ſcelerum. quæris terraque marique
His ferrum jugulis, animaſque effundere viles
Quolibet hoſte paras: partem tibi Gallia noſtri
Eripuit: partem duris Hiſpania bellis:
Pars jacet Heſperia: totoque exercitus orbe
Te vincente perit. Terris fudiſſe cruorem
Quid juvat Arctois, Rhodano, Rhenoque ſubactis?
Tot mihi pro bellis bellum civile dediſti.
Cepimus expulſo patriæ cum tecta Senatu,
Quos hominum, vel quos licuit ſpoliare Deorum?
Imus in omne nefas, manibus, ferroque nocentes,
Paupertate pii. finis quis quæritur armis?
Quid ſatis eſt, ſi Roma parum? jam reſpice canos,
Invalidaſque manus, & inanes cerne lacertos.
Vſus abit vitæ: bellis conſumſimus ævum.
Ad mortem dimitte ſenes. en improba vota:
Non duro liceat morientia ceſpite membra
Ponere, non anima galeam fugiente ferire,
Atque oculos morti clauſuram quærere dextram,
Conjugis illabi lacrymis, unique paratum
Scire rogum. liceat morbis finire ſenectam.
Sit præter gladios aliquod ſub Cæſare fatum.
Quid, velut ignaros ad quæ portenta paremur,
Spe trahis? uſque adeo ſoli civilibus armis
Neſcimus cujus ſceleris ſit maxima merces?
Nil actum eſt bellis, ſi non dum comperit iſtas
Omnia poſſe manus. nec fas, nec vincula juris
Hoc audere vetant. Rheni mihi Cæſar in undis
Dux erat, hic ſocius. Facinus quos inquinat, æquat.
Adde, quod ingrato meritorum judice virtus
Noſtra perit. quicquid gerimus, fortuna vocatur.
Nos fatum ſciat eſſe ſuum. licet omne Deorum
Obſequium ſperes, irato milite, Cæſar,
Pax erit. Hæc fatus, totis diſcurrere caſtris
Cœperat, infeſtoque ducem depoſcere vultu.
Sic eat, ô Superi, quando pietaſque, fideſque
Deſtituunt, moreſque malos ſperare relictum eſt;
Finem civili faciat diſcordia bello.
Quem non ille ducem potuit terrere tumultus?
Fata ſed in præceps ſolitus demittere Cæſar,
Fortunamque ſuam per ſumma pericula gaudens

Exercere, venit: nec, dum deſæviat ira,
Expectat: medios properat tentare furores.
Non illis urbes, ſpoliandaque templa negaſſet,
Tarpejamque Iovis ſedem, matreſque Senatus,
Paſſuraſque infanda nurus. vult omnia Cæſar
A ſe ſæva peti, vult præmia Martis amari:
Militis indomiti tantum mens ſana timetur.
Non pudet, heu Cæſar, ſoli tibi bella placere
Iam manibus damnata tuis? hos ante pigebit
Sanguinis? his ferri grave jus erit? ipſe per omne
Faſque nefaſque rues? laſſare, & diſce ſine armis
Poſſe pati: liceat ſcelerum tibi ponere finem.
Sæve quid inſequeris? quid jam nolentibus inſtas?
Bellum te civile fugit. Stetit aggere fultus
Ceſpitis, intrepidus vultu, meruitque timeri
Non metuens: atque hæc ira dictante profatur.
Qui modo in abſentem vultu, dextraque furebas
Miles, habes nudum, promtumq; ad vulnera pectus,
Hic fuge, ſi belli finis placet, enſe relicto.
Detegit imbelles animos nil fortiter auſa
Seditio, tantumque fugam meditata juventus,
Ac ducis invicti rebus laſſata ſecundis.
Vadite, meque meis ad bella relinquite fatis:
Invenient hæc arma manus, vobiſque repulſis
Tot reddet fortuna viros, quot tela vacabunt.
An ne fugam Magni tanta cum claſſe ſequuntur
Heſperiæ gentes, nobis victoria turbam
Non dabit, impulſi tantum quæ præmia belli
Auferat, & veſtri rapta mercede laboris,
Lauriferos nullo comitetur vulnere currus?
Vos defecta ſenes, exhauſtaque ſanguine turba
Cernetis noſtros jam plebs Romana triumphos.
Cæſaris an curſus veſtræ ſentire putatis
Damnum poſſe fugæ? veluti ſi cuncta minentur
Flumina, quos miſcent pelago, ſubducere fontes,
Non magis ablatis unquam decreſceret æquor,
Quam nunc creſcit, aquis: an vos momenta putatis
Vlla dediſſe mihi? nunquam ſic cura Deorum
Se premit, ut veſtræ morti, veſtræque ſaluti
Fata vacent. Procerum motus hæc cuncta ſequũtur.
Humanum paucis vivit genus. orbis Iberi
Horror, & Arctoi, noſtro ſub nomine miles,
Pompejo certe fugeres duce. fortis in armis
Cæſareis Labienus erat: nunc transfuga vilis,
Cum duce prælato terras, atque æquora luſtrat.
Nec melior mihi veſtra fides, ſi bella nec hoſte,

Nec

Nec duce me geritis. quiſquis mea ſigna relinquit,
Nec Pompejanis tradit ſua partibus arma,
Hic nunquam vult eſſe meus. ſunt iſta profectò
Curæ caſtra Deis, qui me committere tantis,
Non niſi mutato voluerunt milite; bellis.
Heu, quantum Fortuna humeris jam pondere feſſis
Amolitur onus! ſperantes omnia dextras
Exarmare datur, quibus hic non ſufficit orbis.
Iam certe mihi bella geram: diſcedite caſtris:
Tradite noſtra viris ignavi ſigna Quirites.
At paucos, quibus hæc rabies auctoribus arſit,
Non Cæſar, ſed pœna tenet. procumbite terræ:
Inſidumque caput, feriendaque tendite colla.
Et tu, quo ſolo ſtabunt jam robore caſtra
Tiro rudis, *ſpecta* pœnas, & diſce ferire,
Diſce mori. Tremuit ſæva ſub voce minantis
Vulgus iners: unumque caput, tam magna juventus
Privatum factura timet: velut enſibus ipſis
Imperet, invito moturus milite ferrum.
Ipſe pavet, ne tela ſibi dextræque negentur
Ad ſcelus hoc Cæſar: vicit patientia ſævi
Spem ducis, & jugulos, non tantum præſtitit enſes.
Nil magis, aſſuetas ſceleri quam perdere mentes,
Atque perire timet. tam diro fœderis ictu
Parta quies, pœnaque redit placata juventus.
Brundiſium decimis jubet hanc attingere caſtris,
Et cunctas revocare rates, quas avius Hydrus,
Antiquuſque Taras, ſecretaque littora Leucæ,
Quas recipit Salapina palus, & ſubdita Sipus,
Montibus: Auſoniam qua torquens frugifer oram,
Dalmatico Boreæ, Calabroque obnoxius Auſtro
Appulus Adriacas exit Garganus in undas.
Ipſe petit trepidam tutus ſine milite Romam
Iam doctam ſervire togæ: populoque precanti
Scilicet indulgens, ſummum Dictator honorem
Contigit, & lætos fecit ſe Conſule faſtos.
Namque omneis voces, per quas jam tempore tanto
Mentimur dominis, hæc primum repperit ætas,
Qua ſibi ne ferri jus ullum Cæſar abeſſet,
Auſonias voluit gladiis miſcere ſecures.
Addidit & faſces aquilis, & nomen inane
Imperii rapiens, ſignavit tempora digna
Mœſta nota. nam quo melius Pharſalicus annus
Conſule notus erit? fingit ſolennia campus,
Et non admiſſæ dirimit ſuffragia plebis,
Decantatque tribus, & vana verſat in urna.

Nec cœlum ſervare licet. tonat augure ſurdo,
Et lætæ jurantur aves, bubone ſiniſtro.
Inde perit primum quondam veneranda poteſtas
Iuris inops: careat tantum ne nomine tempus,
Menſtruus in faſtos diſtinguit ſecula Conſul.
Nec non Iliacæ numen quod præſidet Albæ
Haud meritum Latio ſolennia ſacra ſubacto
Vidit flammifera confectas nocte Latinas.
Inde rapit curſus, & quæ piger Appulus arva
Deſeruit raſtris, & inerti tradidit herbæ,
Ocyor & cœli flammis & tigride fœta
Tranſcurrit: curvique tenens Minoïa tecta
Brunduſii, clauſas ventis brumalibus undas
Invenit, & pavidas hyberno ſidere claſſes.
Turpe duci viſum eſt rapiendi tempora belli
In ſegnes exiſſe moras, portuque teneri,
Dum pateat tutum vel non felicibus æquor.
Expertes animos pelagi ſic robore complet:
Fortius hyberni flatus, cœlumque fretumque
Cum cepere, tenent, quam quos incumbere certos
Perfida nubiferi vetat inconſtantia veris.
Nec maris anfractus, luſtrandaque littora nobis,
Sed recti fluctus, ſoloque Aquilone ſecandi.
Hic utinam ſummi curvet carcheſia mali,
Incumbatque furens, & Graja ad mœnia perflet,
Ne Pompejani Phæacum e littore toto
Languida jactatis comprendant carbaſa remis:
Rumpite, quæ retinent felices vincula proras.
Iamdudum nubes, & ſævas perdimus undas.
Sidera prima poli Phœbo labente ſub undas
Exierant, & luna ſuas jam fecerat umbras:
Cum pariter ſolvere rates, totoſque rudentes
Laxavere ſinus: & flexo navita cornu
Obliquat lævo pede carbaſa, ſummaque pandens
Suppara velorum perituras colligit auras.
Vt primum levior propellere lintea ventus
Incipit, exiguumque tument; mox reddita malo
In mediam cecidere ratem: terraque relicta
Non valet ipſa ſequi puppes, quæ vexerat aura.
Æquora lenta jacent alto torpore ligata.
Pigrius immotis hæſere paludibus undæ.
Sic ſtat iners Scythicas aſtringens Boſporus undas,
Cum glacie retinente fretum non impulit Iſter,
Immenſumque gelu tegitur mare: comprimit unda,
Deprendit quaſcunque rates: nec pervia velis
Æquora frangit eques, fluctuque latente ſonantem

Orbita

Orbita migrantis ſcindit Mæotida Beſſi.
Sæva quies pelagi, mœſtoque ignava profundo
Stagna jacentis aquæ, veluti deſerta rigente
Æquora natura ceſſant: Pontuſque vetuſtas
Oblitus ſervare vices non commeat æſtu,
Non horrore tremit: non Solis imagine vibrat.
Caſibus innumeris fixæ patuere carinæ.
Illinc infeſtæ claſſes, & inertia tonſis
Æquora moturæ; gravis hinc languore profundi
Obſeſſis ventura fames. nova vota timori
Sunt inventa novo, fluctus, nimiaſque precari
Ventorum vires, dum ſe torpentibus unda
Excutiat ſtagnis, & ſit mare. nubila nuſquam,
Vndarumque minæ: cœlo languente, fretoque
Naufragii ſpes omnis abit. ſed nocte fugata
Læſum nube diem jubar extulit, imaque ſenſim
Concuſſit pelagi, movitque Ceraunia nautis.
Inde rapi cœpere rates, atque æquora claſſem
Curva ſequi, quæ jam vento, fluctuque ſecundo
Lapſa Palæſtinas uncis confixit arenas.
Prima duces vidit junctis conſiſtere caſtris
Tellus, quam volucer Genuſus, quã mollior Apſus
Circumeunt ripis. Apſo geſtare carinas
Cauſa palus, leni quam fallens egerit unda.
At Genuſum nunc ſole nives, nunc imbre ſolutæ
Præcipitant: neuter longo ſe gurgite laſſat,
Sed minimum terræ vicino littore novit.
Hoc fortuna loco tantæ duo nomina famæ
Compoſuit: miſerique fuit ſpes irrita mundi,
Poſſe duces parva campi ſtatione diremtos
Admotum damnare nefas. nam cernere vultus,
Et voces audire datur: multoſque per annos
Dilectus tibi, Magne, ſocer, poſt pignora tanta,
Sanguinis infauſti ſobolem, mortemque nepotis,
Te niſi Niliaca propius non vidit arena.
Cæſaris attonitam miſcenda ad prœlia mentem
Ferre moras ſcelerum partes juſſere relictæ.
Ductor erat cunctis audax Antonius armis,
Iam tum civili meditatus Leucada bello.
Illum ſæpe minis Cæſar, precibuſque morantem
Evocat: O mundi tantorum cauſa malorum,
Quid Superos, & fata tenes? ſunt cætera curſu
Acta meo, ſummam rapti per proſpera belli
Te poſcit Fortuna manum. num rupta vadoſis
Syrtibus incerto Libye nos dividit æſtu?
Nunquid inexperto tua credimus arma profundo?

Inque novos traheris caſus? ignave, venire
Te Cæſar, non ire, jubet. prior ipſe per hoſtes
Percuſſi medias alieni juris arenas.
Tu mea caſtra times? pereuntia tempora fati
Conqueror: in ventos impendo vota, fretumque.
Ne retine dubium cupientes ire per æquor:
Si bene nota mihi eſt, ad Cæſaris arma juventus
Naufragio veniſſe volet. jam voce doloris
Vtendum eſt: non ex æquo diviſimus orbem.
Epirum Cæſarque tenet, totuſque Senatus:
Auſoniam tu ſolus habes. his terque, quaterque
Vocibus excitum poſtquam ceſſare videbat,
Dum ſe deeſſe Deis, at non ſibi numina, credit:
Sponte per incautas audet tentare tenebras,
Quod juſſi timuere, fretum: temeraria prono
Expertus ceſſiſſe Deo: fluctuſque verendos
Claſſibus, exigua ſperat ſuperare carina.
Solverat armorum feſſas nox languida curas:
Parta quies miſeris, in quorum pectora ſomno
Dat vires fortuna minor: jam caſtra ſilebant:
Tertia jam vigiles commoverat hora ſecundos,
Cæſar ſollicito per vaſta ſilentia greſſu
Vix famulis audenda parat: cunctiſque relictis,
Sola placet Fortuna comes. tentoria poſtquam
Egreſſus vigilum, ſomno cedentia membra
Tranſiluit, queſtus tacite quod fallere poſſet;
Littora curva legit, primiſque invenit in undis
Rupibus exeſis hærentem fune carinam.
Rectorem, dominumque ratis ſecura tenebat
Haud procul inde domus, non ullo robore fulta,
Sed ſterili junco, cannaque intexta paluſtri,
Et latus inverſa nudum munita phaſelo.
Hæc Cæſar bis terque manu quaſſantia tectum
Limina commovit. molli conſurgit Amyclas,
Quem dabat, alga, toro. Quiſnam mea naufragus, in-
Tecta petit? aut quẽ noſtrę Fortuna coegit (quit,
Auxilium ſperare caſæ? Sic fatus, ab alto
Aggere, jam tepidæ ſublato fune favillæ,
Scintillam tenuem commotos pavit in ignes,
Securus belli: prædam civilibus armis
Scit non eſſe caſas. O vitæ tuta facultas
Pauperis, anguſtique lares! ô munera nondum
Intellecta Deum! quibus hoc contingere templis,
Aut potuit muris, nullo trepidare tumultu
Cæſarea pulſante manu? tum poſte recluſo,
Dux ait: Expecta votis majora modeſtis,

Speſque

Speſque tuas laxa juvenis, ſi juſſa ſecutus
Me vehis Heſperiam, non ultra cuncta carinæ
Debebis, manibuſque inopem duxiſſe ſenectam.
Ne ceſſa præbere Deo tua fata, volenti
Anguſtos opibus ſubitis implere Penates.
Sic fatur: quanquam plebejo tectus amictu,
Indocilis privata loqui. tum pauper Amyclas:
Multa quidem prohibent nocturno credere ponto.
Nam ſol non rutilas deduxit in æquora nubes,
Concordeſque tulit radios: Noton altera Phœbi,
Altera pars Borean diducta luce vocabat.
Orbe quoque exhauſtus medio, languenſq; receſſit,
Spectanteis oculos infirmo lumine paſſus.
Lunaque non gracili ſurrexit lucida cornu,
Aut orbis medii puros exeſa receſſus:
Nec duxit recto tenuata cacumina cornu,
Ventorumque nota rubuit: tum lurida pallens
Ora tulit vultu ſub nubem triſtis ituro.
Sed mihi nec motus nemorum, nec littoris ictus,
Nec placet incertus, qui provocat æquora, Delphin:
Aut ſiccum quod mergus amat: quodq; auſa volare
Ardea ſublimis pennæ confiſa natanti:
Quodq; caput ſpargens undis, velut occupet imbrē,
Inſtabili greſſu metitur littora cornix.
Sed ſi magnarum poſcunt diſcrimina rerum,
Haud dubitem præbere manus: vel littora tangam
Juſſa, vel hoc potius pelagus, flatuſque negabunt.
Hęc fatur, ſolvenſque ratem dat carbaſa ventis:
Ad quorum motus non ſolum lapſa per altum
Aera diſperſos traxere cadentia ſulcos
Sidera: ſed ſummis etiam quæ fixa tenentur
Aſtra polis, ſunt viſa quati. niger inficit horror
Terga maris: longo per multa volumina tractu
Æſtuat unda minax: flatuſque incerta futuri,
Turbida teſtantur conceptos æquora ventos.
Tunc rector trepidæ fatur ratis: Aſpice ſævum
Quāta paret pelagus: Zephyroſne intēdat, an Euros
Incertum eſt: puppim dubius ferit undique pontus.
Nubibus, & cœlo Notus eſt. ſi murmura ponti
Conſulimus, Cori verrent mare. gurgite tanto,
Nec ratis Heſperias tanget, nec naufragus oras.
Deſperare viam, & vetitos convertere curſus
Sola ſalus. liceat vexata littora puppe
Prendere, ne longe nimium ſit proxima tellus.
Fiſus cuncta ſibi ceſſura pericula Cæſar,
Sperne minas, inquit, pelagi, ventoque furenti
Trade

Trade ſinum. Italiam ſi cœlo auctore recuſas,
Me pete. ſola tibi cauſa hæc eſt juſta timoris,
Vectorem non noſſe tuum; quem numina nunquam
Deſtituunt: de quo male tunc Fortuna meretur,
Cum poſt vota venit: medias perrumpe procellas
Tutela ſecure mea. cœli iſte fretique,
Non puppis noſtræ labor eſt: hanc Cæſare preſſam
A fluctu defendet onus. nec longa furori
Ventorum ſævo dabitur mora: proderit undis
Iſta ratis. nec flecte manum: fuge proxima velis
Littora: tum Calabro portu te crede potitum,
Cum jam non poterit puppi, noſtræque ſaluti.
Altera terra dari. quid tanta ſtrage paretur
Ignoras? quærit pelagi, cœlique tumultu
Quid præſtet Fortuna mihi. Non plura locuto
Avulſit laceros percuſſa puppe rudentes
Turbo rapax, fragilemque ſupervolitantia malum
Vela tulit: ſonuit, victis compagibus, alnus.
Inde ruunt toto concita pericula mundo.
Primus ab Oceano caput exeris Atlanteo,
Core movens æſtus: jam te tollente furebat
Pontus, & in ſcopulos totas erexerat undas.
Occurrit gelidus Boreas, pelaguſque retundit:
Et dubium pendet, vento cui concidat, æquor.
Sed Scythici vicit rabies Aquilonis, & undas
Torſit, & abſtruſas penitus vada fecit arenas.
Nec perfert pontum Boreas ad ſaxa, ſuumque
In fluctus Cori frangit mare; motaque poſſunt
Æquora ſubductis etiam concurrere ventis.
Non Euri ceſſaſſe minas, non imbribus atrum
Æolii jacuiſſe Notum ſub carcere ſaxi
Crediderim: cunctos ſolita de parte ruentes
Defendiſſe ſuas violento turbine terras,
Sic pelagus manſiſſe loco. nam parva procellis
Æquora rapta ferunt: Ægæas tranſit in undas
Tyrrhenum; ſonat Ionio vagus Adria ponto.
Ah quoties fruſtra pulſatos æquore montes
Obruit illa dies! quam celſa cacumina peſſum
Tellus victa dedit! non ullo littore ſurgunt
Tam validi fluctus, alioque ex orbe voluti
A magno venere mari, mundumque coercens
Monſtriferos agit unda ſinus. Sic rector Olympi
Cuſpide fraterna laſſatum in ſecula fulmen
Adjuvit, regnoque acceſſit terra ſecundo,
Cum mare convolvit gentes, cum littora Tethys
Noluit ulla pati, cœlo contenta teneri.

Tunc

Tunc quoque tanta maris moles creviſſet in aſtra,
Ni ſuperum rector preſſiſſet nubibus undas.
Non cœli nox illa fuit : latet obſitus aer
Infernæ pallore domus; nimbiſque gravatus
Deprimitur, fluctuſque in nubibus accipit imbrem.
Lux etiam metuenda perit, nec fulgura currunt
Clara, ſed obſcurum nimboſus diſſilit aer.
Tunc ſuperum convexa tremunt, atque arduus axis
Inſonuit, motaque poli compage laborant.
Extimuit Natura chaos : rupiſſe videntur
Concordes elementa moras, rurſuſque redire
Nox manes miſtura Deis. ſpes una ſalutis,
Quod tanta mundi nondum periere ruina.
Quantum Leucadio placidus de vertice pontus
Deſpicitur; tantum nautæ videre trementes
Fluctibus e ſummis præceps mare: cumque tumentes
Rurſus hiant undæ, vix eminet æquore malus.
Nubila tanguntur velis, & terra carina:
Nam pelagus, qua parte ſedet, non celat arenam
Exhauſtum in cumulos, omniſq; in fluctibus unda eſt.
Artis opem vicere metus : neſcitque magiſter
Quam frangat, cui cedat aquæ. diſcordia Ponti
Succurrit miſeris, fluctuſque evertere puppim
Non valet in fluctus : victum latus unda repellens
Erigit, atque omni ſurgit ratis ardua vento.
Non humilem Saſona vadis, non littora curvæ
Theſſaliæ ſaxoſa pavent, oræque malignos
Ambraciæ portus : ſcopuloſa Ceraunia nautæ
Summa timent. Credit jam digna pericula Cæſar
Fatis eſſe ſuis. tantuſne evertere, dixit,
Me Superis labor eſt : parva quem puppe ſedentem
Tam magno petiere mari? ſi gloria leti
Eſt pelago donata mei, belliſque negamur,
Intrepidus, quamcunque datis mihi numina, mortem
Accipiam. licet ingentes abruperit actus
Feſtinata dies fatis; ſat magna peregi.
Arctoas domui gentes : inimica ſubegi
Arma metu : vidit Magnum mihi Roma ſecundum,
Iuſſa plebe tuli faſces per bella negatos :
Nulla meis aberit titulis Romana poteſtas.
Neſciat hoc quiſquam, niſi tu, quæ ſola meorum
Conſcia votorum es, me, quamvis plenus honorum,
Et Dictator eam Stygias, & Conſul ad umbras,
Privatum Fortuna, mori. mihi funere nullo
Eſt opus o Superi : lacerum retinete cadaver
Fluctibus in mediis : deſint mihi buſta, roguſque,

Dum metuar ſemper, terraque expecter ab omni.
Hæc fatum decimus, dictu mirabile, fluctus
Invalida cum puppe levat: nec rurſus ab alto
Aggere dejecit pelagi, ſed pertulit unda,
Scrupoſiſque anguſta vacant ubi littora ſaxis,
Impoſuit terræ. pariter tot regna, tot urbes
Fortunamque ſuam tacta tellure recepit.
Sed non tam remeans Cæſar jam luce propinqua,
Quam tacita ſua caſtra fuga, comiteſque fefellit.
Circumfuſa duci flevit, gemituque ſuorum,
Et non ingratis inceſſit turba querelis.
Quo te dure tulit virtus temeraria Cæſar?
Aut quæ nos viles animas in fata relinquens,
Invitis ſpargenda dabas tua membra procellis?
Cum tot in hac anima populorum vita, ſaluſque
Pendeat, & tantus caput hoc ſibi fecerit orbis,
Sævitia eſt voluiſſe mori. nulluſne tuorum
Emeruit comitum, fatis non poſſe ſuperſtes
Eſſe tuis? cum te raperet mare, corpora ſegnis
Noſtra ſopor tenuit. pudet heu. tibi cauſa petendæ
Hæc fuit Heſperiæ? viſum eſt committere quenquam
Tam ſævo crudele mari? ſors ultima rerum
In dubios caſus, & prona pericula mortis
Præcipitare ſolet. mundi jam ſumma tenentem
Permiſiſſe mari! tantum quid numina laſſas?
Sufficit ad fatum belli favor iſte, laborque
Fortunæ, quod te noſtris impegit arenis?
Hinc uſus placuere Deum, non rector ut orbis,
Nec dominus rerum, ſed felix naufragus eſſes?
Talia jactantes, diſcuſſa nocte, ſerenus
Oppreſſit cum ſole dies, feſſumque tumentes
Compoſuit pelagus ventis patientibus undas.
Nec non Heſperii laſſatum fluctibus æquor
Vt videre duces, purumque inſurgere cœlo
Fracturum pelagus Boream, ſolvere carinas,
Quas ventus, doctæque pari moderamine dextræ
Permiſtas habuere diu: latumque per æquor,
Vt terreſtre, coit, conſertis, puppibus, agmen.
Sed nox ſæva modum venti, velique tenorem
Eripuit nautis, excuſſitque ordine puppes.
Strymona ſic gelidum, bruma pellente, relinquunt
Poturæ te, Nile, grues, primoque volatu
Effingunt varias, caſu monſtrante, figuras.
Mox ubi percuſſit tenſas Notus altior alas:
Confuſos temere immiſtæ glomerantur in orbes,
Et turbata perit diſperſis littera pennis.

Cum

Cum primum redeunte die violentior aer
Puppibus incubuit, Phœbeo concitus ortu,
Prætereunt fruſtra tentati littora Liſſi,
Nymphæumque tenent, nudas Aquilonibus undas,
Succedens Boreæ jam portum fecerat Auſter.
Vndique collatis in robur Cæſaris armis,
Summa videns duri Magnus diſcrimina Martis
Iam caſtris inſtare ſuis; ſeponere tutum
Conjugii decrevit onus, Lesboque remotam
Te procul a ſævi ſtrepitu Cornelia belli
Occulere. Heu quantum mentes dominatur in æquas
Iuſta Venus! dubium, trepidumque ad prœlia, Magne,
Te quoque fecit amor: quod nolles ſtare ſub ictu
Fortunæ, quo mundus erat, Romanaque fata,
Conjux ſola fuit. mentem jam verba paratam
Deſtituunt, blandæque juvat ventura trahentem
Indulgere moræ, & tempus ſubducere fatis.
Nocte ſub extrema, pulſo torpore quietis,
Dum fovet amplexu gravidum Cornelia curis
Pectus, & averſi petit oſcula grata mariti;
Humentes mirata genas, percuſſaque cæco
Vulnere, non audet flentem deprendere Magnum.
Ille gemens, Non nunc, vita mihi dulcior, inquit,
Cum tædet vitæ, læto ſed tempore, conjux,
Venit mœſta dies, & quam nimiumque, parumque,
Diſtulimus: jam totus adeſt in prœlia Cæſar.
Cedendum eſt bellis: quorum tibi tuta latebra
Lesbos erit, deſiſte preces tentare: negavi
Iam mihi: non longos a me patiere receſſus.
Præcipites aderunt caſus: properante ruina,
Summa cadunt. ſatis eſt audiſſe pericula Magni.
Meque tuus decepit amor, civilia bella
Si ſpectare potes. nam me jam Marte parato
Securos cepiſſe pudet cum conjuge ſomnos,
Eque tuo, miſerum quatient cum claſſica mundum,
Surrexiſſe ſinu. vereor civilibus armis
Pompejum nullo triſtem committere damno.
Tutior interea populis, & tutior omni
Rege late, poſitamque procul fortuna mariti
Non tota te mole premat. ſi numina noſtras
Impulerint acies, maneat pars optima Magni;
Sitque mihi, ſi fata premant, victorque cruentus,
Quo fugiſſe velim. Vix tantum infirma dolorem
Cepit, & attonito ceſſerunt pectore ſenſus.
Tandem ut vox mœſtas potuit proferre querelas:
Nil mihi de fatis thalami, Superiſque relictum eſt

 Magne

Magne, queri: noſtros non rumpit funus amores,
Nec diri fax ſumma rogi: ſed ſorte frequenti,
Plebejaque nimis careo dimiſſa marito.
Hoſtis ad adventum rumpamus fœdera tedæ:
Placemus Socerum. Sic eſt tibi cognita, Magne,
Noſtra fides? credisne aliquid mihi tutius eſſe,
Quam tibi? nonne olim caſu pendemus ab uno?
Fulminibus me ſæve jubes, tantæque ruinæ
Abſentem præſtare caput? ſecura videtur
Sors tibi, cum facias etiam nunc vota, periſſe,
Vt nolim ſervire malis: ſed morte parata
Te ſequar ad manes. feriat dum mœſta remotas
Fama procul terras, vivam tibi nempe ſuperſtes.
Adde, quod aſſueſcis fatis, tantumque dolorem
Crudelis me ferre doces. ignoſce fatenti:
Poſſe pati, timeo. quod ſi ſunt vota, Deiſque
Audior, eventus rerum ſciet ultima conjux.
Sollicitam rupes jam te victore tenebunt,
Et puppim, quæ fata feret tam læta, timebo.
Nec ſolvent audita metus mihi proſpera belli,
Cum vacuis projecta locis a Cæſare poſſim
Vel fugiente capi. noteſcent littora clari
Nominis exilio, poſitaque ibi conjuge Magni,
Quis Mitylenæas poterit neſcire latebras?
Hoc precor extremum, ſi nil tibi victa relinquent
Tutius arma fuga, cum te commiſeris undis,
Quolibet infauſtam potius deflecte carinam:
Littoribus quærere meis. Sic fata, relictis
Exiluit ſtratis amens, tormentaque nulla
Vult differre mora. non mœſti pectora Magni
Suſtinet amplexu dulci, non colla tenere:
Extremuſque perit tam longi fructus amoris:
Præcipitantque ſuos luctus: neuterque recedens
Suſtinuit dixiſſe vale, vitamque per omnem
Nulla fuit tam mœſta dies. nam cætera damna
Durata jam mente malis, firmaque tulerunt.
  Labitur infelix, manibuſque excepta ſuorum
Fertur ad æquoreas, ac ſe proſternit, arenas,
Littoraque ipſa tenet, tandemque illata carinæ eſt.
Non ſic infelix patriam, portuſque reliquit
Heſperios, ſævi premerent cum Cæſaris arma.
Fida comes Magni vadis duce ſola relicto,
Pompejumque fugis. quæ nox tibi proxima venit,
Inſomnis. Viduo tum primum frigida lecto,
Atque inſueta quies uni, nudumq; marito
Non hærente latus, ſomno quam ſæpe gravata

Deceptis

Deceptis vacuum manibus complexa cubile eſt,
Atque oblita fugæ quæſivit nocte maritum!
Nam, quamvis flamma tacitas urente medullas,
Non juvat in toto corpus jactare cubili:
Servatur pars illa tori. caruiſſe timebat
Pompejo: ſed non ſuperi tam læta parabant.
Inſtabat, miſeræ Magnum quæ redderet, hora.

M. ANNÆI LVCANI PHARSALIÆ

Liber Sextus.

Io. Sulpicii Verulani Argumentum.

Dirrachium in Sexto, dum Magnus ab hoſte tuetur,
Vallatur muro in campis, & peſte laborat,
Eſurit & Cæſar, pugnaque erumpit aperta
Pompejus, Scævæ vires, & nobile fatum,
Theſſaliæque ſitus, mox quæ tulit illa, canuntur.
Hinc magicam Erichtho, Stygias ut conſulat umbras,
Sextus adit. ciet illa Deos, cogitque cadaver
Triſtia fata loqui, moritur quod carmine rurſus.

POſtquam caſtra duces, pugnæ jam mente propinqui,
Impoſuere jugis, admotaque comminus arma,
Parque ſuum videre Dei, capere omnia Cæſar
Mœnia Grajorum ſpernit, Martemque ſecundum
Iam niſi de genero fatis debere recuſat.
Funeſtam mundo votis petit omnibus horam,
In caſum quæ cuncta ferat. placet alea fati
Alterutrum merſura caput. ter collibus omneis
Explicuit turmas, & ſigna minantia pugnam,
Teſtatus nunquam Latiæ ſe deeſſe ruinæ.
Vt videt ad nullos exciri poſſe tumultus
In pugnam generum, ſed clauſo fidere vallo,
Signa movet, tectuſque via dumoſa per arva
Dyrrachii præceps rapiendas tendit ad arces.
Hoc iter æquoreo præcepit limite Magnus,
Quemque vocat collem Taulantius incola Petram,
Inſedit caſtris, Ephyreaque mœnia ſervat,
Defendens tutam vel ſolis turribus urbem.

Non opus hanc veterum, nec moles ſtructa tuetur,
Humanuſque labor, facilis, licet ardua, tollat,
Cedere vel bellis, vel cuncta moventibus annis.
Sed munimen habet nullo quaſſabile ferro,
Naturam, ſedemque loci. nam clauſa profundo
Vndique præcipiti, ſcopuliſque vomentibus æquor,
Exiguo debet, quod non eſt inſula, colli.
Terribiles ratibus ſuſtentant mœnia cautes,
Ioniumque furens rapido cum tollitur auſtro,
Templa, domoſque quatit, ſpumatque in culmina pontus.
Hinc avidam belli rapuit ſpes improba mentem
Cæſaris, ut vaſtis diffuſum collibus hoſtem
Cingeret ignarum, ducto procul aggere valli.
Metitur terras oculis: nec ceſpite tantum
Contentus fragili ſubitos attollere muros,
Ingentes cautes, avulſaque ſaxa metallis,
Grajorumque domos, direptaque mœnia transfert.
Extruitur, quod non aries impellere ſævus,
Quod non ulla queat violenti machina belli.
Franguntur montes, plenumque per ardua Cæſar
Ducit opus: pandit foſſas, turritaque ſummis
Diſponit caſtella jugis, magnoque receſſu
Amplexus fines, ſaltus, nemoroſaque teſqua,
Et ſilvas, vaſtaſque feras indagine claudit.
Non deſunt campi, non deſunt pabula Magno,
Caſtraque Cæſareo circumdatus aggere mutat.
Flumina tot curſus illic exorta fatigant,
Illic merſa ſuos: operumque ut ſumma reviſat,
Defeſſus Cæſar mediis intermanet agris.
Nunc vetus Iliacos attollat fabula muros,
Adſcribatque Deis: fragili circumdata teſta
Mœnia mirentur refugi Babylonia Parthi.
En quantum Tigris, quantum celer ambit Orontes,
Aſſyriis quantum populis telluris Eoæ
Sufficit in regnum, ſubitum, bellique tumultu
Raptum clauſit opus. tanti periere labores.
Tot potuere manus adjungere Seſton Abydo,
Ingeſtoque ſolo Phryxeum elidere pontum,
Aut Pelopis latis Ephyren abrumpere regnis,
Et ratibus longæ flexus donare Maleæ,
Aut aliquem mundi, quanvis Natura negaſſet,
In melius mutare locum. coit area belli;
Hic alitur ſanguis terras fluxurus in omneis,
Hic & Theſſalicæ clades, Libycæque tenentur.
Æſtuat anguſta rabies civilis arena.

Prima

Prima quidem ſurgens operum ſtructura fefellit
Pompejum: veluti mediæ qui tutus in arvis
Sicaniæ rapidum neſcit latrare Pelorum:
Aut vaga cum Tethys, Rutupinaque littora fervent,
Vnda Caledonios fallit turbata Britannos.
Vt primum vaſto ſeptas videt aggere terras:
Ipſe quoque a tuta deducens agmina Petra
Diverſis ſpargit tumulis; ut Cæſaris arma
Laxet, & effuſo claudentem milite tendat.
Ac tantum ſepti vallo ſibi vendicat agri,
Parva Mycenææ quantum ſacrata Dianæ
Diſtat ab excelſa nemoralis Aricia Roma:
Quoque modo Romæ prælapſus mœnia Tybris
In mare deſcendit, ſi nuſquam torqueat amnem.
Claſſica nulla ſonant, injuſſaque tela vagantur:
Et fit ſæpe nefas, jaculum tentante lacerto.
Major cura duces miſcendis abſtrahit armis.
Pompejum exhauſtæ præbenda ad pabula terræ,
Quæ currens obtrivit eques, gradibuſque citatis
Vngula frondentem diſcuſſit cornea campum.
Belliger attonſis ſonipes defeſſus in arvis,
Advectos cum plena ferant præſepia culmos,
Ore novas poſcens moribundus labitur herbas,
Et tremulo medios abrumpit poplite gyros.
Corpora tum ſolvit tabes, & digerit artus.
Traxit iners cœlum fluidæ contagia peſtis
Obſcuram in nubem. tali ſpiramine Neſis
Emittit Stygium nebuloſis aera ſaxis,
Antraque letiferi rabiem Typhonis anhelant.
Inde labant populi, cœloque paratior unda
Omne pati virus duravit viſcera cœno.
Iam riget atra cutis, diſtentaque lumina rumpit:
Igneaque in vultus, & ſacro fervida morbo
Peſtis abit, feſſumque caput ſe ferre recuſat.
Iam magis atque magis præceps agit omnia fatum:
Nec medii dirimunt morbi vitamque necemque:
Sed languor cum morte venit, turbaque cadentum
Aucta lues, dum miſta jacent incondita vivis
Corpora: nam miſeros ultra tentoria cives
Spargere funus erat. tamen hos minuere labores
A tergo pelagus, pulſuſque Aquilonibus aer,
Littoraque, & plenæ peregrina meſſe carinæ.
At liber terræ ſpatioſis collibus hoſtis
Aere non pigro, nec inertibus angitur undis:
Sed patitur ſævam, veluti circundatus arcta
Obſidione, famem, nondum ſurgentibus altam

In ſegetem culmis, cernit miſerabile vulgus
In pecudum cecidiſſe cibos, & carpere dumos,
Et morſu ſpoliare nemus, letumque minanteis
Vellere ab ignotis dubias radicibus herbas:
Quæ mollire queunt flamma, quæ frangere morſu,
Quæque per abraſas utero demittere fauces,
Plurimaque humanis antehac incognita menſis
Diripiens miles, ſaturum tamen obſidet hoſtem.
Vt primum libuit ruptis evadere clauſtris
Pompejo, cunctaſque ſibi permittere terras:
Non obſcura petit latebroſæ tempora noctis,
Et raptum furto ſoceri ceſſantibus armis
Dedignatur iter; latis exire ruinis
Quærit, & impulſo turres confringere vallo,
Perque omnes gladios, & qua via cæde paranda eſt,
Opportuna tamen valli pars viſa propinqui,
Quam Minuti caſtella vocant, & contraga denſis
Arboribus dumeta tegunt. huc pulvere nullo
Proditus agmen agit, ſubituſque ad mœnia venit.
Tot ſimul e campis Latiæ fulſere volucres;
Tot cecinere tubæ. ne quid victoria ferro
Deberet, pavor attonitos confecerat hoſtes.
Quod ſolum valuit virtus, jacuere perempti,
Debuerant quo ſtare loco: qui vulnera ferrent
Jam deerant, nimbuſque ferens tot tela peribat.
Tum piceos volvunt immiſſæ lampadis ignes:
Tum quaſſæ nutant turres, lapſumq; minantur.
Roboris impacti crebros gemit agger ad ictus.
Iam Pompejaniæ celſi ſuper ardua valli
Exierant Aquilæ: jam mundi jura petebant.
Quem non mille ſimul turmis, nec Cæſare toto
Auferret Fortuna locum, victoribus unus
Eripuit, vetuitque capi; ſeque arma tenente,
Ac nondum ſtrato, Magnum viciſſe negavit.
Scæva viro nomen: caſtrorum in plebe merebat
Ante feras Rhodani gentes: ibi ſanguine multo
Promotus Latiam longo gerit ordine vitem.
Pronus ad omne nefas, & qui neſciret, in armis
Quam magnum virtus crimen civilibus eſſet.
Hic ubi quærentes ſocios jam Marte relicto
Tuta fugæ cernit, Quo vos pavor, inquit, abegit
Impius; & cunctis ignotus Cæſaris armis?
O famuli turpes, ſervum pecus, abſque cruore
Terga datis morti? cumulo vos deeſſe virorum
Non pudet, & buſtis, interque cadavera quæri?
Non ira ſaltem juvenes, pietate remota,

Stabitis?

Stabitis? e cunctis, per quos erumperet hoſtis,
Nos ſumus electi. non parvo ſanguine Magni
Iſta dies ierit. peterem felicior umbras
Cæſaris in vultu. teſtem hunc Fortuna negavit:
Pompejo laudante cadam. confringite tela
Pectoris incurſu, jugulisque retundite ferrum.
Iam longinqua petit pulvis, ſonituſque ruinæ,
Securaſque fragor concuſſit Cæſaris aures.
Vincimus o ſocii; veniet, qui vendicet arces,
Dum morimur. movit tantum vox illa furorem,
Quantum non primo ſuccendunt claſſica cantu:
Miranteſque virum, atque avidi ſpectare, ſequuntur
Scituri juvenes, numero deprenſa, locoque,
An plus quam mortem virtus daret. Ille ruenti
Aggere conſiſtit, primumque cadavera plenis
Turribus evolvit, ſubeunteſque obruit hoſtes
Corporibus: totæque viro dant tela ruinæ,
Roboraque, & moles; hoſti ſeque ipſe minatur.
Nunc ſude, nunc duro contraria pectora conto
Detrudit muris, & valli ſumma tenentes
Amputat enſe manus: caput obterit, oſſaque ſaxo,
Ac male defenſum fragili compage cerebrum
Diſſipat: alterius flamma crineſque, genaſque
Succendit: ſtrident oculis ardentibus ignes.
Vt primum cumulo creſcente cadavera murum
Admovere ſolo: non ſegnior extulit illum
Saltus, & in medias jecit ſuper arma catervas,
Quam per ſumma rapit celerem venabula pardum.
Tunc denſos inter cuneos compreſſus, & omni
Vallatus bello vincit, quem reſpicit, hoſtem.
Iamque hebes, & craſſo non aſper ſanguine mucro
Percuſſum Scævæ frangit, non vulnerat, hoſtem.
Perdidit enſis opus, frangit ſine vulnere membra.
Illum tota premit moles, illum omnia tela.
Nulla fuit non certa manus, non lancea felix:
Parque novum Fortuna videt concurrere, bellum,
Atque virum. fortis crebris ſonat ictibus umbo,
Et galeæ fragmenta cavæ compreſſa perurunt
Tempora: nec quicquam nudis vitalibus obſtat
Iam, præter ſtantes in ſummis oſſibus haſtas.
Quid nunc veſani jaculis, levibuſque ſagittis
Perditis hæſuros nunquam vitalibus ictus?
Hunc aut tortilibus vibrata phalarica nervis
Obruat, aut vaſti muralia pondera ſaxi:
Hunc aries ferro, balliſtaque limine portæ
Summoveat; ſtat non fragilis pro Cæſare murus.

Pompejumque tenet: jam pectora non tegit armis;
Ac veritus credi clypeo, lævaque vacaſſe,
Aut culpa vixiſſe ſua, tot vulnera belli
Solus obit, denſamque ferens in pectore ſilvam,
Iam gradibus feſſis, in quem cadat, eligit hoſtem,
Par pelagi monſtris. Libycæ ſic bellua terræ,
Getulus denſis Elephas oppreſſus ab armis
Omne repercuſſum ſqualenti miſſile tergo
Frangit, & hærentes mota cute diſcutit haſtas.
Viſcera tuta latent penitus, citraque cruorem
Confixæ ſtant tela feræ: tot facta ſagittis,
Tot jaculis, unam non explent vulnera mortem.
Dictæa procul ecce manu Gortynis arundo
Tenditur in Scævam, quæ voto certior omni
In caput, atque oculi lævum deſcendit in orbem.
Ille moras ferri, nervorum & vincula rumpit,
Affixam vellens oculo pendente ſagittam
Intrepidus, telumque ſuo cum lumine calcat.
Pannonis haud aliter poſt ictum ſævior urſa,
Cum jaculum parva Libys amentavit habena,
Se rotat in vulnus: telumque irata receptum
Impetit, & ſecum fugientem circuit haſtam.
Perdiderat vultum rabies: ſtetit imbre cruento
Informis facies: lætus fragor æthera pulſat
Victorum: majora viris de ſanguine parvo
Gaudia non faceret conſpectum in Cæſare vulnus.
Ille tegens alta ſuppreſſum mente dolorem,
Mitis, & a vultu penitus virtute remota,
Parcite, ait, cives: procul hinc avertite ferrum:
Collatura meæ nil ſunt jam vulnera morti:
Non eget ingeſtis, ſed vulſis pectore telis.
Tollite, & in Magni viventem ponite caſtris:
Hoc veſtro præſtare duci: ſit Scæva relicti
Cæſaris exemplum potius, quam mortis honeſtæ.
Credidit infelix ſimulatis vocibus Aulus:
Nec vidit recto gladium mucrone tenentem:
Membraque captivi pariter laturus, & arma,
Fulmineum mediis excepit faucibus enſem.
Incaluit virtus: atque una cæde refectus
Solvat, ait, pœnas, Scævam quicunque ſubactum
Speravit: pacem gladio ſi quærit ab iſto
Magnus, adorato ſubmittat Cæſare ſigna.
An ſimilem veſtri, ſegnemque ad fata putaſtis?
Pompeji vobis minor eſt, cauſæque Senatus,
Quam mihi mortis amor. Simul hæc effatus, & al-
tus

Cæſareas

Cæſareas pulvis teſtatur adeſſe cohortes.
Dedecus hic belli Magno, crimenque remiſit,
Ne ſolum totæ fugerent te Scæva catervæ:
Subducto qui Marte ruis: nam ſanguine fuſo
Vires pugna dabat. labentem turba ſuorum
Excipit, atque humeris defectum imponere gaudet.
Ac velut incluſum perfoſſo in pectore numen,
Et vivam magnæ ſpeciem Virtutis adorant:
Telaque confixis certant evellere membris,
Exornantque Deos, ac nudum pectore Martem
Armis Scæva tuis. felix hoc nomine famæ,
Si tibi durus Iber, aut ſi tibi terga dediſſet
Cantaber exiguis, aut longis Teutonus armis.
Non tu bellorum ſpoliis ornare Tonantis
Templa potes, non tu lætis ululare triumphis.
Infelix, quanta dominum virtute paraſti!
Nec magis hac Magnus caſtrorum parte repulſus
Intra clauſtra piger dilato Marte quievit,
Quam mare laſſatur, cum ſe tollentibus Euris
Frangentem fluctus ſcopulum ferit, aut latus alti
Montis adeſt, ſeramque ſibi parat undæ ruinam.
Hinc vicina petens placido caſtella profundo
Incurſu gemini Martis rapit; armaque late
Spargit, & effuſo laxat tentoria campo:
Mutandæque juvat permiſſa licentia terræ.
Sic pleno Padus ore tumens ſuper aggere tutas
Excurrit ripas, & totos concutit agros.
Succubuit ſi qua tellus, cumulumque furentem
Vndarum non paſſa, ruit; tum flumine toto
Tranſit, & ignotos aperit ſibi gurgite campos.
Illos terra fugit dominos: his rura colonis
Accedunt, donante Pado. vix prœlia Cæſar
Senſerat, elatus ſpecula quæ prodidit ignis.
Invenit impulſos preſſo jam pulvere muros,
Frigidaque ut veteris deprendit ſigna ruinæ;
Accendit pax ipſa loci, movitque furorem
Pompejana quies, & victo Cæſare ſomnus.
Ire vel in clades properat, dum gaudia turbet.
Torquato ruit inde minax: qui Cæſaris arma
Segnius haud vidit, quam malo nauta tremente
Omnia Circeæ ſubducit vela procellæ:
Agminaque interius muro breviore recepit,
Denſius ut parva diſponeret arma corona.
Tranſierat primi Cæſar munimina valli,
Cum ſuper e totis emiſit collibus agmen,
Effuditque acies obſeptum Magnus in hoſtem.

Non

Non ſic Æmæis habitans in vallibus horret
Enceladum ſpirante Noto, cum tota cavernas
Egerit, & torrens in campos defluit Ætna:
Cæſaris ut miles glomerato pulvere victus
Ante aciem, cæci trepidus ſub nube timoris
Hoſtibus occurrit fugiens, inque ipſa pavendo
Fata ruit. totus mitti civilibus armis
Vſque vel in pacem potuit cruor: ipſe furenteis
Dux tenuit gladios. Felix, ac libera legum
Roma fores, juriſque tui, viciſſet in illo
Si tibi Sylla loco. dolet heu, ſemperque dolebit,
Quod ſcelerum Cæſar prodeſt tibi ſumma tuorum
Cum genero pugnaſſe pio. Pro triſtia fata,
Non Vticæ Libye clades, Hiſpania Mundæ
Fleſſet, & infando pollutus ſanguine Nilus
Nobilius Phario geſtaſſet rege cadaver:
Nec Iuba Marmaricas nudus preſſiſſet arenas,
Pœnorumque umbras placaſſet ſanguine fuſo
Scipio: nec ſancto caruiſſet vita Catone.
Vltimus eſſe dies potuit tibi Roma malorum:
Exire e mediis potuit Pharſalia fatis.
Deſerit adverſo poſſeſſam numine ſedem
Cæſar, & Emathias lacero petit agmine terras.
Arma ſecuturum ſoceri, quacunque fugaſſet,
Tentavere ſui comites divertere Magnum,
Hortati, patrias ſedes, atque hoſte carentem
Auſoniam peteret. Nunquam me Cæſaris, inquit,
Exemplo reddam patriæ, nunquamque videbit
Me, niſi dimiſſo redeuntem milite Roma.
Heſperiam potui, motu ſurgente, tenere,
Si vellem patriis aciem committere templis,
Ac medio pugnare foro. dum bella relegem,
Extremum Scythici tranſcendam frigoris orbem,
Ardenteſque plagas. Victor tibi, Roma, quietem
Eripiam, qui, ne premerent te prœlia, fugi?
Ah potius, ne quid bello patiaris in iſto,
Te Cæſar putet eſſe ſuam. ſic fatus, in ortus
Phœbeos convertit iter, terræque ſecutus
Devia, qua vaſtos aperit Candavia ſaltus,
Contigit Emathiam, bello quam fata parabant.
Theſſaliam, qua parte diem brumalibus horis
Attollit Titan, rupes Oſſæa coercet.
Cum per ſumma poli Phœbum trahit altior æſtas,
Pelion opponit radiis naſcentibus umbras.
At medios ignes cœli, rabidique Leonis
Solſtitiale caput nemoroſus ſubmovet Othrys.
Excipit

Excipit adverſos Zephyros, & Iapyga Pindus,
Et maturato præcidit veſpere lucem.
Nec metuens imi Borean habitator Olympi
Lucentem totis ignorat noctibus Arcton.
Hos inter montes media qui valle premuntur,
Perpetuis quondam latuere paludibus agri:
Flumina dum campi retinent, nec pervia Tempe
Dant aditus pelago, ſtagnumque implentibus undis
Creſcere curſus erat. poſtquam diſceſſit Olympo
Herculea gravis Oſſa manu, ſubitæque ruinam
Senſit aquæ Nereus: melius manſura ſub undis,
Emathis æquorei regnum Pharſalos Achillis
Eminet, & prima Rhœteia littora pinu
Quæ tetigit Phylace, Pteleoſque, & Dorion ira
Flebile Pieridum; Trachin, pretioque nefandæ
Lampados Herculeis fortis Meliboea pharetris:
Atque olim Lariſſa potens: ubi nobile quondam
Nunc ſuper Argos arant: veteres ubi fabula Thebas
Monſtrat Echionias: ubi quondam Pentheos exul,
Colla, caputque ferens ſupremo tradidit igni,
Queſta quod hoc ſolum nato rapuiſſet Agave.
Ergo abrupta palus multos diſceſſit in amnes.
Purus in occaſus, parvi ſed gurgitis, Æas
Ionio fluit inde mari: nec fortior undis
Labitur avectæ pater Iſidis, & tuus, Oeneu,
Pene gener craſſis oblimat Echinadas undis:
Et Meleagream maculatus ſanguine Neſſi
Euenos Calydona ſecat. ferit amne citato
Maliacas Sperchios aquas: & flumine puro
Irrigat Amphryſos famulantis paſcua Phœbi.
Quique nec humentes nebulas, nec rore madentem
Aera, nec tenues ventos ſuſpirat Anauros.
Et quiſquis pelago per ſe non cognitus amnis
Peneo donavit aquas. it gurgite rapto
Apidanos: nunquamque celer, niſi miſtus, Enipeus,
Accipit Aſopos curſus, Phœnixque, Melaſque.
Solus in alterius nomen cum venerit undæ,
Defendit Titareſus aquas, lapſuſque ſuperne
Gurgite Penei pro ſiccis utitur arvis.
Hunc fama eſt Stygiis manare paludibus amnem,
Et capitis memorem, fluvii contagia vilis
Nolle pati, ſuperumque ſibi ſervare timorem.
Vt primum emiſſis patuerunt amnibus arva,
Pinguis Bœbicio diſceſſit vomere ſulcus:
Mox Lelegum dextra preſſum deſcendit aratrum.
Æolidæ, Dolopeſque ſolum fregere coloni,
Et Magne-

Et Magnetes equis, Minyæ gens cognita remis.
Illic ſemiferos Ixionidas Centauros
Fœta Pelethroniis nubes effudit in antris.
Aſpera te Pholoes frangentem Monyche ſaxa,
Teque ſub Oetæo torquentem vertice vulſas
Rhœce ferox, quas vix Boreas inverteret, ornos:
Hoſpes & Alcidæ magni Phole: teque per amnem
Improbe Lernæas vector paſſure ſagittas:
Teque ſenex Chiron, gelido qui ſidere fulgens
Impetis Æmonio majorem Scorpion arcu.
Hac tellure feri micuerunt ſemina Martis.
Primus ab æquorea percuſſis cuſpide ſaxis
Theſſalicus ſonipes bellis feralibus omen
Exiluit; primus chalybem, frænoſque momordit,
Spumavitque novis Lapithæ domitoris habenis.
Prima fretum ſcindens Pagaſæo littore pinus,
Terrenum ignotas hominem projecit in undas.
Primus Theſſalicæ rector telluris Itonus
In formam calidæ percuſſit pondera maſſæ,
Fudit & argentum flammis, aurumque moneta
Fregit, & immenſis coxit fornacibus æra.
Illic, quod populos ſcelerata impegit in arma,
Divitias numerare datum eſt. hinc maxima ſerpens
Deſcendit Python, Cyrrhæaque fluxit in antra:
Vnde & Theſſalicæ veniunt ad Pythia laurus.
Impius hinc prolem ſuperis immiſit Aloeus,
Inſeruit celſis prope ſe cum Pelion aſtris,
Sideribuſque vias incumbens abſtulit Oſſa.
Hac ubi damnata fatis tellure locarunt
Caſtra duces; cunctos belli præſaga futuri
Mens agitat, ſummique gravem diſcriminis horam
Adventare palam eſt. propius jam fata moveri
Degeneres trepidant animi, pejoraque verſant.
Ad dubios pauci præſumto robore caſus
Spemque metumque ferunt. Turbæ ſed miſtus inerti
Sextus erat, Magno proles indigna parente,
Qui mox Scyllæis exul graſſatus in undis,
Polluit æquoreos Siculus pirata triumphos:
Qui ſtimulante metu fati prænoſcere curſus,
Impatienſque moræ, venturiſque omnibus æger;
Non tripodas Deli, non Pythia conſulit antra,
Nec quæſiſſe libet, primis quid frugibus altrix
Ore Iovis Dodona ſonet, quis noſcere fibra
Fata queat, quis prodat aves, quis fulgura cœli
Servet, & Aſſyria ſcrutetur ſidera cura;
Aut ſi quid tacitum, ſed fas, erat. ille ſupernis

Deteſtanda

Deteſtanda Deis ſævorum arcana Magorum
Moverat, & triſteis ſacris feralibus aras,
Vmbrarum, Ditiſque fidem: miſeroque liquebat
Scire parum Superos. vanum, ſævumque furorem
Adjuvat ipſe locus, vicinaque mœnia caſtris
Hæmonidum, ficti quas nulla licentia monſtri
Tranſierat, quarum, quicquid non creditur, ars eſt.
Theſſala quinetiam tellus herbaſque nocenteis
Rupibus ingenuit, ſenſuraque ſaxa canentes
Arcanum ferale Magos. ibi plurima ſurgunt
Vim factura Deis. & terris hoſpita Colchis
Legit in Hæmoniis, quas non advexerat, herbas.
Impia, tot populis, tot ſurdas gentibus aures
Cœlicolum, diræ convertunt carmina gentis.
Vna per æthereos exit vox illa receſſus,
Verbaque ad invitum perfert cogentia numen,
Quod non cura poli, cœlique volubilis unquam
Avocat. infandum tetigit cum ſidera murmur,
Tunc Babylon Perſea licet, ſecretaque Memphis
Omne vetuſtorum ſolvat penetrale Magorum:
Abducit ſuperos alienis Theſſalis aris.
Carmine Theſſalidum dura in præcordia fluxit
Non fatis adductus amor: flammiſque ſeveri
Illicitis arſere ſenes. nec noxia tantum
Pocula perficiunt, aut cum turgentia ſucco
Frontis amaturæ ſubducunt pignora fetæ.
Mens hauſti nulla ſanie polluta veneni
Excantata perit. quos non concordia miſti
Alligat ulla tori, blandæque potentia formæ,
Traxerunt torti magica vertigine fili.
Ceſſavere vices rerum: dilataque longa
Hæſit nocte dies: legi non paruit æther.
Torpuit & præceps audito carmine mundus:
Axibus & rapidis impulſos Iuppiter urgens
Miratur non ire polos. nunc omnia complent
Imbribus, & calido producunt nubila Phœbo:
Et tonat ignaro cœlum Iove. vocibus iiſdem
Humentes late nebulas, nimboſque ſolutis
Excuſſere comis. ventis ceſſantibus, æquor
Intumuit: rurſus vetitum ſentire procellas
Conticuit turbante Noto: puppimque ferentes
In ventum tumuere ſinus. de rupe pependit
Abſciſſa fixus torrens: amniſque cucurrit
Non qua pronus erat. Nilum non extulit æſtas:
Mæander direxit aquas: Rhodanumque morantem
Præcipitavit Arar: ſubmiſſo vertice montes
Explicuere

Explicuere jugum. nubes ſuſpexit Olympus:
Solibus & nullis Scythicæ, cum bruma rigeret,
Dimaduere nives. impulſam ſidere Tethyn
Reppulit Hæmonidum, defenſo littore, carmen.
Terra quoque immoti concuſſit ponderis axem,
Et medium vergens niſu titubavit in orbem.
Tantæ molis onus percuſſum voce receſſit,
Proſpectumque dedit circumabentis Olympi.
Omne potens animal leti, genitumque nocere,
Et pavet Hæmonias, & mortibus inſtruit arteis.
Has avidæ tigres, & nobilis ira leonum
Ore fovent blando: gelidos his explicat orbes,
Inque pruinoſo coluber diſtenditur arvo.
Viperei coeunt, abrupto corpore, nodi:
Humanoque cadit ſerpens afflata veneno.
Quis labor hic ſuperis, cantus herbaſque ſequendi,
Spernendique timor? cujus commercia pacti
Obſtrictos habuere Deos? parere neceſſe eſt,
An juvat? ignota tantum pietate merentur?
An tacitis valuere minis? hoc juris in omneis
Eſt illis ſuperos? an habent hæc carmina certum
Imperioſa Deum, qui mundum cogere, quicquid
Cogitur ipſe, poteſt? illis & ſidera primum
Præcipiti deducta polo: Phœbeque ſerena
Non aliter diris verborum obſeſſa venenis
Palluit, & nigris, terreniſque ignibus arſit,
Quam ſi fraterna prohiberet imagine tellus,
Insereretque ſuas flammis cœleſtibus umbras.
Et patitur tantos cantu depreſſa labores
Donec ſuppoſitas propior deſpumet in herbas.
Hos ſcelerum ritus, hæc diræ carmina gentis
Effera damnarat nimiæ pietatis Erichtho,
Inque novos ritus pollutam duxerat artem.
Illi namque nefas urbis ſubmittere tecto
Aut laribus ferale caput: deſertaque buſta
Incolit, & tumulos expulſis obtinet Umbris,
Grata Deis Erebi. cœtus audire ſilentum,
Noſſe domos Stygias, arcanaque Ditis operti
Non Superi, non vita vetat. tenet ora profanæ
Fœda ſitu macies, cœloque ignota ſereno.
Terribilis Stygio facies pallore gravatur,
Impexis onerata comis. ſi nimbus, & atræ
Sidera ſubducunt nubes, tunc Theſſala nudis
Egreditur buſtis, nocturnaque fulgura captat.
Semina fœcundæ ſegetis calcata peruſſit,
Et non letiferas ſpirando perdidit auras.

Nec ſupe-

Nec ſuperos orat, nec cantu ſupplice numen
Auxiliare vocat, nec fibras illa litanteis
Novit; funereas aris imponere flammas
Gaudet, & accenſo rapuit quæ tura ſepulcro.
Omne nefas Superi prima jam voce precantis
Concedunt, carmenque timent audire ſecundum.
Viventes animas, & adhuc ſua membra regentes,
Infodit buſto: fatis debentibus annos
Mors invita ſubit: perverſa funera pompa
Retulit a tumulis: fugere cadavera letum.
Fumantes juvenum cineres, ardentiaque oſſa
E mediis rapit illa rogis, ipſamque, parentes
Quam tenuere, facem: nigroque volantia fumo
Feralis fragmenta tori, veſteſque fluentes
Colligit in cineres, & olentes membra favillas.
Aſt ubi ſervantur ſaxis, quibus intimus humor
Ducitur, & tracta dureſcunt tabe medullæ
Corpora; tunc omneis avide deſævit in artus,
Immerſitque manus oculis: gaudetque gelatos
Effodiſſe orbes, & ſiccæ pallida rodit
Excrementa manus: laqueum, nodoſque nocenteis
Ore ſuo rupit: pendentia corpora carpſit,
Abraſitque cruces: percuſſaque viſcera nimbis
Vulſit, & incoctas admiſſo ſole medullas.
Inſertum manibus chalybem, nigramque per artus
Stillantis tabi ſaniem, viruſque coactum
Suſtulit, & nervo morſus retinente pependit.
Et quacunque jacet nudum tellure cadaver,
Ante feras, volucreſque ſedet: nec carpere membra
Vult ferro, manibuſque ſuis, morſuſque luporum
Expectat, ſiccis raptura e faucibus artus.
Nec ceſſant a cæde manus, ſi ſanguine vivo
Eſt opus, erumpat jugulo qui primus aperto.
Nec refugit cædes, vivum ſi ſacra cruorem,
Extaque funereæ poſcunt trepidantia menſæ:
Vulnere ſic ventris, non, qua Natura vocabat,
Extrahitur partus, calidis ponendus in aris.
Et quoties ſævis opus eſt, ac fortibus umbris,
Ipſa facit manes: hominum mors omnis in uſu eſt.
Illa genæ florem primævo corpore vulſit,
Illa comam læva morienti abſcidit ephebo.
Sæpe etiam caris cognato in funere dira
Theſſalis incubuit membris: atque oſcula fingens,
Truncavitque caput, compreſſaque dentibus ora
Laxavit: ſiccoque hærentem gutture linguam
Præmordens, gelidis infudit murmura labris,

Arcanumque nefas Stygias mandavit ad umbras.
Hanc ut fama loci Pompejo prodidit: alta
Nocte poli, Titan medium quo tempore ducit
Sub noſtra tellure diem: deſerta per arva
Carpit iter. fidi ſcelerum, ſuerique miniſtri
Effractos circum tumulos, ac buſta vagati
Conſpexere procul prærupta in caute ſedentem,
Qua juga devexus Pharſalica porrigit Æmus.
Illa Magis, magiciſque Deis incognita verba
Tentabat, carmenque novos fingebat in uſus.
Namque timens, ne Mars alium vagus iret in orbem,
Emathis & tellus tam multa cæde careret;
Pollutos cantu, diriſque venefica ſuccis
Conſperſos, vetuit tranſmittere bella Philippos,
Tot mortes habitura ſuas, uſuraque mundi
Sanguine: cæſorum truncare cadavera Regum
Sperat, & Heſperiæ cineres avertere gentis,
Oſſaque nobilium, tantoſque acquirere manes.
Hic ardor, ſoluſque labor, quid corpore Magni
Projecto rapiat, quos Cæſaris involet artus.
Quam prior affatur Pompeji ignava propago.
O decus Hæmonidum, populis quæ pandere fata,
Quæque ſuo ventura potes devertere curſu,
Te precor, ut certum liceat mihi noſcere finem,
Quem belli fortuna paret. non ultima turbæ.
Pars ego Romanæ, Magni clariſſima proles;
Vel dominus rerum, vel tanti funeris hæres.
Mens dubiis percuſſa pavet, rurſuſque parata eſt
Certos ferre metus. hoc caſibus eripe juris;
Ne ſubiti, cæcique ruant: vel numina torque,
Vel tu parce Deis, & Manibus exprime verum.
Elyſias reſera ſedes, ipſamque vocatam,
Quos petat e nobis, Mortem tibi coge fateri.
Non humilis labor eſt: dignum, quod quærere cures,
Vel tibi, quo tanti præponderet alea fati.
Impia lætatur vulgatæ nomine famæ.
Theſſalis, & contra: Si fata minora moveres,
Pronum erat, o juvenis, quos velles (inquit) in actus
Invitos præbere Deos. conceditur arti,
Unam cum radiis preſſerunt ſidera mortem,
Inferuiſſe moras: & quamvis fecerit omnis
Stella ſenem, medios herbis abrumpimus annos.
At ſimul a prima deſcendit origine mundi
Cauſarum ſeries, atque omnia fata laborant,
Si quicquam mutare velis, unoque ſub ictu
Stat genus humanum; tunc, Theſſala turba fatemur,

Plus

Plus Fortuna poteſt. ſed ſi prænoſcere caſus
Contentus, faciles aditus, multique patebunt
Ad verum: tellus nobis, ætherque, chaoſque,
Æquoraque, & campi, Rhodopeaq; ſaxa loquentur.
Sed pronum, cum tanta novæ ſit copia mortis,
Emathiis unum campis attollere corpus,
Vt modo defuncti, tepidique cadaveris ora
Plena voce ſonent: ne membris ſole peruſtis
Auribus incertum feralis ſtrideat umbra.
Dixerat: & noctis geminatis arte tenebris,
Mœſtum tecta caput ſqualenti nube, pererrat
Corpora cæſorum, tumulis projecta negatis.
Continuo fugere lupi, fugere revulſis
Vnguibus impaſtæ volucres, dum Theſſala vatem
Eligit, & gelidas leto ſcrutata medullas
Pulmonis rigidi ſtantes ſine vulnere fibras
Invenit, & vocem defuncto in corpore quærit.
Fata peremptorum pendent jam multa virorum,
Quem ſuperis revocaſſe velit. ſi tollere totas
Tentaſſet campis acies, & reddere bello:
Ceſſiſſent leges Erebi, monſtroque potenti
Extractus Stygio populus pugnaſſet Averno.
Electum tandem trajecto gutture corpus
Ducit, & inſerto laqueis feralibus unco,
Per ſcopulos miſerum trahitur, per ſaxa cadaver
Victurum: montiſque cavi, quem triſtis Erichtho
Damnarat ſacris, alta ſub rupe locatur.
Haud procul a Ditis cæcis depreſſa cavernis
In præceps ſubſedit humus: quam pallida pronis
Vrget ſilva comis, & nullo vertice cœlum
Suſpiciens, Phœbo non pervia taxus opacat.
Marcentes intus tenebræ, pallenſque ſub antris
Longa nocte ſitus, nunquam, niſi carmine factum,
Lumen habet. non Tænareis ſic faucibus aer
Sedit iners, mœſtum mundi confine latentis,
Ac noſtri, quo non metuunt emittere manes
Tartarei reges. nam quamvis Theſſala vates
Vim faciat fatis, dubium eſt, quod traxerit illuc
Aſpiciat Stygias, an quod deſcenderit, umbras.
Diſcolor, & vario furialis cultus amictu
Induitur, vultuſque operitur crine ſoluto,
Et coma vipereis ſubſtringitur horrida ſertis.
Vt pavidos juvenis comites, ipſumque trementem
Conſpicit, exanimi defixum lumina vultu:
Ponite, ait, trepida conceptos mente timores:
Iam nova, jam vera reddetur vita figura:

Vt quanvis pavidi poſſint audire loquentem.
Si vero Stygioſque lacus, ripamque ſonantem
Ignibus oſtendam, ſi me præſente videri
Eumenides poſſent, villoſaque colla colubris
Cerberus excutiens, & vincti terga Gigantes,
Quis timor ignavi metuentes cernere manes?
Pectora tunc primum ferventi ſanguine ſupplet
Vulneribus laxata novis: taboque medullas
Abluit: & virus large lunare miniſtrat.
Huc quicquid fetu genuit Natura ſiniſtro
Miſcetur. non ſpuma canum, quibus unda timori eſt,
Viſcera non lyncis, non diræ nodus hyænæ
Defuit, & cervi paſti ſerpente medulla;
Non puppim retinens, Euro tendente rudentes,
In mediis echeneis aquis, oculique draconum,
Quæque ſonant feta tepefacta ſub alite ſaxa:
Non Arabum volucer ſerpens, innataque rubris
Æquoribus cuſtos pretioſæ vipera conchæ:
Aut viventis adhuc Libyci membrana ceraſtæ,
Aut cinis Eoa poſiti Phœnicis in ara.
Quo poſtquam viles, & habentes nomina peſtes
Contulit: infando ſaturatas carmine frondes,
Et, quibus os dirum naſcentibus inſpuit, herbas
Addidit, & quicquid mundo dedit ipſa veneni:
Tunc vox Lethæos cunctis pollentior herbis
Excantare Deos, confundit murmura primum
Diſſona, & humanæ multum diſcordia linguæ.
Latratus habet illa canum, gemituſque luporum,
Quod trepidus bubo, quod ſtrix nocturnaque queruntur,
Quod ſtrident ululantq; feræ, quod ſibilat anguis
Exprimit, & planctus illiſæ cautibus undæ,
Silvarumque ſonum, fractæque tonitrua nubis.
Tot rerum vox una fuit. mox cætera cantu
Explicat Hæmonio, penetratque in Tartara lingua.
Eumenides, Stygiumque nefas, pœnæq; nocentum,
Et Chaos innumeros avidum confundere mundos,
Et Rector terræ, quem longa in ſecula torquet
Mors dilata deum, Styx, &, quos nulla meretur
Theſſalis, Elyſios, cœlum, matremque peroſa
Perſephone, noſtræq; Hecates pars ultima, per quam
Manibus & mihi ſunt tacitæ commercia linguæ:
Ianitor & ſedis laxæ, qui viſcera ſævo
Spargis noſtra cani: repetitaque fila ſorores
Fracturæ: tuque o flagrantis portitor undæ
Iam laſſate ſenex ad me redeuntibus umbris:
Exaudite preces, ſi vos ſatis ore nefando,

Pollutoque

Pollutoque voco, ſi nunquam hæc carmina fibris
Humanis jejuna cano, ſi pectora plena
Sæpe dedi, & lavi calido profecta cerebro:
Si quis, qui veſtris caput, extaque lancibus infans
Impoſuit, victurus erat, parete precanti.
Non in Tartareo latitantem poſcimus antro,
Aſſuetamque diu tenebris, modo luce fugata
Deſcendentem animam: primo pallentis hiatu
Hæret adhuc Orci. licet has exaudiat herbas
Ad manes ventura ſemel. Ducis omina nato
Pompejana canat noti modo militis umbra,
Si bene de vobis civilia bella merentur.
Hæc ubi fata caput, ſpumantiaque ora levavit,
Aſpicit aſtantem projecti corporis umbram,
Exanimes artus, inviſaque clauſtra timentem
Carceris antiqui. pavet ire in pectus apertum,
Viſceraque, & ruptas letali vulnere fibras.
Ah miſer, extremum cui mortis munus iniquæ
Eripitur non poſſe mori. miratur Erichtho
Has fatis licuiſſe moras, irataque morti
Verberat immotum vivo ſerpente cadaver:
Perque cavas terræ, quas egit carmine, rimas
Manibus illatrat, regnique ſilentia rumpit.
Tiſiphone, vociſque meæ ſecura Megæra,
Non agitis ſævis Erebi per inane flagellis
Infelicem animam? jam vos ego nomine vero
Eliciam, Stygiaſque canes in luce ſuperna
Deſtituam: per buſta ſequar, per funera cuſtos,
Expellam tumulis, abigam vos omnibus urnis.
Teque Deis, ad quos alio procedere vultu
Ficta ſoles, Hecate, pallenti tabida forma,
Oſtendam, faciemque Erebi mutare vetabo.
Eloquar immenſo terræ ſub pondere, quæ te
Contineant, Ennæa, dapes, quo fœdere mœſtum
Regem noctis ames, quæ te contagia paſſam
Noluerit revocare Ceres. tibi peſſime mundi
Arbiter immittam ruptis Titana cavernis,
Et ſubito feriere die. Paretis? an ille
Compellandus erit, quo nunquam terra vocato
Non concuſſa tremit, qui Gorgona cernit apertam,
Verberibuſque ſuis trepidam caſtigat Erinnym,
Indeſpecta tenet vobis qui Tartara; cujus
Vos eſtis ſuperi; Stygias qui pejerat undas?
Protinus aſtrictus caluit cruor, atraque fovit
Vulnera, & in venas extremaque membra cucurrit.
Percuſſæ gelido trepidant ſub pectore fibræ:

 Et nova

Et nova deſuetis ſubrepens vita medullis,
Miſcetur morti. tunc omnis palpitat artus:
Tenduntur nervi: nec ſe tellure cadaver
Paulatim per membra levat, terraque repulſum eſt,
Erectumque ſimul. diſtento lumina rictu
Nudantur. nondum facies viventis in illo,
Jam morientis erat. remanet pallorque rigorque,
Et ſtupet illatus mundo. ſed murmure nullo
Ora aſtricta ſonant. vox illi, linguaque tantum
Reſponſura datur. dic, inquit Theſſala, magna,
Quod jubeo, mercede mihi: nam vera locutum
Immunem toto mundi præſtabimus ævo
Artibus Hæmoniis: tali tua membra ſepulcro,
Talibus exuram Stygio cum carmine ſilvis,
Vt nullos cantata magos exaudiat umbra.
Sit tanti vixiſſe iterum: nec verba, nec herbæ
Audebunt longæ ſomnum tibi ſolvere Lethes,
A me morte data. tripodas, vateſque deorum
Sors obſcura tenet. certus diſcedit, ab umbris
Quiſquis vera petit, duræque oracula mortis
Fortis adit. ne parce, precor. da nomina rebus,
Da loca, da vocem qua mecum fata loquantur.
Addidit & carmen, quo, quicquid conſulit, umbra
Scire dedit. Mœſtum fletu manante cadaver,
Triſtia non equidem Parcarum ſtamina, dixit,
Reſpexi, tacitæ revocatus ab aggere ripæ:
Quod tamen e cunctis mihi noſcere contigit umbris,
Effera Romanos agitat diſcordia manes,
Impiaque infernam ruperunt arma quietem.
Elyſias alii ſedes, ac Tartara mœſta
Diverſi liquere duces: quid fata pararent,
Hi fecere palam. triſtis felicibus umbris
Vultus erat. vidi Decios, natumque patremque,
Luſtrales bellis animas, flentemque Camillum,
Et Curios: Syllam de te Fortuna querentem.
Deplorat Libycis perituram Scipio terris
Infauſtam ſobolem. major Carthaginis hoſtis,
Non ſervituri mœret Cato fata nepotis.
Solum te Conſul depulſis prime tyrannis
Brute pias inter gaudentem vidimus umbras.
Abruptis Catilina minax, fractiſque catenis
Exultat, Mariique truces, nudique Cethegi.
Vidi ego lætantes popularia nomina Druſos;
Legibus immodicos, auſoſque ingentia Gracchos.
Æternis chalybum nodis, & carcere Ditis
Conſtrictæ plauſere manus: campoſque piorum

Poſcit turba nocens. regni poſſeſſor inertis
Pallentes aperit ſedes, abruptaque ſaxa
Aſperat, & durum vinclis adamanta, paratque
Pœnam victori. refer hæc ſolatia tecum,
O juvenis, placido manes, patremque, domumque,
Expectare ſinu, regniqu: in parte ſerena
Pompejo ſervare locum. nec gloria parvæ
Sollicitet vitæ; veniet quæ miſceat omneis
Hora duces. properate mori, magnoque ſuperbi
Quanvis e parvis animo deſcendite buſtis,
Et Romanorum manes calcate Deorum.
Quem tumulum Nili, quem Tybridis abluat unda,
Quæritur, & ducibus tantum de funere pugna eſt.
Tu fatum ne quære tuum cognoſcere: Parcæ,
Me reticente, dabunt: tibi certior omnia Vates
Ipſe canet Siculis genitor Pompejus in arvis:
Ille quoque incertus, quo te vocet, unde repellat,
Quas jubeat vitare plagas, quæ ſidera mundi.
Europam miſeri, Lybiamque, Aſiamque timete;
Diſtribuit tumulos veſtris fortuna triumphis.
O miſeranda domus, toto nihil orbe videbis
Tutius Emathia. Sic poſtquam fata peregit;
Stat vultu mœſtus tacito, mortemque repoſcit.
Carminibus magicis opus eſt, herbiſque, cadaver
Vt cadat, & nequeunt animam ſibi reddere fata
Conſumto jam jure ſemel. Tum robore multo
Extruit illa rogum; venit defunctus ad ignes;
Accenſa juvenem poſitum ſtruc linquit Erichtho,
Tandem paſſa mori. Sextoque ad caſtra parentis
It comes: & cœlo lucis ducente colorem,
Dum ferrent tutos intra tentoria greſſus,
Iuſſa tenere diem denſas nox præſtitit umbras.

M. ANNÆI
L V C A N I
PHARSALIÆ.

Liber Septimus.

Ioannis Sulpicii Verulani argumentum.

Septimus ut Magni narravit ſomnia, plorat
Fata Ducis : mox turba omnis ſibi prælia poſcit.
Cenſet idem cupidus facundo Tullius ore :
Dux dat id invitus, ſcribit tum dira poeta
Prodigia, inſtructas acies, facturaque Ducumque
Verba ſuis animos, & prælia geſta, fugamque.
Invehitur poſt hac in te, ſævisſime Cæſar,
Damnans Pharſali completos ſanguine campos.

SEgnior Oceano, quam lex æterna vocabat,
Luctificus Titan nunquam magis æthera contra
Egit equos, currumque polo rapiente retorſit :
Defectusque pati voluit, raptæque labores
Lucis: & attraxit nubes, non pabula flammis,
Sed ne Theſſalico purus luceret in orbe.
At nox felicis Magno pars ultima vitæ
Sollicitos vana decepit imagine ſomnos.
Nam Pompejani viſus ſibi ſede theatri
Innumeram effigiem Romanæ cernere plebis,
Attollique ſuum lætis ad ſidera nomen
Vocibus, & plauſu cuneos certare ſonanteis.
Qualis erat populi facies, clamorque faventis,
Olim cum juvenis, primique ætate triumphi,
Poſt domitas gentes, quas torrens ambit Iberus
Et quæcunque fugax Sertorius impulit arma,
Veſpere pacato, pura venerabilis æque
Quam currus ornante toga, plaudente Senatu ,
Sedit adhuc Romanus eques. Seu fine bonorum
Anxia venturis ad tempora læta refugit:
Sive per ambages ſolitas contraria viſis
Vaticinata quies, magni tulit omina planctus :
Seu vetito patrias ultra tibi cernere ſedes,
Sic Romam Fortuna dedit. Ne rumpite ſomnos,
Caſtrorum vigiles, nullas tuba verberet aures.
Craſtina dira quies, & imagine mœſta diurna

Vndique

Vndique funeſtas acies feret, undique bellum.
Vnde pares ſomnos populi, noctemque beatam ?
O felix, ſi te vel ſic tua Roma videret.
Donaſſent utinam Superi, patriæque, tibique
Vnum, Magne, diem, quo fati certus uterque
Extremum tanti fructum caperetis amoris.
Tu velut Auſonia vadis moriturus in urbe :
Illa rati ſemper de te ſibi conſcia voti
Hoc ſcelus haud unquam fatis hærere putavit,
Sic ſe dilecti tumulum quoque perdere Magni.
Te miſto fleſſet luctu, juveniſque, ſenexque,
Injuſſusque puer : laceraſſet crine ſoluto
Pectora femineum, ceu Bruti funere, vulgus.
Nunc quoque tela licet paveant victoris iniqui,
Nuntiet ipſe licet Cæſar tua funera, flebunt :
Sed dum tura ferent, dum laurea ſerta Tonanti.
O miſeri, quorum gemitus edere dolorem,
Qui te non pleno pariter planxere theatro.
Vicerat aſtra jubar, cum miſto murmure turba
Caſtrorum fremuit, fatiſque trahentibus orbem,
Signa petit pugnæ. miſeri pars maxima vulgi
Non totum viſura diem, tentoria circum
Ipſa ducis queritur, magnoque accenſa tumultu
Mortis vicinæ properanteis admovet horas.
Dira ſubit rabies : ſua quiſque, ac publica fata
Præcipitare cupit : ſegnis, paviduſque vocatur,
Ac nimium patiens ſoceri Pompejus, & orbis
Indulgens regno, qui tot ſimul undique gentes
Iuris habere ſui vellet, pacemque timeret.
Nec non & reges, populique queruntur Eoi
Bella trahi, patriaque procul tellure teneri.
Hoc placet, ô Superi, cum vobis vertere cuncta
Propoſitum, noſtris erroribus addere crimen.
Cladibus irruimus, nocituraque poſcimus arma :
In Pompejanis votum eſt Pharſalia caſtris.
Cunctorum voces Romani maximus auctor
Tullius eloquii, cujus ſub jure, togaque
Pacificas ſævus tremuit Catilina ſecures,
Pertulit, iratus bellis, cum roſtra forumque
Optaret, paſſus tam longa ſilentia miles.
Addidit invalidæ robur facundia cauſæ.
Hoc pro tot meritis ſolum te, Magne, precatur,
Vti ſe Fortuna velis, proceresque tuorum
Caſtrorum, regeſque tui cum ſupplice mundo
Affuſi, vinci ſocerum patiare rogamus.
Humani generis tam longo tempore bellum

Cæſar erit? merito, Pompejum vincere lente,
Gentibus, indignum eſt, à tranſcurrente ſubactis.
Quo tibi fervor abit? aut quo fiducia fati?
De Superis ingrate times? cauſamque Senatus
Credere Diis dubitas? ipſæ ſua ſigna revellent,
Proſilientque acies. pudeat viciſſe coactum.
Si duce te juſſo, ſi nobis bella geruntur,
Sit juris quocunque velint concurrere campo.
Quid mundi gladios à ſanguine Cæſaris arces?
Vibrant tela manus: vix ſigna morantia quiſquam
Expectat: propera, ne te tua claſſica linquant.
Scire Senatus avet, miles te, Magne, ſequatur,
An comes. Ingemuit Rector, ſenſitque Deorum
Eſſe dolos, & fata ſuæ contraria menti.
Si placet hoc, inquit, cunctis, ſi milite Magno,
Non duce tempus eget, nil ultra fata morabor.
Involvat populos una Fortuna ruina,
Sitque hominum magnæ lux iſta noviſſima parti.
Teſtor Roma tamen Magnum, quo cuncta perirent,
Accepiſſe diem. potuit tibi vulnere nullo
Stare labor belli: potuit ſine cæde ſubactum,
Captivumque ducem violatæ tradere Paci.
Quis furor, ô cæci, ſcelerum? Civilia bella
Geſturi, metuunt, ne non cum ſanguine vincant.
Abſtulimus terras, excluſimus æquore toto,
Ad præmaturas ſegetum jejuna rapinas
Agmina compulimus, votumque effecimus hoſti,
Vt mallet ſterni gladiis, morteſque ſuorum
Permiſcere meis. belli pars magna peracta eſt
His, quibus effectum eſt, ne pugnam tiro paveret:
Si modo virtutis ſtimulis, iræque calore
Signa petunt. multos in ſumma pericula miſit
Venturi timor ipſe mali. fortiſſimus ille eſt,
Qui promtus metuenda pati, ſi comminus inſtent,
Et differre poteſt. placet hæc tam proſpera rerum
Tradere Fortunæ? gladio permittere mundi
Diſcrimen? pugnare ducem, quam vincere, malunt.
Res mihi Romanas dederas Fortuna regendas:
Accipe majores, & cæco in Marte tuere.
Pompeji nec crimen erit, nec gloria bellum.
Vincis apud Superos votis me Cæſar iniquis:
Pugnatur. quantum ſcelerum, quantumque malorum
In populos lux iſta feret! quot regna jacebunt!
Sanguine Romano quam turbidus ibit Enipeus!
Prima velim caput hoc funeſti lancea belli,
Si ſine momento rerum, partiſque ruina

Caſurum

Caſurum eſt, feriat: neque enim victoria Magno
Lætior. aut populis inviſum, hac clade peracta,
Aut hodie Pompejus erit miſerabile nomen.
Omne malum victi, quod ſors feret ultima rerum;
Omne nefas victoris erit. Sic fatur, & arma
Permittit populis, frænoſque furentibus iræ
Laxat; & ut victus violento navita Coro
Dat regimen ventis, ignavumque arte relicta
Puppis onus trahitur. trepido confuſa tumultu
Caſtra fremunt. animique truces ſua pectora pulſant
Ictibus incertis. multorum pallor in ore
Mortis venturæ eſt, facieſque ſimillima fato.
Adveniſſe diem, qui fatum rebus in ævum
Conderet humanis, & quæri Roma quid eſſet,
Illo Marte palam eſt. ſua quiſque pericula neſcit,
Attonitus majore metu. quis littora ponto
Obruta, quis ſummis cernens in montibus æquor,
Ætheraque in terras dejecto ſole cadentem,
Tot rerum finem, timeat ſibi? non vacat ullos
Pro ſe ferre metus: Vrbi, Magnoque timetur.
Nec gladiis habuere fidem, niſi cotibus aſper
Exarſit mucro. tunc omnis lancea ſaxo
Erigitur; tendunt nervis melioribus arcus:
Cura fuit lectis pharetras implere ſagittis.
Auget eques ſtimulos, frænorumque aptat habenas.
Si liceat Superis hominum conferre labores,
Non aliter, Phlegra rabidos tollente Gigantes,
Martius incaluit Siculis incudibus enſis;
Et rubuit flammis iterum Neptunia cuſpis,
Spiculaque extenſo Pæan Pythone recoxit,
Pallas Gorgoneos diffudit in ægida crines,
Pallenæa Iovi mutavit fulmina Cyclops.
Non tamen abſtinuit venturos prodere caſus
Per varias Fortuna notas. nam Theſſala rura
Cum peterent, totus venientibus obſtitit æther:
Inque oculis hominum fregerunt fulmina nubes;
Adverſaſque faces, immenſoque igne columnas,
Et trabibus miſtis avidos typhonas aquarum
Detulit, atque oculos ingeſto fulgure clauſit.
Excuſſit criſtas galeis, capuloſque ſolutis
Perfudit gladiis, ereptaque pila liquavit:
Æthereoque nocens fumavit ſulfure ferrum.
Nec non innumero cooperta examine ſigna,
Vixque revulſa ſolo, majori pondere preſſum
Signiferi merſere caput, rorantia fletu,
Vſque ad Theſſaliam Romana, & publica ſigna.

Admotus Superis diſcuſſa fugit ab ara
Taurus, & Emathios præceps ſe jecit in agros;
Nullaque funeſtis inventa eſt victima ſacris.
At tu, quos ſcelerum Superos? quas rite vocaſti
Eumenidas Cæſar? Stygii quæ numina regni?
Infernumque nefas? & merſos nocte furores?
Impia tam ſæve geſturus bella litaſti?
Iam dubium monſtriſne Deum, nimione pavori
Crediderint: multis concurrere viſus Olympo
Pindus, & abruptis mergi convallibus Æmus,
Edere nocturnas belli Pharſalia voces,
Ire per Oſſæam rapidus Bœbeida ſanguis:
Inque vicem vultus tenebris mirantur apertos,
Et pallere diem, galeiſque incumbere noctem,
Defunctosque patres, & cunctas ſanguinis umbras
Ante oculos volitare ſuos. ſed mentibus unum
Hoc ſolamen erat, quod voti turba nefandi
Conſcia, quæ patrum jugulos, quæ pectora fratrum
Sperabat, gaudet monſtris, mentiſque tumultu,
Atque omen ſcelerum ſubitos putat eſſe furores.
Quid mirum, populos, quos lux extrema manebat
Lymphato trepidaſſe metu? præſaga malorum
Si data mens homini eſt, Tyriis qui Gadibus hoſpes
Adjacet, Armeniumque bibit Romanus Araxem:
Sub quocunque die, quocunque eſt ſidere mundi,
Mœret, & ignorat cauſas, animumque dolentem
Corripit: Emathiis quid perdat, neſcit in armis.
Euganeo, ſi vera fides memorantibus, Augur
Colle ſedens, Aponus terris ubi fumifer exit,
Atque Antenorei diſpergitur unda Timavi,
Venit ſumma dies, geritur rex maxima, dixit:
Impia concurrunt Pompeji & Cæſaris arma.
Seu tonitrus, ac tela Iovis præſaga notavit:
Aëra ſeu totum diſcordi obſiſtere cœlo,
Proſpexitque polos: ſeu lumen in æthere mœſtum,
Solis in obſcuro pugnam pallore notavit,
Diſſimilem certe cunctis, quos explicat, egit
Theſſalicum Natura diem: ſi cuncta perito
Augure mens hominum cœli nova ſigna notaſſet,
Spectari è toto potuit Pharſalia mundo.
O ſummos hominum, quorum Fortuna per orbem
Signa dedit, quorum fatis cœlum omne vacavit.
Hæc & apud ſeras gentes, populoſque nepotum,
Sive ſua tantum venient in ſecula fama,
Sive aliquid magnis noſtri quoque cura laboris
Nominibus prodeſſe poteſt; cum bella legentur,

Speſque

Speſq; metusque ſimul, perituraq; vota movebunt:
Attonitique omnes veluti venientia fata,
Nō tranſmiſſa legēt, & adhuc tibi, Magne, favebūt.
Miles ut adverſo Phœbi radiatus ab ictu
Deſcendens totos perfudit lumine colles,
Non temere immiſſus campis: ſtetit ordine certo
Infelix acies. cornus tibi cura ſiniſtri
Lentule, cum prima, quæ tum fuit optima bello,
Et quarta legione, datur; tibi numine pugnax
Adverſo, Domiti, dextri frons tradita Martis.
At medii robur belli fortiſſima denſant
Agmina, quæ Cilicum terris deducta tenebat
Scipio, miles in hoc, Libyco dux primus in orbe.
At juxta fluvios, & ſtagna undantis Enipei,
Cappadocum montana cohors, & largus habenis
Ponticus ibat eques. ſicci ſed plurima campi
Tetrarchæ, regeſque tenent, magnique tyranni,
Atque omnis Latio quæ ſervit purpura ferro.
Illuc, & Libye Numidas, & Creta Cydonas
Miſit: Itureis curſus fuit *inde* ſagittis:
Inde truces Galli ſolitum prodiſtis in hoſtem:
Illic pugnaces commovit Iberia cetras.
Eripe victori gentes, & ſanguine mundi
Fuſo, Magne ſemel, totos conſume *triumphos*.
Illo forte die Cæſar ſtatione relicta
Ad ſegetum raptus moturus ſigna, repente
Conſpicit in planos hoſtem deſcendere campos,
Oblatumque videt votis ſibi mille petitum
Tempus, in extremos quo mitteret omnia caſus.
Æger quippe moræ, flagranſque cupidine regni,
Cœperat exiguo tractu civilia bella
Vt lentum damnare nefas. diſcrimina poſtquam
Adventare ducum, ſupremaque prœlia vidit,
Caſuram & fati ſenſit nutare ruinam.
Illa quoque in ferrum rabies promtiſſima, paulum
Languit, & caſus audax ſpondere ſecundos
Mens ſtetit in dubio, quam nec ſua fata timere,
Nec Magni ſperare ſinunt: formidine merſa,
Proſilit hortando melior fiducia vulgo.
O domitor mundi, rerum fortuna mearum,
Miles, adeſt toties optatæ copia pugnæ.
Nil opus eſt votis: jam fatum accerſite ferro.
In manibus veſtris, quantus ſit Cæſar, habetis.
Hæc eſt illa dies, mihi quam Rubiconis ad undas
Promiſſam memini, cujus ſpe movimus arma,
In quam diſtulimus vetitos remeare triumphos.

Hæc eadem

Hæc eadem eſt hodie, quæ pignora, quæque penates
Reddat, & emerito faciat vos Marte colonos.
Hæc, fato quæ teſte probet, quis juſtius arma
Sumſerit, hæc acies victum factura nocentem eſt.
Si pro me patriam ferro flammiſque petiſtis,
Nunc pugnate truces, gladioſque exolvite culpa.
Nulla manus belli, mutato judice, pura eſt.
Non mihi res agitur, ſed vos, ut libera ſitis
Turba precor, gentes ut jus habeatis in omneis.
Ipſe ego privatæ cupidus me reddere vitæ,
Plebejaque toga modicum componere civem;
Omnia dum vobis liceant, nihil eſſe recuſo;
Invidia regnate mea. nec ſanguine multo
Spem mundi petitis: Grajis delecta juventus
Gymnaſiis aderit, ſtudioque ignava palæſtræ,
Et vix arma ferens, & miſtæ diſſona turbæ
Barbaries; non illa tubas, non agmine moto
Clamorem latura ſuum. civilia paucæ
Bella manus facient: pugnæ pars magna levabit
His orbem populis, Romanumque obteret hoſtem.
Ite per ignavas gentes, famoſaque regna,
Et primo ferri motu proſternite mundum:
Sitque palam, quas tot dixit Pompejus in urbem
Curribus, unius gentes non eſſe triumphi.
Armenioſne movet, Romana potentia cujus
Sit ducis? aut emtũ minimo vult ſanguine quiſquã
Barbarus Heſperiis Magnum præponere rebus?
Romanos odere omnes, dominoſque gravantur,
Quos novere, magis. ſed me Fortuna meorum
Commiſit manibus, quorum me Gallia teſtem
Tot fecit bellis. cujus non militis enſem
Agnoſcam? cœlumque tremens cum lancea tranſit,
Dicere non fallar, quo ſit vibrata lacerto.
Quod ſi ſigna ducem nunquam fallentia veſtrum
Conſpicio, facieſque truces, oculoſque minaces:
Viciſtis. videor fluvios ſpectare cruoris,
Calcatoſque ſimul Reges, ſparſumque Senatus
Corpus, & immenſa populos in cæde natantes.
Sed mea fata moror, qui vos in tela ruentes
Vocibus his teneo. veniam date bella trahenti:
Spe trepido: haud unquã vidi tam magna daturos,
Tam prope me Superos: camporum limite parvo
Abſumus à votis. ego ſum, cui Marte peracto,
Quæ populi, Regeſque tenent, donare licebit.
Quone poli motu, quo cœli ſidere verſo,
Theſſalicæ tantum, Superi, permittitis oræ?

Aut merces

Aut merces hodie bellorum, aut pœna paratur.
Cæſareas ſpectate cruces, ſpectate catenas,
Et caput hoc poſitum roſtris, effuſaque membra,
Septorumque nefas, & clauſi prœlia campi.
Cum duce Syllano gerimus civilia bella.
Veſtri cura movet. nam me ſecura manebit
Sors quæſita manu: fodientem viſcera cernet
Me mea, qui nondum victo reſpexerit hoſte.
Dii, quorum curas abduxit ab æthere tellus,
Romanuſque labor, vincat, quicunque neceſſe
Non putat in victos ſævum diſtringere ferrum,
Quique ſuos cives, quod ſigna adverſa tulerunt,
Non credit feciſſe nefas. Pompejus in arcto
Agmina veſtra loco vetita virtute moveri
Cum tenuit, quanto ſatiavit ſanguine ferrum!
Vos tamen hoc oro juvenes, ne cædere quiſquam
Hoſtis terga velit: civis, qui fugerit, eſto.
Sed dum tela micant, non vos pietatis imago
Vlla, nec adverſa conſpecti fronte parentes
Commoveant: vultus gladio turbate verendos.
Sive quis infeſto cognata in pectora ferro
Ibit, ſeu nullum violabit vulnere pignus,
Ignoti jugulum tanquam ſcelus imputet *hoſtis.*
Sternite jam vallum, foſſaſque implete ruina,
Exeat ut plenis acies non ſparſa *maniplis.*
Parcite ne caſtris: vallo tendetis in illo,
Vnde acies peritura venit. vix cuncta locuto
Cæſare, quenque ſuum munus trahit, armaq; raptim
Sumta viris: celeres capiunt præſagia belli;
Calcatiſque ruunt caſtris: ſtant ordine nullo,
Arte ducis nulla: permittunt omnia fatis.
Si totidem Magni ſoceros, totidemque petentes
Vrbis regna ſuæ funeſto in Marte locaſſes,
Non tam præcipiti ruerent in prœlia curſu.
Vidit ut hoſtiles in rectum exire catervas
Pompejus, nullaſque moras permittere bello,
Sed Superis placuiſſe diem: ſtat corde gelato
Attonitus; tantoque duci ſic arma timere
Omen erat. premit inde metus, totumq; per agmen
Sublimi provectus equo: Quem *flagitat*, inquit,
Veſtra diem virtus, finis civilibus armis,
Quem quæſiſtis, adeſt. totas effundite vires;
Extremum ferri ſupereſt opus, unaque gentes
Hora trahit. quiſquis patriam, caroſque penates,
Qui ſobolē, ac thalamos, deſertaq; pignora quærit,
Enſe petat; medio poſuit Deus omnia campo.

Cauſa jubet melior Superos ſperare ſecundos :
Ipſi tela regent per viſcera Cæſaris, ipſi
Romanas ſancire volent hoc ſanguine leges.
Si ſocero dare regna meo, mundumque pararent,
Præcipitare meam fatis potuere ſenectam.
Non iratorum populis urbique Deorum eſt
Pompejum ſervare ducem. quæ vincere poſſent
Omnia contulimus. ſubiere pericula clari
Sponte viri, ſacraque antiquus imagine miles.
Si Curios his fata darent, reduceſque Camillos
Temporibus, Decioſque caput fatale voventes,
Hinc ſtarent. primo gentes oriente coactæ,
Innumeræque urbes, quantas in prœlia nunquam
Excivere manus. toto ſimul utimur orbe.
Quicquid ſigniferi comprenſi limite cœli
Sub Noton, & Borean hominũ ſumus, arma movemus.
Nonne ſuperfuſis collectum cornibus hoſtem
In medium dabimus? paucas victoria dextras
Exigit : at plures tantum clamore catervæ
Bella gerent. Cæſar noſtris non ſufficit armis.
Credite pendentes è ſummis mœnibus urbis
Crinibus effuſis hortari in prœlia matres.
Credite grandævum, vetitumque ætate Senatum
Arma ſequi, ſacros pedibus proſternere canos :
Atque ipſam domini metuentem occurrere Romã.
Credite, qui nunc eſt, populum, populumq; futurum
Permiſtas afferre preces. hæc libera naſci,
Hæc vult turba mori. ſi quis poſt pignora tanta
Pompejo locus eſt, cum prole, & conjuge ſupplex,
Imperii ſalva ſi majeſtate liceret,
Volverer ante pedes. Magnus, niſi vincitis, exul,
Ludibrium ſoceri, veſter pudor, ultima fata
Deprecor, ac turpes extremi cardinis annos,
Ne diſcam ſervire ſenex. Tam mœſta locuti
Voce ducis flagrant animi, Romanaque virtus
Erigitur, placuitque mori, ſi vera timeret.
Ergo utrinque pari concurrunt agmina motu
Irarum : metus hos, regni ſpes excitat illos.
Hæ facient dextræ, quicquid non expleat ætas
Vlla, nec humanum reparet genus omnibus annis,
Vt vacet a ferro. gentes Mars iſte futuras
Obruet, & populos ævi venientis in orbem
Erepto natale feret. tunc omne Latinum
Fabula nomen erit : Gabios, Vejoſque, Coramque
Pulvere vix tectæ poterunt monſtrare ruinæ,
Albanoſque lares, Laurentinoſque penates

Rus vacuum, quod non habitet niſi nocte coacta
Invitus, queſtuſque Numam juſſiſſe, Senator.
Non ætas hæc carpſit edax, monimentaque rerum
Putria deſtituit: crimen civile videmus,
Tot vacuas urbes. Generis quo turba redacta eſt
Humani? toto populi qui naſcimur orbe,
Nec muros implere viris, nec poſſumus agros.
Vrbs nos una capit: vincto foſſore coluntur
Heſperiæ ſegetes: ſtat tectis putris avitis
In nullos ruitura domus: nulloque frequentem
Cive ſuo Romam, ſed mundi fæce repletam,
Cladis eo dedimus, ne tanto in tempore bellum
Iam poſſet civile geri: Pharſalia tanti
Cauſa mali. cedant feralia nomina Cannæ,
Et damnata diu Romanis Allia faſtis.
  Tempora ſignavit leviorum Roma malorum:
Hunc voluit neſcire diem. pro triſtia fata.
Aëra peſtiferum tractu, morboſque fluentes,
Inſanamque famem, permiſſaſque ignibus urbes,
Mœniaque in præceps laturos plena tremores
Hi poſſent explere viri: quos undique traxit
In miſeram Fortuna necem, dum munera longi
Explicat eripiens ævi, populoſque, duceſque,
Conſtituit campis: per quos tibi Roma ruenti
Oſtendat quam magna cadas. quo latius orbem
Poſſedit, citius per proſpera fata cucurrit.
Omne tibi bellum gentes dedit omnibus annis;
Te geminum Titan procedere vidit in axem.
Haud multum terræ ſpatium reſtabat Eoæ,
Vt tibi nox, tibi tota dies, tibi curreret æther,
Omniaque errantes ſtellæ Romana viderent.
Sed retro tua fata tulit par omnibus annis
Emathiæ funeſta dies. hac luce cruenta
Effectum, ut Latios non horreat India faſces,
Nec vetitos errare Daas in mœnia ducat;
Sarmaticumque premat ſuccinctus Conſul aratrum;
Quod ſemper ſævas debet tibi Parthia pœnas,
Quod fugiens civile nefas, redituraque nunquam
Libertas, ultra Tigrim, Rhenumque receſſit,
Ac, toties nobis jugulo quæſita, negatur,
Germanum, Scythicumq; bonum: nec reſpicit ultra
Auſoniam: vellem, populis incognita noſtris;
Vulturis ut primum lævo fundata volatu
Romulus infami complevit mœnia luco,
Vſque ad Theſſalicas ſerviſſes Roma ruinas.
  De Brutis, Fortuna, queror quid tempora legum

Egimus, aut annos à Conſule nomen habentes?
Felices Arabes, Medique, Eoaque tellus,
Quam ſub perpetuis tenuerunt fata Tyrannis.
Ex populis, qui regna ferũt, ſors ultima noſtra eſt,
Quos ſervire pudet. Sunt nobis nulla profecto
Numina: cum cæco rapiantur ſecula caſu,
Mentimur regnare Iovem. ſpectabit ab alto
Æthere Theſſalicas, teneat cum fulmina, cædes?
Scilicet ipſe petet Pholoen? petet ignibus Oeten,
Immeritæque nemus Rhodopes, pinuſq; minanteis?
Caſſius hoc potius feriet caput? aſtra Thyeſtæ
Abſtulit, & ſubitis damnavit noctibus Argos:
Tot ſimiles fratrum gladios, patrumque gerenti
Theſſaliæ dabit ille diem? mortalia nulli
Sunt curata Deo. cladis tamen hujus habemus
Vindictam, quantam terris dare numina fas eſt.
Bella pares Superis facient civilia divos:
Fulminibus manes, radiiſque ornabit, & aſtris,
Inque Deum templis jurabit Roma per umbras.
Vt rapido curſu fati ſuprema morantem
Conſumſere locum: parva tellure diremti,
Inde manum ſpectant, vultuſq; agnoſcere quærunt,
Quo ſua pila cadant, aut qua ſibi fata minentur,
Facturi quæ monſtra forent. videre parentes
Frontibus adverſis, fraternaque comminus arma,
Nec libuit mutare locum: tamen omnia torpor
Pectora conſtrinxit: gelidusque in viſcera ſanguis
Perculſa pietate coit: totæque cohortes
Pila parata diu tenſis tenuere lacertis.
Dii tibi non mortem, quæ cunctis pœna paratur,
Sed ſenſum poſt fata tuæ dent, Craſtine, morti,
Cujus torta manu commiſit lancea bellum,
Primaque Theſſaliam Romano ſanguine tinxit.
O præceps rabies, cum Cæſar tela teneret,
Inventa eſt prior ulla manus! tunc ſtridulus aër
Eliſus lituis, conceptaque claſſica cornu:
Tunc auſæ dare ſigna tubæ: tunc æthera tendit,
Extremique fragor convexa irrumpit Olympi:
Vnde procul nubes, quo nulla tonitrua durant.
Excepit reſonis clamorem vallibus Æmus,
Pellaciſque dedit rurſus geminare cavernis:
Pindus agit gemitus, Pangæaque ſaxa reſultant,
Oetææque gemunt rupes. voceſque furoris
Expavere ſui tota tellure relatas.
Spargitur innumerum diverſis miſſile votis.
Vulnera pars optat, pars terræ figere tela,

Ac puras ſervare manus. rapit omnia caſus;
Atque incerta facit, quos vult, Fortuna nocentes.
Sed quota pars cladis jaculis, ferroque volanti
Exacta eſt? odiis ſolus civilibus enſis
Sufficit, & dextras Romana in viſcera ducit.
Pompeji denſis acies ſtipata catervis,
Iunxerat in ſeriem nexis umbonibus arma.
Vixque habitura locum dextras, ac tela movendi
Conſtiterat, gladioſque ſuos compreſſa tenebat.
Præcipiti curſu veſanum Cæſaris agmen
In denſos agitur cuneos: perque arma, per hoſtem
Quærit iter, qua torta graves lorica catenas
Opponit, tutoque latet ſub tegmine pectus.
Hac quoq; perventum eſt ad viſcera: totq; per arma
Extremum eſt, quod quiſque ferit. civilia bella
Vna acies patitur, gerit altera: frigidus inde
Stat gladius; calet omne nocens à Cæſare ferrum.
Nec Fortuna diu rerum tot pondera vergens,
Abſtulit ingenteis fato torrente ruinas.
Vt primum toto diduxit cornua campo
Pompejanus eques, bellique per ultima fudit:
Sparſa per extremos levis armatura maniplos
Inſequitur, ſævaſque manus immittit in hoſtem.
Illic quæque ſuo miſcet gens prœlia telo:
Romanus cunctis petitur cruor: inde ſagittæ,
Inde faces, & ſaxa volant, ſpatioque ſolutæ
Aëris, & calido liquefactæ pondere glandes.
Tunc & Ituræi, Medique, Arabeſque, ſoluto
Arcu turba minax, nuſquam rexere ſagittas:
Sed petitur ſolus, qui campis imminet aer:
Inde cadunt mortes: ſceleris ſed crimine nullo
Externum maculant chalybem, ſtetit omne coactum
Circa pila nefas: ferro ſubtexitur æther,
Noxque ſuper campos telis conſerta pependit.
Tum Cæſar metuens, ne frons ſibi prima labaret
Incurſu, tenet obliquas poſt ſigna cohortes:
Inque latus belli, qua ſe vagus hoſtis agebat,
Immittit ſubitum non motis cornibus agmen.
Immemores pugnæ, nulloque pudore timendi
Præcipites fecere palam, civilia bella
Non bene barbaricis unquam commiſſa catervis.
Vt primum ſonipes transfixus pectora ferro,
In caput effuſi calcavit membra regentis:
Omnis eques ceſſit campis, glomerataque pubes
In ſua converſis præceps ruit agmina frænis.
Perdidit inde modum cædes, ac nulla ſecuta eſt

Pugna : ſed hinc jugulis, hinc ferro bella geruntur.
Nec valet hæc acies tantum proſternere, quantum
Inde perire poteſt. Vtinam Pharſalia campis
Sufficiat cruor iſte tuis, quem barbara fundunt
Pectora; non alio mutentur ſanguine fontes.
Hic numerus totos tibi veſtiat oſſibus agros :
Aut ſi Romano compleri ſanguine mavis,
Iſtis parce precor : vivant Galatæque, Syrique,
Cappadoces, Gallique, extremique orbis Iberi,
Armenii, Cilices : nam poſt civilia bella
Hic populus Romanus erit. Semel ortus in omneis
It timor, & fatis datus eſt pro Cæſare curſus.
Ventum erat ad robur Magni, mediaſq; catervas,
Quod totos errore vago perfuderat agros :
Conſtitit hic bellum, fortunaque Cæſaris hæſit.
Non illic regum auxiliis collecta juventus
Bella gerit, ferrumque manus movere togatæ :
Ille locus fratres habuit, locus ille parentes.
Hic furor, hic rabies, hic ſunt tua crimina Cæſar.
Hanc fuge mens partem belli, tenebriſque relinque,
Nullaque tantorum diſcat, me vate, malorum,
Quam multum bellis liceat civilibus, ætas.
Ah potius pereant lacrymæ, pereantque querelæ.
Quicquid in hac acie geſſiſti Roma, tacebo.
Hic Cæſar, rabies populi, ſtimuluſque furoris,
Ne qua parte ſui pereat ſcelus, agmina circum
It vagus, atque ignes animis flagrantibus addit.
Inſpicit & gladios, qui toti ſanguine manent,
Qui niteant primo tantum mucrone cruenti,
Quæ preſſo tremat enſe manus, quis languida tela,
Quis contenta ferat, quis præſtet bella jubenti,
Quem pugnare juvet, quis vultum cive peremto
Mutet : obit latis projecta cadavera campis.
Vulnera multorum totum fuſura cruorem
Oppoſita premit ipſe manu. quacunque vagatur
Sanguineum veluti quatiens Bellona flagellum,
Biſtonas aut Mavors agitans, ſi verbere ſævo
Palladia ſtimulet turbatos ægide currus,
Nox ingens ſcelerum, & cædes oriuntur, & inſtar
Immenſæ vocis gemitus, & pondere lapſi
Pectoris arma ſonant, confractique enſibus enſes.
Ipſe manu ſubicit gladios, ac tela miniſtrat,
Adverſoſque jubet ferro confundere vultus.
Promovet ipſe acies : impellit terga ſuorum
Verbere converſæ ceſſantes excitat haſtæ.
In plebem vetat ire manus, monſtratque Senatum.

Scit cruor imperii qui ſit, quæ viſcera legum;
Vnde petat Romam, libertas ultima mundi
Quo ſteterit ferienda loco. permiſta ſecundo
Ordine nobilitas, venerandaque corpora ferro
Vrgentur: cædunt Lepidos, cæduntque Metellos,
Corvinoſque ſimul, Torquataque nomina legum,
Sæpe duces, ſummoſque hominũ te, Magne, remoto.
Illic plebeja contectus caſſide vultus,
Ignotuſque hoſti, quod ferrum Brute tenebas!
O decus imperii, ſpes ô ſuprema Senatus,
Extremum tanti generis per ſecula nomen,
Ne rue per medios nimium temerarius hoſtes,
Nec tibi fatales admoveris ante Philippos,
Theſſalia periture tua. nil proficis iſtic
Cæſaris intentus jugulo: nondum attigit arcem
Iuris, & humanum culmen, quo cuncta reguntur,
Egreſſus, meruit fatis tam nobile letum:
Vivat, &, ut Bruti procumbat victima, regnet.
Hic patriæ perit omne decus: jacet aggere magno
Patritium campis commiſta plebe cadaver.
Mors tamen eminuit clarorum in ſtrage virorum
Pugnacis Domitii; quem clades fata per omneis
Ducebant. nuſquam Magni fortuna ſine illo
Succubuit; victus toties à Cæſare, ſalva
Libertate perit: tunc mille in vulnera lætus
Labitur, ac venia gaudet caruiſſe ſecunda.
Viderat in craſſo verſantem ſanguine membra
Cæſar, & increpitans; Iam Magni deſeris arma,
Succeſſor Domiti: ſine te jam bella geruntur.
Dixerat: aſt illi ſuffecit pectora pulſans
Spiritus in vocem, morientiaque ora reſolvit.
Non te funeſta ſcelerum mercede potitum,
Sed dubium fati Cæſar, generoque minorem
Aſpiciens, Stygias Magno duce liber ad umbras
Et ſecurus eo: te ſævo Marte ſubactum,
Pompejoque graveis pœnas, nobiſque daturum
Cum moriar, ſperare licet. non plura locutum
Vita fugit, denſæque oculos preſſere tenebræ.
Impendiſſe pudet lacrymas in funere mundi
Mortibus innumeris, ac ſingula fata ſequentem
Quærere, letiferum per cujus viſcera vulnus
Exierit; quis fuſa ſolo vitalia calcet;
Ore quis adverſo, demiſſo faucibus enſe,
Expulerit moriens animam; quis corruat ictu,
Quis ſteterit, dum membra cadunt: qui pectora telis
Transmittant, aut quos campis affixerit haſta:

Quis cruor emiſſus perruperit aëra venis,
Inque hoſtis cadat arma ſui: quis pectora fratris
Cædat, &, ut notum poſſit ſpoliare cadaver,
Abciſum longe mittat caput: ora parentis
Quis laceret, nimiaque probet ſpectantibus ira
Quem jugulat, non eſſe patrem. mors nulla querela
Digna ſua eſt, nulloſque hominum lugere vacamus.
Non iſtas habuit pugnæ Pharſalia parteis,
Quas aliæ clades: illic per fata virorum,
Per populos hic Roma perit: quod militis illic,
Mors hic gentis erat: ſanguis ibi fluxit Achæus,
Ponticus, Aſſyrius: cunctos hærere cruores
Romanus, campiſque vetat conſiſtere torrens.
Majus ab hac acie, quam quod ſua ſecula ferrent,
Vulnus habent populi: plus eſt quam vita, ſaluſque,
Quod perit: in totum mundi proſternimur ævum.
Vincitur his gladiis omnis, quæ ſerviet, ætas.
Proxima quid ſoboles, aut quid meruere nepotes
In regnum naſci? pavide num geſſimus arma?
Teximus aut jugulos? alieni pœna timoris
In noſtra cervice ſedet. poſt prœlia natis
Si dominum Fortuna dabas, & bella dediſſes.
Iam Magnus tranſiſſe Deos, Romanaque fata
Senſerat infelix: tota vix clade coactus
Fortunam damnare ſuam. ſtetit aggere campi
Eminus, unde omneis ſparſas per Theſſala rura
Aſpiceret clades, quæ bello obſtante latebant.
Tot telis ſua fata peti, tot corpora fuſa,
Ac ſe tam multo pereuntem ſanguine vidit.
Nec, ſicut mos eſt miſeris, trahere omnia ſecum
Merſa juvat, genteſque ſuæ miſcere ruinæ:
Vt Latiæ poſt ſe vivat pars maxima turbæ,
Suſtinuit dignos etiam nunc credere votis
Cœlicolas, volvitque ſui ſolatia caſus:
Parcite, ait, Superi cunctas proſternere gentes:
Stante poteſt mundo, Romaque ſuperſtite, Magnus
Eſſe miſer. ſi plura juvant mea vulnera, conjux
Eſt mihi, ſunt nati; dedimus tot pignora fatis.
Civiline parum eſt bello, ſi meque, meoſque
Obruat? exiguæ clades ſumus, orbe remoto?
Omnia quid laceras? quid perdere cuncta laboras?
Iam nihil eſt Fortuna meum. ſic fatur: & arma,
Signaque, & afflictas omni jam parte catervas
Circuit, & revocat matura in fata ruentes;
Seque negat tanti. nec deerat robur in enſes
Ire duci, juguloque pati, vel pectore letum:

Sed ti-

Sed timuit ſtrato miles ne corpore Magni
Non fugeret, ſupraque ducem procumberet orbis:
Cæſaris aut oculis voluit ſubducere mortem.
Nequicquam. infelix, ſocero ſpectare volenti
Præſtandũ eſt ubicunque caput. ſed tu quoq; conjux
Cauſa fugæ, vultuſque tui: fatiſque probatum
Te præſente mori. Tunc Magnum concitus aufert
A bello ſonipes, non tergo tela paventem,
Ingenteiſque animos extrema in fata ferentem.
Non gemitus, non fletus erat, ſalvaque verendus
Majeſtate dolor, qualem te, Magne, decebat
Romanis præſtare malis. non impare vultu
Aſpicis Emathiam: nec te videre ſuperbum
Proſpera bellorum, nec fractum adverſa videbunt.
Quamque fuit læto per treis infida triumphos,
Tam miſero Fortuna minor. jam pondere fati
Depoſito ſecurus abis: nunc tempora læta
Reſpexiſſe vacat: ſpes nunquam implenda receſſit:
Quid fueris nunc ſcire licet. fuge prœlia dira,
Acteſtare Deos, nullum qui perſtet in armis,
Iam tibi Magne mori: ceu flebilis Africa damnis,
Et ceu Munda nocens, Pharioque à gurgite clades,
Sic & Theſſalicæ poſt te pars maxima pugnæ.
Non jam Pompeji nomen populare per orbem,
Nec ſtudium belli: ſed par, quod ſemper habemus,
Libertas, & Cæſar erunt: teque inde fugato
Oſtendet moriens, ſibi ſe pugnaſſe, Senatus.
Nonne juvat pulſum bellis ceſſiſſe, nec iſtud
Proſpectare nefas, ſpumanteis cæde catervas?
Reſpice turbatos incurſu ſanguinis amnes,
Et ſoceri miſerere tui. quo pectore Romam
Intrabit factus campis felicior iſtis?
Quicquid in ignotis ſolus regionibus exul,
Quicquid ſub Phario poſitus patiere tyranno;
Crede Deis, longo fatorum crede favori.
Vincere pejus erat. prohibe lamenta ſonare,
Flere veta populos: lacrymas, luctuſque remitte.
Tam mala Pompeji, quam proſpera mundus adoret.
Aſpice ſecurus vultu non ſupplice reges:
Aſpice poſſeſſas urbes, donataque regna,
Ægyptum, Libyamque, & terras elige morti.
Vidit prima tuæ teſtis Lariſſa ruinæ
Nobile, nec victum fatis caput: omnibus illa
Civibus effudit totas per mœnia vires
Obvia ceu læto: præmittunt munera flentes:
Pandunt templa, domos; ſocios ſe cladibus optant.

Scilicet immenſo ſupereſt ex nomine multum,
Teque minor ſolo : cunctas impellere gentes
Rurſus in arma potes, rurſuſque in fata redire.
Sed quid opus victo populis aut urbibus, inquit ?
Victori præſtate fidem. Tu Cæſar in alto
Cædis adhuc cumulo patriæ per viſcera vadis :
At tibi jam populos donat gener. avehit inde
Pompejum ſonipes: gemitus, lacrymæq; ſequuntur:
Plurimaque in ſævos populi convicia divos.
Nunc tibi vera fides quæſiti Magne favoris
Contigit, ac fructus. felix ſe neſcit amari.
Cæſar ut Heſperio vidit ſatis arva natare
Sanguine, parcendum ferro, manibuſque ſuorum
Jam ratus, ut viles animas, perituraque fruſtra
Agmina permiſit vitæ. ſed caſtra fugatos
Ne revocent, pellatque quies nocturna pavorem ;
Protinus hoſtili ſtatuit ſuccedere vallo,
Dum fortuna calet, dum conficit omnia terror,
Non veritus grave ne feſſis, ac Marte ſubactis
Hoc foret imperium. non magno hortamine miles
In prædam ducendus erat : victoria nobis
Plena viri, dixit ; ſupereſt pro ſanguine merces,
Quam monſtrare meũ eſt: nec enim donare vocabo
Quod ſibi quiſque dabit. cunctis en plena metallis
Caſtra patent: raptum Heſperiis è gentibus aurum
Hic jacet : Eoaſque premunt tentoria gazas,
Tot regum fortuna ſimul, Magnique coacta
Expectat dominos : propera præcedere miles
Quos ſequeris : quaſcunque tuas Pharſalia fecit,
A victis rapiantur opes. nec plura locutus
Impulit amentes, aurique cupidine cæcos
Ire ſuper gladios, ſupraque cadavera patrum,
Et cæſos calcare duces. quæ foſſa, quis agger,
Suſtineat pretium belli, ſcelerumque petentes ?
Scire volunt, quanta fuerint mercede, nocentes.
Invenere quidem ſpoliato plurima mundo,
Bellorum in ſumtus congeſtæ pondera maſſæ:
Sed non implerunt cupientes omnia mentes.
Quicquid fodit Iber, quicquid Tagus expulit auri,
Quodque legit dives ſummis Arimaſpus arenis,
Vt rapiant, parvo ſcelus hoc væniſſe putabunt,
Cum ſibi Tarpejas victor deſponderit arces :
Cum ſpe Romanæ permiſerit omnia prædæ :
Decipitur, quod caſtra rapit, capit impia plebes
Ceſpite patricio ſomnos : vacuumque cubile
Regibus infandus miles premit : inque parentum,
Inque

Inque toris fratrum poſuerunt membra nocentes :
Quos agitat veſana quies, ſomnique furentes:
Theſſalicam miſeri verſant in pectore pugnam.
Invigilat cunctis ſævum ſcelus, armaque tota
Mente agitant, capuloque manus abſente moventur.
 Ingemuiſſe putes campos, terramque nocentem
Inſpiraſſe animas, infectumque aëra totum
Manibus, & ſuperam Stygia formidine noctem.
Exigit à meritis triſteis victoria pœnas,
Sibilaque & flammas infert ſopor : umbra peremti
Civis adeſt : ſua quenque premit terroris imago.
Ille ſenum vultus, juvenum videt ille figuras :
Hunc agitant totis fraterna cadavera ſomnis:
Pectore in hoc pater eſt ; omnes in Cæſare manes.
Haud alios nondum Scythica purgatus in ara
Eumenidum vidit vultus Pelopeus Oreſtes :
Nec magis attonitos animi ſenſere tumultus,
Cum fureret, Pentheus ; aut cum deſiſſet, Agave.
 Hunc omnes gladii, quos aut Pharſalia vidit,
Aut ultrix viſura dies, ſtringente Senatu ;
Illa nocte premunt : hunc infera monſtra flagellant.
Et quantum pœnæ miſero mens conſcia donat,
Quod Styga, quod manes, infeſtaque Tartara ſomnis
Pompejo vivente videt ! Tamen omnia paſſo,
Poſtquam clara dies Pharſalica damna retexit,
Nulla loci facies revocat feralibus arvis
Hærentes oculos. cernit propulſa cruore
Flumina, & excelſos cumulis æquantia colles
Corpora, ſidentes in tabem ſpectat acervos,
Et Magni numerat populos : epuliſque paratur
Ille locus, vultus ex quo, facieſque jacentum
Agnoſcat. juvat Emathiam non cernere terram,
Et luſtrare oculis campos ſub clade latenteis.
Fortunam, Superoſque ſuos in ſanguine cernit.
Ac ne læta furens ſcelerum ſpectacula perdat,
Invidet igne rogi miſeris, cœloque nocenti
Ingerit Emathiam. non illum Pœnus humator
Conſulis, & Libyca ſuccenſæ lampade Cannæ
Compellunt, hominum ritus ut ſervet in hoſtes ;
Sed meminit nondum ſatiata cædibus ira,
Cives eſſe ſuos. Petimus non ſingula buſta,
Diſcretoſque rogos : unum da gentibus ignem :
Non interpoſitis urantur corpora flammis.
Aut generi ſi pœna juvat, nemus extrue Pindi :
Erige congeſtas Oetæo robore ſylvas,
Theſſalicam videat Pompejus ab æquore flammam.

Nil agis hac ira: tabeſne cadavera ſolvat,
An rogus, haud refert: placido Natura receptat
Cuncta ſinu, finemque ſui ſibi corpora debent.
Hos, Cæſar, populos ſi nunc non uſſerit ignis,
Vret cum terris, uret cum gurgite ponti.
Communis mundo ſupereſt rogus, oſſibus aſtra
Miſturus. quocunque tuam Fortuna vocabit,
Hæ quoque eunt animæ. non altius ibis in auras,
Non meliore loco Stygia ſub nocte jacebis.
Libera Fortunæ mors eſt: capit omnia tellus
Quæ genuit: cœlo tegitur, qui non habet urnam,
Tu, cui dant pœnas inhumato funere gentes,
Quid fugis hanc cladem? quid olentes deſeris agros?
Has trahe Cæſar aquas: hoc, ſi potes, utere cœlo.
Sed tibi tabentes populi Pharſalica rura
Eripiunt, campoſque tenent victore fugato.
Non ſolum Hæmonii funeſta ad pabula belli
Biſtonii venere lupi, tabemque cruentæ
Cædis odorati Pholoen liquere leones.
Tunc urſi latebras, obſcœni tecta, domoſque
Deſeruere canes, & quicquid nare ſagaci
Aëra non ſanum, motumque cadavere ſentit,
Iamque diu volucres civilia caſtra ſecutæ
Conveniunt. vos, quæ Nilo mutare ſoletis
Threicias hyemes, ad mollem ſerius Auſtrum
Iſtis aves. nunquam ſe tanto vulture cœlum
Induit, aut plures preſſerunt aëra pennæ.
Omne nemus miſit volucres, omniſque cruenta
Alite ſanguineis ſtillavit roribus arbor.
Sæpe ſuper vultus victoris, & impia ſigna
Aut cruor, aut alto defluxit ab æthere tabes,
Membraque dejecit jam laſſis unguibus ales.
Sic quoque non omnis populus pervenit ad oſſa,
Inque feras diſcerptus abit: non intima curant
Viſcera, nec totas avide ſorbere medullas:
Deguſtant artus. Latiæ pars maxima turbæ
Faſtidita jacet; quam ſol, nimbique, dieſque
Longior Emathiis reſolutam miſcuit arvis.
Theſſalica infelix quo tanto crimine tellus
Læſiſti Superos, ut te tot mortibus unam,
Tot ſcelerum fatis premerent? quod ſufficit ævum,
Immemor ut donet belli tibi damna vetuſtas?
Quæ ſeges infecta ſurget non decolor herba?
Quo non Romanos violabis vomere manes?
Ante novæ venient acies, ſcelerique ſecundo
Præſtabis nondum ſiccos hoc ſanguine campos.

Omnia

Omnia majorum vertamus buſta licebit,
Et ſtantes tumulos, & qui radice vetuſta
Effudere ſuas, victis compagibus, urnas:
Plus cinerum Hæmoniæ ſulcis telluris aratur,
Pluraque ruricolis feriuntur dentibus oſſa.
Nullus ab Emathio religaſſet littore funem
Navita, nec terram quiſquam moviſſet arator,
Romani buſtum populi: fugerentque coloni
Vmbrarum campos, gregibus dumeta carerent:
Nulluſque auderet pecori permittere paſtor
Vellere ſurgentem de noſtris oſſibus herbam,
Ac, velut impatiens hominum, vel ſolis iniqui
Limite, vel glacie nuda, atque ignota jaceres,
Si non prima nefas belli, ſed ſola tuliſſes.
O Superi, liceat terras odiſſe nocenteis.
Quid totum premitis, quid totum abſolvitis orbem?
Heſperiæ clades, & flebilis unda Pachyni,
Et Mutina, & Leucas puros fecere Philippos.

M. ANNÆI
LVCANI
PHARSALIÆ
Liber Octavus.

Io. Sulpicii Verulani Argumentum.

Octavo in Lesbon fugiens per devia Magnus
Navigat, & conjux lacrymando abducta relinquit
Deflentem populum: properans tum nauta monetur
Tendat ut ad Cilices, ubi Sextus, turba Ducumque
Decernunt quo ſit Dux confugiturus, atroxque
Ægyptus legitur. venientem regia prodit,
Conjugeque, & gnato coram confodit Achillas.
Ambuſtum Codrus truncum clam texit arena.

IAm ſuper Herculeas fauces, nemoroſaque Tempe,
Hæmoniæ deſerta petens diſpendia ſylvæ,
Cornipedē exhauſtum curſu, ſtimuliſque negantem
Magnus agens, incerta fugæ veſtigia turbat,
Implicitaſque errore vias. pavet ille fragorem
Motorum ventis nemorum, comitumque ſuorum.
Qui poſt terga venit, trepidum, lateriquе timentem
Exanimat.

Exanimat. quanvis ſummo de culmine lapſus,
Non dum vile ſui pretium ſcit ſanguinis eſſe,
Seque memor fati tantæ mercedis habere
Credit adhuc jugulum, quantum pro Cæſaris ipſe
Avulſa cervice daret. deſerta ſequentem
Non patitur tutis fatum celare latebris
Clara viri facies. multi Pharſalica caſtra
Cum peterent, non dum fama prodente ruinas,
Occurſu ſtupuere ducis, vertigine rerum
Attoniti: cladiſque ſuæ vix ipſe fidelis
Auctor erat. gravis eſt Magno, quicunque malorum
Teſtis adeſt. cunctis ignotus gentibus eſſe
Mallet, & obſcuro tutus tranſire per orbem
Nomine: ſed longi pœnas Fortuna favoris
Exigit à miſero, quæ tanto pondere famæ
Res premit adverſas, fatiſque prioribus urget.
Nunc feſtinatos nimium ſibi ſentit honores,
Actaque lauriferæ damnat Syllana juventæ.
Nunc & Corycias claſſes, & Pontica ſigna
Dejectum meminiſſe piget. ſic longius ævum
Deſtruit ingenteis animos, & vita ſuperſtes
Imperio. niſi ſumma dies cum fine bonorum
Affuit, & celeri prævertit triſtia leto,
Dedecori eſt fortuna prior. quiſquamne ſecundis
Tradere ſe fatis audet, niſi morte parata?
Littora contigerat, per quæ Peneïus amnis
Emathia jam clade rubens exibat in æquor.
Inde ratis trepidum, ventis, & fluctibus impar,
Flumineis vix tuta vadis evexit in altum:
Cujus adhuc remis quatitur Corcyra, ſinuſque
Leucadii, Cilicum dominus, terræque Liburnæ,
Exiguam vector pavidus correpſit in alvum.
Conſcia curarum ſecreta in littora Lesbi
Flectere vela jubes, qua tum tellure latebas
Mœſtior, in mediis quam ſi, Cornelia, campis
Emathiæ ſtares. triſteis præſagia curas
Exagitant: trepida quatitur formidine ſomnus:
Theſſaliam nox omnis habet: tenebriſque remotis
Rupis in abruptæ ſcopulos extremaque currens
Littora, proſpiciens fluctus, nutantia longe
Semper prima vides venientis vela carinæ,
Quærere nec quicquam de fato conjugis audes.
En ratis, ad veſtros quæ tendit carbaſa portus
Quid ferat ignoras: ſed nunc tibi ſumma pavoris
Nuntius armorum triſtis, rumorque ſiniſter
Victus adeſt conjux. quid perdis tempora luctus?
Cum

Cum poſſis jam flere, times. tunc puppe propinqua
Proſiluit, crimenque Deum crudele notavit,
Deformem pallore ducem, vultuſque prementem
Canitie, atque atro ſqualentes pulvere veſtes.
Obvia nox miſeræ cœlum, lucemque tenebris
Abſtulit, atque animam clauſit dolor: omnia nervis
Membra relicta labant: riguerunt corda, diuque
Spe mortis decepta jacet. jam fune ligato
Littoribus, luſtrat vacuas Pompejus arenas.
Quem poſtquam propius famulæ videre fideles,
Non ultra gemitus tacitos inceſſere fata,
Permiſere ſibi, fruſtraque attollere terra
Semianimem conantur heram: quā pectore Magnus
Ambit, & aſtrictos refovet complexibus artus.
Cœperat in ſummum revocato ſanguine corpus
Pompeji ſentire manus, mœſtamque mariti
Poſſe pati faciem: prohibet ſuccumbere fatis
Magnus, & immodicos caſtigat voce dolores.
Nobile cur robur Fortunæ vulnere primo,
Femina, tantorum titulis inſignis avorum,
Frangis? Habes aditum manſura in ſecula famæ.
Laudis in hoc ſexu, non legum jura, nec arma,
Vnica materia eſt conjux miſer. erige mentem,
Et tua cum fatis pietas decertet; & ipſum,
Quod ſum victus, ama: nunc ſum tibi gloria major.
A me quod faſces, & quod pia turba Senatus,
Tantaque diſceſſit regum manus: incipe Magnum
Sola ſequi. deformis, adhuc vivente marito
Summus, & augeri vetitus dolor: ultima debet
Eſſe fides, lugere virum. tu nulla tuliſti
Bello damna meo. vivit poſt prœlia Magnus,
Sed Fortuna perit: quod defles, illud amaſti.
Vocibus his correpta viri, vix ægra levavit
Membra ſolo, taleis gemitu rumpente querelas:
O utinam in thalamos inviſi Cæſaris iſſem
Infelix conjux, & nulli læta marito!
Bis nocui mundo: me pronuba duxit Erinnys,
Craſſorumque umbræ, devotaque manibus illis
Aſſyrios in caſtra tuli civilia caſus:
Præcipiteſque dedi populos, cunctoſque fugavi
A cauſa meliore Deos. ô maxime conjux,
O thalamis indigne meis, hoc juris habebat
In tantum Fortuna caput! cur impia nupſi,
Si miſerum factura fui? nunc accipe pœnas,
Sed quas ſponte luam. quo ſit tibi mollius æquor,
Certa fides regum, totuſque paratior orbis,

Sparge

Sparge mari comitem. mallem felicibus armis
Dependiſſe caput: nunc clades denique luſtra
Magne tuas. ubicunque jaces civilibus armis
Noſtros ulta toros, ades huc, atque exige pœnas,
Iulia crudelis, placataque pellice cæſa,
Magno parce tuo. ſic fata, iterumque refuſa
Conjugis in gremium, cunctorum lumina ſolvit
In lacrymas. duri flectuntur pectora Magni,
Siccaque Theſſaliæ confundit lumina Lesbos.
Tunc Mitylenæum pleno jam littore vulgus
Affatur Magnum: Si maxima gloria nobis
Semper erit tanti pignus ſervaſſe mariti,
Tu quoque devotos ſacro tibi fœdere muros
Oramus, ſocioſque lares dignare vel una
Nocte tua: fac Magne locum, quem cuncta reviſant
Secula; quem veniens hoſpes Romanus adoret.
Nulla tibi ſubeunda magis ſunt mœnia victo.
Omnia victoris poſſunt ſperare favorem:
Hęc jam crimē habēt. quid, quod jacet inſula ponto,
Cæſar eget ratibus? Procerum pars magna coibit
Certa loci. noto reparandum eſt littore fatum.
Accipe templorum cultus, aurumque Deorum
Accipe: ſi terris, ſi puppibus iſta juventus
Aptior eſt, tota, quantum valet, utere Lesbo.
(Accipe: ne Cæſar rapiat, tu victus habeto.)
Hoc ſolum crimen meritæ bene detrahe terræ,
Ne noſtram videare fidem felixque ſecutus,
Et damnaſſe miſer. tali pietate virorum
Lætus, in adverſis, & mundi nomine gaudens
Eſſe fidem, Nullum toto mihi, dixit, in orbe
Gratius eſſe ſolum, non parvo pignore vobis
Oſtendi. tenuit noſtros hac obſide Lesbos
Adfectus: hic ſacra domus, carique penates,
Hic mihi Roma fuit. non ulla in littora puppim
Ante dedi fugiens, ſævi cum Cæſaris iram
Iam ſcirem meritam, ſervata conjuge, Lesbon,
Non veritus tantam veniæ committere vobis
Materiam. ſed jam ſatis eſt feciſſe nocentes:
Fata mihi totum mea ſunt agitanda per orbem.
Heu nimium felix æterno nomine Lesbos,
Sive doces populos, Regeſque admittere Magnum,
Seu præſtas mihi ſola fidem, nam quærere certum eſt,
Fas quibus in terris, ubi ſit ſcelus. accipe numen,
Si quod adhuc mecum es, votorum extrema meorũ:
Da ſimiles Lesbo populos, qui Marte ſubactum
Non intrare ſuos infeſto Cæſare portus,

Non

Non exire vetent. dixit, mœſtamque carinæ
Impoſuit comitem. cunctos mutare putares
Tellurem, patriæque ſolum: ſic littore toto
Plangitur, infeſtæ tenduntur in æthera dextræ:
Pompejumque minus, cujus Fortuna dolorem
Moverat; aſt illam, quam toto tempore belli
Vt civem videre ſuam, diſcedere cernens
Ingemuit populus: quam vix ſi caſtra mariti
Victoris peteret, ſiccis dimittere matres
Iam poterant oculis: tanto devinxit amore
Hos pudor, hos probitas, caſtique modeſtia vultus,
Quod ſubmiſſa nimis, nulli gravis hoſpita turbæ,
Stantis adhuc fati vixit quaſi conjuge victo.
Iam pelago medios Titan demiſſus ad ignes,
Nec quibus abſcondit, nec ſi quibus exerit orbem,
Totus erat: vigiles Pompeji in pectore curæ
Nunc ſocias adeunt Romani fœderis urbes,
Et varias regum mentes, nunc invia mundi
Arva ſuper nimios ſoles, Auſtrumque jacentis.
Sæpe labor mœſtus curarum, odiumque futuri
Projecit feſſos incerti pectoris æſtus,
Rectoremque ratis de cunctis conſulit aſtris;
Vnde notet terras; quæ ſit *menſura* ſecandi
Æquoris in cœlo; Syriam quo ſidere ſervet:
Aut quotus in plauſtro Libyam bene dirigat ignis.
Doctus ad hæc fatur taciti ſervator *Olympi*:
Signifero quæcunque fluunt labentia cœlo,
Nunquam ſtante polo, miſeros fallentia nautas
Sidera non ſequimur: ſed qui non mergitur undis
Axis inocciduus, gemina clariſſimus Arcto.
Ille regit puppes. hic cum mihi *ſemper in altum*
Surget, & inſtabit ſummis minor *Vrſa* ceruchis;
Boſporon, & Scythiæ curvantem littora pontum
Spectamus. quicquid deſcendet ab arbore ſumma
Arctophylax, propiorque mari Cynoſura feretur,
In Syriæ portus tendet ratis. inde Canopos
Excipit Auſtrali cœlo contenta vagari,
Stella timens Borean: illa quoque perge ſiniſtra,
Trans Pharon: in medio tanget ratis æquore Syrtim.
Sed quo vela dari, quo nunc pede carbaſa tendi
Noſtra jubes? dubio contra cui pectore Magnus,
Hoc ſolum toto, reſpondit, in æquore ſerva,
Vt ſit ab Emathiis *ſemper tua* longius oris
Puppis, & Heſperiam pelago cœlque relinquas:
Cetera da ventis. comitem, pignuſque recepi
Depoſitum: tunc certus eram, quæ littora vellem;

Nunc

Nunc portum Fortuna dabit. Sic fatur: at ille
Iuſto vela modo pendentia cornibus æquis
Torſit, & in lævum puppim dedit, utque ſecaret,
Quas Aſiæ cautes, & quas Chios aſperat, undas,
Hos dedit in proram, tenet hos in puppe rudentes.
Æquora ſenſerunt motus, aliterque ſecante
Iam pelagus roſtro, nec idem ſpectante carina,
Mutavere ſonum. non ſi moderator equorum,
Dexteriore rota lævum cum circuit orbem,
Cogit inoffenſæ currus accedere metæ.
Oſtendit terras Titan, & ſidera texit.
Sparſus ab Emathia fugit quicunque procella,
Aſſequitur Magnum: primuſque a littore Lesbi
Occurrit natus, procerum mox turba fidelis.
Nam neque dejecto fatis, acieque fugato
Abſtulerat Magno reges Fortuna miniſtros:
Terrarum dominos, & ſceptra Eoa tenentes
Exul habet comites. jubet ire in devia mundi
Dejotarum, qui ſparſa ducis veſtigia legit.
Quando, ait, Emathiis amiſſus cladibus orbis
Qua Romanus erat, ſupereſt fidiſſime regum
Eoam tentare fidem, populoſque bibentes
Euphraten, & adhuc ſecurum a Cæſare Tigrim:
Nec pigeat Magno quærentem fata, remotas
Medorum penetrare domos, Scythicoſque receſſus,
Et totum mutare diem, voceſque ſuperbo
Arſacidæ perferre meas: Si fœdera nobis
Priſca manent, mihi per Latium jurata Tonantem,
Per veſtros aſtricta magos, implete pharetras,
Armenioſque arcus Geticis intendite nervis:
Si vos o Parthi, peterem cum Caſpia clauſtra,
Et ſequerer duros æterni Martis Alanos,
Paſſus Achæmeniis late decurrere campis,
In tutam trepidos nunquam Babylona coegi:
Arva ſuper Cyri, Chaldæique ultima regni,
Qua rapidus Ganges, & qua Nyſæus Hydaſpes
Accedunt pelago, Phœbi ſurgentis ab igne
Iam propior, quam Perſis, eram: tamen omnia vincens
Suſtinui noſtris vos tantum deeſſe triumphis,
Soluſque e numero regum telluris Eoæ,
Ex æquo me Parthus adit. nec munere Magni
Stant ſemel Arſacidæ. quis enim poſt vulnera cladis
Aſſyriæ, juſtas Latii compeſcuit iras?
Tot meritis obſtricta meis, nunc Parthia ruptis
Excedat clauſtris vetitam per ſecula ripam,
Zeugmaque Pellæum, Pompejo vincite Parthi;

Vinci Roma volet. regem parere jubenti
Ardua non piguit, poſitiſque inſignibus aulæ
Egreditur famuli raptos indutus amictus.
In dubiis tutum eſt inopem ſimulare tyranno.
Quanto igitur mundi dominis ſecurius ævum
Verus pauper agit! dimiſſo in littore rege,
Ipſe per Icariæ ſcopulos, Epheſumque relinquens,
Et placidi Colophona maris, ſpumantia parvæ
Radit ſaxa Sami: ſpirat de littore Coo
Aura fluens: Gnidon inde fugit, claramq; relinquit
Sole Rhodon, magnoſque ſinus Telmeſſidos undæ
Compenſat medio pelagi. Pamphylia puppi
Occurrit tellus: nec ſe committere muris
Auſus adhuc ullis, te primum parva Phaſelis
Magnus adit. nam te metui vetat incola rarus,
Exhauſtæque domus populis; majorque carinæ
Quam tua turba fuit. tendens hinc carbaſa rurſus
Jam Taurum, Tauroque videt Dipſanta cadentem.
Crederet hoc Magnus, pacem cum præſtitit undis
Et ſibi conſultum? Cilicum per littora tutus
Parva puppe fugit: ſequitur pars magna Senatus
Ad profugum collecta ducem: parviſque Synedris,
Quo portu mittitque rates recipitque Selinus.
In Procerum cœtu tandem mœſta ora reſolvit
Vocibus his Magnus: Comites bellique, fugæque
Atque inſtar patriæ, quamvis in littore nudo,
In Cilicum terra, nullis circumdatus armis
Conſultem, rebuſque novis exordia quæram,
Ingenteis præſtate animos: non omnis in arvis
Emathiis cecidi, nec ſic mea fata premuntur,
Ut nequeam relevare caput, cladeſque receptas
Excutere. an Libycæ Marium potuere ruinæ
Erigere in faſces, plenis & reddere faſtis:
Me pulſum leviore manu Fortuna tenebit?
Mille meæ Grajo volvuntur in æquore puppes,
Mille duces: ſparſit potius Pharſalia noſtras,
Quam ſubvertit opes. ſed me vel ſola tueri
Fama poteſt rerum, toto quas geſſimus orbe,
Et nomen, quod mundus amat. vos pendite regna
Viribus, atque fide, Libyen, Parthoſque, Pharonque,
Quænam Romanis deceat ſuccurrere rebus.
Aſt ego curarum, proceres, arcana mearum
Expromam, mentiſque meæ quo pondera vergant.
Ætas Niliaci nobis ſuſpecta tyranni eſt:
Ardua quippe fides robuſtos exigit annos.
Hinc anceps dubii terret ſolertia Mauri;

Namque memor generis Carthaginis impia proles
Imminet Heſperiæ, multuſque in pectore vano eſt
Annibal, obliquo maculat qui ſanguine regnum,
Et Numidas contingit avos: jam ſupplice Varo
Intumuit, viditque loco Romana ſecundo.
Quare, agite, Eoum comites properemus in orbem.
Dividit Euphrates ingenti gurgite mundum,
Caſpiaque immenſos ſeducunt clauſtra receſſus,
Et polus Aſſyrias alter noctesque, dieſque
Vertit, & abruptum eſt noſtro mare diſcolor unda,
Oceanuſque ſuus. regnandi ſola voluptas.
Celſior in campis ſonipes, & fortior arcus;
Nec puer, aut ſenior letales tendere nervos
Segnis, & a nulla mors eſt incerta ſagitta.
Primi Pellæas arcu fregêre ſariſſas,
Bactraque Medorum ſedem, muriſque ſuperbam
Aſſyrias Babylona domos. nec pila timentur
Noſtra nimis Parthis, audentque in bella venire,
Experti Scythicas, Craſſo pereunte, pharetras.
Spicula nec ſolo ſpargunt fidentia ferro;
Stridula ſed multo ſaturantur tela veneno.
Vulnera parva nocent, fatumque in ſanguine ſummo eſt.
O utinam non tanta mihi fiducia ſævis
Eſſet in Arſacidis! fatis nimis æmula noſtris
Fata movent Medos, multumque in gente Deorum eſt.
Effundam populos alia tellure revulſos,
Excitoſque ſuis immittam ſedibus ortus.
Quod ſi nos Eoa fides, & Barbara fallunt
Fœdera; vulgati ſupra commercia mundi
Naufragium Fortuna ferat. non regna precabor,
Quæ feci; ſed magna feram ſolatia mortis
Orbe jacens alio, nil hæc in membra cruente,
Nil ſocerum feciſſe pie. ſed cuncta revolvens
Vitæ fata meæ, ſemper venerabilis illa
Orbis parte fui: quantus Mæotida ſupra!
Quantus apud Tanaim toto conſpectus in ortu!
Quas magis in terras noſtrum felicibus actis
Nomen abit, aut unde redit majore triumpho?
Roma fave cœptis: quid enim tibi lætius unquam
Præſtiterint Superi, quam, ſi civilia Partho
Milite bella geras, tantam conſumere gentem,
Et noſtris miſcere malis? Cum Cæſaris arma
Concurrent Medis, aut me Fortuna neceſſe eſt
Vindicet, aut Craſſum. ſic fatus, murmure ſentit

Conſilium

Conſilium damnaſſe viros: quos Lentulus omneis
Virtutis ſtimulis, & nobilitate dolendi
Præceſſit, dignaſque tulit modo conſule voces:
Siccine Theſſalicæ mentem fregere ruinæ?
Vna dies mundi damnavit fata? ſecundum
Emathiam lis tanta datur? jacet omne cruenti
Vulneris auxilium? ſolos tibi, Magne, reliquit
Parthorum Fortuna pedes? quid transfuga mundi
Terrarum totos tractus, coelumque peroſus,
Adverſoſque polos, alienaque ſidera quæris,
Chaldæos culture focos & barbara ſacra
Parthorum famulus? quid cauſa obtenditur armis
Libertatis amor? miſerum quid decipis orbem,
Si ſervire potes? te, quem Romana regentem
Horruit auditum, quem captos ducere Reges
Vidit ab Hyrcanis, Indoque a littore, ſilvis,
Dejectum fatis, humilem fractumque videbit,
Extolletque animos Latium veſanus in orbem,
Se ſimul, & Romam Pompejo ſupplice menſus?
Nil animis, fatiſque tuis effabere dignum:
Exiget ignorans Latiæ commercia linguæ,
Vt lacrymis ſe, Magne, roges. patimurne pudoris
Hoc vulnus, clades ut Parthia vindicet ante
Heſperias, quam Roma ſuas? civilibus armis
Elegit te nempe ducem. quid vulnera noſtra
In Scythicos ſpargis populos, cladeſque latenteis?
Quid Parthos tranſire doces? ſolatia tanti
Perdit Roma mali, nullos admittere Reges,
Sed civi ſervire ſuo. juvat ire per orbem
Ducentem ſævas Romana in mœnia gentes,
Signaque ab Euphrate cum Craſſis capta ſequentem?
Qui ſolus regum, fato celante favorem,
Defuit Emathiæ, nunc tantas ille laceſſet
Auditi victoris opes, aut jungere fata
Tecum, Magne, volet? non hæc fiducia genti eſt.
Omnis in Arctois populus quicunque pruinis
Naſcitur, indomitus bellis, & Martis amator.
Quicquid ad Eoos tractus, mundique teporem
Labitur, emollit gentes clementia coeli.
Illic & laxas veſtes, & fluxa virorum
Velamenta vides. Parthus per Medica rura,
Sarmaticos inter campos, effuſaque plano
Tigridis arva ſolo, nulli ſuperabilis hoſti eſt
Libertate fugæ: ſed non, ubi terra tumebit,
Aſpera conſcendet montis juga; nec per opacas
Bella geret tenebras incerto debilis arcu,

Nec franget nando violenti verticis amnes,
Nec tota in pugna perfuſus ſanguine membra
Exiget æſtivum calido ſub pulvere ſolem.
Non aries illis, non ulla eſt machina belli:
Haud foſſas implere valent: Parthoque ſequente
Murus erit, quodcunque poteſt obſtare ſagittæ.
Pugna levis, bellumque fugax, turmæque vagantes,
Et melior ceſſiſſe loco, quam pellere, miles.
Illita tela dolis, nec Martem comminus unquam
Auſa pati virtus, ſed longè tendere nervos,
Et, quo ferre velint, permittere vulnera ventis.
Enſis habet vires, & gens quæcunque virorum eſt,
Bella gerit gladiis. nam Medos prœlia prima
Exarmant, vacuæque jubent remeare pharetræ.
Nulla manus illis; fiducia tota veneni eſt.
Credis, Magne, viros, quos in diſcrimina belli
Cum ferro veniſſe parum eſt? tentare pudendum
Auxilium tanti eſt, toto diviſus ut orbe
A terra moriare tua? tibi barbara tellus
Incumbat? te parva tegant, ac vilia buſta,
Invidioſa tamen, Craſſo quærente ſepulcrum.
Sed tua ſors levior, quoniam mors ultima pœna eſt,
Nec metuenda viris. at non Cornelia letum
Infando ſub rege timet. num barbara nobis
Eſt ignota Venus, quæ ritu cœca ferarum
Polluit innumeris leges, & fœdera tedæ
Conjugibus, thalamique patent ſecreta nefandi
Inter mille nurus? epulis veſana, meroque
Regia, non ullos exceptos legibus horret
Concubitus: tot femineis complexibus unum
Non laſſat nox tota marem. jacuere ſorores
In regum thalamis, ſacrataque pignora matres.
Damnat apud gentes ſceleris non ſponte peracti
Oedipodionias infelix fabula Thebas:
Parthorum dominus quoties ſic ſanguine miſto
Naſcitur Arſacides? cui fas implere parentem,
Quid rear eſſe nefas? proles tam clara Metelli
Stabit barbarico conjux milleſima lecto.
Quanquam non ulli plus regia, Magne, vacabit
Sævitiæ ſtimulata Venus, titulisque virorum.
Nam quo plura juvent Parthum portenta, fuiſſe
Hanc ſciet & Craſſi: ceu pridem debita fatis
Aſſyriis, trahitur cladis captiva vetuſtæ.
Hæreat Eoæ vulnus miſerabile ſortis;
Non ſolum auxilium funeſto a rege petiſſe,
Sed geſſiſſe prius bellum civile pudebit.

Nam quod apud populos crimen ſocerique, tuumque
Majus erit, quam quod vobis miſcentibus arma,
Craſſorum vindicta perit? incurrere cuncti
Debuerant in Bactra duces, & ne qua vacarent
Arma, vel Arctoum Dacis, Rhenique catervis
Imperii nudare latus, dum perfida Suſa
In tumulos prolapſa ducum, Babylonque jaceret.
Aſſyriæ paci finem, Fortuna, precamur:
Et, ſi Theſſalia bellum civile peractum eſt,
Ad Parthos, qui vicit eat. gens unica mundi eſt,
De qua Cæſareis poſſim gaudere triumphis.
Non tibi, quam primum gelidum tranſibis Araxem,
Vmbra ſenis mœſti Scythicis confixa ſagittis
Ingeret has voces? Tu, quem poſt funera noſtra
Vltorem cinerum nudæ ſperavimus umbræ,
Ad fœdus, pacemque venis? tum plurima cladis
Occurrent monimenta tibi: quæ mœnia trunci
Luſtrarunt cervice duces, ubi nomina tanta
Obruit Euphrates, & noſtra cadavera Tigris
Detulit in terras, ac reddidit. ire per iſta
Si potes, in media ſocerum quoque, Magne, ſedentem
Theſſalia placare potes. quin reſpicis orbem
Romanum? ſi regna times projecta ſub Auſtro,
Infidumque Iubam, petimus Pharon; arvaque Lagi.
Syrtibus hinc Libycis tuta eſt Ægyptus: at inde
Gurgite ſepteno rapidus mare ſummovet amnis:
Terra, ſuis contenta bonis, non indiga mercis,
Aut Iovis: in ſolo tanta eſt fiducia Nilo.
Sceptra puer Ptolemæus habet tibi debita, Magne,
Tutelæ commiſſa tuæ. quis nominis umbram
Horreat? innocua eſt ætas: ne jura, fidemque,
Reſpectumque Deum veteris ſperaveris aulæ.
Nil pudet aſſuetos ſceptris: mitiſſima ſors eſt
Regnorum ſub rege novo. Non plura locutus
Impulit huc animos. quantum ſpes ultima rerum
Libertatis habet! victa eſt ſententia Magni.
Tunc Cilicum liquêre ſolum, Cyproque citatas
Immiſere rates, nullas cui prætulit aras
Vndæ diva memor Paphiæ, ſi numina naſci
Credimus, aut quenquam fas eſt cœpiſſe deorum.
Hæc ubi deſeruit Pompejus littora, totos
Emenſus Cypri ſcopulos, quibus exit in Auſtrum,
Inde maris vaſti tranſfuſo vertitur æſtu:
Nec tenuit Caſium nocturno lumine montem,
Infimaque Ægypti pugnaci littora velo
Vix tetigit, qua dividui pars maxima Nili

Qui vada decurrit Peluſia ſeptimus amnis:
Tempus erat, quo Libra pares examinat horas
Non uno plus æqua die, noctique rependit
Lux minor hybernæ verni ſolatia damni.
Comperit ut regem Caſio ſe monte tenere,
Flectit iter: nec Phœbus adhuc, nec carbaſa languēt.
Iam rapido ſpeculator eques per littora curſu
Hoſpitis adventu pavidam compleverat aulam.
Conſilii vix tempus erat: tamen omnia monſtra
Pellææ coiere domus: quos inter Achoreus
Iam placidus ſenio, fractiſque modeſtior annis.
(Hunc genuit cuſtos Nili creſcentis in arva
Memphis vana ſacris: illo cultore Deorum
Luſtra ſuæ Phœbes non unus vixerat Apis;)
Conſilii vox prima fuit, meritumque, fidemque,
Sacraque defuncti jactavit pignora patris.
Sed melior ſuadere malis, & noſſe tyrannos,
Auſus Pompejum leto damnare Pothinus;
Ius, & fas multos faciunt Ptolemæe nocenteis,
Dat pœnas laudata fides, cum ſuſtinet, inquit,
Quos Fortuna premit. fatis accede, Deiſque,
Et cole felices, miſeros fuge. ſidera terra
Vt diſtant, & flamma mari, ſic utile recto.
Sceptrorum vis tota perit, ſi pendere juſta
Incipit: evertitque arces reſpectus honeſti.
Libertas ſcelerum eſt, quæ regna inviſa tuetur,
Sublatuſque modus gladiis. facere omnia ſæve
Non impune licet, niſi dum facis. exeat aula
Qui volet eſſe pius. virtus, & ſumma poteſtas
Non coeunt: ſemper metuet, quem ſæva pudebunt.
Non impune tuos Magnus contempſerit annos;
Qui te nec victos arcere a littore noſtro
Poſſe putat. neu te ſceptris privaverit hoſpes,
Pignora ſunt propiora tibi: Nilonque Pharonque,
Si regnare piget, damnatæ redde ſorori.
Ægyptum certe Latiis tueamur ab armis.
Quicquid non fuerit Magni, dum bella geruntur,
Nec victoris erit. toto jam pulſus ab orbe,
Poſtquam nulla manet rerum fiducia, quærit
Cum qua gente cadat: rapitur civilibus umbris.
Nec ſoceri tantum arma fugit: fugit ora Senatus,
Cujus Theſſalicas ſaturat pars magna volucres.
Et metuit gentes, quas uno in ſanguine miſtas
Deſeruit: regeſque timet, quorum omnia merſit:
Theſſaliæque reus, nulla tellure receptus,
Sollicitat noſtrum, quem nondum perdidit, orbem.

Iuſtior

Iuſtior in Magnum nobis, Ptolemæe, querelæ
Cauſa data eſt. quid ſepoſitam, ſemperque quietam
Crimine bellorum maculas Pharon, arvaque noſtra
Victori ſuſpecta facis? cur ſola cadenti
Hæc placuit tellus, in quam Pharſalica fata
Conferres, pœnaſque tuas? jam crimen habemus
Purgandum gladio, quod nobis ſceptra Senatus
Te ſuadente dedit, votis tua fovimus arma.
Hoc ferrum, quod fata jubent proferre, paravi
Non tibi, ſed victo. feriam tua viſcera, Magne:
Maluerim ſoceri: rapimur, quo cuncta feruntur.
Tene mihi dubitas an ſit violare neceſſe,
Cum liceat? quæ te noſtri fiducia regni
Huc agit infelix? populum non cernis inermem,
Arvaque vix refugo fodientem mollia Nilo?
Metiri ſua regna decet, viresque fateri.
Tu Ptolemæe potes Magni fulcire ruinam,
Sub qua Roma jacet? buſtum, cineresque movere
Theſſalicos audes, bellumque in regna vocare?
Ante aciem Emathiam nullis acceſſimus armis:
Pompeji nunc caſtra placent, quæ deſerit orbis?
Nunc victoris opes, & cognita fata laceſſis?
Adverſis non deeſſe decet, ſed læta ſecutos.
Nulla fides unquam miſeros elegit amicos.
Aſſenſere omnes ſceleri. lætatur honore
Rex puer inſueto, quod jam ſibi tanta jubere
Permittunt famuli. ſceleri delectus Achillas.
Perfida qua tellus Caſiis excurrit arenis,
Et vada teſtantur junctas Ægyptia Syrtes,
Exiguam ſociis monſtri, gladiiſque carinam
Inſtruit. o ſuperi, Niluſne, & barbara Memphis,
Et Peluſiaci tam mollis turba Canopi
Hos animos! ſic fata premunt civilia mundum!
Sic Romana jacent! ulluſne in cladibus iſtis
Eſt locus Ægypto? Phariuſque admittitur enſis?
Hanc certe ſervate fidem civilia bella:
Cognatas præſtate manus, externaque monſtra
Pellite, ſi meruit tam claro nomine Magnus
Cæſaris eſſe nefas. tanti Ptolemæe ruinam
Nominis haud metuis? cœloque tonante profanas
Inſeruiſſe manus impure, ac ſemivir audes?
Non domitor mundi, nec ter Capitolia curru
Invectus, regumque potens, vindexque Senatus,
Victoriſque gener; Phario ſatis eſſe tyranno
Quod poterat, Romanus erat. quid viſcera noſtra
Scrutaris gladio? neſcis puer improbe, neſcis

Quo tua ſit fortuna loco : jam jure ſine ullo
Nili ſceptra tenes : cecidit civilibus armis
Qui tibi regna dedit. Iam vento vela negarat
Magnus, & auxilio remorum infanda petebat
Littora : quem contra non longa vecta biremi
Appulerat ſcelerata manus : Magnoque patere
Fingens regna Phari, celſæ de puppe carinæ
In parvam jubet ire ratem, littuſque malignum
Incuſat, bimaremque vadis frangentibus æſtum,
Qui vetet externas terris advertere claſſes.
Quod niſi fatorum leges, intentaque juſſu
Ordinis æterni miſeræ vicinia mortis
Damnatum leto traherent ad littora Magnum;
Non ulli comitum ſceleris præſagia deerant.
Quippe fides ſi pura foret, ſi regia Magno
Sceptrorum auctori vera pietate pateret;
Venturum tota Pharium cum claſſe tyrannum.
Sed cedit fatis, claſſemque relinquere juſſus
Obſequitur, letumque juvat præferre timori.
Ibat in hoſtilem præceps Cornelia puppim,
Hoc magis impatiens egreſſo deeſſe marito,
Quod metuit clades. remane temeraria conjux,
Et tu nate precor, longeque e littore caſus
Expectate meos ; & in hac cervice tyranni
Explorate fidem. dixit : ſed ſurda vetanti
Tendebat geminas amens Cornelia palmas :
Quo ſine me crudelis abis ? iterumne relinquor
Theſſalicis ſummota malis ? nunquam omine læto
Diſtrahimur miſeri. poteras non flectere puppim,
Cum fugeres aliô, latebriſque relinquere Lesbi,
Omnibus a terris ſi nos arcere parabas?
An tantum in fluctus placeo comes? Hæc ubi fruſtra
Effudit, prima pendet tamen anxia puppe :
Attonitoque metu nec quoquam avertere viſus,
Nec Magnum ſpectare poteſt. ſtetit anxia claſſis
Ad ducis eventum, metuens non arma, nefaſque;
Sed ne ſubmiſſis precibus Pompejus adoret
Sceptra ſuâ donata manu. tranſire parantem
Romanus Pharia miles de puppe ſalutat
Septimius: qui, pro ſuperum pudor, arma ſatelles
Regia geſtabat poſito deformia pilo,
Immanis, violentus, atrox, nullaque ferarum
Mitior in cædes: quis non, Fortuna, putaſſet
Parcere te populis, quod bello hæc dextra vacaſſet,
Theſſaliaque procul tam noxia tela fugaſſes?
Diſponis gladios, ne quo non fiat in orbe,

Heu,

Heu, facinus civile tibi. victoribus ipſis
Dedecus, & nunquam Superum caritura pudore
Fabula; Romanus Regi ſic paruit enſis,
Pellæuſque puer gladio tibi colla recidit
Magne tuo. qua poſteritas in ſecula mittet
Septimium fama? ſcelus hoc quo nomine dicent,
Qui Bruti dixere nefas? jam venerat horæ
Terminus extremæ, Phariamque ablatus in alnum
Perdiderat jam jura ſui. tum ſtringere ferrum
Regia monſtra parant. ut vidit comminus enſes,
Involvit vultus: atque indignatus apertum
Fortunæ præbere caput, tunc lumina preſſit,
Continuitque animam, ne quas effundere voces
Poſſet, & æternam fletu corrumpere famam.
At poſtquam mucrone latus funeſtus Achillas
Perfodit, nullo gemitu conſenſit ad ictum:
Deſpexitque nefas, ſervatque immobile corpus,
Seque probat moriens, atque hæc in pectore volvit:
Secula Romanos nunquam tacitura labores
Attendunt, ævumque ſequens ſpeculatur ab omni
Orbe ratem, Phariamque fidem. nunc conſule famæ,
Fata tibi longæ fluxerunt proſpera vitæ.
Ignorant populi, ſi non in morte probaris,
An ſcieris adverſa pati. ne cede pudori,
Auctoremque dole fati. quacunque feriris,
Crede manum ſoceri. ſpargant, lacerentque licebit,
Sum tamen, o ſuperi, felix, nullique poteſtas
Hoc auferre Deo. mutantur proſpera vita.
Non ſum morte miſer. videt hanc Cornelia cædem,
Pompejuſque meus. tanto patientius oro
Claude dolor gemitus: natus, conjuxque peremptum
Si mirantur, amant. talis cuſtodia Magno
Mentis erat: jus hoc animi morientis habebat.
At non tam patiens Cornelia cernere ſævum
Quam perferre nefas, miſerandis æthera complet
Vocibus: o conjux, ego te ſcelerata peremi:
Letiferæ tibi cauſa moræ fuit avia Lesbos,
Et prior in Nili pervenit littora Cæſar.
Nam cui jus alij ſceleris? ſed quiſquis in iſtud
A ſuperis immiſſe caput, vel Cæſaris iræ,
Vel tibi proſpiciens, neſcis crudelis, ubi ipſa
Viſcera ſint Magni: properas, atque ingeris ictus,
Qua votum eſt victo. pœnas non morte minores
Pendat, & ante meum videat caput. haud ego culpa
Libera bellorum, quæ matrum ſola per undas,
Et per caſtra comes, nullis abſterrita fatis,

Victum, quod reges etiam timuere, recepi.
Hoc merui conjux in tuta puppe relinqui?
Perfide parcebas? te fata extrema petente
Vita digna fui? moriar, nec munere regis.
Aut mihi præcipitem nautæ permittite ſaltum:
Aut laqueum collo tortoſque aptate rudentes:
Aut aliquis Magno dignus comes exigat enſem.
Pompejo præſtare poteſt, quod Cæſaris armis
Imputet. o ſævi, properantem in fata tenetis?
Vivis adhuc conjux, & jam Cornelia non eſt
Iuris, Magne, ſui. prohibent accerſere mortem:
Servor victori. Sic fata, interque ſuorum
Lapſa manus, rapitur, trepida fugiente carina.
At Magni cum terga ſonent, & pectora ferro,
Permanſiſſe decus ſacræ venerabile formæ,
Iratamque Deis faciem, nihil ultima mortis
Ex habitu, vultuque viri mutaſſe, fatentur
Qui lacerum vidêre caput. nam ſævus in ipſo
Septimius ſceleris majus ſcelus invenit actu:
Ac retegit ſacros, ſciſſo velamine, vultus
Semianimis Magni, ſpirantiaque occupat ora,
Collaque in obliquo ponit languentia tranſtro.
Tunc nervos, venaſque ſecat, nodoſaque frangit
Oſſa diu: nondum artis erat caput enſe rotare.
At poſtquam trunco cervix abſciſſa receſſit,
Vendicat hoc Pharius dextra geſtare ſatelles.
Degener, atque operæ miles Romane ſecundæ,
Pompeji diro ſacrum caput enſe recîdis,
Vt non ipſe feras? o ſummi fata pudoris!
Impius ut Magnum noſſet puer, illa verenda
Regibus hirta coma, & generoſa fronte decora
Cæſaries compreſſa manu eſt; Pharioque veruto,
Dum vivunt vultus, atque os in murmura pulſant
Singultus animæ, dum lumina nuda rigeſcunt,
Suffixum caput eſt; quo numquam bella jubente
Pax fuit: hoc leges, campumque, & Roſtra movebat:
Hac facie Fortuna tibi Romana placebas.
Nec ſatis infando fuit hoc vidiſſe tyranno:
Vult ſceleri ſupereſſe fidem. tunc arte nefanda
Submota eſt capiti tabes, raptoque cerebro
Adſiccata cutis, putriſque effluxit ab alto
Humor, & infuſo facies ſolidata veneno eſt.
Vltima Lagææ ſtirpis, perituraque proles,
Degener, inceſtæ ſceptris ceſſure ſororis,
Cum tibi ſacrato Macedon ſervetur in antro,
Et regum cineres extructo monte quieſcant,

Cum

Cum Ptolemæorum manes ſeriemque pudendam,
Pyramides claudant, indignaque Mauſolea
Littora Pompejum feriunt, truncuſque vadoſis
Huc illuc jactatur aquis. adeone moleſta
Totum cura fuit ſocero ſervare cadaver?
Hac Fortuna fide Magni tam proſpera fata
Pertulit: hac illum ſummo de culmine rerum
Morte petit: cladeſque omneis exegit in uno
Sæva die, quibus immunes tot præſtitit annos:
Pompejuſque fuit, qui nunquam miſta videret
Læta malis: felix nullo turbante Deorum,
Et nullo parcente miſer. ſemel impulit illum
Dilata Fortuna manu. pulſatur arenis,
Carpitur in ſcopulis, hauſto per vulnera fluctu
Ludibrium pelagi: nullaque manente figura,
Una nota eſt Magno capitis jactura revulſi.
  Ante tamen Pharias victor quam tangat arenas,
Pompejo raptim tumulum Fortuna paravit,
Ne jaceat nullo, vel ne meliore ſepulcro.
E latebris pavidus decurrit ad æquora Cordus.
Quæſtor ab Idalio Cinyræx littore Cypri
Infauſtus Magni fuerat comes. ille per umbras
Auſus ferre gradum, victum pietate timorem
Compulit, ut mediis quæſitum corpus in undis
Duceret ad terram, traheretque ad littora Magnum.
Lucis mœſta parum per denſas Cynthia nubes
Præbebat; cano ſed diſcolor æquore truncus
Conſpicitur. tenet ille ducem complexibus arctis
Eripiente mari: nunc victus pondere tanto
Expectat fluctus, pelagoque juvante cadaver
Impellit. poſtquam ſicco jam littore ſedit,
Incubuit Magno, lacrymaſque effudit in omne
Vulnus, & ad Superos, obſcuraque ſidera fatur:
  Non pretioſa petit cumulato ture ſepulcra
Pompejus, Fortuna, tuus: non pinguis ad aſtra
Ut ferat e membris Eoos fumus odores,
Ut Romana ſuum geſtent pia colla parentem,
Præferat ut veteres feralis pompa triumphos,
Ut reſonent cantu triſti fora, totus ut ignem
Projectis mœrens exercitus ambiat armis.
Da vilem Magno plebeji funeris arcam,
Quæ lacerum corpus ſiccos effundat in ignes.
Robora non deſint miſero, nec ſordidus uſtor.
Sit ſatis, o ſuperi, quod non Cornelia fuſo
Crine jacet, ſubjicique facem complexa maritum
Imperat, extremo ſed abeſt a munere buſti

Infelix

Infelix conjux, nec adhuc a littore longe eſt.
Sic fatus parvos juvenis procul aſpicit ignes,
Corpus vile ſuis, nullo cuſtode cremantes.
Inde rapit flammas, ſemuſtaque robora membris
Subducens, Quæcunque es (ait) neglecta, nec ulli
Cara tuo, ſed Pompejo felicior umbra,
Quod jam compoſitum violat manus hoſpita buſtum,
Da veniam: ſi quid ſenſus poſt fata relictum eſt:
Cedis & ipſa rogo, pateriſque hæc damna ſepulcri,
Teque pudet, ſparſis Pompeji manibus, uri.
Sic fatur: plenuſque ſimus ardente favilla
Pervolat ad truncum; qui fluctu pæne relatus
Littore pendebat. ſummas dimovit arenas,
Et collecta procul laceræ fragmenta carinæ
Exigua trepidus poſuit ſcrobe. nobile corpus
Robora nulla premunt, nulla ſtrue membra recumbunt:
Admotus Magnum, non ſubditus, accipit ignis.
Ille ſedens juxta flammas, O maxime, dixit,
Ductor, & Heſperii majeſtas nominis una,
Si tibi jactatu pelagi, ſi funere nullo
Triſtior iſte rogus; manes, animamque potentem
Officiis averte meis: injuria fati
Hoc fas eſſe jubet; ne ponti bellua quicquam,
Ne fera, ne volucres, ne ſævi Cæſaris ira
Audeat: exiguam, quantum potes, accipe flammam
Romana ſucceuſe manu. Fortuna recurſus
Si det in Heſperiam, non hac in ſede quieſcent
Tam ſacri cineres: ſed te Cornelia, Magne,
Accipiet, noſtraque manu transfundet in urnam.
Interea parvo ſignemus littora ſaxo,
Vt nota ſit buſti; ſi quis placare peremptum
Forte volet, plenos & reddere mortis honores;
Inveniat trunci cineres, & norit arenas,
Ad quas, Magne, tuum referat caput. hæc ubi fatus,
Excitat invalidas admoto fomite flammas.
Carpitur, & lentum Magnus diſtillat in ignem,
Tabe fovens buſtum. ſed jam percuſſerat aſtra
Auroræ promiſſa dies: ille, ordine rupto
Funeris, attonitus latebras in littore quærit.
Quam metuis demens iſto pro crimine pœnam,
Quo te fama loquax omneis accepit in annos?
Condita laudabit Magni ſocer impius oſſa.
I modo ſecurus veniæ, faſſuſque ſepulcrum
Poſce caput. cogit pietas imponere finem
Officio. ſemuſta rapit, reſolutaque nondum
Oſſa ſatis, nervis, & inuſtis plena medullis

Æquorea

Æquorea reſtinguit aqua, congeſtaque in unum
Parva clauſit humo. tum ne levis aura recectos
Auferret cineres, ſaxo compreſſit arenam:
Nautaque ne buſtum religato fune moveret,
Inſcripſit ſacrum ſemuſto ſtipite nomen:
Hic ſitus eſt Magnus. placet hoc, Fortuna, ſepulcrum
Dicere Pompeji: quo condi maluit illum,
Quam terra caruiſſe ſocer? temeraria dextra
Cur obicis Magno tumulum, maneſque vagantes
Includis? ſitus eſt, qua terra extrema refuſo
Pendet in Oceano. Romanum nomen, & omne
Imperium Magno eſt tumuli modus. obrue ſaxa
Crimine plena Deum. ſi tota eſt Herculis Oete,
Et juga tota vacant Bromio Nyſeïa; quare
Unus in Ægypto Magno lapis? omnia Lagi
Rura tenere poteſt, ſi nullo ceſpite nomen
Hæſerit. erremus populi, cinerumque tuorum,
Magne, metu nullas Nili calcemus arenas.
Quod ſi tam ſacro dignaris nomine ſaxum;
Adde actus tantos, monimentaque maxima rerum:
Adde truces Lepidi motus, Alpinaque bella,
Armaque Sertorî revocato Conſule victa,
Et currus, quos egit eques: commercia tuta
Gentibus, & pavidos Cilicas maris. adde ſubactam
Barbariem, genteſque vagas, & quicquid in Euro
Regnorum, Boreaque jacet. dic ſemper ab armis
Civilem repetiſſe togam: ter curribus actis
Contentum patriæ multos donaſſe triumphos.
Quis capit hæc tumulus? ſurgit miſerabile buſtum
Non ullis plenum titulis, non ordine tanto
Faſtorum: ſolitumque legi ſuper alta Deorum
Culmina, & extructos ſpoliis hoſtilibus arcus,
Haud procul eſt ima Pompeji nomen arena,
Depreſſum tumulo, quod non legat advena rectus,
Quod niſi monſtratum Romanus tranſeat hoſpes.
Noxia civili tellus Ægyptia fato,
Haud equidem immerito Cumanæ carmine Vatis
Cautum, ne Nili Peluſia tangeret ora
Heſperius miles, ripaſque æſtate tumentes.
Quid tibi ſæva precer pro tanto crimine tellus?
Vertat aquas Nilus, quo naſcitur orbe, retentus,
Et ſteriles egeant hybernis imbribus agri,
Totaque in Æthiopum putres ſolvaris arenas.
Nos in templa tuam Romana accepimus Iſin,
Semideoſque canes, & ſiſtra jubentia luctus,
Et quem tu plangens hominem teſtaris Oſirim.

Tu noſtros Ægypte tenes in pulvere Manes.
Tu quoque cum ſævo dederis jam templa tyranno,
Nondum Pompeji cineres o Roma petiſti:
Exul adhuc jacet umbra ducis. ſi ſecula prima
Victoris timuere minas; nunc excipe ſaltem
Oſſa tui Magni, ſi nondum ſubruta fluctu
Inviſa tellure ſedent. quis buſta timebit?
Quis ſacris dignam moviſſe verebitur urnam?
Imperet hoc nobis utinam ſcelus, & velit uti
Noſtro Roma ſinu: ſatis o nimiumque beatus,
Si mihi contingat manes transferre revulſos
Auſoniam, ſi tale ducis violare ſepulcrum.
Forſitan aut ſulco ſterili cum poſcere finem
A ſuperis, aut Roma volet feralibus Auſtris,
Ignibus aut nimiis, aut terræ tecta moventi:
Conſilio, juſſuque Deum tranſibis in urbem,
Magne, tuam, ſummuſque feret tua buſta ſacerdos.
Nam quis ad exuſtam Cancro torrente Syenen
Ibit, & imbrifera ſiccas ſub Plejade Thebas
Spectator Nili: quis rubri ſtagna profundi,
Aut Arabum portus mercis mutator Eoæ,
Magne, petet, quem non tumuli venerabile ſaxum,
Et cinis in ſummis forſan turbatus arenis
Advertet? maneſque tuos placare jubebit,
Et Caſio præferre Iovi? nil iſta nocebunt
Famæ buſta tuæ. templis, auroque ſepultus
Vilior umbra fores: nunc eſt pro numine ſummo,
Hoc tumulo Fortuna jacens. anguſtius aris
Victoris Libyco pulſatur ab æquore ſaxum.
Tarpejis qui ſæpe Deis ſua tura negarunt,
Incluſum fuſco venerantur ceſpite fulmen.
Proderit hoc olim, quod non manſura ſepulcri
Ardua marmoreo ſurrexit pondere moles.
Pulveris exigui ſparget non longa vetuſtas
Congeriem, buſtumque cadet, mortiſque peribunt
Argumenta tuæ. veniet felicior ætas,
Qua ſit nulla fides ſaxum monſtrantibus iſtud:
Atque erit Ægyptus populis fortaſſe nepotum
Tam mendax Magni tumulo, quam Creta Tonantis.

M. AN-

M. ANNÆI LUCANI PHARSALIÆ

Liber Nonus.

Io. Sulpicii Verulani Argumentum.

Spiritus in Nono Magni petit æthera, pugnam
Relliquiaſque Cato Libyæ tranſportat in oras,
Et cum Pompejis Magnum Cornelia luget.
Quem Cato commendans Cilices caſtigat, & inde
Per Syrteis agitur, Libycas quoque calcat arenas,
Hammonemque tuens ſerpentum ſenta peragrat.
Dux & ab Emathia Trojanam rectus in urbem,
It Pharon, & generi lacrymans pia conſpicit ora.

AT non in Pharia manes jacuere favilla,
Nec cinis exiguus tantam compeſcuit umbram:
Proſiluit buſto, ſemuſtaq; membra relinquens,
Degeneremque rogum, ſequitur convexa Tonantis.
Qua niger aſtriferis connectitur axibus aer:
Quodque patet terras inter, Lunæque meatus
Semidei Manes habitant, quos ignea virtus
Innocuos vitæ patientes ætheris imi
Fecit, & æternos animam collegit in orbes.
Non illuc auro poſiti, nec ture ſepulti
Perveniunt. illic poſtquam ſe lumine vero
Implevit, ſtellaſque vagas miratur, & aſtra
Fixa polis, vidit quanta ſub nocte jaceret
Noſtra dies, riſitque ſui ludibria trunci.
Hinc ſuper Emathiæ campos, & ſigna cruenti
Cæſaris, ac ſparſas volitavit in æquore claſſes;
Et ſcelerum vindex in ſancto pectore Bruti
Sedit, & invicti poſuit ſe mente Catonis.
Ille ubi pendebant caſus, dubiumque manebat,
Quem mundi dominum facerent civilia bella,
Oderat & Magnum, quanvis comes iſſet in arma
Auſpiciis raptus patriæ, ductuque Senatus.
At poſt Theſſalicas clades jam pectore toto
Pompejanus erat. patriam tutore carentem
Excepit, populi trepidantia membra refovit,
Ignavis manibus projectos reddidit enſes:

Nec re-

Nec regnum cupiens geſſit civilia bella,
Nec ſervire timens. nil cauſa fecit in armis
Ipſe ſua: totæ poſt Magni funera partes
Libertatis erant: quas ne per littora fuſas
Colligeret rapido victoria Cæſaris actu,
Corcyræ ſecreta petit, ac mille carinis
Abſtulit Emathiæ ſecum fragmenta ruinæ.
Quis ratibus tantis fugientia crederet ire
Agmina? quis pelagus victas arctaſſe carinas?
Dorida tunc Maleam, & apertam Tænaron umbris,
Inde Cythera petit: Boreaque urgente carinas
Creta fugit: Dictæa legit, cedentibus undis,
Littora. tunc auſum claſſi præcludere portus
Impulit, ac ſævas meritum Phycunta rapinas
Sparſit: & hinc placidis alto delabitur auris
In littus Palinure tuum; (neque enim æquore tan-
tum
Auſonio monimenta tenes: portuſque quietos
Teſtatur Libye Phrygio placuiſſe magiſtro.)
Cum procul ex alto tendentes vela carinæ
Ancipites tenuere animos. ſociosne malorum,
An veherent hoſtes: præceps facit omne timendum
Victor, & in nulla non creditur eſſe carina.
Aſt illæ puppes luctus, planctuſque ferebant,
Et mala vel duri lacrymas motura Catonis.
Nam poſtquam fruſtra precibus Cornelia nautas
Privignique fugam tenuit, ne forte repulſus
Littoribus Phariis remearet in æquora truncus,
Oſtenditque rogum non juſti flamma ſepulcri;
Ergo indigna fui, dixit, Fortuna, marito
Accendiſſe rogum, gelidos effuſa per artus
Incubuiſſe viro, laceros exurere crines,
Membraque diſperſi pelago componere Magni?
Vulneribus cunctis largos infundere fletus?
Oſſibus, & tepida veſtes implere favilla?
Quicquid ab extincto licuiſſet tollere buſto,
In templis ſparſura Deum. ſine funeris ullo
Ardet honore rogus: manus hoc Ægyptia forſan
Obtulit officium grave manibus. ô bene nudi
Craſſorum cineres! Pompejo contigit ignis
Invidia majore Deum. ſimiliſne malorum
Sors mihi ſemper erit? nunquam dare buſta licebit
Conjugibus: nunquam plenas plangemus ad urnas?
Quid porro tumulis opus eſt, aut ulla requiris
Inſtrumenta dolor? non toto pectore portas
Impia Pompejum? non imis hæret imago

Viſce-

Viſceribus? quærat cineres victura ſuperſtes.
Nunc tamen hic, longe qui fulget luce maligna,
Ignis, adhuc aliquid, Phario de littore ſurgens
Oſtendit mihi, Magne, tui: jam flamma reſedit,
Pompejumque ferens vaneſcit Solis ad ortus
Fumus, & inviſi tendunt mihi carbaſa venti.
Non mihi nunc tellus Pompejo ſi qua triumphos
Victa dedit, non alta terens Capitolia currus
Gratior: elapſus felix de pectore Magnus:
Hunc volumus, quem Nilus habet, terræque nocenti
Non hærere queror: crimen commendat arenas.
Linquere, ſi qua fides, Peluſia littora nolo.
Tu pete bellorum caſus, & ſigna per orbem,
Sexte, paterna move. namque hæc mandata reliquit
Pompejus vobis in noſtra condita cura,
Me cum fatalis leto damnaverit hora,
Excipite o nati bellum civile, nec unquam,
Dum terris aliquis noſtra de ſtirpe manebit,
Cæſaribus regnare vacet. vel ſceptra, vel urbes
Libertate ſua validas impellite fama
Nominis: has vobis parteis, hæc arma relinquo.
Inveniet claſſes quiſquis Pompejus in undas
Venerit, & noſter nullis non gentibus hæres
Bella dabit: tantum indomitos, memoreſque paterni
Iuris habete animos. uni parere decebit,
Si faciet partes pro libertate, Catoni.
Exolvi tibi, Magne, fidem, mandata peregi.
Inſidiæ valuere tuæ, deceptaque vixi,
Ne mihi commiſſas auferrem perfida voces.
Iam nunc te per inane chaos, per Tartara, conjux,
Si ſunt ulla, ſequar: quam longo tradita leto
Incertum eſt: pœnas animæ vivacis ab ipſa
Ante feram. potuit cernens tua vulnera, Magne,
Non fugere in mortem: planctu contuſa peribit:
Effluet in lacrymas: nunquam veniemus ad enſes,
Aut laqueos, aut præcipites per inania jactus.
Turpe mori poſt te ſolo non poſſe dolore.
Sic ubi fata, caput ferali obducit amictu,
Decrevitque pati tenebras, puppiſque cavernis
Delituit: ſævumque arcte complexa dolorem
Perfruitur lacrymis, & amat pro conjuge luctum.
Illam non fluctus, ſtridenſque rudentibus Eurus
Movit, & exurgens ad ſumma pericula clamor;
Votaque ſollicitis faciens contraria nautis,
Compoſita in mortem jacuit, favitque procellis.
Prima ratem Cypros ſpumantibus accipit undis;

Inde tenens pelagus, ſed jam moderatior, Eurus
In Libycas egit ſedes, & caſtra Catonis.
Triſtis, ut in multo mens eſt præſaga timore,
Aſpexit patrios comites a littore Magnus,
Et fratrem: medias præceps tunc fertur in undas.
Dic ubi ſit, germane, parens? ſtat ſumma, caputque
Orbis, an occidimus? Romanaque Magnus ad umbras
Abſtulit? hæc fatur: quem contra talia frater.
O felix, quem ſors alias diſperſit in oras,
Quique nefas audis: oculos, germane, nocenteis
Spectato genitore fero. non Cæſaris armis
Occubuit, dignoque perit auctore ruinæ.
Rege ſub impuro Nilotica rura tenente,
Hoſpitii fretus Superis, & munere tanto
In proavos, cecidit donati victima regni.
Vidi ego magnanimi lacerantes pectora patris:
Nec credens Pharium tantum potuiſſe tyrannum,
Littore Niliaco ſocerum jam ſtare putavi.
Sed me nec ſanguis, nec tantum vulnera noſtri
Affecere ſenis, quantum geſtata per urbes
Ora ducis, quæ transfixo ſublimia pilo
Vidimus: hæc, fama eſt, oculis victoris iniqui
Servari, ſceleriſque fidem quæſiſſe tyrannum.
Nam corpus Pharíæne canes, avidæque volucres
Diſtulerint, an furtivus, quem vidimus, ignis
Solverit, ignoro. quæcunque injuria fati
Abſtulit hos artus, Superis hæc crimina dono:
Servata de parte queror. Cum talia Magnus
Audiſſet: non in gemitus, lacrymaſque dolorem
Effudit; juſtaque furens pietate profatur:
Præcipitate rates e ſicco littore nautæ;
Claſſis in adverſos erumpat remige ventos:
Ite duces mecum: nunquam civilibus armis
Tanta fuit merces, inhumatos condere manes,
Sanguine ſemiviri Magnum ſatiare tyranni.
Non ego Pellæas arces adytiſque retectum
Corpus Alexandri pigra Mareotide mergam?
Non mihi pyramidum tumulis evulſus Amaſis,
Atque alii reges Nilo torrente natabunt?
Omnia dent pœnas nudo tibi, Magne, ſepulcra:
Evolvam buſto jam numen gentibus Iſin,
Et tectum lino ſpargam per vulgus Oſirim,
Et ſacer in Magni cineres mactabitur Apis,
Suppoſitiſque Deis uram caput. has mihi pœnas
Terra dabit: linquam vacuos cultoribus agros;
Nec, Nilus cui creſcat, erit: ſoluſque tenebis

Ægyptum

Ægyptum genitor, populis ſuperiſque fugatis.
Dixerat, & claſſem ſævas rapiebat in undas.
Sed Cato laudatam juvenis compeſcuit iram.
Interea totis audito funere Magni
Littoribus ſonuit percuſſis plauctibus æther:
Exemploque carens, & nulli cognitus ævo
Luctus erat, mortem populos deflere potentis.
Sed magis, ut viſa eſt lacrymis exhauſta, ſolutas
In vultus effuſa comas, Cornelia puppe
Egrediens, rurſus geminato verbere plangunt.
Vt primum in ſociæ pervenit littora terræ,
Collegit veſtes, miſerique inſignia Magni,
Armaque, & impreſſas auro, quas geſſerat olim,
Exuvias, pictaſque togas, velamina ſummo
Ter conſpecta Iovi, funeſtoque intulit igni.
Ille fuit miſeræ Magni cinis. accipit omnis
Exemplum pietas, & toto littore buſta
Surgunt Theſſalicis reddentia manibus ignem.
Sic, ubi depaſtis ſubmittere gramina campis,
Et renovare parans hybernas Appulus herbas,
Igne fovet terras, ſimul & Garganus, & arva
Vulturis, & calidi lucent buceta Matini.
Non tamen ad Magni pervenit gratius umbram,
Omne quod in Superos audet convicia vulgus,
Pompejumque Deis obicit, quam pauca Catonis
Verba, ſed a pleno venientia pectore veri.
Civis obît (inquit) multo majoribus impar
Noſſe modum juris, ſed in hoc tamen utilis ævo,
Cui non ulla fuit juſti reverentia, ſalva
Libertate potens, & ſolus plebe parata
Privatus ſervire ſibi, rectorque Senatus,
Sed regnantis, erat. nil belli jura popoſcit:
Quæque dari voluit, voluit ſibi poſſe negari.
Immodicas poſſedit opes: ſed plura retentis
Intulit: invaſit ferrum, ſed ponere norat.
Prætulit arma togæ: ſed pacem armatus amavit.
Iuvit ſumpta ducem, juvit dimiſſa poteſtas.
Caſta domus, luxuque carens, corruptaque nunquam
Fortuna domini. clarum, & venerabile nomen
Gentibus, & multum noſtræ quod proderat urbi.
Olim vera fides Sylla Marioque receptis
Libertatis obît: Pompejo rebus ademto
Nunc & ficta perît. non jam regnare pudebit:
Nec color imperii, nec frons erit ulla Senatus.
O felix, cui ſumma dies fuit obvia victo,
Et cui quærendos Pharium ſcelus obtulit enſes:

Forſitan in ſoceri potuiſſes vivere regno.
Scire mori, ſors prima viris, ſed proxima cogi.
Et mihi, ſi fatis aliena in jura venimus,
Da talem Fortuna Iubam: non deprecor hoſti
Servari, dum me ſervet cervice reciſa.
  Vocibus his major, quam ſi Romana ſonarent
Roſtra ducis laudes, generoſam venit ad umbram
Mortis honos. fremit interea diſcordia vulgi
Caſtrorum, bellique piget poſt funera Magni:
Cum Tarcho in motu linquendi ſigna Catonis
Suſtulit; hunc rapta fugientem claſſe ſecutus
Littus in extremum, tali Cato voce notavit:
O nunquam pacate Cilix! iterumne rapinas
Vadis in æquoreas? Magnum Fortuna removit:
Jam pelago pirata redis. tunc reſpicit omneis
In cœtu, motuque viros: quorum unus aperta
Mente fugæ, tali compellat voce regentem:
  Nos Cato, da veniam, Pompeji duxit in arma,
Non belli civilis amor, parteſque favore
Fecimus. ille jacet, quem paci prætulit orbis,
Cauſaque noſtra perit: patrios permitte penates,
Deſertamque domum, dulceſque reviſere natos.
Nam quis erit finis, ſi nec Pharſalia, pugnæ,
Nec Pompejus erit? perierunt tempora vitæ,
Mors eat in tutum: juſtas ſibi noſtra ſenectus
Proſpiciat flammas. bellum civile ſepulcra
Vix ducibus præſtare poteſt. non barbara victos
Regna manent: non Armenium mihi ſæva minatur,
Aut Scythicum Fortuna jugum: ſub jura togati
Civis eo. quiſquis Magno vivente ſecundus,
Hic mihi primus erit: ſacris præſtabitur umbris
Summus honor: dominum, quem clades cogit, habebo
Nullum Magne, ducem. te ſolum in bella ſecutus,
Poſt te, fata ſequar: neque enim ſperare ſecunda
Fas mihi, nec liceat. Fortuna cuncta tenentur
Cæſaris: Emathium ſparſit victoria ferrum.
Clauſa fides miſeris, & toto ſolus in orbe eſt,
Qui velit, ac poſſit victis præſtare ſalutem.
Pompejo, ſcelus eſt bellum civile, perempto,
Quo fuerat vivente, fides. ſi publica jura,
Si ſemper patriam ſequeris Cato, ſigna petamus
Romanus quæ Conſul habet. ſic ille profatus
Inſiluit puppi, juvenum comitante tumultu.
Actum Romanis fuerat de rebus, & omnis
Indiga ſervitii fervebat littore plebes:

Erupere

Erupere ducis ſacro de pectore voces:
 Ergo pari voto geſſiſti bella juventus
Tu quoque pro dominis, & Pompejana fuiſti,
Non Romana manus? quod non in regna laboras,
Quod tibi, non ducibus, vivis, morienſque quod orbem
Acquiris nulli, quod jam tibi vincere tutum eſt,
Bella fugis, quæriſque jugum cervice vacante,
Et neſcis ſine rege pati. nunc cauſa pericli
Digna viris. veſtro potuit Pompejus abuti
Sanguine: nunc patriæ jugulos enſeſque negatis,
Cum prope libertas. unum Fortuna reliquit
Iam tribus e dominis. pudeat: plus regia Nili
Contulit in leges, & Parthi militis arcus.
Ite o degeneres, Ptolemæi munus, & arma
Spernite. quis veſtras ulla putet eſſe nocenteis
Cæde manus? credet facileis ſibi terga dediſſe,
Credet ab Emathiis primos fugiſſe Philippis.
Vadite ſecuri: meruiſtis judice vitam
Cæſare, non armis, non obſidione ſubacti.
O famuli turpes, domini poſt fata prioris
Itis ad hæredem. cur non majora mereri,
Quam vitam, veniamque libet? rapiatur in undas
Infelix Magni conjux, proleſque Metelli:
Ducite Pompejos: Ptolemæi vincite munus.
Noſtra quoque inviſo quiſquis feret ora tyranno,
Non parva mercede dabit. ſciat iſta juventus
Cervicis precio bene ſe mea ſigna ſecutam.
Quin agite, & magna meritum cum cæde paratæ
Ignavum ſcelus eſt tantum fuga. dixit: & omneis
Haud aliter medio revocavit ab æquore puppes,
Quam ſimul efferas linquunt examina ceras,
Atque oblita favi non miſcent nexibus alas,
Sed ſibi quæque volat, nec jam deguſtat amarum
Deſidioſa thymum: tum ſi ſonus increpat æris,
Attonitæ poſuere fugam, ſtudiumque laboris
Floriferi repetunt, & ſparſi mellis amorem:
Gaudet in Hyblæo ſecurus gramine paſtor
Divitias ſervaſſe caſæ: ſic voce Catonis
Inculcata viris juſti patientia Martis.
Iamque actu belli non doctas ferre quietem
Conſtituit mentes, ſerieque agitare laborum.
 Primum littoreis miles laſſatur arenis.
Proximus in muros, & mœnia Cyrenarum
Eſt labor: excluſus nulla ſe vindicat ira:
Pœnaque de victis ſola eſt, viciſſe, Catoni.

 Inde

Inde peti placuit Libyci contermina Mauris
Regna Iubæ, ſed iter mediis Natura negabat
Syrtibus: has audax ſperat ſibi cedere virtus.
Syrtes vel primam mundo Natura figuram
Cum daret, in dubio pelagi terræque reliquit.
(Nam neque ſubſedit penitus, quo ſtagna profundi
Acciperet, nec ſe defendit ab æquore tellus:
Ambigua ſed lege loci jacet invia ſedes:
Æquora fracta vadis, abruptaque terra profundo,
Et poſt multa ſonant projecti littora fluctus.
Sic male deſeruit, nulloſque exegit in uſus
Hanc partem natura ſui.) vel plenior alto
Olim Syrtis erat pelago, penituſque natabat:
Sed rapidus Titan ponto ſua lumina paſcens,
Æquora ſubduxit zonæ vicina peruſtæ:
Et nunc pontus adhuc Phœbo ſiccante repugnat.
Mox ubi damnoſum radios admoverit ævum,
Tellus Syrtis erit: nam jam brevis unda ſuperne
Innatat, & late periturum deficit æquor.
Vt primum remis actum mare propulit omne
Claſſis onus, denſis fremuit niger imbribus Auſter
In ſua regna furens: tentatum claſſibus æquor
Turbine defendit, longeque a Syrtibus undas
Egit, & illato confregit littore pontum.
Tum quarum recto deprendit carbaſa malo
Eripuit nautis, fruſtraque rudentibus auſis
Vela negare Noto, ſpatium vicere carinæ,
Atque ultra proram tumuit ſinus. omnia ſiquis
Providus antennæ ſuffixit lintea ſummæ,
Vincitur, & nudis avertitur armamentis.
Sors melior claſſi, quæ fluctibus incidit altis
Et certo jactata mari. quæcunque levatæ
Arboribus cæſis flatum effudere prementem:
Abſtulit has ventis liber contraria volvens
Æſtus, & obnixum victor detruſit in Auſtrum.
Has vada deſtituunt, atque interrupta profundo
Terra ferit puppes: dubioque obnoxia fato
Pars ſedet una ratis, pars altera pendet in undis.
Tunc magis impactum brevibus mare, terraq; ſævit
Obvia conſurgens: quamvis eliſus ab Auſtro,
Sæpe tamen cumulos fluctus non vincit arenæ.
Eminet in tergo pelagi procul omnibus arvis,
Inviolatus aqua, ſicci jam pulveris agger.
Stant miſeri nautæ, terræque hærente carina
Littora nulla vident. ſic partem intercipit æquor:
Pars ratium major regimen, clavumque ſecuta eſt,

Tuta fuga, nautaſque loci ſortita peritos,
Torpentem Tritonos adit illæſa paludem.
Hanc, ut fama, Deus, quem toto littore pontus
Audit ventoſa perflantem murmura concha,
Hanc & Pallas amat: patrio quæ vertice nata
Terrarum primam Libyen (nam proxima cœlo eſt,
Vt probat ipſe calor) tetigit: ſtagnique quieta
Vultus vidit aqua, poſuitque in margine plantas,
Et ſe dilecta Tritonida dixit ab unda.
Quam juxta Lethes tacitus prælabitur amnis
Infernis, ut fama, trahens oblivia venis:
Atque inſopiti quondam tutela draconis,
Heſperidum pauper ſpoliatis frondibus hortus.
Invidus, annoſo famam qui derogat ævo,
Qui vates ad vera vocat. Fuit aurea ſilva,
Divitiiſque graves, & fulvo germine rami,
Virgineuſque chorus nitidi cuſtodia luci,
Et nunquam ſomno damnatus lumina ſerpens,
Robora complexus rutilo curvata metallo.
Abſtulit arboribus pretium, nemorique laborem
Alcides: paſſuſque inopes ſine pondere ramos
Retulit Argolico fulgentia poma tyranno.
His igitur depulſa locis, ejectaque claſſis
Syrtibus, haud ultra Garamantidas attigit undas:
Sed duce Pompejo Libyes melioris in oris
Manſit. at impatiens virtus hærere Catonis
Audet in ignotas agmen committere gentes,
Armorum fidens, & terra cingere Syrtim.
Hæc eadem ſuadebat hyems, quæ clauſerat æquor.
Et ſpes imber erat, nimios metuentibus ignes:
Vt neque ſole viam, nec duro frigore ſævam
Inde polo Libyes, hinc bruma temperet annus:
Atque ingreſſurus ſteriles, ſic fatur, arenas.
O quibus una ſalus placuit mea caſtra ſecutis
Indomita cervice mori, componite mentes
Ad magnum virtutis opus, ſummoſque labores.
Vadimus in campos ſteriles, exuſtaque mundi,
Qua nimius Titan, & raræ in fontibus undæ,
Siccaque letiferis ſqualent ſerpentibus arva,
Durum iter ad leges, patriæque ruentis amorem.
Per mediam Libyen veniant, atque invia tentent,
Si quibus in nullo poſitum eſt evadere voto,
Si quibus ire ſat eſt. neque enim mihi fallere quenquam
Eſt animus, tectoque metu perducere vulgus.
Hi mihi ſint comites, quos ipſa pericula ducent,

Qui me teſte, pati, vel quæ triſtiſſima, pulcrum,
Romanumque putant. at qui ſponſore ſalutis
Miles eget, capiturque animæ dulcedine, vadat
Ad dominum meliore via. dum primus arenas
Ingrediar, primuſque gradus in pulvere ponam,
Me calor æthereus feriat, mihi plena veneno
Occurrat ſerpens; fatoque pericula veſtra
Prætentate meo: ſitiat, quicunque bibentem
Viderit: aut umbras nemorum quicunque petentem
Æſtuet: aut equitem peditum præcedere turmas,
Deficiat; ſi quo fuerit diſcrimine notum
Dux, an miles eam. ſerpens, ſitis, ardor, arenæ,
Dulcia virtuti: Gaudet patientia duris.
Lætius eſt, quoties magno ſibi conſtat, honeſtum.
Sola poteſt Libye turbam præſtare malorum,
Vt deceat fugiſſe viros? Sic ille calentes
Incendit virtute animos, & amore laborum,
Irreducemque viam deſerto limite carpit:
Et ſacrum parvo nomen clauſura ſepulcro
Invaſit Libye ſecuri fata Catonis.
Tertia pars rerum Libye, ſi credere famæ
Cuncta velis: at ſi ventos cœlumque ſequaris,
Pars erit Europæ. nec enim plus littora Nili,
Quam Scythicus Tanais primis a Gadibus abſunt:
Vnde Europa fugit Libyen, & littora flexu
Oceano fecere locum: ſed major in unam
Orbis abit Aſiam. nam cum communiter iſtæ
Effundant Zephyrum, Boreæ latus illa ſiniſtrum
Contingens, dextrumque Noti, diſcedit in ortus,
Eurum ſola tenens. Libycæ quod fertile terræ eſt,
Vergit in occaſus: ſed & hæc non fontibus ullis
Solvitur: Arctoos raris Aquilonibus imbres
Accipit, & noſtris reficit ſua rura ſerenis.
In nullas vitiatur opes; non ære, nec auro
Excoquitur, nullo glebarum crimine, pura,
Et penitus terra eſt. tantum Mauruſia genti
Robora divitiæ, quarum non noverat uſum,
Sed citri contenta comis vivebat, & umbra.
In nemus ignotum noſtræ venere ſecures:
Extremoque epulas, menſaſque petivimus orbe.
At quæcunque vagam Syrtim complectitur ora
Sub nimio projecta die, vicina peruſti
Ætheris, exurit meſſes, & pulvere Bacchum
Enecat, & nulla putris radice tenetur.
Temperies vitalis abeſt: & nulla ſub illa
Cura Iovis terra eſt; Natura deſide torpet

Orbis,

Orbis, & immotis annum non ſentit arenis.
Hoc tam ſegne ſolum raras tamen exerit herbas,
Quas Naſamon gens dura legit, qui proxima ponto
Nudus rura tenet, quem mundi barbara damnis
Syrtis alit. nam littoreis populator arenis
Imminet, & nulla portus tangente carina,
Novit opes. ſic cum toto commercia mundo
Naufragiis Naſamones habent. hac ire Catonem
Dura jubet virtus. illic ſecura juventus
Ventorum, nullaſque timens tellure procellas,
Æquoreos eſt paſſa metus. nam littore ſicco,
Quam pelago, Syrtis violentius excipit Auſtrum,
Et terræ magis ille nocet, non montibus ortum
Adverſis frangit Libye, ſcopuliſque repulſum
Diſſipat, & liquidas e turbine ſolvit in auras:
Nec ruit in ſylvas, annoſaque robora torquens
Laſſatur: patet omne ſolum, liberque meatu
Æoliam rabiem totis exercet arenis:
At non imbriferam cum torto pulvere nubem
In flexum violentus agit: pars plurima terræ
Tollitur, & nunquam reſoluto vertice pendet.
Regna videt pauper Naſamon errantia vento,
Diſcuſſaſque domos: volitantque a culmine raptæ
Detecto Garamante caſæ. non altius ignis
Rapta vehit: quantumque licet conſurgere fumo,
Et violare diem, tantum tenet aera pulvis.
Tum quoque Romanum ſolito violentior agmen
Aggreditur, nulluſque poteſt conſiſtere miles,
Inſtabilis raptis etiam, quas calcat, arenis.
Concuteret terras, orbemque a ſede moveret,
Si ſolida Libye compage, & pondere duro
Clauderet exeſis Auſtrum ſcopuloſa cavernis:
Sed quia mobilibus facilis turbatur arenis,
Nuſquam luctando ſtabilis manet: imaque tellus
Stat, quia ſumma fugit. galeas, & ſcuta virorum,
Pilaque contorſit violento ſpiritus actu,
Intentuſque tulit magni per inania cœli.
Illud in externa forſan longeque remota
Prodigium tellure fuit: delapſaque cœlo
Arma timent gentes, hominumque erepta lacertis
A Superis demiſſa putant. ſic illa profecto
Sacrifico cecidere Numæ, quæ lecta juventus
Patritia cervice movet: ſpoliaverat Auſter
Aut Boreas populos ancilia noſtra ferentes.
Sic orbem torquente Noto Romana juventus
Procubuit, metuenſque rapi, conſtrinxit amictus,

Inſeruitque manus terræ: nec pondere ſolo,
Sed nixu jacuit, vix ſic immobilis Auſtro,
Qui ſuper ingentes cumulos involvit arenæ,
Atque operit tellure viros. vix tollere miles
Membra valet, multo congeſti pulveris hærens.
Alligat & ſtantes affuſæ magnus arenæ
Agger, & immoti terra ſurgente tenentur.
Saxa tulit penitus diſcuſſis proruta muris,
Effuditque procul miranda ſorte malorum:
Qui nullas videre domos, videre ruinas.
Iamque iter omne latet: nec ſunt diſcrimina terræ
Vlla, niſi ætheriæ medio velut æquore flammæ.
Sideribus novere vias: nec ſidera tota
Oſtendit Libycæ finitor circulus oræ,
Multaque devexo terrarum margine celat.
Vtque calor ſolvit, quem torſerat aera ventus,
Incenſuſque dies; manant ſudoribus artus;
Arent ora ſiti: conſpecta eſt parva maligna
Vnda procul vena: quam vix e pulvere miles
Corripiens, patulum galea confudit in orbem,
Porrexitque duci. ſqualebant pulvere fauces
Cunctorum: minimumque tenens dux ipſe liquoris
Invidioſus erat. Mene, inquit, degener unum
Miles in hac turba vacuum virtute putaſti?
Vſque adeo mollis, primiſque caloribus impar
Sum viſus? quanto pœna tu dignior iſta,
Qui populo ſitiente bibas! ſic concitus ira
Excuſſit galeam, ſuffecitque omnibus unda.
Ventum erat ad templum, Libycis quod gentibus unum
Inculti Garamantes habent; ſtat corniger illic
Iupiter, ut memorant, ſed non aut fulmina vibrans,
Aut ſimilis noſtro, ſed tortis cornibus Ammon.
Non illic Libycæ poſuerunt ditia gentes
Templa: nec Eois ſplendent donaria gemmis.
Quamvis Æthiopum populis, Arabumque beatis
Gentibus, atque Indis unus ſit Iupiter Ammon,
Pauper adhuc Deus eſt, nullis violata per ævum
Divitiis delubra tenens: morumque priorum
Numen Romano templum defendit ab auro.
Eſſe locis Superos teſtatur ſilva per omnem
Sola virens Libyen. nam quicquid pulvere ſicco
Separat ardentem tepida Berenicida Lepti,
Ignorat frondes: ſolus nemus extulit Ammon.
Silvarum fons cauſa loco, qui putria terræ
Alligat, & domitas unda connectit arenas.

Sic quoque nil obſtat Phœbo, cum cardine ſummo
Stat librata dies: truncum vix protegit arbor:
Tam brevis in medium radiis compellitur umbra.
Deprenſum eſt hunc eſſe locum, qua circulus alti
Solſtitii medium ſignorum percutit orbem.
Non obliqua meant, nec Tauro Scorpius exit
Rectior, aut Aries donat ſua tempora Libræ,
Aut Aſtræa jubet lentos deſcendere Piſces.
Par Geminis Chiron, & idem quod Carcinos ardens
Humidus Ægoceros: nec plus Leo tollitur Vrna.
At tibi, quæcunque es Libyco gens igne diremta,
In Notou umbra cadit, quæ nobis exit in Arcton.
Te ſegnis Cynoſura ſubit: tu ſicca profundo
Mergi plauſtra putas, nullumque in vertice ſemper
Sidus habes immune maris, procul axis uterque eſt,
Et fuga ſignorum medio rapit omnia cœlo.
Stabant ante fores populi, quos miſerat Eos,
Cornigerique Iovis monitu nova fata petebant:
Sed Latio ceſſere duci: comiteſque Catonem
Orant, exploret Libycum memorata per orbem
Numina, de fama tam longi judicet ævi.
Maximus hortator ſcrutandi voce Deorum
Eventus Labienus erat. ſors obtulit, inquit,
Et fortuna viæ, tam magni numinis ora,
Conſiliumque Dei: tanto duce poſſumus uti.
Per Syrtes, bellique datos cognoſcere caſus.
Nam cui crediderim Superos arcana daturos,
Dicturoſque magis, quam ſancto vera Catoni?
Certe vita tibi ſemper directa ſupernas
Ad leges, ſequeriſque Deum. datur ecce loquendi
Cum Iove libertas: inquire in fata nefandi
Cæſaris, & patriæ venturos excute mores:
Iure ſuo populis uti, legumque licebit,
An bellum civile perit. tua pectora ſacra
Voce reple; duræ ſaltem virtutis amator
Quære quid eſt virtus, & poſce exemplar honeſti.
Ille Deo plenus, tacita quem mente gerebat,
Effudit dignas adytis e pectore voces.
Quid quæri Labiene jubes? an liber in armis
Occubuiſſe velim potius, quam regna videre?
An ſit vita nihil, ſed longam differat ætas?
An noceat vis ulla bono? Fortunaque perdat
Oppoſita virtute minas? laudandaque velle
Sit ſatis, & nunquam ſucceſſu creſcat honeſtum?
Scimus, & hoc nobis non altius inſeret Ammon.
Hæremus cuncti Superis, temploque tacente

Nil facimus non ſponte Dei: nec vocibus ullis
Numen eget: dixitque ſemel naſcentibus auctor
Quicquid ſcire licet: ſterileis nec legit arenas,
Vt caneret paucis, merſitque hoc pulvere verum:
Eſtne Dei ſedes niſi terra, & pontus, & aer,
Et cœlum, & virtus? Superos quid quærimus ultra?
Iuppiter eſt quodcunque vides, quocunq; moveris.
Sortilegis egeant dubii, ſemperque futuris
Caſibus ancipites: me non oracula certum,
Sed mors certa facit: pavido, fortique cadendum eſt.
Hoc ſatis eſt dixiſſe Iovem. Sic ille profatur:
Servataque fide templi diſcedit ab aris,
Non exploratum populis Ammona relinquens.
Ipſe manu ſua pila gerens, præcedit anheli
Militis ora pedes: monſtrat tolerare labores,
Non jubet: & nulla vehitur cervice ſupinus,
Carpentove ſedens. ſomni parciſſimus ipſe eſt,
Vltimus hauſtor aquæ. cum tandem fonte reperto
Indiga cogatur latices potare juventus,
Stat, dum lixa bibat. Si veris magna paratur
Fama bonis, & ſi ſucceſſu nuda remoto
Inſpicitur Virtus, quicquid laudamus in ullo
Majorum, fortuna fuit. quis Marte ſecundo,
Quis tantum meruit populorum ſanguine nomen?
Hunc ego per Syrtes, Libyæque extrema triumphum
Ducere maluerim, quam ter Capitolia curru
Scandere Pompeji, quam frangere colla Iugurthæ.
Ecce parens verus patriæ, digniſſimus aris
Roma tuis; per quem nunquam jurare pudebit,
Et quem, ſi ſteteris unquam cervice ſoluta,
Tunc olim factura Deum. Iam ſpiſſior ignis,
Et plaga, quam nullam Superi mortalibus ultra
A medio fecere die, calcatur, & unda
Rarior: inventus mediis fons unus arenis
Largus aquæ: ſed quem ſerpentum turba tenebat
Vix capiente loco. ſtabant in margine ſiccæ
Aſpides, in mediis ſitiebant Dipſades undis.
Ductor, ut aſpexit perituros fonte relicto,
Alloquitur: Vana ſpecie conterrite leti
Ne dubita miles tutos haurire liquores:
Noxia ſerpentum eſt admiſto ſanguine peſtis:
Morſu virus habent, & fatum dente minantur:
Pocula morte carent. dixit; dubiumque venenum
Hauſit: & in tota Libyæ fons unus arena
Ille fuit, de quo primus ſibi poſceret undam.
Cur Libycus tantis exundet peſtibus aer

Fertilis

Fertilis in mortes, aut quid ſecreta nocenti
Miſcuerit Natura ſolo, non cura, laborque
Noſter ſcire valet: niſi quod vulgata per orbem
Fabula pro vera decepit ſecula cauſa.
Finibus extremis Libyes, ubi fervida tellus
Accipit Oceanum demiſſo ſole calentem,
Squalebant late Phorcynidos arva Meduſæ,
Non nemorum protecta coma, non mollia ſulco,
Sed dominæ vultu conſpectis aſpera ſaxis.
Hoc primum natura nocens in corpore ſævas
Eduxit peſtes: illis e faucibus angues
Stridula fuderunt vibratis ſibila linguis,
Femineæ qui more comæ per terga ſoluti,
Ipſa flagellabant gaudentis colla Meduſæ.
Surgunt adverſa ſubrectæ fronte colubræ,
Vipereumque fluit depexo crine venenum.
Hoc habet infelix, cunctis impune, Meduſa.
Quod ſpectare licet. nam rictus, oraque monſtri
Quis timuit? quem qui recto ſe lumine vidit,
Paſſa Meduſa mori eſt? rapuit dubitantia fata,
Prævenitque metus: anima periere retenta
Membra, nec emiſſæ riguere ſub oſſibus umbræ.
Eumenidum crines ſolos movêre furores:
Cerberus Orpheo lenivit ſibila cantu:
Amphitryoniades vidit, cum vinceret, Hydram:
Hoc monſtrum timuit genitor, numenque ſecundum
Phorcus aquis, Cetoſque parens, ipſæque ſorores
Gorgones: hoc potuit coelo pelagoque minari
Torporem inſolitum, mundoque obducere terram,
E cœlo volucres ſubito cum pondere lapſæ:
In ſcopulis hæſere feræ: vicina colentes
Æthiopum totæ riguerunt marmore gentes.
Nullum animal viſus patiens, ipſique retrorſum
Effuſi faciem vitabant Gorgonis angues.
Illa ſub Heſperiis ſtantem Titana columnis
In cautes Atlanta dedit: cœloque timente
Olim Phlegræo ſtantes ſerpente gigantes,
Erexit montes, bellumque immane Deorum
Pallados e medio confecit pectore Gorgon.
Quo poſtquam partu Danaes, & divite nimbo
Ortum Parrhaſiæ vexerunt Perſea pennæ
Arcados auctoris citharæ, liquidæque palæſtræ,
Et ſubitus præpes Cyllenida ſuſtulit Harpen,
Harpem alterius monſtri jam cæde rubentem,
A Iove dilectæ fuſo cuſtode juvencæ:
Auxilium volucri Pallas tulit innuba fratri,

Pacta caput monſtri: terræque in fine Libyſſæ
Perſea Phœbeos converti juſſit ad ortus,
Gorgonis averſo ſulcantem regna volatu:
Et clypeum lævæ fulvo dedit ære nitentem,
In quo ſaxificam juſſit ſpectare Meduſam,
Quam ſopor æternam tracturus morte quietem
Obruit haud totam. vigilat pars magna comarum,
Defenduntque caput protenti crinibus hydri:
Pars jacet in medios vultus, oculique tenebras.
Ipſa regit trepidum Pallas, dextraque tremente
Perſeos averſi Cyllenida dirigit Harpen,
Lata colubriferi rumpens confinia colli.
Quos habuit vultus lunati vulnere ferri
Cæſa caput Gorgon! quanto ſpiraſſe veneno
Ora rear! quantumque oculos effundere mortis!
Nec Pallas ſpectare poteſt: vultuſque gelaſſent
Perſeos adverſi, ſi non Tritonia denſos
Sparſiſſet crines, texiſſetque ora colubris.
Aliger in cœlum ſic rapta Gorgone fugit.
Ille quidem penſabat iter, propiuſque ſecabat
Æthera, ſi medias Europæ ſcinderet urbes;
Pallas frugiferas juſſit non lædere terras,
Et parci populis. Quis enim non præpete tanto
Æthera reſpiceret? Zephyro convertitur ales,
Itque ſuper Libyen, quæ, nullo conſita cultu,
Sideribus, Phœboque vacat: premit orbita ſolis,
Exuritque ſolum: nec terra celſior ulla
Nox cadit in cœlum, lunæque meatibus obſtat,
Si flexus oblita vagi per recta cucurrit
Signa, nec in Borean, aut in Noton effugit umbram.
Illa tamen ſterilis tellus, fecundaque nulli
Arva bono, virus ſtillantis tabe Meduſæ
Concipiunt, diroſque fero de ſanguine rores,
Quos calor adjuvit, putrique incoxit arenæ.
Hic, quæ prima caput movit de pulvere tabes,
Aſpida ſomniferam tumida cervice levavit.
Plenior huic ſanguis, & craſſi gutta veneni
Decidit: in nulla plus eſt ſerpente coactum.
Ipſa caloris egens gelidum non tranſit in orbem
Sponte ſua, Niloque tenus metitur arenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor? inde petuntur
Huc Libycæ mortes, & fecimus aſpida mercem.
At non ſtare ſuum miſeris paſſura cruorem,
Squamiferos ingens Hæmorrhois explicat orbes:
Natus & ambiguæ coleret qui Syrtidos arva
Cherſydros, tractique via fumante Chelydri:

Et ſemper

Et ſemper recto lapſurus limite Cenchris:
Pluribus ille notis variatam pingitur alvum,
Quam parvis tinctus maculis Thebanus Ophites:
Concolor exuſtis, atque indiſcretus arenis
Ammodytes: ſpinaque vagi torquente Ceraſtæ:
Et Scytale ſparſis etiam nunc ſola pruinis
Exuvias poſitura ſuas: & torrida Dipſas:
Et gravis in geminum ſurgens caput Amphiſbæna:
Et Natrix violator aquæ, Iaculique volucres,
Et contentus iter cauda ſulcare Pareas:
Oraque diſtendens avidus ſpumantia Preſter:
Oſſaque diſſolvens cum corpore tabificus Seps.
Sibilaque effundens cunctas terrentia peſtes,
Ante venena nocens, late ſibi ſubmovet omne
Vulgus, & in vacua regnat Baſiliſcus arena.
Vos quoque, qui cunctis innoxia numina terris
Serpitis, aurato nitidi fulgore Dracones,
Peſtiferos ardens facit Africa, ducitis altum
Aera cum pennis, armentaque tota ſecuti
Rumpitis ingentes amplexi verbere tauros.
Nec tutus ſpatio eſt Elephas: datis omnia leto:
Nec vobis opus eſt ad noxia fata veneno.
Has inter peſtes duro Cato milite ſiccum
Emetitur iter: tot triſtia fata ſuorum,
Inſolitaſque videns parvo cum vulnere mortes.
Signiferum juvenem Tyrrheni ſanguinis Aulum
Torta caput retro Dipſas calcata momordit.
Vix dolor, aut ſenſus dentis fuit: ipſaque leti
Frons caret invidia: nec quicquam plaga minatur.
Ecce ſubit virus tacitum, carpitque medullas
Ignis edax, calidaque incendit viſcera tabe.
Ebibit humorem circum vitalia fuſum
Peſtis, & in ſicco linguam torrere palato
Cœpit. defeſſos iret qui ſudor in artus
Non fuit, atque oculos lacrymarum vena refugit.
Non decus imperii, non mœſti jura Catonis
Ardentem tenuere virum, quin ſpargere ſigna
Auderet, totiſque furens exquireret agris,
Quas poſcebat aquas ſitiens in corde venenum.
Ille vel in Tanain miſſus, Rhodanumque, Padumque
Arderet, Nilumque bibens per rura vagantem.
Acceſſit morti Libye, fatique minorem
Famam Dipſas habet terris adjuta peruſtis.
Scrutatur venas penitus ſqualentis arenæ:
Nunc redit ad Syrtes, & fluctus accipit ore:
Æquoreuſque placet, ſed non & ſufficit, humor.

Nec

Nec ſentit fatique genus, mortemque veneni:
Sed putat eſſe ſitim: ferroque aperire tumentes
Suſtinuit venas, atque os implere cruore.
Juſſit ſigna rapi propere Cato: diſcere nulli
Permiſſum eſt hoc poſſe ſitim. ſed triſtior illa
Mors erat ante oculos: miſerique in crure Sabelli
Seps ſtetit exiguus, quem fixo dente tenacem
Avulſitque manu, piloque affixit arenis.
Parva modo ſerpens; ſed qua non ulla cruentæ
Tantum mortis habet. nam plagæ proxima circum
Fugit rupta cutis, pallentiaque oſſa retexit.
Jamque ſinu laxo nudum eſt ſine corpore vulnus.
Membra natant ſanie: ſuræ fluxere: ſine ullo
Tegmine poples erat: femorum quoque muſculus omnis
Liquitur, & nigra diſtillant inguina tabe.
Diſſiluit ſtringens uterum membrana, fluuntque
Viſcera: nec, quantum toto de corpore debet,
Effluit in terras: ſævum ſed membra venenum
Decoquit: in minimum mors contrahit omnia virus.
Vincula nervorum, & laterum textura, cavumque
Pectus, & abſtruſum fibris vitalibus, omne
Quidquid homo eſt, aperit peſtis. natura profana
Morte patet: manant humeri, forteſque lacerti:
Colla, caputque fluunt. calido non ocyus Auſtro
Nix reſoluta cadet, nec ſolem cera ſequetur.
Parva loquor; corpus ſanie ſtillaſſe peruſtum:
Hoc & flamma poteſt. ſed quis rogus abſtulit oſſa?
Hæc quoque diſcedunt, putreſque ſecuta medullas
Nulla manere ſinunt rapidi veſtigia fati.
Cyniphias inter peſtes tibi palma nocendi eſt:
Eripiunt omnes animam, tu ſola cadaver.
Ecce ſubit facies leto diverſa fluenti.
Naſidium Marſi cultorem torridus agri
Percuſſit Preſter. illi rubor igneus ora
Succendit, tenditque cutem, pereunte figura,
Miſcens cuncta tumor toto jam corpore major:
Humanumque egreſſa modum ſuper omnia membra
Efflatur ſanies, late tollente veneno.
Ipſe latet penitus congeſto corpore merſus:
Nec lorica tenet diſtenti corporis auctum.
Spumeus accenſo non ſic exundat aheno
Vndarum cumulus: nec tantos carbaſa Coro
Curvavere ſinus. tumidos jam non capit artus
Informis globus, & confuſo pondere truncus.
Intactum volucrum roſtris, epulaſque daturum

Haud

Haud impune feris, non auſi tradere buſto,
Nondum ſtante modo, creſcens fugere cadaver.
Sed majora parant Libycæ ſpectacula peſtes.
Impreſſit dentes Hæmorrhois aſpera Tullo
Magnanimo juveni, miratorique Catonis.
Utque ſolet pariter totis ſe effundere ſignis
Corycii preſſura croci; ſic omnia membra
Emiſere ſimul rutilum pro ſanguine virus.
Sanguis erant lacrymæ: quæcunque foramina novit
Humor, ab his largus manat cruor: ora redundant,
Et patulæ nares: ſudor rubet: omnia plenis
Membra fluunt venis: totum eſt pro vulnere corpus.
At tibi Leve miſer fixus præcordia preſſit
Niliaca ſerpente cruor: nulloque dolore
Teſtatus morſus ſubita caligine mortem
Accipis, & Stygias ſomno deſcendis ad umbras.
Non tam veloci corrumpunt pocula leto,
Stipite quæ diro virgas mentita Sabinas
Toxica fatilegi carpunt matura Sabæi.
Ecce procul ſævus ſterilis ſe robore trunci
Torſit, & immiſit (Iaculum vocat Africa) ſerpens:
Perque caput Pauli tranſactaque tempora fugit.
Nil ibi virus agit: rapuit cum vulnere fatum.
Deprenſum eſt, quæ funda rotat, quam lenta volaret,
Quam ſegnis Scythicæ ſtrideret arundinis aer.
Quid prodeſt miſeri Baſiliſcus cuſpide Murri
Tranſfixus? velox currit per tela venenum,
Invaditque manum; quam protinus ille retecto
Enſe ferit, totoque ſimul demittit ab armo:
Exemplarque ſui ſpectans miſerabile leti
Stat tutus pereunte manu. quis fata putaret
Scorpion aut vires maturæ mortis habere?
Ille minax nodis, & recto verbere ſævus,
Teſte tulit coelo victi decus Orionis.
Quis calcare tuas metuat Solpuga latebras?
Et tibi dant Stygiæ jus in ſua fila ſorores.
Sic nec clara dies, nec nox dabat atra quietem,
Suſpecta eſt miſeris in qua tellure jacebant.
Nam neque congeſtæ ſtruxere cubilia frondes,
Nec culmis crevere tori: ſed corpora faris
Expoſiti volvuntur humo, calidoque vapore
Alliciunt gelidas nocturno frigore peſtes:
Innocuoſque diu rictus torpente veneno
Inter membra fovent: nec, quæ menſura viarum,
Quiſve modus norunt, coelo duce: ſæpe querentes,
Reddite Dii, clamant, miſeris, quæ fugimus, arma:

Reddite Theſſaliam. patimur cur ſegnia fata
In gladios jurata manus? pro Cæſare pugnant
Dipſades, & peragunt civilia bella Ceraſtæ.
Ire libet qua Zona rubens, atque axis inuſtus
Solis equis: juvat ætheriis adſcribere cauſis
Quod peream, cœloque mori. nil Africa de te,
Nec de te Natura queror: tot monſtra ferentem,
Gentibus ablatum dederas ſerpentibus orbem:
Impatienſque ſolum Cereris, cultore negato
Damnaſti, atque homines voluiſti deeſſe venenis.
In loca ſerpentum nos venimus: accipe pœnas,
Tu quiſquis Superum commercia noſtra peroſus,
Hinc torrente plaga, dubiis hinc Syrtibus orbem
Abrumpens, medio poſuiſti limite mortes.
Per ſecreta tui bellum civile receſſus
Vadit; & arcani miles tibi conſcius orbis
Clauſtra petit mundi. forſan majora ſuperſunt
Ingreſſis. coeunt ignes ſtridentibus undis,
Et premitur natura poli. ſed longius iſta
Nulla jacet tellus, quam fama cognita nobis
Triſtia regna Iubæ. quærimus forſitan iſtas
Serpentum terras; habet hoc ſolatia cœlum:
Vivit adhuc aliquid. patriæ non arva requiro,
Europamque, alios ſoles, Aſiamque videntem.
Qua te parte poli, qua te tellure reliqui
Africa? Cyrenis etiam nunc bruma rigebat.
Exiguane via legem convertimus anni?
Imus in adverſos axes: evolvimur orbe:
Terga damus ferienda Noto. nunc forſitan ipſa eſt
Sub pedibus jam Roma meis. ſolatia fati
Hæc petimus; veniant hoſtes, Cæſarque ſequatur
Qua fugimus. ſic dura ſuos patientia queſtus
Exonerat: cogit tantos tolerare labores
Summa ducis virtus, qui nuda fuſus arena
Excubat, atque omni Fortunam provocat hora.
Omnibus unus adeſt fatis: quocunque vocatur
Advolat, atque ingens meritum, majuſque ſalute
Contulit, in letum vires: puduitque gementem
Illo teſte mori. quod jus habuiſſet in ipſum
Ulla lues? caſus alieno in pectore vincit,
Spectatorque docet magnos nil poſſe dolores.
Vix miſeris ſerum tanto laſſata periclo
Auxilium Fortuna dedit. gens unica terras
Incolit a ſævo ſerpentum innoxia morſu
Marmaridæ Pſylli: par lingua potentibus herbis:
Ipſe cruor tutus, nullumque admittere virus,

Vel cantu ceſſante, poteſt. natura locorum
Iuſſit ut immunes miſti ſerpentibus eſſent.
Profuit in mediis ſedem poſuiſſe venenis.
Pax illis cum morte data eſt. fiducia tanta eſt
Sanguinis: in terram parvus cum decidit infans,
Ne qua ſit externæ Veneris miſtura timentes,
Letifica dubios explorant aſpide partus.
Vtque Iovis volucer, calido cum protulit ovo
Implumes natos, ſolis convertit in ortus:
Qui potuere pati radios, & lumine recto
Suſtinuere diem coeli, ſervantur in uſus,
Qui Phoebo ceſſere, jacent: ſic pignora gentis
Pſyllus habet, ſi quis tactos non horruit angues,
Si quis donatis luſit ſerpentibus infans.
Nec ſolum gens illa ſua contenta ſalute,
Excubat hoſpitibus, contraque nocentia monſtra
Pſyllus adeſt populis. qui tunc Romana ſecutus
Signa, ſimul juſſit ſtatui tentoria ductor,
Primum quas valli ſpatium comprendit arenas
Expurgat cantu, verbiſque fugantibus angues.
Vltima caſtrorum medicatus circuit ignis.
Hic ebulum ſtridet; peregrinaque galbana ſudant,
Et tamarix non læta comis, Eoaque coſtos,
Et panacea potens, & Theſſala centaurea:
Peucedanumque ſonat flammis, Erycinaque thapſos,
Et larices, fumoque gravem ſerpentibus urunt
Abrotanum, & longe naſcentis cornua cervi.
Sic nox tuta viris. at ſi quis peſte diurna
Fata trahit, tunc ſunt magicæ miracula gentis,
Pſyllorumque ingens & rapti pugna veneni.
Nam primum tacta deſignat membra ſaliva,
Quæ cohibet virus, retinetque in vulnere peſtem.
Plurima tum volvit ſpumanti carmina lingua
Murmure continuo, nec dat ſuſpiria curſus
Vulneris, aut minimum patiuntur fata tacere.
Sæpe quidem peſtis nigris inſerta medullis
Excantata fugit: ſed ſi quod tardius audit
Virus, & elicitum, juſſumque exire repugnat;
Tunc ſuperincumbens pallentia vulnera lambit,
Ore venena trahens, & ſiccat dentibus artus,
Extractamque tenens gelido de corpore mortem
Expuit: & cujus morſus ſuperaverit anguis,
Jam promtum Pſyllis vel guſtu noſſe veneni.
Hoc igitur levior tandem Romana juventus
Auxilio, late ſqualentibus errat in arvis.
Bis poſitis Phoebe flammis, bis luce recepta

Vidit arenivagum ſurgens fugienſque Catonem.
Iamque illis magis, atque magis dureſcere pulvis
Cœpit, & in terram Libye ſpiſſata redire.
Iamque procul nemorum raræ ſe tollere frondes:
Surgere congeſto non culta mapalia culmo.
Quanta dedit miſeris melioris gaudia terræ,
Cum primum ſævos contra videre leones.!
Proxima Leptis erat, cujus ſtatione quieta
Exegere hyemem nimbis flammiſque carentem.
Cæſar ut Emathia ſatiatus clade receſſit,
Cætera curarum projecit pondera, ſoli
Intentus genero: cujus veſtigia fruſtra
Terris ſparſa legens, fama duce tendit in undas,
Threiciaſque legit fauces, & amore notatum
Æquor, & Eroas lacrymoſo litore turres,
Qua pelago nomen Nepheleias abſtulit Helle.
Non Aſiam brevioris aquæ diſterminat uſquam
Fluctus ab Europa, quamvis Byzantion arcto
Pontus, & oſtriferam dirimat Chalcedona curſu,
Euxinumque ferens parvo ruat ore Propontis.
Sigeaſque petit famæ mirator arenas,
Et Simoentis aquas, & Grajo nobile buſto
Rhœtion, & multum debentes vatibus umbras,
Circuit exuſtæ nomen memorabile Trojæ,
Magnaque Phœbæi quærit veſtigia muri.
Iam ſilvæ ſteriles, & putres robore trunci
Aſſaraci preſſere domos, & templa deorum
Iam laſſa radice tenent: ac tota teguntur
Pergama dumetis: etiam periere ruinæ.
Aſpicit Heſiones ſcopulos, ſilvaſque latentes
Anchiſæ thalamos: quo judex ſederit antro:
Vnde puer raptus cœlo: quo vertice Nais
Luſerit Oenone: nullum eſt ſine nomine ſaxum.
Inſcius in ſicco ſerpentem pulvere rivum
Tranſierat, qui Xanthus erat: ſecurus in alto
Gramine ponebat greſſus; Phryx incola manes
Hectoreos calcare vetat. diſcuſſa jacebant
Saxa, nec ullius faciem ſervantia ſacri;
Herceas, monſtrator ait, non reſpicis aras?
O ſacer, & magnus vatum labor, omnia fato
Eripis, & populis donas mortalibus ævum.
Invidia ſacræ Cæſar ne tangere famæ:
Nam, ſi quid Latiis fas eſt promittere Muſis,
Quantum Smyrnæi durabunt vatis honores,
Venturi me, teque legent: Pharſalia noſtra
Vivet, & a nullo tenebris damnabitur ævo.

Vt ducis

Vt ducis implevit viſus veneranda vetuſtas,
Erexit ſubitas congeſtu ceſpitis aras,
Votaque turicremos non irrita fudit in ignes.
Dii cinerum, Phrygias colitis quicunque ruinas,
Æneæque mei, quos nunc Lavinia ſedes
Servat & Alba lares, & quorum lucet in aris
Ignis adhuc Phrygius, nullique aſpecta virorum
Pallas, in abſtruſo pignus memorabile templo,
Gentis Iuleæ veſtris clariſſimus aris
Dat pia tura nepos, & vos in ſede priori
Rite vocat: date felices in cætera curſus:
Reſtituam populos. grata vice mœnia reddent
Auſonidæ Phrygibus, Romanaque Pergama ſurgent.
Sic fatus, repetit claſſes, & tota ſecundis
Vela dedit Coris, aviduſque urgente procella
Iliacas penſare moras, Aſiamque potentem
Prævehitur, pelagoque Rhodon ſpumante relinquit.
Septima nox Zephyro nunquam laxante rudentes
Oſtendit Phariis Ægyptia littora flammis.
Sed prius orta dies nocturnam lampada texit,
Quam tutas intraret aquas. ibi plena tumultu
Littora, & incerto turbatas murmure voces
Accipit: ac dubiis veritus ſe credere regnis
Abſtinuit tellure rates. ſed dira ſatelles
Regis dona ferens, medium provectus in æquor,
Colla gerit Magni, Phario velamine tecta:
Ac prius infanda commendat crimina voce.
Terrarum domitor, Romanæ maxime gentis;
Et, quod adhuc neſcis, genero ſecure perempto;
Rex tibi Pellæus terræ pelagique labores
Donat, & Emathiis quod ſolum defuit armis,
Exhibet: abſenti bellum civile peractum eſt.
Theſſalicas Magnus quærens reparare ruinas,
Enſe jacet noſtro: tanto te pignore Cæſar
Eminus: hoc tecum percuſſum eſt ſanguine fœdus.
Accipe regna Phari nullo quæſita cruore:
Accipe Niliaci jus gurgitis: accipe quicquid
Pro Magni cervice dares, dignumque clientem
Caſtris crede tuis, cui tantum fata licere
In generum voluere tuum. nec vile putaris
Hoc meritum, facili nobis quod cæde peractum eſt.
Hoſpes avitus erat: depulſo ſceptra parenti
Reddiderat. quid plura feram? tu nomina tanto
Invenies operi, vel famam conſule mundi.
Si ſcelus eſt, plus te nobis debere fateris,
Quod ſcelus hoc non ipſe facis. ſic fatus, opertum

Detexit, tenuitque caput. jam languida morte
Effigies habitum noti mutaverat oris.
Non primo Cæſar damnavit munera viſu,
Avertitque oculos: vultus, dum crederet, hæſit:
Utque fidem vidit ſceleris, tutumque putavit
Jam bonus eſſe ſocer; lacrymas non ſponte cadentes
Effudit, gemituſque expreſſit pectore læto,
Non aliter manifeſta putans abſcondere mentis
Gaudia, quam lacrymis. meritumque immane tyranni
Deſtruit, & generi mavult lugere revulſum,
Quam debere caput. qui duro membra Senatus
Calcarat vultu, qui ſicco lumine campos
Viderat Emathios, uni tibi Magne negare
Non audet gemitus. o ſors duriſſima fati!
Hunccine tu Cæſar ſcelerato Marte petiſti,
Qui tibi flendus erat? non miſti fœdera tangunt
Te generis? nec nata jubet mœrere, nepoſque?
Credis apud populos Pompeji nomen amantes
Hoc caſtris prodeſſe tuis? fortaſſe tyranni
Tangeris invidia, captique in viſcera Magni
Hoc alii licuiſſe doles, quererisque periſſe
Vindictam belli, raptumque e jure ſuperbi
Victoris generum. quiſquis te flere coegit
Impetus, a vera longe pietate receſſit.
Scilicet hoc animo terras, atque æquora luſtras,
Necubi ſuppreſſus pereat gener. o bene rapta
Arbitrio mors iſta tuo! quam magna remiſit
Crimina Romano triſtis Fortuna pudori,
Quod te non paſſa eſt miſereri, perfide, Magni
Viventis! nec non his fallere vocibus audes,
Acquiriſque fidem ſimulati fronte doloris:
Aufer ab aſpectu noſtro funeſta ſatelles
Regis dona tui: pejus de Cæſare veſtrum,
Quam de Pompejo, meruit ſcelus. unica belli
Præmia civilis, victis donare ſalutem
Perdidimus. quod ſi Phario germana tyranno
Non inviſa foret, potuiſſem reddere regi,
Quod meruit; fratrique tuum pro munere tali
Miſiſſem Cleopatra caput. ſecreta quid arma
Movit, & inſeruit noſtro ſua tela labori?
Ergo in Theſſalicis Pellæo fecimus arvis
Jus gladio? veſtris quæſita licentia regnis?
Non tuleram Magnum mecum Romana regentem:
Te Ptolemæe feram? fruſtra civilibus armis
Miſcuimus gentes, ſi qua eſt hoc orbe poteſtas

Altera,

Altera, quam Cæſar: ſi tellus ulla duorum
Vertiſſem Latias a veſtro littore proras:
Famæ cura vetat, ne non damnaſſe cruentam,
Sed videar timuiſſe Pharon. nec fallere vos me
Credite victorem: nobis quoque tale paratum
Littoris hoſpitium: ne ſic mea colla gerantur,
Theſſaliæ fortuna facit. majore profecto,
Quam metui poterat, diſcrimine geſſimus arma:
Exilium, generique minas, Romamque timebam:
Pœna fugæ Ptolemæus erat. ſed parcimus annis,
Donamuſque nefas. ſciat hac pro cæde tyrannus
Nil venia plus poſſe dari. vos condite buſto
Tanti colla ducis: ſed non, ut crimina tantum
Veſtra tegat tellus. juſto date tura ſepulcro,
Et placate caput, cinereſque in littore fuſos
Colligite, atque unam ſparſis date manibus urnam,
Sentiat adventum ſoceri, voceſque querentis
Audiat umbra pias: dum nobis omnia præfert,
Dum vitam Phario mavult debere clienti,
Læta dies rapta eſt populis: concordia mundo
Noſtra perit: caruere Deis mea vota ſecundis,
Vt te complexus poſitis felicibus armis
Affectus abs te veteres, vitamque rogarem,
Magne, tuam: dignaque ſatis mercede laborum
Contentus par eſſe tibi. tunc pace fideli
Feciſſem, ut victus poſſes ignoſcere divis,
Feciſſes, ut Roma mihi. nec talia fatus
Invenit fletus comitem, nec turba querenti
Credidit; abſcondunt gemitus, & pectora læta
Fronte tegunt, hilareſque nefas ſpectare cruentum
(O bona libertas) cum Cæſar lugeat, audent.

M. ANNÆI LVCANI PHARSALIÆ

Liber Decimus.

Ioannis Sulpicii Verulani argumentum.

Intrepide decimo victor per templa vagatus,
Admittit Regem, Cleopatraque ſupplicat ipſi,
Pax ſit, & immenſo celebrant convivia ſumptu.
Oſtentantur opes, conſultus Achoreus, ortus,
Nile, tuos aperit, curſuſque. Pothinus Achillam
Ductorem in Latium mittit: qui pugnat ab alta
Obſeſſus cum Rege domo, noctuque per æquor
Claſſe Pharon vectus, metuens ſe immittit in undas.

VT primum terras Pompeji colla ſequutus
Attigit, & diras calcavit Cæſar arenas:
Pugnavit fortuna ducis, fatumque nocentis
Ægypti, regnum Lagi Romana ſub arma
Iret; an eriperet mundo Memphiticus enſis
Victoris, victique caput. tua profuit umbra
Magne, tui ſocerum rapuere a ſanguine manes,
Ne populus poſt te Nilum Romanus haberet.
Inde Parætoniam fertur ſecurus in urbem
Pignore tam ſævi ſceleris, ſua ſigna ſequutus.
Sed fremitu vulgi faſces, & jura querentis
Inferri Romana ſuis, diſcordia ſentit
Pectora, & ancipites animos, Magnumque periſſe
Non ſibi. tum vultu ſemper celante timorem,
Intrepidus Superum ſedes, & templa vetuſti
Numinis, antiquas Macetum teſtantia vires,
Circuit: & nulla captus dulcedine rerum,
Non auro, cultuque deum, non mœnibus urbis,
Effoſſum tumulis cupide deſcendit in antrum.
Illic Pellæi proles veſana Philippi
Felix prædo jacet: terrarum vindice fato
Raptus: ſacratis totum ſpargenda per orbem
Membra viri poſuere adytis: Fortuna pepercit
Manibus, & regni duravit ad ultima fatum.
Nam ſibi libertas unquam ſi redderet orbem,
Ludibrio ſervatus erat, non utile mundo

Editus exemplum, terras tot poſſe ſub uno
Eſſe viro. Macetum fines, latebraſque ſuorum
Deſeruit, victaſque patri deſpexit Athenas:
Perque Aſiæ populos fatis urgentibus actus
Humana cum ſtrage ruit, gladiumque per omnes
Exegit gentes: ignotos miſcuit amnes,
Perſarum Euphratem, Indorum ſanguine Gangem:
Terrarum fatale malum, fulmenque, quod omnes
Percuteret pariter populos, & ſidus iniquum
Gentibus. Oceano claſſes inferre parabat
Exteriore mari. non illi flamma, nec undæ,
Nec ſterilis Libye, nec Syrticus obſtitit Ammon.
Iſſet in occaſus, mundi devexa ſecutus,
Ambiſſetque polos, Nilumque a fonte bibiſſet:
Occurrit ſuprema dies, naturaque ſolum
Hunc potuit finem veſano ponere regi:
Qui ſecum invidia, qua totum ceperat orbem,
Abſtulit imperium: nulloque hærede relicto,
Totius fati lacerandas præbuit urbes.
Sed cecidit Babylone ſua, Parthoque verendus.
Pro pudor! Eoi propius timuere ſariſſas,
Quam nunc pila timent populi. licet uſque ſub Arcton
Regnemus, Zephyrique domos, terraſque premamus
Flagrantis poſt terga Noti: cedemus in ortus
Arſacidum domino. non felix Parthia Craſſis
Exiguæ ſecura fuit provincia Pellæ.
Iam Peluſiaco veniens a gurgite Nili
Rex puer, imbellis populi ſedaverat iras,
Obſide quo pacis Pellæa tutus in aula
Cæſar erat: cum ſe parva Cleopatra biremi,
Corrupto cuſtode Phari laxare catenas,
Intulit Emathiis ignaro Cæſare tectis;
Dedecus Ægypti, Latio feralis Erinnys,
Romano non caſta malo. quantum impulit Argos,
Iliacaſque domos facie Spartana nocenti,
Heſperios auxit tantum Cleopatra furores.
Terruit illa ſuo, ſi fas, Capitolia ſiſtro,
Et Romana petît imbelli ſigna Canopo,
Cæſare captivo Pharios ductura triumphos;
Leucadioque fuit dubius ſub gurgite caſus,
An mundum ne noſtra quidem matrona teneret.
Hoc animi nox illa dedit, quæ prima cubili
Miſcuit inceſtam ducibus Ptolemaida noſtris.
Quis tibi veſani veniam non donet amoris,
Antoni? durum cum Cæſaris hauſerit ignis
Pectus, & in media rabie, medioque furore,

Et Pompejanis habitata manibus aula,
Sanguine Theſſalicæ cladis perfuſus adulter
Admiſit Venerem curis, & miſcuit armis
Illicitoſque toros, & non ex conjuge partus?
Pro pudor! oblitus Magni, tibi Iulia fratres
Obſcœna de matre dedit: parteſque fugatas
Paſſus in extremis Libyes coaleſcere regnis,
Tempora Niliaco turpis dependit amori,
Dum donare Pharon, dum non ſibi vincere mavult.
Quem formæ confiſa ſuæ Cleopatra ſine ullis
Triſtis adit lacrymis, ſimulatum compta dolorem,
Quem decuit, veluti laceros diſperſa capillos,
Et ſic orſa loqui: Si qua eſt o Maxime Cæſar
Nobilitas, Pharii proles clariſſima Lagi,
Exul in æternum ſceptris depulſa paternis,
Si tua reſtituat veteri me dextera fato,
Complector regina pedes. tu gentibus æquum
Sidus ades noſtris. non urbes prima tenebo
Femina Niliacas: nullo diſcrimine ſexus
Reginam ſcit ferre Pharos. lege ſumma peremti
Verba patris, qui jura mihi communia regni,
Et thalami cum fratre dedit. puer ipſe ſororem,
Sit modo liber, amet: ſed habet ſub jure Pothini
Affectus, enſeſque ſuos. nil ipſa paterni
Iuris habere peto: culpa, tantoque pudore
Solve domum: remove funeſta ſatellitis arma,
Et regem regnare jube. quantoſne tumores
Mente gerit famulus, Magni cervice revulſa!
Jam tibi (ſed procul hoc avertant fata) minatur.
Sat fuit indignum, Cæſar, mundoque tibique,
Pompejum facinus meritumque fuiſſe Pothini.
Nequicquam duras tentaſſet Cæſaris aures:
Vultus adeſt precibus, facieſque inceſta perorat.
Exigit infandam corrupto judice noctem.
Pax ubi parta duci, doniſque ingentibus emta eſt;
Excepere epulæ tantarum gaudia rerum:
Explicuitque ſuos magno Cleopatra tumultu
Nondum tranſlatos Romana in ſecula luxus.
Ipſe locus templi, quod vix corruptior ætas
Extruat, inſtar erat: laqueataque tecta ferebant
Divitias, craſſumque trabes abſconderat aurum.
Nec ſummis cruſtata domus, ſectiſque nitebat
Marmoribus: ſtabatque ſibi non ſegnis Achates,
Purpureuſque lapis, totaque effuſus in aula
Calcabatur Onyx: Hebenus Mareotica vaſtos
Non operit poſtes, ſed ſtat pro robore vili

Auxilium,

Auxilium, non forma domus. ebur atria veſtit,
Et ſuffixa manu foribus teſtudinis Indæ
Terga ſedent, crebro maculas diſtincta Smaragdo.
Fulget gemma toris, & Iaſpide fulva ſupellex:
Strata micant: Tyrio quorum pars maxima ſucco
Cocta diu, virus non uno duxit aheno;
Pars auro plumata nitet; pars ignea cocco,
Vt mos eſt Phariis miſcendi licia telis.
Tum famulæ numerus turbæ, populuſque miniſter,
(Diſcolor hos ſanguis, alios diſtinxerat ætas:)
Hæc Libycos, pars tam flavos gerit altera crines,
Vt nullas Cæſar Rheni ſe dicat in arvis
Tam rutilas vidiſſe comas. pars ſanguinis uſti
Torta caput, refugoſque gerens a fronte capillos.
Nec non infelix ferro mollita juventus,
Atque execta virum. ſtat contra fortior ætas,
Vix ulla fuſcante tamen lanugine malas.
  Diſcubuere toris reges, majorque poteſtas
Cæſar: & immodice formam fucata nocentem,
Nec ſceptris contenta ſuis, nec fratre marito,
Plena maris rubri ſpoliis, colloque, comiſque
Divitias Cleopatra gerit, cultuque laborat.
Candida Sidonio perlucent pectora filo,
Quod Niloris acus compreſſum pectine Serum
Solvit, & extenſo laxavit ſtamina velo.
Dentibus hic niveis, ſectos Atlantide ſilva
Impoſuere orbes; quales ad Cæſaris ora
Nec capto venere Iuba. pro cæcus, & amens
Ambitione furor, civilia bella gerenti
Divitias aperire ſuas, incendere mentem
Hoſpitis armati. non ſit licet ille nefando
Marte paratus opes mundi quæſiſſe ruina:
Pone duces priſcos, & nomina pauperis ævi
Fabricios, Curioſque graves: hic ille recumbat
Sordidus Hetruſcis abductus Conſul aratris,
Optabit patriæ talem duxiſſe triumphum.
  Infudere epulas auro, quod terra, quod aer,
Quod pelagus, Niluſque dedit, quod luxus inani
Ambitione furens toto quæſivit in orbe.
Non mandante fame, multas volucreſque feraſque
Ægypti poſuere Deos: manibuſque miniſtrat
Niliacas cryſtallus aquas: gemmæque capaces
Excepere merum, ſed non Mareotidos uvæ,
Nobile ſed paucis ſenium cui contulit annis
Indomitum Meroe cogens ſpumare Falernum.
Accipiunt ſertas nardo florente coronas,

Et una-

Et nunquam fugiente roſa: multumque madenti
Infudere comæ, quod nondum evanuit aura
Cinnamon, externa nec perdidit aera terra:
Advectumque recens vicinæ meſſis Amomum.
Diſcit opes Cæſar ſpoliati perdere mundi,
Et geſſiſſe pudet genero cum paupere bellum,
Et cauſas Martis Phariis cum gentibus optat.
Poſtquam epulis, Bacchoque modum laſſata voluptas
Impoſuit, longis Cæſar producere noctem
Inchoat alloquiis: ſummaque in ſede jacentem
Linigerum placidis compellat Achorea dictis:
O ſacris devote ſenex, quodque arguit ætas
Non neglecte Deis, Phariæ primordia gentis,
Terrarumque ſitus, vulgique ediſſere mores,
Et ritus, formaſque Deum: quodcunque vetuſtis
Inſculptum eſt adytis profer, noſcique volentes
Prode Deos. ſi Cecropium ſua ſacra Platonem
Majores docuere tui: quis dignior unquam
Hoc fuit auditu, mundique capacior hoſpes?
Fama quidem generi Pharias me duxit ad urbes,
Sed tamen & veſtri: media inter prœlia ſemper
Stellarum, cœlique plagis, Superiſque vacavi,
Nec meus Eudoxi vincetur Faſtibus annus.
Sed cum tanta meo vivat ſub pectore virtus,
Tantus amor veri, nihil eſt quod noſcere malim
Quam fluvii cauſas per ſecula tanta latentes,
Ignotumque caput: ſpes ſit mihi certa videndi
Niliacos fontes; bellum civile relinquam.
Finierat, contraque ſacer ſic orſus Achoreus:
Fas mihi magnorum Cæſar ſecreta parentum
Prodere, ad hoc ævi populis ignota profanis.
Sit pietas aliis, miracula tanta ſilere:
Aſt ego cœlicolis gratum reor, ire per omnes
Hoc opus, & ſacras populis noteſcere leges.
Sideribus, quæ ſola fugam moderantur Olympi,
Occurruntque polo, diverſa potentia prima
Mundi lege data eſt. Sol tempora dividit anni,
Mutat nocte diem, radiiſque potentibus aſtra
Ire vetat, curſuſque vagos ſtatione moratur.
Luna ſuis vicibus Tethyn, terrenaque miſcet.
Frigida Saturno glacies, & zona nivalis
Ceſſit. habet ventos, incertaque fulmina Mavors.
Sub Iove temperies, & nunquam turbidus aer.
At fecunda Venus cunctarum ſemina rerum
Poſſidet. immenſæ Cyllenius arbiter undæ eſt.
Hunc ubi pars cœli tenuit, qua mixta Leonis
Sidera

Sidera ſunt Cancro, rapidos qua Sirius ignes
Exerit, & varii mutator circulus anni
Ægoceron, Cancrumque tenet, cui ſubdita Nili
Ora latent: quæ cum dominus percuſſit aquarum
Igne ſuperjecto, tunc Nilus fonte ſoluto
Exit, ut Oceanus lunaribus incrementis
Iuſſus adeſt; auctuſque ſuos non ante coarctat,
Quam nox æſtivas a Sole receperit horas.
Vana fides veterum, Nilo, quo creſcat in arva,
Æthiopum prodeſſe nives. non Arctos in illis
Montibus, aut Boreas. teſtis tibi ſole peruſti
Ipſe color populi, calidique vaporibus Auſtri.
Adde, quod omne caput fluvii, quodcunque ſoluta
Præcipitat glacies, ingreſſo vere tumeſcit
Prima tabe nivis: Nilus neque ſuſcitat undas
Ante Canis radios, nec ripis alligat amnem
Ante parem nocti Libra ſub judice Phœbum:
Inde etiam leges aliarum neſcit aquarum:
Nec tumet hybernus, cum longe ſole remoto
Officiis caret unda ſuis: dare juſſus iniquo
Temperiem cœlo, mediis æſtatibus exit.
Sub torrente plaga, ne terras diſſipet ignis,
Nilus adeſt mundo, contraque incenſa Leonis
Ora tumet: Cancroque ſuam torrente Syenen,
Imploratus adeſt: nec campos liberat undis,
Donec in autumnum declinet Phœbus, & umbras
Extendat Meroe. quis cauſas reddere poſſet?
Sic juſſit Natura parens decurrere Nilum:
Sic opus eſt mundo. Zephyros quoque vana vetuſtas
His adſcripſit aquis, quorum ſtata tempora flatus,
Continuique dies, & in aere longa poteſtas:
Vel quod ab occiduo depellunt nubila cœlo
Trans Noton, & fluvio cogunt incumbere nimbos:
Vel quod aquas toties rumpentis littora Nili
Aſſidue feriunt, coguntque reſiſtere flatus.
Ille mora curſus, adverſique objice ponti
Æſtuat in campos. ſunt qui ſpiramina terris
Eſſe putent, magnoſque cavæ compagis hiatus.
Commeat hac penitus tacitis diſcurſibus unda
Frigore ab Arctoo medium revocata ſub axem,
Cum Phœbus preſſit Meroen, telluſque peruſta
Illuc duxit aquas, trahitur Gangeſque, Paduſque,
Per tacitum mundi: tunc omnia flumina Nilus
Vno fonte vomens non uno gurgite perfert.
Rumor ab Oceano, qui terras alligat omnes,
Exundante procul violentum erumpere Nilum,

Æquo-

Æquoreoſque ſales longo miteſcere tractu.
Nec non Oceano paſci Phœbumque polumque
Credimus: hunc, calidi tetigit cum brachia Cancri,
Sol rapit, atque undæ plus, quam quod digerat aer
Tollitur. hoc noctes referunt, Niloque refundunt.
Aſt ego, ſi tantam jus eſt mihi ſolvere litem,
Quaſdam, Cæſar, aquas poſt mundi ſera peracti
Secula, concuſſis terrarum erumpere venis,
Non id agente Deo, quaſdam compage ſub ipſa
Cum toto cœpiſſe reor, quas ille creator,
Atque opifex rerum certo ſub jure coercet.
Quæ tibi noſcendi Nilum Romane cupido eſt;
Et Phariis, Perſiſque fuit, Macetumque tyrannis:
Nullaque non ætas voluit conferre futuris
Notitiam: ſed vincit adhuc natura latendi.
Summus Alexander regum quos Memphis adorat,
Invidit Nilo, miſitque per ultima terræ
Æthiopum lectos: illos rubicunda peruſti
Zona poli tenuit; Nilum vidêre calentem.
Venit ad occaſum, mundique extrema Seſoſtris,
Et Pharios currus regum cervicibus egit:
Ante tamen veſtros amnes Rhodanumque, Padumque,
Quam Nilum de fonte bibit. veſanus in ortus
Cambyſes longi populos pervenit ad ævi,
Defectuſque epulis, & paſtus cæde ſuorum,
Ignoto te, Nile, redit. non fabula mendax
Auſa loqui de fonte tuo eſt, ubicunque videris,
Quæreris: & nulli contingit gloria genti,
Vt Nilo ſit læta ſuo. tua flumina prodam,
Qua Deus undarum celator, Nile, tuarum
Te mihi noſſe dedit. medio conſurgis ab axe,
Auſus in ardentem ripas attollere Cancrum:
In Borean is rectus aquis, mediumque Booten:
Curſus in occaſum flexu torquetur, & ortus,
Nunc Arabum populis, Libycis nunc æquus arenis:
Teque vident primi, quærunt tamen hi quoque Seres,
Æthiopumque feris alieno gurgite campos:
Et te terrarum neſcit cui debeat orbis.
Arcanum natura caput non prodidit ulli,
Nec licuit populis parvum te, Nile, videre,
Amovitque ſinus, & gentes maluit ortus
Mirari, quam noſſe tuos. conſurgere in ipſis
Ius tibi ſolſtitiis, aliena creſcere bruma,
Atque hyemes adferre tuas: ſolique vagari
Conceſſum per utroſque polos. hic quæritur ortus,
Illi-

Illic finis aquæ, late tibi gurgite rupto
Ambitur nigris Meroe fecunda colonis,
Læta comis hebeni: quæ, quamvis arbore multa
Frondeat, æſtatem nulla ſibi mitigat umbra:
Linea tam rectum mundi ferit illa Leonem.
Inde plagas Phœbi, damnum non paſſus aquarum,
Præveheris, ſteriles que diu metiris arenas,
Nunc omnes unum vires collectus in amnem,
Nunc vagus, & ſpargens facilem tibi cedere ripam.
Rurſus multifidas revocat piger alveus undas,
Qua dirimunt Arabum populis Ægyptia rura
Regni clauſtra Philæ. mox te deſerta ſecantem,
Qua dirimunt noſtrum rubro commercia Pontum,
Mollis lapſus agit. quis te tam lene fluentem
Moturum tantas violenti gurgitis iras,
Nile, putet? ſed cum lapſus abrupta viarum
Excepere tuos, & præcipites cataractæ,
Ac nuſquam vetitis ullas obſiſtere cautes
Indignaris aquis: ſpuma tunc aſtra laceſſis:
Cuncta fremunt undis: ac multo murmure montis
Spumeus invictis caneſcit fluctibus amnis.
Hinc, Abaton quam noſtra vocat veneranda vetu-
ſtas,
Terra potens, primos ſentit percuſſa tumultus,
Et ſcopuli, placuit fluvii quos dicere venas,
Quod manifeſta novi primum dant ſigna tumoris.
Hinc montes Natura vagis circundedit undis,
Qui Libyæ te, Nile, negant: quos inter ut alta
In convalle jacens ſtat mollibus unda receptis.
Prima tibi campos permittit, apertaque Memphis
Rura, modumque vetat creſcendi ponere ripas.
Sic velut in tuta ſecuri pace trahebant
Noctis iter mediæ: ſed non veſana Pothini
Mens imbuta ſemel tam ſacra cæde, vacabat
A ſcelerum motu. Magno nihil ille peremto
Iam putat eſſe nefas: habitant ſub pectore manes,
Vltriceſque Deæ dant in nova monſtra furorem.
Dignatur viles iſto quoque ſanguine dextras,
Quo Fortuna parat victos perfundere Patres;
Pœnaque civilis belli, & vindicta Senatus
Pene data eſt famulo, procul hoc avertite fata
Crimen, ut hæc Bruto cervix abſente ſecetur.
In ſcelus it Pharium Romani pœna tyranni,
Exemplumque perit. ſtruit audax irrita fatis,
Nec parat occultæ cædem committere fraudi:
Invictumque ducem detecto Marte laceſſit,

Tantum

Tantum animi delicta dabant, ut colla ferire
Cæſaris, & ſocerum jungi tibi, Magne, juberet?
Atque hæc dicta monet famulos perferre fideles
Ad Pompejanæ ſocium ſibi cædis Achillam,
Quem puer imbellis cunctis præfecerat armis,
Et dederat ferrum, nullo ſibi jure retento,
In cunctos, in ſeque ſimul. Tu mollibus, inquit,
Nunc incumbe toris, & pingues exige ſomnos:
Invaſit Cleopatra domum. nec prodita tantum eſt,
Sed donata Pharos. ceſſas accurrere ſolus
Ad dominæ thalamos? nubet ſoror impia fratri:
Nam Latio jam nupta duci eſt: interque maritos
Diſcurrens Ægypton habet, Romamque meretur.
Expugnare ſenem potuit Cleopatra venenis.
Crede miſer puero: quem nox ſi junxerit una,
Et ſemel amplexus inceſto pectore paſſus
Hauſerit obſcœnum titulo pietatis amorem,
Meque, tuumque caput, per ſingula forſitan illi
Oſcula donabit. crucibus, flammiſque luemus
Si fuerit formoſa ſoror. nil undique reſtat
Auxilii: rex hinc conjux, hinc Cæſar adulter:
Et ſumus, ut fatear, tam ſæva judice ſontes.
Quem non e nobis credet Cleopatra nocentem
A quo caſta fuit? per, te, quod fecimus una,
Perdidimuſque nefas, perque ictum ſanguine Magni
Fœdus, ades: ſubito bellum molire tumultu:
Irrue: Nocturnas rumpamus funere tedas,
Crudelemque toris dominam mactemus in ipſis
Cum quocunque viro. nec nos deterreat auſis
Heſperii Fortuna ducis. quæ ſuſtulit illum,
Impoſuitque orbi, communis gloria nobis:
Nos quoque ſublimes Magnus facit. aſpice littus
Spem noſtri ſceleris: pollutos conſule fluctus
Quid liceat nobis: tumulumque e pulvere parvo
Aſpice Pompeji non omnia membra tegentem.
Quem metuis, par hujus erat. non ſanguine clari:
Quid refert? nec opes populorum, ac regna movemus:
Ad ſcelus ingentis fati ſumus. adtrahit illos
In noſtras Fortuna manus. en altera venit
Victima nobilior. placemus cæde ſecunda
Heſperias gentes. jugulus mihi Cæſaris hauſtus
Hoc præſtare poteſt, Pompeji cæde nocentes
Vt populus Romanus amet. quid nomina tanta
Horremus, vireſque ducis, quibus ille relictis
Miles erit? nox hæc peraget civilia bella,
Inferiaſque dabit populis, & mittet ad umbras,

Quod

Quod debetur adhuc mundo, caput. ire feroces
Cæſaris in jugulum: præſtet Lagea juventus
Hoc regi, Romana ſibi: tu parce morari:
Plenum epulis, madidumque mero, Venerique paratum
Invenies: aude: Superi tot vota Catonum,
Brutorumque tibi tribuent. Non lentus Achillas
Suadenti parere nefas. haud clara movendis,
Vt mos, ſigna dedit caſtris, nec prodidit arma
Vllius clangore tubæ: temere omnia ſævi
Inſtrumenta rapit belli. pars maxima turbæ
Plebis erat Latiæ: ſed tanta oblivio mentes
Cepit, in externos corrupto milite mores,
Vt duce ſub famulo, juſſuque ſatellitis irent,
Quos erat indignum Phario parere tyranno.
Nulla fides, pietaſque viris, qui caſtra ſequuntur,
Venaleſque manus: ibi fas, ubi maxima merces:
Ære merent parvo: jugulumque in Cæſaris ire
Non ſibi dant. pro fas! ubi non civilia bella
Invenit imperii fatum miſerabile noſtri?
Theſſaliæ ſubducta acies in littore Nili
More furit patrio. quid plus te, Magne, recepto
Auſa foret Lagea domus? dat ſcilicet omnis
Dextera, quod debet Superis: nullique vacare
Fas eſt Romano. Latium ſic ſcindere corpus
Diis placitum; non in generi, ſocerique favorem
Diſcedunt populi. civilia bella ſatelles
Movit, & in partem Romanam venit Achillas.
Et niſi fata manus a ſanguine Cæſaris arcent,
Hæ vincent partes. aderat maturus uterque:
Et diſtricta epulis ad cunctas aula patebat
Inſidias: poteratque cruor per regia fundi
Pocula Cæſareus, menſæque incumbere cervix.
Sed metuunt belli trepidos in nocte tumultus,
Ne cædes confuſa manu, permiſſaque fatis
Te, Ptolemæe, trahat. tanta eſt fiducia ferri.
Non rapuere nefas: ſummi contempta facultas
Eſt operis: viſum famulis reparabile damnum,
Illam mactandi dimittere Cæſaris horam.
Servatur pœnas in aperta luce daturus.
Donata eſt nox una duci, vixitque Pothini
Munere Phœbeos Cæſar dilatus in ortus.
Lucifer a Caſia proſpexit rupe, diemque
Miſit in Ægyptum primo quoque ſole calentem:
Cum procul a muris acies non ſparſa maniplis,
Nec vaga conſpicitur, ſed juſtos qualis ad hoſtes
Recta fronte venit, paſſuri comminus arma,

Laturique ruunt. at Cæſar mœnibus urbis
Diffiſus, foribus clauſæ ſe protegit aulæ,
Degeneres paſſus latebras. nec tota vacabat
Regia compreſſo: minima collegerat arma
Parte domus: tangunt animos iræque, metuſque:
Et timet incurſus, indignaturque timere.
Sic fremit in parvis fera nobilis abdita clauſtris,
Et frangit rabidos præmorſo carcere dentes.
Non ſecus in Siculis fureret tua flamma cavernis,
Obſtrueret ſummam ſi quis tibi Mulciber Ætnam.
Audax Theſſalici qui nuper rupe ſub Æmi,
Heſperiæ cunctos proceres, aciemque Senatus,
Pompejumque ducem, cauſa ſperare vetante,
Non timuit, fatumque ſibi promiſit iniquum,
Expavit ſervile nefas, intraque penates
Obruitur telis; quem non violaſſet Alanus,
Non Scytha, non fixo qui ludit in hoſpite Maurus.
Hic, cui Romani ſpatium non ſufficit orbis,
Parvaque regna putat Tyriis cum Gadibus Indos,
Ceu puer imbellis, ceu captis femina muris
Quærit tuta domus: ſpem vitæ in limine clauſo
Ponit, & incerto luſtrat vagus atria curſu:
Non ſine rege tamen, quem ducit in omnia ſecum,
Sumturus pœnas & grata piacula morti;
Miſſuruſque tuum, ſi non ſint tela, nec ignes,
In famulos Ptolemæe caput. ſic barbara Colchis
Creditur ultorem metuens regnique, fugæque,
Enſe ſuo, fratriſque ſimul cervice parata
Expectaſſe patrem. cogunt tamen ultima rerum
Spem pacis tentare ducem: miſſuſque ſatelles
Regius, ut ſævos abſentis voce tyranni
Corriperet famulos, quo bellum auctore moverent.
Sed neque jus mundi valuit, neque fœdera ſancta
Gentibus: orator regis, paciſque ſequeſter,
Æſtimat in numero ſcelerum ponenda tuorum
Tot monſtris Ægypte nocens. non Theſſala tellus,
Vaſtaque regna Jubæ, non Pontus, & impia ſigna
Pharnacis, & gelido circumfluus orbis Ibero
Tantum auſus ſcelerum, non Syrtis barbara, quantum
Deliciæ fecere tuæ. premit undique bellum,
Inque domum jam tela cadunt quaſſantque penates.
Non aries uno moturus limina pulſu,
Fracturuſque domum; non ulla eſt machina belli:
Nec flammis mandatur opus: ſed cæca juventus
Conſilii, vaſtos ambit diviſa penates,
Et nuſquam totis incurſat viribus agmen,

Fata

Fata vetant, murique vicem fortuna tuetur.
Nec non & ratibus tentatur regia, qua ſe
Protulit in medios audaci margine fluctus
Luxurioſa domus. ſed adeſt defenſor ubique
Cæſar, & hos aditus gladiis, hos ignibus arcet:
Obſeſſuſque gerit (tanta eſt conſtantia mentis)
Expugnantis opus. piceo jubet unguine tinctas
Lampadas immitti junctis in bella carinis.
Nec piger ignis erat per ſtuppea vincula, perque
Manantes cera tabulas: & tempore eodem
Tranſtraque nautarum ſummique arſere ceruchi.
Iam prope ſemuſtæ merguntur in æquore claſſes,
Jamque hoſtes, & tela natant. nec puppibus ignis
Incubuit ſolis: ſed quæ vicina fuere
Tecta mari longis rapuere vaporibus ignem:
Et cladem fovere Noti, percuſſaque flamma
Turbine, non alio motu per tecta cucurrit,
Quam ſolet æthereo lampas decurrere ſulco,
Materiaque carens, atque ardens aere ſolo.
Illa lues clauſa paulum revocavit ab aula
Vrbis in auxilium populos. nec tempora cladis
Perdidit in ſomnos, ſed cæca nocte carinis
Inſiluit Cæſar, ſemper feliciter uſus
Præcipiti curſu bellorum, & tempore rapto.
Tunc clauſtrum pelagi cepit Pharon. inſula quondam
In medio ſtetit illa mari, ſub tempore vatis
Proteos: at nunc eſt Pellæis proxima muris.
Illa duci geminos bellorum præſtitit uſus:
Abſtulit excurſus & fauces æquoris hoſti;
Cæſaris auxiliis aditus & libera ponti
Oſtia permiſit. nec pœnas inde Pothini
Diſtulit ulterius: ſed non qua debuit ira,
Non cruce, non flammis, rabido non dente ferarum:
Heu facinus, cervix gladio male cæſa pependit:
Magni morte perit. nec non ſubrepta paratis
A famulo Ganymede dolis pervenit ad hoſtes
Cæſaris Arſinoe: quæ caſtra carentia rege
Vt proles Lagæa tenet, famulumque Tyranni
Terribilem juſto tranſegit Achillea ferro.
Altera, Magne, tuis jam victima mittitur umbris.
Nec ſatis hoc Fortuna putat. procul abſit, ut iſta
Vindictæ ſit ſumma tuæ. non ipſe tyrannus
Sufficit in pœnas, non omnis regia Lagi.
Dum patrii veniant in viſcera Cæſaris enſes,
Magnus inultus erit. ſed non auctore furoris
Sublato cecidit rabies; nam rurſus in arma

Auſpiciis Ganymedis eunt; ac multa ſecundo
Prœlia Marte gerunt. potuit diſcrimine ſummo
Cæſaris una dies in famam, & ſæcula mitti.
Molis in exiguæ ſpatio ſtipantibus armis,
Dum parat in vacuas Martem transferre carinas
Dux Latius, tota ſubiti formidine belli
Cingitur: hinc denſæ prætexunt littora claſſes,
Hinc tergo inſultant pedites: via nulla ſalutis:
Non fuga, non virtus, vix ſpes quoq; mortis honeſtæ.
Non acie fuſa, nec magnæ ſtragis acervo
Vincendus tunc Cæſar erat, ſed ſanguine nullo.
Captus ſorte loci pendet, dubiuſne timeret,
Optaretne mori; reſpexit in agmine denſo
Scævam perpetuæ meritum jam nomina famæ
Ad campos Epidamne tuos; ubi ſolus apertis
Obſedit muris calcantem mœnia Magnum.

PHARSALIÆ LVCANI

FINIS.

IOANNIS
SVLPICII VERVLANI
CARMEN,
Pharſaliæ Lucani Appendicula.

ERE XIT *mentem trepidi jam fortis imago;*
Et facturus erat memorandi nobile lethi
Exemplum: ſed fata vetant, & fida ſalutis
Oſtendit fortuna viam. nam latus amicas
Proſpexit puppes, nando quas auſus adire.
Ecquid ſtamus? ait. vel jam pericla, fretumque
Eripiar: jugali vel non erit ulla poteſtas
Eunucho conceſſa mei. tunc puppe relicta
Proſilit in Pontum, ſiccos fert læva libellos,
Dextra ſecat fluctus, tandemque illæſus amicis
Excipitur plauſu clamantis ad æthera turbæ.

EIVSDEM

EIVSDEM SVLPICII QVERELA de interitu Poetæ, opere nondum perfecto.

HÆC cecinit vates, ſcripturus plura: ſed illum
In medio curſu juſſit mors dira ſilere.
Accidit ut cycno, qui fixus arundine, carmen
Mille modis querulum, quod cœperat, interrumpit.
Nec Phœnix aliter, cum ſeſe imponit in altum,
Quem ſtruit ipſe, rogum, cantus dulcedine mira
Nondum perfectos plaudenti morte relinquit.
Nec ſecus Iſmariis vates oppreſſus in oris,
A Ciconum nuribus, Superum dum cantat amores,
Brutaque cum ſilvis, & ſaxa ſequentia ducit,
Haud potuit moriens medios abſolvere cantus.
Pro ſcelera! o Superi! cruciat quæ pœna Neronem?
Num rota, num ſaxum, num ſtagna fugacia vexant?
An vultur, pendenſve ſilex? an fervet in unda?
Illum comburat Phlegethon, lacerentque ceraſtæ:
Hydra voret, raptentque canes, ſemperque flagellis
Torva Megæra ſecet, nec ſit requieſque, modusque.
Quanto fraudata eſt tua gloria plena nitore
Corduba! quamque minus te Mantua docta veretur!
Mantua cui primæ fulget nunc gloria palmæ,
Sed contenta tribus longe lacteris alumnis.
Tu vero o noſtrum vates divine laborem,
Quem pro te ſubii, non averſate probabis.

M. ANNÆI LVCANI
Ad Calpurnium Piſonem POEMATION

falſo Ovidio adſcriptum, Hadriani Iunii beneficio auctori ſuo redditur & emendatur.

VNde prius cœpti ſurgat mihi carminis ordo,
Quoſve canā titulos, dubius feror. hinc tua Piſo
Nobilitas, veteriſque citant ſublimia Calpi
Nomina, Romanas inter fulgentia gentes:
Hinc tua me virtus rapit, & miranda per omnes
Vita modos: quæ, ſi deeſſet tibi forte creato
Nobilitas, eadem pro nobilitate fuiſſet.
Nam quid imaginibus, quid avitis fulta triumphis
Atria, quid pleni numeroſo Conſule faſti,
Profuerint, cui vita labat? perit omnis in illo
Nobilitas, cujus laus eſt in origine ſola.
Felix, qui tantis animum natalibus æquas,
Et partem tituli non ſummam ponis in illis.
Ipſe canendus eris: nam quid memorare neceſſe eſt,
Vt domus à Calpo nomen Calpurnia ducat?
Claraque Piſonis tulerit cognomina prima,
Humida calloſa cum pinſeret hordea dextra?
Nec ſi cuncta velim, breviter decurrere poſſim:
Et prius ætheriæ moles circumvaga flammæ
Annua bis ſenis revocabit menſibus aſtra,
Quam mihi priſcorum titulos, operoſaque bella
Contigerit memorare: manus ſed bellica patrum
Armorumque labor, veteres docuere Quirites,
Atque illos cecinere ſui per carmina vates.
Nos quoque pacata Piſonem laude nitentem,
Exæquamus avis. tamen etſi bella quierunt,
Non periit virtus: licet exercere togatæ
Munera militiæ: licet & ſine ſanguinis hauſtu
Mitia legitimo ſub judice bella movere.
Hinc quoque ſervati contingit gloria civis,
Altaque victrices intexunt limina palmæ.
Quin age majorum juvenis facunde tuorum
Scande ſuper titulos, & avitæ laudis honores:
Armorumque decus præcede forenſibus actis,

Sic etiam magno jam nunc Cicerone vigente
Laurea facundis ceſſerunt arma togatis.
Quæque patrum claros quondam viſura triumphos
Olim turba vias impleverat agmine denſo,
Ardua nunc eadem ſtipat fora, cum tua mœſtos
Defenſura reos vocem facundia mittit:
Seu trepidos ad jura decem citat haſta virorum,
Et firmare jubet centeno judice cauſſas,
Seu capitale nefas operoſa diluis arte,
Laudibus ipſa tuis reſonant fora. tu quoque Piſo
Judicis affectum, poſſeſſaque pectora ducis
Victor, ſponte ſua ſequitur quocunque vocaſti.
Flet, ſi flere jubes: gaudet, gaudere coactus:
Et te dante capit judex, quam non habet, iram.
Sic auriga ſolet ferventia Theſſalus ora
Mobilibus frenis in aperto flectere campo:
Qui modo non ſolum rapido permittit habenas
Quadrupedi, ſed calce citat, modo torquet in auras
Flexibiles rictus, & nunc cervice rotata
Incipit effuſos in gyrum carpere curſus.
Quis non attonitus judex tua reſpicit ora?
Quis regit ipſe ſuam, niſi per tua pondera, mentem?
Nam tu, ſive libet pariter cum grandine nimbos,
Denſaque vibrata jaculari fulmina lingua,
Seu juvat adſtrictas in nodum cogere voces,
Et dare ſubtili vivacia verba catenæ,
Vim Laertiadæ, brevitatem vincis Atridæ.
Dulcia ſeu mavis, liquidoque fluentia curſu
Verba, nec incluſo, ſed aperto pingere flore,
Inclyta Neſtorei cedit tibi gratia mellis.
Nec te Piſo tamen populo ſub judice ſola
Mirantur fora; ſed numeroſa laude Senatus
Excipit, & meritas reddit tibi curia voces.
Quis digne referat, qualis tibi luce ſub illa
Gloria contigerit, qua tu, reticente Senatu,
Cum tua bis ſenos numeraret purpura faſceis,
Cæſareum grato cecinisti pectore numen?
Huc etiam tota concurrit ab urbe juventus
Auditura virum, ſi quando judice feſſo
Turbida prolatis tacuerunt jurgia rebus:
Tunc etenim levibus veluti præludit in armis,
Compoſitiſque ſuas exercet litibus artes.
Quin etiam facilis Romano profluit ore
Græcia, Cecropiæque ſonat gravis æmulus urbi.
Teſtis Acidalia quæ condidit alite muros,
Euboicam referens ſecunda Neapolis arcem.

Qualis io Superi, qualis nitor oris amœnis
Vocibus! hinc ſolido fulgore micantia verba
Implevere locos: hinc exornata figuris
Advolat excuſſo velox ſententia torno.
Magna quidem virtus erat, etſi ſola fuiſſet,
Eloquio ſanctum modo permulcere Senatum,
Exonerare pios modo, nunc onerare nocentes:
Sed ſuper iſta movet plenus gravitate ſerena
Vultus, & inſigni præſtringit imagine viſus.
Talis ineſt habitus, qualem nec dicere mœſtum,
Nec fluidum; læta ſed tetricitate decorum
Poſſimus; ingenitæ ſtat nobilitatis in illo
Pulcer honos, & digna ſuis natalibus ora.
Additur hæc & juſta fides, & plena pudoris
Libertas, animuſque mala ferrugine purus:
Ipſaque poſſeſſo mens eſt opulentior auro.
Quis tua cultorum juvenis facunde tuorum
Limina pauper adit, quem non animoſa beatum
Excipit, & ſubito juvat indulgentia cenſu?
Quodque magis dono fuerit pretioſius omni,
Diligis ex æquo: nec te fortuna clientum,
Nataleſve movent: probitas ſpectatur in illis.
Nulla ſuperborum patiuntur dicta jocorum:
Nullius ſubitos adfert injuria riſus.
Vnus amicitiæ ſummos tenor ambit, & imos.
Rara domus tenuem non aſpernatur amicum;
Raraque non humilem calcat faſtoſa clientem.
Illic caſta licet mens, & ſine crimine conſtet
Vita, tamen probitas cum paupertate jacebit.
Sed lateri nullus comitem circumdare quærit,
Quem dat purus amor, ſed quem tulit impia merces:
Nec quiſquam vero pretium largitur amico,
Quem regat ex æquo, vicibuſque regatur ab illo:
Sed miſerum parva ſtipe munerat, ut pudibundos
Exercere ſales inter convivia poſſit.
Iſta procul labes, procul hæc Fortuna refugit
Piſo tuam venerande domum; tu mitis, & acri
Aſperitate carens, poſitoque per omnia faſtu,
Inter ut æquales unus numeraris amicos:
Obſequiumque doces, & amorem quæris amando.
Cuncta domus varia cultorum perſonat arte,
Cuncta movet ſtudium: nec enim tibi dura clientum
Turba rudiſve placet, miſero quæ freta labore
Nil niſi ſummoto novit præcedere vulgo:
Sed virtus numeroſa juvat. tu pronus in omne
Pectora ducis opus, ſeu te graviora vocarunt,

Seu leviora juvant. nec enim facundia ſemper
Adducta cum fronte placet: nec ſemper in armis
Bellica turba manet: nec tota claſſicus horror
Nocte dieque gemit: nec ſemper Cnoſſius arcu
Deſtinat, exemto ſed laxat cornua nervo.
Et galea miles caput, & latus enſe reſolvit.
Ipſa vices natura ſubit, variataque curſus
Ordinat, inverſis & frondibus explicat annum.
Non ſemper fluidis adopertus nubibus æther
Aurea terrificis obcæcat ſidera nimbis.
Ceſſat hyems, madidos & ſiccat vere capillos:
Ver fugit æſtates: æſtatum terga laceſſit
Pomifer autumnus, nimbis ceſſurus, & undis.
Ignea quin etiam Superum pater arma recondit.
Et Ganymedeæ repetens convivia menſæ,
Pocula ſumit ea, qua gerit fulmina, dextra.
Temporibus ſervire decet: qui tempora certis
Ponderibus penſavit eum ſi bella vocabunt,
Miles erit; ſi pax, poſitis toga geſtiet armis.
Hunc fora pacatum, bellantem caſtra decebunt.
Felix illa dies, totamque canenda per orbem,
Quæ tibi vitales cum primum traderet auras,
Contulit innumeras intra tua pectora dotes.
Mira ſubeſt gravitas inter fora: mirus omiſſa
Pauliſper gravitate lepos. ſi carmina forte
Nectere ludenti juvit fluitantia verſu,
Aonium facilis deducit pagina carmen.
Sive chelyn digitis, & eburno verbere pulſas,
Dulcis Apollinea ſequitur teſtudine cantus,
Et te credibile eſt Phœbo didiciſſe magiſtro.
Nec pudeat pepuliſſe lyram, cum pace ſerena
Publica ſecuris exſultent otia terris.
Nec pudeat, Phœbea chelys ſi creditur illis
Pulſari manibus, quibus & contenditur arcus.
Ipſe fidem moviſſe ferox narratur Achilles,
Quamvis mille rates Priameïus ureret heros,
Et gravis obſtreperet modulatis buccina nervis.
Illo dulce melos Nereïus extulit heros
Pollice, terribilis quo Pelias ibat in hoſtem.
Arma tuis etiam ſi forte rotare lacertis,
Inque gradum clauſis libuit conſiſtere membris,
Et vitare ſimul, ſimul & captare petentem:
Mobilitate pedum celeres ſuper orbibus orbes
Flectis, & obliquis fugientem curſibus urges.
Et nunc vivaci ſcrutaris pectora dextra,
Nunc latus adverſum necopino percutis ictu,

Nec tibi mobilitas minor eſt, ſi forte volantem
Aut geminare pilam juvat, aut revocare cadentem,
Et non ſperato fugientem reddere geſtu.
Mœret in hæc populus ſpectacula, totaque ludos
Turba repente ſuos jam ſudabunda relinquit.
Te ſi forte juvat ſtudiorum pondere feſſum,
Non languere tamen, luſuſque movere per artem,
Callidiore modo tabula variatur aperta
Calculus, & vitreo peraguntur milite bella,
Vt niveus nigros, nunc & niger alliget albos.
Sed tibi quis non terga dedit ? quis te Duce ceſſit
Calculus ? aut quis non periturus perdidit hoſtem?
Mille modis acies tua dimicat : ille petentem
Dum fugit, ipſe rapit : longo venit ille receſſu.
Qui ſtetit in ſpeculis, hic ſe committere rixæ
Audet, & in prædam venientem decipit hoſtem.
Ancipites ſubit ille moras, ſimiliſque ligato
Obligat ipſe duos: hic ad majora movetur,
Vt citus & fracta prorumpat in agmina mandra,
Clauſaque dejecto populetur mœnia vallo.
Interea ſectis, quamvis acerrima ſurgant
Prœlia, militibus, plena tamen ipſe phalange,
Aut etiam pauco ſpoliata milite vincis,
Et tibi captiva reſonat manus utraque turba.
Sed prius emenſo Titan verſetur Olympo,
Quam mea tot laudes decurrere carmina poſſint.
Felix, & longa juvenis digniſſime vita,
Eximiumque tuæ gentis decus, accipe noſtri
Certus, & hoc veri complectere pignus amoris.
Quod ſi digna tua minus eſt mea pagina laude,
At voluiſſe ſat eſt: animum, non carmina jacto.
Tu modo lætus ades, forſan meliora canemus:
Et vires dabit ipſe favor, dabit ipſa feracem
Spes animum : dignare tuos aperire Penateis.
Hoc ſolum petimus : nec enim me divitis auri
Imperioſa fames, & habendi ſæva libido
Impulerit, ſed laudis amor : juvat, optime, tecum
Degere, cumque tuis virtutibus omne per ævum
Carminibus certare meis, ſublimior ibo
Si famæ mihi pandis iter, ſi detrahis umbram.
Abdita quid prodeſt generoſi vena metalli,
Si cultore caret ? quid inerti condita portu,
Si ductoris eget, ratis efficit, omnia quamvis
Armamenta ferat, teretique fluentia malo
Poſſit & excuſſo dimittere vela rudente ?
Ipſe per Auſonias Æneïa carmina genteis

Qui

Qui ſonat, ingenti qui nomine pulſat Olympum,
Mæoniumque ſenem Romano provocat ore,
Forſitan illius nemoris latuiſſet in umbra,
Quod canit, & ſterili tantum cantaſſet avena,
Ignotus populis, ſi Mæcenate careret.
Qui tamen haud uni patefecit limina vati,
Nec ſua Virgilio permiſit numina ſoli.
Mæcenas tragico quatientem pulpita geſtu
Evexit Varium. Mæcenas alta Thoantis
Eruit, & populis oſtendit nomina Grajis.
Carmina Romanis etiam reſonantia chordis,
Auſoniamque chelyn gracilis patefecit Horatî.
O decus, & toto merito venerabilis ævo
Pierii tutela chori, quo præſide tuti
Non umquam vates inopi timuere ſenectæ;
Quod ſi quis noſtris precibus locus, & mea vota
Si mentem ſubiere tuam, memorabilis olim
Tu mihi Mæcenas tereti cantabere verſu.
Poſſumus æternæ nomen committere famæ:
Si tamen hoc ulli de ſe promittere fas eſt,
Et Deus ultor abeſt: ſupereſt animoſa voluntas,
Ipſaque neſcio quid mens excellentius audet.
Tu nanti protende manum: tu Piſo latentem
Exſere. nos humilis domus, & ſincera parentum,
Sed tenuis Fortuna ſua caligine celat.
Poſſumus impoſitis caput exonerare tenebris;
Et lucem ſpectare novam, ſi quid modo lætus
Annuis, & noſtris ſubſcribis, candide, votis.
Eſt mihi, crede, meis animus conſtantior annis,
Quamvis nunc juvenile decus mihi pingere malas
Cœperit, & nondum viceſima venerit æſtas.
Quod ſi tam validæ mihi robur mentis ineſſet,
Et ſolidus primos impleret ſpiritus annos,
Auderem voces per carmina noſtra referre
Piſo tuas: ſed feſſa labat mihi pondere cervix,
Et tremefacta cadunt ſucciſo poplite membra.
Sed nec olorinos audet Pandionis ales
Parva referre ſonos, nec, ſi velit improba, poſſit.
Sic & Aedonia ſuperantur voce cicadæ,
Stridula cum rapido faciunt convicia Soli.
Quare age Calliope, poſita gravitate forenſi,
Limina Piſonis mecum pete: plura ſuperſunt,
Quæ laudare velis, inventa penatibus ipſis.

FINIS.

PETRONII ARBITRI

Specimen Belli Civilis.

Ecce, Belli civilis ingens opus quiſquis attigerit, niſi plenus literis, ſub onere labetur. Non enim res geſtæ verſibus comprehendendæ ſunt, quod longe melius hiſtorici faciunt, ſed per ambages, deorumque miniſteria, & fabuloſum ſententiarum tormentum præcipitandus eſt liber ſpiritus; ut potius furentis animi vaticinatio appareat, quã religioſæ orationis ſub teſtibus fides. * *tanquam ſi placet hic impetus, etſi nondum recepit ultimam manum.*

ORbem jam totum victor Romanus habebat,
Qua mare, qua terræ, qua ſidus currit utrumq;,
Nec ſatiatus erat, gravidis freta pulſa carinis
Iam peragrabantur. ſi quis ſinus abditus ultra,
Si qua foret tellus quæ fulvum mitteret aurum,
Hoſtis erat: fatiſque in triſtia bella paratis
Quærebantur opes. non vulgo nota placebant
Gaudia: non uſu plebejo trita voluptas:
Aſſyria concham laudabat miles in unda.
Quæſitus tellure nitor certaverat oſtro.
Hinc Numidæ cruſtas, illinc nova vellera Seres,
Atque Arabum populus ſua deſpoliaverat arva.
Ecce aliæ clades, & læſæ vulnera pacis.
Quæritur in ſilvis Mauri fera: & ultimus Ammon
Afrorum excutitur, ne deſit bellua dente
Ad mortes precioſa ſuas. premit advena claſſes
Tigris, & aurata gradiens vectatur in aula,
Vt bibat humanum populo plaudente cruorem.
Heu pudet effari, perituraque prodere fata:
Perſarum ritu male pubeſcentibus annis
Surripuere viros; exſectaque viſcera ferro
In venerem fregere: atque ut fuga mobilis ævi
Circumſcripta mora properantes differat annos,
Quærit ſe natura, nec invenit. omnibus ergo
Scorta placent, fractique enervi corpore greſſus,
Et laxi crines, & tot nova nomina veſtis,
Quæque virum quærunt. Ecce Afris eruta terris
Citrea menſa, greges ſervorum, oſtrumque renid ns

Poni-

Ponitur, ac maculis imitatur vilibus aurum,
Quæ ſenſum turbant. hoſtile ac mobile lignum
Turba ſepulta mero circumvenit: omniaque orbis
Præmia correptis miles vagus extruit armis.
Ingenioſa gula eſt. Siculo ſcarus æquore merſus
Ad menſam vivus perducitur, inde Lucrinis
Eruta littoribus vendunt conchylia cœnas,
Vt renovent per damna famem. jam Phaſidos unda
Orbata eſt avibus: mutoque in littore tantum
Solæ deſertis adſpirant frondibus auræ.
Nec minor in campo furor eſt, emptique Quirites
Ad prædam ſtrepitumque lucri ſuffragia vertunt.
Venalis populus, venalis curia Patrum:
Eſt favor in precio. ſenibus quoque libera virtus
Exciderat, ſparſiſque opibus converſa poteſtas,
Ipſaque majeſtas auro corrupta jacebat.
Pellitur a populo victus Cato: triſtior ille eſt
Qui vicit, faſceſque pudet rapuiſſe Catoni.
Namque hoc dedecus eſt populi, morumque ruina.
Non homo pulſus erat; ſed in uno victa poteſtas
Romanumque decus. quare tam perdita Roma
Ipſa ſui merces erat, & ſine vindice præda.
Præterea gemino deprenſam gurgite prædam
Fœnoris illuvies, uſuſque exederat æris.
Nulla eſt certa domus, nullum ſine pignore corpus:
Sed veluti tabes *tacitis concepta* medullis
Intra membra furens curis latrantibus errat.
Arma placent miſeris, detritaque commoda luxu
Vulneribus reparantur. inops audacia tuta eſt.
Hoc merſam cœno Romam, ſomnoque jacentem
Quæ poterant artes ſana ratione movere,
Ni furor, & bellum, ferroque excita libido?
Tres tulerat Fortuna duces; quos obruit omnes
Armorum ſtrue diverſa feralis Enyo.
Craſſum Parthus habet: Libyco jacet æquore Magnus:
Iulius ingratam perfudit ſanguine Romam.
Et, quaſi non poſſet tot Tellus *ferre ſepulcra*,
Diviſit cineres. hos gloria reddit honores.
Eſt locus exciſo penitus demerſus hiatu,
Parthenopen inter, magnæque Dicarchidos arva,
Cocytia perfuſus aqua. nam ſpiritus extra
Qui furit effuſus funeſto ſpargitur æſtu.
Non hac autumno tellus viret, aut alit herbas
Ceſpite lætus ager. non verno *perſona* cantu
Mollia diſcordi ſtrepitu virgulta loquuntur:

Sed chaos, & nigro ſquallentia pumice ſaxa
Gaudent ferali circumtumulata cupreſſu.
Has inter ſedes Ditis pater extulit ora,
Buſtorum flammis, & cana ſparſa favilla;
Ac tali volucrem Fortunam voce laceſſit:
Rerum humanarum, divinarumque poteſtas,
Fors, cui nulla placet nimium ſecura poteſtas,
Quæ nova ſemper amas, & mox poſſeſſa relinquis;
Ecquid Romano ſentis te pondere victam?
Nec poſſe ulterius perituram extollere molem?
Ipſa ſuas vires odit Romana juventus,
Et quas ſtruxit opes, male ſuſtinet. aſpice late
Luxuriam ſpoliorum, & cenſum in damna furentem.
Ædificant auro, ſedeſque ad ſidera mittunt:
Expelluntur aquæ ſaxis: mare naſcitur arvis;
Et permutata rerum ſtatione rebellant.
En etiam mea regna petunt. perfoſſa dehiſcit
Molibus inſanis tellus, jam montibus hauſtis
Antra gemunt: & dum varios lapis invenit uſus,
Inferni manes cœlum ſperare jubentur.
Quare age, Fors, muta pacatum in prælia vultum,
Romanoſque cie, ac noſtris da funera regnis.
Jampridem nullo perfundimus ora cruore,
Nec mea Tiſiphone ſitientes perluit artus
Ex quo Sullanus bibit enſis, & horrida tellus
Extulit in lucem nutritas ſanguine fruges.
Hæc ubi dicta dedit, dextræ conjungere dextram
Conatus, rupto tellurem ſolvit hiatu.
Tunc fortuna levi defudit pectore voces:
O Genitor, cui Cocyti penetralia parent,
Si modo vera mihi fas eſt impune profari,
Vota tibi cedent: nec enim minor ira rebellat
Pectore in hoc, leviorque exurit flamma medullas.
Omnia, quæ tribui Romanis arcibus, odi;
Muneribuſque meis iraſcor: deſtruet iſtas
Idem, qui poſuit, moles Deus. eſt mihi cordi
Quippe cremare viros, & ſanguine paſcere luxum.
Cerno equidem gemina jam ſtratos morte Philippos,
Theſſaliæque rogos, & funera gentis Iberæ.
Jam fragor armorum trepidantes perſonat aures.
Et Libyæ cerno tua Nile gementia clauſtra,
Actiacoſque ſinus, & Apollinis arma timentes.
Pande age terrarum ſitientia regna tuarum,
Atque animas arceſſe novas. Vix navita Porthmeus
Sufficiet ſimulacra virûm traducere cimba,
Claſſe opus eſt, tuque ingenti ſatiare ruina

Pallida

Pallida Tiſiphone, conciſaque vulnera mande.
Ad Stygios manes laceratus ducitur orbis.
Vix dum finierat, quum fulgure rupta coruſco
Intremuit nubes, eliſoſque abſcidit ignes.
Subſedit pater umbrarum, gremioque reducto
Telluris, pavitans fraternos palluit ictus.
Continuo clades hominum venturaque damna
Auſpiciis patuere Deûm. namque ore cruento
Deformis Titan vultus caligine texit.
Civiles acies jam tum ſpirare putares.
Parte alia plenos extinxit Cynthia vultus,
Et lucem ſceleri ſubduxit. rupta tonabant
Verticibus laſſis montis juga, nec vaga paſſim
Flumina per notas ibant morientia ripas.
Armorum ſtrepitu coelum furit, & tuba Martem
Sideribus tranſmiſſa ciet; jamque Ætna voratur
Ignibus inſolitis, & in æthera fulmina mittit.
Ecce inter tumulos, atque oſſa carentia buſtis
Vmbrarum facies diro ſtridore minatur.
Fax ſtellis comitata novis incendia ducit;
Sanguineoque recens deſcendit Iuppiter imbre.
Hæc oſtenta brevi ſolvit Deus. Exuit omnes
Quippe moras Cæſar, vindictæque actus amore
Gallica projecit, civilia ſuſtulit arma.
Alpibus aeriis, ubi Grajo nomine, pulſæ
Deſcendunt *rupes*, & ſe patiuntur adiri,
Eſt locus Herculeis aris ſacer. hunc nive dura
Claudit hyems, canoque ad ſidera vertice tollit.
Coelum illinc cecidiſſe putes. non ſolis adulti
Manſueſcit radiis, non verni temporis aura:
Sed glacie concreta rigens, hyemiſque pruinis
Totum ferre poteſt humeris *minitantibus orbem.*
Hæc ubi calcavit Cæſar juga milite læto,
Optavitque locum, ſummo de vertice montis
Heſperiæ campos late proſpexit, & ambas
Intentans cum voce manus ad ſidera, *dixit:*
Iuppiter *omnipotens*, & tu Saturnia Tellus,
Armis læta meis, olimque *onerata* triumphis:
Teſtor ad *has* acies invitum arceſſere Martem;
Invitas me ferre manus: ſed vulnere cogor,
Pulſus ab urbe mea, dum Rhenum ſanguine vinco 5
Dum Gallos iterum Capitolia noſtra petentes
Alpibus excludo. vincendo, certior exul:
Sanguine Germano, ſexagintaque triumphis,
Eſſe nocens coepi. quanquam quos gloria terret,
Aut qui ſunt, qui bella volunt? mercedibus *emptæ*,

Ac viles operæ; quorum eſt mea Roma noverca:
Vt reor, haud impune; nec hanc ſine vindice dextram
Vinciet ignavus. victores ite ferentes,
Ite mei comites, & cauſſam dicite ferro.
Namque omnes unum crimen vocat: omnibus una
Impendet clades. reddenda eſt gratia vobis:
Non ſolus vici. quare, quia pœna trophæis
Imminet, & ſordes meruit victoria noſtra,
Iudice fortuna cadat alea. ſumite bellum,
Et tentate manus. certe mea cauſſa peracta eſt.
Inter tot fortes armatus neſcio vinci.
Hæc ubi perſonuit, de cælo Delphicus ales
Omina læta dedit, pepulitque meatibus auras.
Nec non horrendi nemoris de parte ſiniſtra
Inſolitæ voces flamma ſonuere ſequenti.
Ipſe nitor Phœbi vulgato lætior orbe
Crevit, & aurato præcinxit fulgure vultus.
Fortior ominibus movit Mavortia ſigna
Cæſar; & inſolito greſſu prior occupat hauſtus.
Prima quidem glacies, & cana juncta pruina
Non pugnavit humus, mitique horrore quievit:
Sed poſtquam turmæ nimbos fregere ligatos,
Et pavidus quadrupes undarum vincula rupit,
Incaluere nives, mox flumina montibus altis
Vndabant modo nata: ſed hæc quoque juſſa putares,
Stabant & vincta fluctus ſtupuere pruina:
Et paullo ante lues jam concidenda jacebat.
Tum vero malefida prius veſtigia luſit,
Decepitque pedes. paſſim turmæque virique,
Armaque congeſta ſtrue deplorata jacebant;
Ecce etiam rigido concuſſæ flamine nubes
Exonerabantur, nec rupti turbine venti
Deerant, aut tumida confractum grandine cælum:
Ipſæ jam nubes ruptæ ſuper arma cadebant,
Et concreta gelu Ponti velut unda ruebat.
Victa erat ingenti Tellus nive, victaque cœli
Sidera, victa ſuis hærentia flumina ripis;
Nondum Cæſar erat: ſed magnam nixus in haſtam
Horrida ſecuris frangebat greſſibus arva.
Qualis Caucaſea decurrens arduus arce
Amphitryoniades; aut torvo Iuppiter ore,
Quum ſe verticibus magni demiſit Olympi,
Et periturorum disjecit tela Gigantum.
Dum Cæſar tumidas iratus deprimit arces:
Interea volucer motis conterrita pennis
Fama volat, ſummique petit juga celſa Palati:

Atque

Atque hæc Romano attonito fert omnia ſigna:
Iam claſſes fluitare mari, totaſque per Alpes
Fervere Germano perfuſas ſanguine turmas.
Arma, cruor, cædes, incendia, totaque bella
Ante oculos volitant. ergo pulſata tumultu
Pectora per dubias ſcinduntur territa cauſſas.
Huic fuga per terras, illi magis unda probatur;
Et patria eſt Pontus jam tutior. eſt magis, arma
Qui tentata velit: fatiſque jubentibus actus,
Quantum quiſque timet, tantum fugit. ocyor ipſe
Hos inter motus populus, miſerabile viſu,
Quo mens icta jubet, deſerta ducitur urbe.
Gaudet Roma fuga, debellatique Quirites
Rumoris ſonitu mœrentia tecta relinquunt.
Ille manu trepida natos tenet: ille penates
Occultat gremio, deploratumque relinquit
Limen, & abſentem votis interficit hoſtem.
Sunt qui conjugibus mœrentia pectora jungant,
Grandævoſque patres; oneriſque ignara juventus
Id, pro quo metuit, tantum trahit. omnia ſecum
Hic vehit imprudens, prædamque in prælia ducit.
Ac velut ex alto quum magnus inhorruit Auſter,
Et pulſas evertit aquas, non arma miniſtris,
Non regimen prodeſt: ligat alter pondera pinus,
Alter tuta ſinu tranquillaque littora quærit:
Hic dat vela fugæ, Fortunæque omnia credit.
Quid tam parva queror? gemino cũ Conſule Magnus,
Ille tremor Ponti, ſævi quoque terror Hydaſpis,
Et piratarum ſcopulus: modo quem ter ovantem
Iuppiter horruerat; quem fracto in gurgite Pontus,
Et veneratus erat ſubmiſſa Boſporus unda,
Pro pudor! Imperii deſerto nomine fugit,
Vt Fortuna levis Magni quoque terga videret.
Ergo tanta lues Divûm quoque numina vidit:
Conſenſitque fugæ cæli timor. ecce per orbem
Mitis turba Deûm, terras exoſa furentes
Deſerit; atque hominum damnatum avertitur agmen.
Pax prima ante alias, niveos pulſata lacertos
Abſcondit galea victum caput, atque relicto
Orbe fugax Ditis petit implacabile regnum.
Huic comes it ſincera Fides, & crine ſoluto
Iuſtitia, ac mœrens lacera Concordia palla.
At contra, ſedes Erebi qua rupta dehiſcit,
Emergit late Ditis chorus, horrida Erinnys,
Et Bellona minax, facibuſque armata Megæra:
Letumque, Inſidiæque, & lurida Mortis imago.

Quas inter Furor, abruptis ceu liber habenis
Sanguineum late tollit caput, oraque mille
Vulneribus confoſſa cruenta caſſide velat.
Hæret detritus lævæ Mavortius umbo,
Innumerabilibus telis gravis: atque flagranti
Stipite dextra minax terris incendia portat.
Sentit terra Deos, mutataque ſidera pondus
Quæſivere ſuum, namque omnis Regia cæli
In partes diducta ruit: primumque Dione
Cæſaris acta ſui ducit. comes additur illi
Pallas, & ingentem quatiens Mavortius haſtam;
Magnaque cum Phœbo ſoror, & Cyllenia proles
Excipit, ac totis ſimilis Tirynthius actis.
Infremuere tubæ, ac ſciſſo Diſcordia crine
Extulit ad ſuperos Stygium caput. hujus in ore
Concretus ſanguis, contuſaque lumina flebant.
Stabant ærati ſcabra rubigine dentes;
Tabo lingua fluens, obſeſſa draconibus ora,
Atque intertorto laceratam pectore veſtem
Sanguineam tremula quatiebat lampada dextra,
Hæc ut Cocyti tenebras, & Tartara liquit,
Alta petit gradiens juga nobilis Appennini,
Vnde omnes terras, atque omnia littora poſſet
Aſpicere, ac toto fluitantes orbe catervas:
Atque has erumpit furibundo pectore voces:
Sumite nunc gentes accenſis mentibus arma;
Sumite, & in medias immittite lampadas urbes.
Vincetur quicunque latet: non femina ceſſet,
Non puer, aut ævo jam deſolata ſenectus.
Ipſa tremat Tellus, lacerataque tecta rebellent.
Tu legem Marcelle tene: tu concute plebem
Curio, tu fortem ne ſupprime Lentule Martem.
Quid porro tu Dive tuis cunctaris in armis?
Non frangis portas? non muris oppida ſolvis,
Theſauroſque rapis? neſcis tu Magne tueri
Romanas acies? Epidauria mænia quære,
Theſſalicoſque ſinus humano ſanguine tingue.
Factum eſt in terris, quicquid Diſcordia juſſit.

HVGONIS GROTII
IN
LVCANI PHARSALIAM
Notæ:

Quibus loca aliquot inſigniora explicantur, & recepta aut mutatæ lectionis ratio, potiſſimum redditur.

IN LIB. I.

PAg. 1. lin. 2. *Iuſque datum ſceleri*] Licentiam factam ſceleribus. Vno enim belli civilis nomine infinitæ teguntur injuriæ. Ita infra: ſemel omnia victor juſſerat. Seneca: Ex Senatus conſultis plebiſque ſcitis ſæva exercentur, & publice jubentur vetita privatim. Cyprianus: Homicidium cum admittunt ſinguli, crimen eſt: virtus vocatur cum publice geritur.

Pag. 2. l. 13. *Pœnus erit:*] Ita rectius quam erat.

Ibid. lin. 26. *Roma debet*] Non, ut ante, debes. eſt enim ad Neronem, non ad Romam apoſtrophe.

Ibid. lin. 36. *polus qua mergitur*] Ita maluimus, quam vergitur. Nam & Germanicus in Arateis, *pars merſa ſub undas Oceani*, de Polo Antarctico & ipſe loquens. Et Avienus: ſubit altera merſa ſub undas Pars Erebum.

Pag. 3, lin. 39. *Frangat*] Ita rectius quam *franget.*

Pag. 4. lin. 31. *At quamvis*] Ita melius quam *Et.*

Pag. 6. lin. 15. *auxerat undas*] Non *hauſerat.* Cauſas enim explicat, cur Rubico eſſet ſolito aquoſior, longos imbres & nives Alpinas.

lin. 29. *ut ignes*] Ita pro *&* repoſuimus, quo rectius cohæreret ſententia quæ turpiter hiabat. Primo diluculo captum Ariminum. cætera geſta orto jam die. Appianus: Ἀρίμινόν τε αἱρεῖ περὶ ἕω.

Pag. 8. lin. 19. *nomina vana Catones*] Ita rectius quam *Catonis*, ut vulgati, aut *Catonum.*

Pag. 9. lin. 2. *non me duce*] Hæc vera lectio præ vulgata *cum duce.* Accipiat miles præmia, vel alio Imperatore. Cui convenit quod ſequitur, *ſub quolibet.*

Pag. 10. lin. 12. *ſuper ardua rupem*] Non *ripam.* Mons enim Vogeſus, & in monte caſtra. Rupem pro monte dici uſitatiſſimum.

lin. 19. *limite*] Ita ſcribendum, non, *milite*. Promoto limite, eſt, prolatis Italiæ finibus; quæ olim anguſtior.

lin. 23. *Monæci*] forte, *morari*.

lin. 36. *claudit Tarbellicus æquor*] *ancon*, emendat Scaliger.

lin. 38. *Sueſſones*] Notus Galliæ populus. Veſtigia vocis manuſcripti præferunt, *Sexones*. Vulgo *Axones* male.

Pag. 11. lin. 6. *Turonas*] Ita repoſuimus ex manuſcripto quo uſus Canterus, in quo *Turonos*. Ejuſdem libri fide hunc verſum illi *In nebulis*, præpoſuimus, aliquo nunc ſenſu, qui nullus alias.

lin. 8. *Andus*] Malim, *Andis*. Nam plurale eſt *Andes*.

lin. 9. *Genabos*] Eadem urbs quæ Genabum aliis, ut facile genera mutantur in peregrinis vocibus. Ita autem reſcripſimus pro *Menabos*.

Pag. 13. lin. 43. *crinemq; rotantes Sanguinei*] Non *ſanguineum crinem*, ut ante: ſed illi ſanguinolenti, *Quos circumtonuit gaudens Bellona cruentis*.

Pag. 14. lin. 20. *nullo ſemine*] Dubito an *nullo ſemine* quaſi ſponte nata dicat: an rectius *miſſo ſemine*: ita enim melius cohæret *diſcors natura*. Δυμόχεντος ἔξωθε γίγνεσθαι τὰ τέρατα διὰ τὸ δυσγονὰς εἶναι. Ariſtot. de Generat. Anim. lib. 4. cap. 4.

lin. 33 *Feſtis*] Non *feſtus*. Sed Septemvir feſtis epulis curandis ſcilicet.

lin 39. *Datq; locis nomen*] Ex cæli regionibus. Cicero: *Cæli fulgura regionibus ratis temperanto*.

Pag. 16. lin. 34. *laſſo*] Ita legendum, non *lapſo*, aut *laxo*.

IN LIB. II.

Pag. 17. lin. 10. *Se quoq; lege tenens*] Ita Seneca de Deo ex Stoicorum ſententia: *Semper paret, ſemel juſſit*.

Pag. 18. lin. 2. *oculoſq; in morte jacentes*] Ita manuſcripti; non *minaces*, quod huic loco minime convenit.

lin. 12. *Invidiam factura*] Invidiam alicui facit qui ejus ſævitiam in odium adducit.

Pag. 19. lin. 41. *In numerum pars magna cadit*] Augendo duntaxat numero; non quod in ipſis cauſa mortis inveniretur.

Pag.20. lin.5. *Diſceſſiſſe*] Ita repoſuimus pro, *diſcerpſiſſe*. M. Bæbius ſectus in partes. Ita Latini uſurpant vocem, diſcedere. Cicero Offic.3. *Cum terra diſceßiſſet*.

lin.10. *Te quoq; neglectum*] Senſum non elicio. Forte: *Te quoq; in exemplum &c.* Violatæ autem dextræ, id eſt, datæ paulo ante fidei.

Pag.21. lin.32. *enſe reciſos*] *receptos*, quod habent alii, φορτικὸν eſt, nec Latinum ſatis.

Lin.39. *Nunquam pœna fuit*] Senſus eſt: Tanta hominum cædes, morbis aut aliis malis ἐπιδημικοῖς interdum forte, at nunquam ſuppliciis imputata eſt.

lin.41. *vix*] puto *hi* ſubſtituendum: quia ſequitur, *ſed illos*.

Pag.22. lin.6. *nam ſanguinis*] Reſcribendum puto *dum*. Stetit flumen obſeſſum cadaveribus, donec ſanguinis rivi viam fecere.

lin.46. *Permiſcenda fides*] De obæratis loquitur, qui privatam fidei ſuæ ruinam permiſcere publicæ cupiebant.

Pag.23. lin.14. *Inconcuſſa*] Seneca: *Talis ſapientis animus, qualis mundi ſtatus ſupra Lunam* &c. Epiſt. 59.

lin.38. *Complosas tenuiſſe manus*] Ita MS.

Pag.24. lin.23. *Ne ſibi ſe*] Ita legendum, non *Nec*. Hæc quoque, inquit, juſta cauſa eſt cur Pompejo militem, ut vel hinc intelligat, cauſam agi non ſuam ſed publicam: & ſi eadem quæ Cæſar cogitat, eundem me ipſi futurum qui nunc ſum Cæſari.

lin.38. *Dum ſanguis inerat*] Producit vocem poſteriorem vocis *ſanguis*. Vt & alibi, *ſanguis ibi fluxit Achæus*. & Valerius Flaccus; *juſſa ſanguis exuberet ulna*.

Pag. 25. lin. 31. *Vni quippe vacat*] Aliis quos partium ſtudia occuparunt, non vacat cogitare de communi malo humani generis, & hoc ſerio deplorare.

Pag.27. lin.2. *quod non terat*] Gaudet hoc ipſo quod vacuam non invenit Italiam.

lin.4. *non perdat iter*] Perit iter Cæſari in quo non vincit. Ita infra: *Sic hoſtes mihi deeſſe nocet damnumq; putatur Armorum, niſi qui vinci potuere rebellent.*

lin.21. *cum ceſſerit*] Ita emendavimus: ante fuit *conceſſerit*.

Pag 28. lin.21. *turres*] Nam e turribus miſſilia librabantur.

lin.35.

lin.35. *civi*] Vera lectio ex MS. Romano homini maximum eſt ſupplicium, venia opus habere, quod publica arma privatis prætulerit. Antea fuit, *cui ſit*.

Pag.33. lin.14. *Deſcivit*] Ita ſcribi convenit, non, *Deſeruit*. Nullus enim ſequitur accuſativus.

IN LIB. III.

Pag.34. lin.21. *Innupſit*] Ita ſcribendum, non *nupſit*. Vide Feſtum voce *Innubere*.

Pag.36. lin.31. *Sparſas opes*] Aſperſas Tribunitio ſanguine.

Pag.37. lin.10. *avertant ſemina belli*] Abeant in malam rem iſta belli irritamenta. Ante *avertat* incongrue.

lin. 25 & 26. *ultima gaza*] Noviſſima præda de regibus parta.

lin.43. *veram Salamina*] Seneca Troadibus: Nunquid Ajacis Salamina veram. Manilius: Vera Syracuſis Salamis non merget Athenas.

Pag.38. lin.39. *Perſeaq; Tarſos*] Quia nomen habet a Perſei talaribus ταρσὸς.

Pag.39. lin.17. *Oleſtras*] Ita manuſcripti quidam. Gens eſt Indiæ. Plin. lib.6. cap.20. Vulgo *Oreſtas*, ex quo ſi *Oretas* feceris, habebis aliam Indorum gentem Plinio eodem auctore lib.2. cap.75.

lin. 25. *non diverſis fontibus*] Boetius Conſol. Philoſ. Tigris & Euphrates uno ſe fonte reſolvunt.

lin.44. *Nunc hunc, nunc illum*] Nunc enim Aſiæ, nunc Europæ largius indulget.

Pag.41. lin.5. *quibus fas eſt*:] Id eſt, his qui putant ſibi licere bellum gerere civile, ſine quibus neceſſario bellum civile interibit.

lin.24. *carpere morſu*] Ita ſubſtituimus pro *corpora*. Verbum enim deſideratur.

Pag.43. lin.16. *Implicitas terrore cohortes*] Non torpore, ſed pavore Deûm, ac religione. Virgilius: *Iam tum relligio pavidos terrebat agreſtes.*

Pag.45. lin. 45. *pugnamque laceſſere*] Ita rectius quam *capeſſere*, ob id quod ſequitur.

Pag.46. lin.10. *percuſſæ capta cohæſit*] Emendatio eſt Iohannis Rutgerſii, cum legeretur ante *percuſſa & capta*. Naves invectæ in Prætoriam Bruti cohæſerunt, velut captæ, ipſo ictus ſui impetu. Ita Curtius lib.4. *In quarum alteram quinqueremis eadem*

dem concitata & ipſa roſtro icta eſt & illam invicem tenuit.

lin.19. *obducto concreſcunt*] Antea erat *obducti concreto*. Sed ita, ut nos, manuſcripti.

Pag.47. lin.5. *Diſcrevit &c.*] Omnino parentheſi hic opus, quam viſum eſt addere.

Pag.48. lin.43. *mille modos inter leti*] Inter tot mortium genera eam ſolam mortem timent quæ prima ipſis occurrit: puta mergi, aut uri.

IN LIB. IIII.

Pag.51. lin.41. *Cædunt enſe viam*] Cædendo perviam faciunt.

Pag.52. lin. 34. *Cœlo defuſum reddidit æquor*] Ita emendavimus pro *diffuſum*. Aquas e cœlo lapſas cœlo reddidit.

Pag. 53. lin. 31. *noctes ventura luce rubebant:*] Longæ tenebræ adventante luce paulatim fugabantur, ea ferme facie, quæ eſt diei illuceſcentis primulum.

lin.44. *Succiſum curvare nemus*] Materiam quærere ponti faciendo.

Pa.54. lin.ult. *Claſſica det bello*]Ita emendandum, pro, *dent bellum*. Cæſar claſſicum canere jubeat: tu ne audi. Signa movent: ne ſequere. jam pax erit.

Pag.55. li.6. *Venturi diſcrimen*] Loquitur tanquam præſentia eſſent quæ narrat. Hactenus quæ facta ſunt, excuſari aliquo modo poſſunt. in poſterum vero magnum imminet periculum. nam, niſi abſtinetur a bello, omnes manifeſto ſcelere contaminari neceſſe eſt. Pugnabunt in cives jam non ignotos.

lin. 32. *nullo diſcrimine*] Ex illo Virgilii: *Tros Tyriuſve mihi nullo diſcrimine agetur.* Hocne, inquit, orandus eſt Cæſar, ut vos ſibi ſervire patiatur, hac ſola lege, ne durius vos Pompejanos habeat, quam Cæſarianos ſuos? Nam alioqui, ut Tacitus inquit, *recentiſſimus quiſq; ſervorum & conſervis ludibrio eſt.*

lin.44. *quod pro cauſa pugnabitis æqua*] Ita recte MS. Non alia cauſa vos hoſtibus ignaviores eſtis, quam quod juſtum bellum geritis. nam illos ſcelera obdurant.

lin.45. *ſed veniam*] Ita emendavimus pro *Et*, eſt enim ἐνθυποφορά.

Pag. 56. lin. 13. *Fecit noſtra fides*] Sic emendavimus, pro, *monſtra.* quod ſane monſtro erat ſimile: adeo nullus inde commodus elici poterat ſenſus. Hoc vult. Potuerat bellum civile Deorum & fati iniquioris videri culpa: præſertim ſi fortuita prælia ignotos ignotis implicuiſſent: nunc profecto noſtra eſt, quia alter alterum novimus, ejuſq; rei certi & nobis conſcii ſumus. Nam quæ aut ignorantia aut impetu fiunt, eorum culpa facile fato aſſignatur; quæ deſtinato καὶ ἐκ προαιρέσεως aguntur, ea non ἀτυχήματα ſunt, ſed ἀδικήματα.

lin. 23. *Agnoſcis Superos*] Deos tibi faventes agnoſcis; qui cauſam tuam non felicem tantum, ſed & favorabilem faciunt.

Pag. 57. lin. 5. *miſcendæ copia mortis*] Ita quidam MS. efficacius quam alii libri *miſcendi Martis.* In Septimo ſimiliter, *morteſq; ſuorum Permiſcere meis.*

Pag. 58. lin. 25. *Conſiliis inimica tuis*] Tuis rebus, tuæ dignitati adverſantia.

lin. 27. *nil fata moramur*] Videmus hoc agere Fortunam, ut te Orbi imponat, nos ei moram injicere nolumus.

Pag. 59. lin. 27. *non deductos colonos*] Antequam deducerentur; quod non contingebat niſi veteranis & victoribus.

lin. 29. *quod abeſt favor*] Ita rectius MS. quam pavor. Liberavit illos Fortuna ab una maxima moleſtia, partium ſtudio. Vtrcunque vicerit, ferent facile, alteri parti ob ſacramentum vetus, alteri ob recens beneficium benevolentes.

Pag. 60. lin. 31. *Impulit ad noctem*] Ita legendum: non *Impedit*, aut *Impetit.*

lin. 43. *Reſtituit rupes tectum mare*] Ita emendavimus, pro *raptus.* Scopuli abſorptos fluctus refundunt.

Pag. 61. lin. 18. *admoto occurrere fato*] Non ideo minor noſtra laus erit quod mortem nobis inferemus, quæ vitari jam aut diu differri, ob vim hoſtium, non poteſt. Quamdiu enim victurus ſit, nemo ſcit.

lin. 25. *metus hinc abſit*] Ita rectius quidam libri quam *omnis abeſt.* Hortantis enim eſt oratio.

lin. 27. *Ut cum*] Ita reſtituimus pro *Aut.*

Pag. 62. lin. 15. *flexoque Urſæ temone paverent*] Quod ſignum erat præcipitantis noctis. Anacreon:

Μεσονυκτίοις ποθ' ὥραις
Στρέφεται ὅτ' ἄρκτος ἤδη

Κατὰ

Κατὰ χεῖρα τὴν βοώτεω.

Pag 63. l.3. *minimumq; in morte*]Ita ex MS.reſtituimus. Antea fuit *nimiumque*. Senſus hic: Minima pars fortitudinis erat, mortem appetere. In ipſa morte militariter pugnant; plus erat.

lin.9. *incurrant*] Ita ſcribendum, non *incurrunt*.

Pag.65. lin.10. *Cognomina collibus*] Caſtra Corneliana.

Pag.66. lin.1. *ſceptri fructum retenti*] Retinuiſſe regnum vel ob hoc gaudet, ut Curioni poſſet malefacere.

lin. 13. *Eripe conſilium pugna*] Id rectius quam *pugnæ*. Sequentia quoque aliter quam ante diſtinximus. Vult enim a vacuo milite expendi cauſarum juſta, ducum merita. Vbi in acie ſteterint, hæc ceſſare.

lin.27. *metuens incautus ab hoſte timeri*] Improviſus hoſti haſtenus, hoc ſolum timebat, ne ab hoſte timeretur, atque ita prælii negaretur occaſio.

Pag.68. lin.25. *Quam vindicta placet*] Tacitus: Nec unquam atrocioribus pop. Romani cladibus, magiſve juſtis judiciis approbatum eſt,non eſſe curæ Deis ſecuritatem noſtram, eſſe ultionem. Vide & Cicer. 3 de Nat. Deorum, ubi de Cinna ſermo.

lin 32. *Vrbi nocuerunt*] Id rectius quam *Orbi*, ob ea que præcedunt.

IN LIB. V.

Pag.70. lin.23. *populoſq; merentes*] Benemeritos de Republica.

Pag.72.l.16. *barbarica cum lampade Pytho Arſit,*] Quo tempore Delphi a Brenno incenſi. Nam locus ipſe Πυθὼ Græcis dicitur.

Pag.73. lin.44. *pectore vatis*] Ita ſcribendum,non *fatis*. poſt *ille*, id eſt Phœbus.

Pag.74.lin.6. *Terribilis ſed Pallor*] Pallor non eſt territæ, ſed terrentis.

lin.16. *ſubſidere regnum*] ἱδρύειν. Vide Servium ad illud in 5. Æneidos: *ſubſedit Aceſtes.*

lin.44. *ſtrictos enſes*] Enſes qui ſtringuntur.

Pap.75. li.34. *Facinus quos inquinat, æquat.*] Imperatores Leo & Anthemius in Conſtitutione, quæ eſt 31 Cod. Iuſtin.de Epiſc. & Cler. Vt eos quos par facinus coinquinat & æquat, utroſque ſimilis pœna comitetur.

Pag. 76. l. 11. *diſce ſine armis poſſe pati*] Seneca: *Immane regnum eſt poſſe ſine regno pati.* Eodem plane modo dixit Seneca, libr. 2. Contr. 11. *Potes ſine viro pati.* Lucanus ipſe nono; *Et neſcis ſine Rege pati.* Notabilis ἰδιωτισμός.

Pag. 77. lin. 15. *diſce ferire*] Diſce in pœna quod in prælio uſurpes, ferire & mortem contemnere.

lin. 21. *Ad ſcelus hoc*] Ad occidendos eos, qui pacem optaverant.

Pag. 79. lin. 39. *meditatus Leucada*] Meditatus bellum civile quod poſtea ad Actium geſſit.

Pag. 81. lin. 40. *Cori verrent mare*] Conjectura vera ducentibus MS. qui non *venient Cori in mare*, ſed *Cori venient mare*, præferunt. Virgilius I. Æneidos:

Ni faciat, maria ac terras cælumque profundum
Quippe ferant rapidi ſecum, verrantque per auras.

Pag. 82. lin. 24. *vento cui concidat*] *Succumbat.* Ita MS.

lin. 42. *Monſtriferos ſinus*] Plenos belluis.

l. 44. *regnoque acceſſit terra ſecundo*] Terra acceſſio facta eſt ejus ſortis quæ Neptuno obvenerat.

Pag. 83. lin. 15. *nautæ videre*] Si qui in mari tum erant.

lin. 24. *Non valet in fluctus*]. Mutavimus diſtinctionem, ſenſu aliter non conſtante. quo minus fluctus quis evertat navem, obſtant fluctus alii.

lin. 41. *Neſciat*] Non *Neſciet*. Optantis enim eſt.

lin. 44. *Privatum mori*] Meo judicio privatum me mori. quanquam enim ſum & Dictator & Conſul, nihil tamen iſta mihi ſunt, qui regiam poteſtatem ſperavi, nec ulla minore contentus eſſe poſſum: hanc nondum adeptus, privatus mihi videor. Ita in ſecundo:

Non privata cupit, Romana quiſquis in urbe
Pompejum tranſire parat.

Non privata, id eſt, Regnum. Hic *privatum*, eſt, nondum regem.

Pag. 85. lin. 4. *nudas aquilonibus undas*] Eſt κατάχρησις. Nam proprie Auſtris patet Nymphæum.

lin. 11. *mentes aquas*] Bonas, pias, faciles.

lin. 36. *vereor civil. arm.*] Puderet me in hoc civili bello, quo omnes conjugibus ac liberis carere debent, lætum ob uxoris præſentiam conſpici.

Pag. 86. lin. 2. *ſorte frequenti*] Vulgari admodum ſorte, hoc eſt, divortio: cum alioqui vere amantes mors ſola ſeparet. Speciem autem divortii habet iſta

ſeparatio.

ſeparatio. Ideo dicit *dimiſſa*, quæ vox divortio convenit.

Pag. 87. lin. 5. *caruiſſe timebat*] Metuebat ne Pompejum non reciperet. Atqui recepit, ſed victum: quod pejus quam non recipere.

IN LIB. VI.

Lin. 10. *Parque ſuum videre Dei.*] Metaphora a gladiatoribus ſumta. Spectatores & fautores, Dii. Arena, Pharſalia. Par gladiatorum, Cæſar & Pompejus. Sic alibi, *ſed par quod ſemper habemus, Libertas, & Cæſar erunt.*

Pag. 88. lin. 11. *Hinc*] Ita melius quam *Huc.* Eſt enim hiſtoriæ continuatio.

Pag. 89. lin. 22. *cum plena ferant*] Malim, *dum.* Moriuntur equi præ fame, dum pabulum ex Corcyra atque Acarnania exſpectatur longo navigationis ſpatio. Vide Cæſarem lib. 3. belli civilis.

Pag. 91. lin. 14. *An plus quam mortem*] An poſſet virtus iniquo loco & certamine amplius aliquid dare quam mortem: hoc eſt, an etiam victoriam dare poſſet.

Pag. 93. lin. 16. *quanta dominum virtute paraſti!*] Salluſtius dixerat hiſtoriar. 1. *Victor exercitus, cui per tot labores & vulnera nihil præter tyrannum quæſitum eſt.*

lin. 21. *adeſt*] adedit.

Pag. 96. lin. 25. *Pythia*] Certamina, quorum præmium laurus.

Pag. 97. lin. 2. *Moverat*] Ita reſcripſi pro *Noverat.* Non enim vult Sexto cognitas artes magicas: ſed imploraſſe illum τὴν νεκυομαντείαν, ut omnibus aliis divinationibus certiorem.

lin. 6. *licentia monſtri*] Nihil tam licenter fingitur, quod non illæ ſuperent. Simile illud Claudiani:

--- *ſed quamvis variis miracula monſtris*
Ingeminent teneras vincturi carmine mentes,
Nil veris æquale dabunt.

lin. 25. *Pocula perficiunt*] Neque hoc præſtant venena, ſed ſola carmina.

lin. 41. *Turbante Noto*] In tempeſtate malaciam faciunt: in ſereno, iratum mare.

Pag. 98. l. 8. *proſpectumque dedit*] Terra in medio obſtans vetat uno in loco videri ſupera cæli atque inferas

fera: quæ ſimul appareant, ſi illi e medio dimoveris.

lin.29. *cantu deprenſa*] Rectum hoc e MS. Simile eſt: *Velut minuta magno Deprenſa navis in mari.*

Pag.99. lin.16. *ubi ſervantur ſaxis*] Quibus in locis corpora non cremantur, ſed conduntur, ut apud Ægyptios & Iudæos. Vide Tacitum hiſt.5. Sequentia ſaniem deſcribunt conditis effluentem corporibus.

lin.25. *Inſertum manibus chalybem*] clavos ferreos quibus fixi, qui in cruce pendebant, quod eſt προσηλῶσαι in Euangelio Ioh.c.20. ver.25.

lin. 28. *quacunque jacet nudum tellure cadaver*] Ita emendavimus pro *quodcunque*. Vbicunque cadaver eſt, ibi ipſa ante vultures.

lin.38. *quoties ſævis opus eſt*] Vbi opus eſt cruentis umbris, ibi ipſa dat morti quos ſuſcitet.

Pag.100. lin.29. *Certos ferre metus*] Paratus ſum ferre quævis mala, dum certa mihi priuſque explorata ſint.

Pag. 101. lin. 23. *trajecto gutture*] Cujusipſa guttur unco trajecerat.

Pag. 102. lin.31. *illiſa cautibus undæ*] Non, *cantibus*. Sonum enim dicit illum inter alios quem fluctus edunt impacti ſcopulis. Et proprie hic ponitur Planctus: ut, *plangunt littora fluctus.*

lin.43. *fila ſorores Tracturæ*] Proba lectio: non *fracturæ*. Iterum neturæ fila quæ ſemel abſolveratis. quia revocatura eſt cadaver ad vitam.

Pag.103. lin.35. *contagia paſſam*] Contagia ciborum Infernalium.

lin.38. *an ille Compellandus erit*] Statius: Scimus enim & quidquid dici, noſcique timetis. Et quæ ſequuntur li.4. Thebaidos: ubi ſimilis νεκυομαντεία deſcribitur. ad quem locum videndus Commentator vetus.

Pag.104. lin.7. *Iam morientis erat.*] Ita legendum ex MS. Oppoſita ſunt, nondum, &, jam.

lin.35. *Syllam de te Fortunæ querentem*] Nunc primum poſt mortem, qui in vita Fortunam adeo obſequentem habuit, ut Felix ideo diceretur. Queritur autem Sulla ob proſtratas partes patricias, quas ipſe foverat.

IN LIB. VII.

Pag. 107. lin.2. *Vnde pares ſomnos populi*] Vtinam populo Romano ſimilis ſomnus contingeret, &, ſicut

ſicut tu illum, ita ille te viciſſim, vel hoc ſaltem modo, aſpiceret.

lin.12. *Injuſſuſque puer*] Scaligeri conjectura erat *Inveſtiſque*.

Pag.108. lin.7. *Si duce te juſſo*] Non jubente. Si tibi Senatus, non tu Senatui imperas. Poſſes & *juſto* ſcribere, id eſt legitimo.

Pag.109. lin.ult. *publica ſigna*] Αἰσχρὸν eſt. nam vox *ſigna* præceſſit, eadem periodo, verſu ante quarto. Dicit autem illa ſigna fuiſſe publica populi Romani uſque ad pugnam Pharſalicam. Poſtea enim nulla in Cæſarem niſi privata arma. Similis locus Taciti: *Poſtquam Bruto & Caßio caſis nulla jam publica arma*.

Pag. 111. lin.34, *& fati*] Ita repoſuimus pro *fatis*, ſenſu manifeſto.

lin.39. *melior fiducia*] Dubius erat ſpei metuſque, ſed metu ſuppreſſo ſpem aperit, ut quæ utilior incitandis militum animis. Dux ſecum metuere omnia debet; coram milite, nihil.

Pag.112. lin.2. *emerito Marte*] Ita melius quam, *emeritos*. Hæc dies bello debellato colonos vos faciet.

lin.26. *minimo ſanguine*] Ita MS. non *nimio*. An externi vel minimum ſanguinis impendere velint rei ad ſe non pertinenti?

lin. 45. *Quove poli motu*] Duplex interrogatio, ut in Decimo, *quantoſne tumores*.

Pag.113. lin.23. *Ignoti jugulum tanquam ſcelus imputet hoſtis*] Lectio ex MS. Senſus: Etiam ſi quis propinquum nullum invenerit quem occidat, cædem ignoti cujuſvis tanto in beneficio accipiam quaſi mea cauſſa parricidium feciſſet. Narrat Tacitus bello civili quod inter Vitellium & Veſpaſianum fuit, militem occiſi a ſe fratris præmium petiiſſe.

lin. 33. *locaſſes*] Noſtra eſt emendatio. Antea, *locaſſet*. *Si locaſſes*, hoc eſt, ſi quis locaſſet. In cælum juſſeris, ibit.

Pag.114. li.38. *metus hos regni, ſpes excitat illos*] Ita diſtinximus. non enim quovis metu vult pugnaſſe Pompejanos, ſed metu tyrannidis: at Cæſarianos contra tyrannidem ſperaſſe.

Pag.115. lin.4. *deſtituit: crimen civile videmus, Tot vacuas urbes.*] Vera hæc diſtinctio. Italiæ ædificia non ætas deſtituit, ſed jacent culpa belli civilis. Vide procemium Pharſaliæ.

lin.

lin.39. *Libertas ultra Tigrim Rhenumque receſſit*] Quaſi dicat, ultra terminos Imperii Romani. Sed cum infra dicat Germanis & Scythis conceſſam libertatem, vereor ne, *Tanaim*, ſit legendum, quem ultra *Scythæ*, ut trans Rhenum Germani. Vltra Tigrim certe Parthi regnabantur, non autem liberi erant. Itaque opponit Tacitus: *Acrior Arſacis regno Germanorum libertas.*

Pag.116. lin.22. *Inde manum ſpectant &c.*] Multis e diverſis lectionibus hanc concinnavimus. Vbi propius hoſtem ventum eſt, aſpiciunt quos petant vultus, quæ ipſis minentur manus, quæ denique facturi eſſent ſcelera.

Pag.117. lin.18. *pondera vergens*] Ita MS. hoc eſt, librans velut eventu dubio.

Pag.118. lin.25. *ſtimulusque furoris*] Oeſtrum Bellonæ.

Pag. 119. lin.1. *quæ viſcera legum*] Emendatio eſt noſtra, eleganti, ni fallimur, metaphora. Ante, *regum*. Atqui Regibus *nihil* cum Senatu, de quo hîc ſermo. Illi enim ſeorſim apud ſua quiſque auxilia.

lin. 6. *nomina legum*] Eadem rurſus emendatio. Legum nomina, hoc eſt, liberæ reipub. ut infra, *legum tempora*, id eſt, anni Conſulares.

lin.29. *Succeſſor Domiti*] Quia ſucceſſurum ſe Cæſari in bellum Gallicum ſperaverat.

Pag.121. lin. 23. *Theſſalicæ pugnæ.*] Major pars cladis Theſſalicæ contigit abſente jam Pompejo; ideoque illi non magis imputari poteſt, quam quæ poſt mortem ipſius acciderunt.

lin.35. *Crede deis*] Perpetuus in te Deorum favor fidem tibi faciat, e duobus malis id tibi eveniſſe quod erat minus. Minus malum eſt bello civili vinci quam vincere. Ni ita eſſet, victorem te feciſſent Dii, quos tibi bene velle dubitare non debes.

Pag.122, lin.19. *Marte ſubactis*] Defatigatis.

lin. 38. *implerunt*] Ita rectius quam *implevit*. Eſt enim in hoc verſu expletus ſenſus.

lin.41. *Ut rapiant*] Quamvis rapiant hæc omnia, non tamen putabunt præmia meritis reſpondere.

lin.44. *caſtra rapit:*] Caſtra, non Romani.

Pag.123. lin.18. *deſiſſet, Agave*] Ita reſcripſimus, pro *deſciſſet*. Non magis externati erant, aut Pentheus cum Agave fureret; aut ipſa Agave cum furere deſiiſſet, & ſcelus ſuum agnoſceret.

Pag.124. lin.11. *cale regitur qui non habet urnam*]

Mæcenas dixerat: *Nec tumulum curo, ſepelit Natura relictos.*

Pag.125.lin.2. *Et ſtantes tumulos*] Tam integros adhuc tumulos, quam vetuſtate collapſos.

IN LIB. VIII.

Pag.126.lin.23. *prævertit triſtia leto, Dedecori*] Fecimus cohærere cum ſequenti commate. Sententia eſt: Felicitatem, ni adſit matura mors, ludibrio ferme homines exponere.

lin.29. *Flumineis vix tuta vadis*] Navis non bellica, ac ne oneraria quidem, ſed fluvialis.

lin.46. *quid perdis tempora luctus?*] Non debes lugendi tempora metu conſumere. Times cum jam ſit quod lugeas: victus maritus ſcilicet.

Pag.127.li.11. *Non ultra gemitus*] Non auſæ ſunt palam lamentari, aut ipſum Pompejum veritæ, aut ne Corneliæ dolorem accenderent.

Pag.128.lin.29. *mundi nomine gaudens*] Non ſui cauſa gaudet, ſed generis humani nomine, quod tam profligato ſæculo fides aliqua ſupereſſet: ipſe alioqui beneficio non uſurus.

Pag.129.li.13. *Stantis adhuc fati*] Cornelia ſtantis fati, ut infra, *æterni Martis Alanos.*

lin.19. *jacentis*] Non, *jacentes.*

lin.34. deſcendet ab arb.] Non, *deſcendit*. nam ſequitur *feretur*. Quare & mox, *tendit*, in, *tendet*, mutavimus.

Pag.130.li.26. *mutare diem*] Aliud ſubire cælum.

lin.37. *ab igne Iam propior*] Diſtinctionem mutavimus, ut ſit ſenſus, Propior Orienti eram quam Perſæ ipſi.

Pag.131.li.12. *medio pelagi*] Priori periodo hæc verba adſcripſimus. Sunt enim oppoſita, medium pelagi, &, magni ſinus. Compenſare eſt compendi facere. Seneca Hippolyto: *Qua via longum compenſat iter.*

Pag.132.lin.27. *Excitoſque ortus*] Parthos alioſq; Orientis populos.

Pag.133. lin.11. *Chaldæos focos*] Ignem Deum Chaldæorum.

lin.12. *cauſa obtenditur*] Cur libertatis tutelam belli cauſam dicimus?

lin.23,24. *clades Heſperias*] Clades acceptas Pharſalico prælio prius Parthi vindicent, quam nos cladem ad Carras?

Pa1.

Pag.134. lin. 12. *gens quæcunque virorum*] Parthos notat, ut effeminatos, imbelles. Sic rex Epiri Alexander ſe in viros incidiſſe dicebat, Alexandrum Philippi Macedonis filium in feminas.

lin.29. *non ullos*] Ita reſcripſimus pro, *ullis*. Nullos horret concubitus interdictos legibus.

Pag.135. lin.9. *Theſſalia*] Non *Theſſaliæ*. Deeſt *in* præpoſitio.

lin.31. *ne jura fidemque*] Ita maluimus quam *nec*. Senſus eſt; Regnandi jus veteribus haud tuto credi: meliores eſſe reges juvenes.

lin.43. *transfuſo æſtu*] Eo mari quod Cyprum & Ægyptum inter funditur.

Pag.136. lin.28. *niſi dum facis*] Noſtra eſt emendatio. Continuanda enim ſcelera docet, juxta illud: *Per ſcelera ſemper ſceleribus tutum eſt iter.*

lin.45. *Theſſaliaque reus*] Damnatus a Diis clade Pharſalica.

Pag.137. lin.12. *an ſit violare neceſſe*] Oſtendo neceſſe eſſe, quia licet, quia poſſum. Neque enim poſſem te lædere, ſi Romanarum rerum potireris. nunc quia non potiris, ob hoc ipſum neceſſe quoque eſt id faciam, ne videar tui tutelam ſuſcipere. Simplicior tamen ſenſus eſſet vocibus tranſpoſitis: *Tene mihi dubitas cum ſit violare neceſſe, An liceat?* Seneca pater: *Neceſſitas, magnum humanæ imbecillitatis patrocinium, omnem legem frangit.*

lin.39. *Cæſaris eſſe nefas*] Ab ipſo Cæſare occidi.

Pag.139. li.24. *ne cede pudori*] Ne te pudeat quod juſſu pueri, decreto ſpadonum, manu deſertoris occideris. Non illis aſſcribenda mors tua, ſed Cæſari.

Pag.140. lin.27. *operæ ſecundæ*] Τῶν δευτερείων: partium ſecundarum. A fabulis ductum. Major enim Achillæ dignitas, qui caput geſtavit, quam Septimii, qui abſciſſum geſtare ipſe non potuit.

Pag.141. lin.8. *uno ſæva die*] Recta lectio, ut patet ex oppoſitione. Opponitur enim dies unus infelix tot annis felicibus.

lin. ult. *munere buſti*] Ita MS. non *funere*. Dolet enim Corneliam ultimum marito officium ſubjiciendi facem non præſtitiſſe.

Pag.143. lin.8. *temeraria dextra*] Poetæ eſt increpatio.

Pag.144. lin.24. *Advertet?*] Ita recte MS.

lin. 28. *Hoc tumulo fortunæ jacens.*] Fortuna quodammodo cum ipſo Pompejo ſepulta, cui ſemper adſuerat.

IN LIB. IX.

Pag.146. lin.2. Nec *ſervire timens*] Quippe paratus mori. Τί; ἐςὶ δοῦλος τοῦ θανεῖν ἄφροντις ὤν;

lin.16. *tuum: (neque enim &c.*] Parentheſin neceſſario addidimus.

lin.18. *Libye*] Ante fuit, *Libyæ*. Non Italia ſola, ſed & Africa teſtatur tutos portus Palinuro placuiſſe, & ab ipſo dictos.

Pag.149. lin.22. *buceta*] Recte; non, *buxeta*.

Pag.150. lin.10. *Cum Tarcho in motu linquendi*] In medio animorum motu ſignum ſeceſſioni dedit. Frigidius ante: *Cum Tarchon motus*.

Pag.151. lin.2. *pari voto*] Eodem voto quo Cæſariani: pro domino; non contra dominatum.

lin.ult. *de victis*] Antea ubique fuit, *devictis*. *Catoni* autem habent & MS. Cato non aliam, inquit, pœnam ſumſit de hoſtibus, præter ipſum vincere. Contentus fuit ſola victoria. id illi ſupplicii ſatis viſum.

Pag.155. li.14. *Libye*] Ita reſcribendum pro, *Libyæ*.

lin.15. *e turbine*] Ita maluimus quam, *ſe*.

lin.19. *non imbriferam*] ὑφ᾽ ἕν. Nubem non imbriferam; hoc eſt, areniferam.

Pag.156. li.17. *Incenſuſque dies &c.*] Verſus hic aliquot omiſimus inepte ex loco inferiore repetitos: qui & in MS. deerant.

lin.43. *extulit Ammon*] Male libri, *abſtulit*, aut, *attulit*. Sola Ammonitis arbores erigit.

Pag.157. lin.38. *dignas adytis voces*] Seneca Controverſ. lib.1. *Erratis niſi illam vocem non M. Catonis, ſed oraculi creditis. Quid enim eſt oraculum? Nempe voluntas divina hominis ore enunciata. Et quem tandem antiſtitem ſanctiorem invenire ſibi divinitas potuit, quam Catonem?*

lin.41. *ſed longam differat ætas*] Ita repoſuimus, cum alii, *longa an differat*, alii aliter haberẽt. Longã differt ætas, hoc eſt, producit; non tamen mutat. Hoc quærere ex Ammone nihil neceſſe eſt. Scitum eſt Stoicum, ut & cætera. Seneca: *Non eſt vita major quæ longior.* Et alia in hanc ſententiam Epiſt.73.

Pag.158. lin.5. *Eſtne Dei ſedes*] Ita recte MS. non *Eſtque*. Vllane alia Dei ſedes eſt quam Vniverſum & Mens Sapientis.

Pag.159. l.17. *Hoc habet infelix, &c.*] Hoc unum eſt Meduſæ, quod impune ſpectatur; crinis ſcilicet.

Nam vultum nemo impune aſpexerit.

lin.36. timente Olim] Non eſt hic ponendum comma: cohærent enim cum ſequentibus. Quo tempore cælum Gigantes timuit, auxit ipſa montes, mutatis in ſaxa Gigantibus.

Pag.160.lin.13. *lunati vulnere ferri*] Ita MS. Harpes deſcriptio, quæ falcata.

lin.21. ſcinderet urbes] Ita MS. hoc eſt, tranſvolaret.

Pag.162. lin.4. *diſcere nulli*] Id melius putavimus quam *dicere*. Noluit quenquam hoc ſcire, ne ſitim nimium timerent.

li.25. cadet] melius quam, *cadit*: ut cohæreat cum ſequetur.

Pag.163. lin.28. *virgas mentita Sabinas*] Scaligeri eſt emendatio. Ante, *Sabaas*, inepte; cum verſu altero ſequatur vox, *Sabæi*. Nec verum eſt turis arbori taxum ſimilem, unde toxica, imo abieti potius aut piceæ. At virgæ Sabinæ eſſent ex quas Sabinis auctoribus Romani magiſtratus uſurpavere. At has ferme ex betulla fuiſſe ait Plinius.

lin.25. *Quam ſegnis*] Quam ſegnis ſit ſagitta, ſi iaculo ſerpenti comparetur.

Pag.164. lin.5. *æthereis cauſis*] Eamus potius ad loca torridiora, ut cœlo non ſerpentibus mortem debeamus.

lin. 40. *caſus alieno in pectore vincit*] Ipſe in militum cordibus vincit malum, dum conſtantiam ipſis aſpirat.

Pag.165. li.34. *dat ſuſpiria curſus Vulneris aut*] Non ut ante, *dant*, & *haud*, ne dari negetur curſus; cum ſenſus ſit, celeritatem vulneris ſuſpiria non permittere.

Pag.168. lin.31. *ſimulati doloris*] Perſuades te ſerio dolere, cum id vultu duntaxat ſimules.

IN LIB. X.

Pag.170. lin.6. *tua profuit umbra*] Pompeji honori hoc Dii dederunt, ne Populi Romani eſſet Ægyptus poſt ipſius mortem. quod futurum fuerat, niſi Cæſar populo Romano imperium omne cum libertate eripuiſſet.

lin.19. *antrum*] Σῶμα dictum.

Pag.171. lin.17. *invidia*] Alexander ſicut ſe vivo alium

alium quam ſe orbi imperare paſſus non eſt; quo illud ſpectat, quod negaverat cælum duos ſoles pati poſſe: ita moriens quoque uni non reliquit imperium, velut invidens alteri tantam magnitudinem.

lin.26. *ſecura Pella*] Parthia quæ de Craſſis triumphat, Macedonibus paruit, quorum oppidum Pella.

lin. 32. *Emathiis tectis*] Alexandrinis, quia Alexandria condita a Macedone. ſic infra, *Pellæi muri*.

Pag.172. lin.12. *Quem decuit*] Ita rectius. alias, *quam*.

Pag.175. lin.4. *dominus aquarum*] Avienus: *Ceſſit Mercurio locus imbrifer.*

lin.9. *quo creſcat in arva*] MS. habent, *quæ*, vulgati, *quod*. Veteres autem quos dicit, ſunt Anaxagoras & Euripides.

lin.20. *Officiis caret unda ſuis*] Officium Nili eſt arva irrigare. hoc autem præſtare non poteſt, niſi a Sole excitetur. ideo hyeme ſe ripis tenet.

lin.29. *Zephyros*] Eteſias.

lin.32. *Vel quod ab*] Democriti placitum.

lin.34. *Vel quod aquas*] Thaletis.

lin.38. *Frigore ab Arctoo*] Ita ferme tradebant Memphitici ſacerdotes.

Pag.176. lin.4. *Sol rapit*] Herodoti ſententia.

Pag.177. lin. 27. *quos inter ut alta In convalle*] Noſtra eſt mutatio. antea fuit, *&c.* in quibuſdam, *in*, & verſu ſequente pro, *In*, *It*. Alveus fluminis montes inter, convallis obtinet ſpeciem.

Pag.178. lin.11. *nubet ſoror impia fratri*] Ita feci ex MSS. in quibus *nubit*. vulgati pejus *nupſit*. Non eſt dubium quin Cleopatra nuptura ſit Ptolemæo. Efficiet hoc Cæſar, cui illa jam vice uxoris eſt.

lin.38. *ingentis fati ſumus*] Ita MS. Magnum eſt fatum noſtrum & potens ad ſcelera.

Pag.180. li.35. *Æſtimat in numero*] Conjectura noſtra eſt: *Res minima in numero*. Senſus mihi videtur: Legati cædes apud alias gentes maximum eſt ſcelus; ſed inter Ægypti ſcelera minimum.

Pag.182. li.22. *Perdidit in ſomnos*] Ita recte MS. In ſomnos perdere eſt impendere ſomno, ita ut rebus melioribus pereat.

M. ANNÆI
LVCANI VITÆ
FRAGMENTVM;

Ex C. Suetonii Tranquilli (ut videtur) libro de Claris Poëtis.

MArcus Annæus Lucanus Cordubenſis prima ingenii experimenta in Neronis laudibus dedit quinquennali certamine. Dein Civile bellum, quod cũ Pompejo a Cæſare geſtum eſt, recitavit. [Qui tantæ levitatis & immoderatæ linguæ fuit,] ut in præfatione quadam ætatem & initia ſua cum Virgilio comparans, auſus ſit dicere, *Et quantũ mihi reſtat ad Culicem?* Hic initio adoleſcentiæ, cum ob infeſtum matrimonium patrem ſuum ruri agere longe cognoviſſet, revocatus Athenis a Nerone, cohortique amicorum additus, atq; etiã quæſtura honoratus. Non tamen permanſit in gratia. Siquidem ægre ferens recitante ſe, ſubito, ac nulla niſi refrigerandi ſui cauſſa, indicto Senatu, Neronem receſſiſſe; neque verbis adverſus Principem, neque factis extantibus poſthæc temperavit. Adeo ut quondã in latrinis publicis, clariore cum ſtrepitu ventris emiſſo, hemiſtichium Neronis, magna conſeſſorum fuga, pronuntiarit; *Sub terris tonuiſſe putes.* Sed & famoſo carmine cum ipſum, tum potentiſſimos amicorũ, graviſſime proſcidit. Ad extremum pene ſignifer Piſonianæ conjurationis extitit, multus in gloria tyrannicidarum palam prædi-

prædicanda; ac plenus minarum; uſque eo intemperans, ut Cæſaris caput proximo cuiq; jactaret. Verum detecta conjuratione, nequaquam animi conſtantiam præſtitit. Facile enim confeſſus, & ad humillimas devolutus preces; matrem quoq; innoxiam inter ſocios nominavit, ſperans impietatem ſibi apud [parricidã] Principẽ profuturam. Impetrato autem mortis libero arbitrio, codicillos ad patrẽ corrigendos quibuſdam verſibus [ſuis] exaravit, epulatuſque largiter, brachia ad ſecandas venas medico præbuit. [Poëmata ejus prælegi memini: confici vero ac vænalia proponi, non tantum operoſe ac diligenter, ſed inepte quoque.]

EIVSDEM VITA,

ex Commentario antiquiſſimo.

MArcus Annæus Lucanus patrem habuit M. Annæum Melam, ex provincia Bætica Hiſpaniæ interioris Cordubenſem Equitem Rom. illuſtrem inter ſuos; notum Romæ, & propter Senecam fratrem, clarum per omnes virtutes virum, & propter ſtudium vitæ quietioris; quod ſequens, magis a turba recedebat, minus latebat. Matrem habuit & regionis ejuſdem & urbis, Aciliam nomine, Acilii Lucani filiam, oratoris operæ apud proconſules frequentis, & apud clariſſimos viros non nullius ingenii; adeo non improbandus, ut in ſcriptis ali-

quibus hodie quoque duret ejus memoria: cujus cognomen huic inditum apparet. Natus eſt 3. Non. Novemb. Cæſare Auguſto Germanico 2. L. Cæſiano 1. coss. Sed in patria ſua non valuit educari: fatorum, credo, decretis, ut id ingenium quod Orbem fama ſui impleturũ creſceret, in domina mundi aleretur urbe. Octavum enim menſem agens Romam tranſlatus eſt. ac ne diſpar eventus in eo narraretur ejus qui in Heſiodo refertur, cum opinio tunc non diſſimilis maneret, cunas infantis, quibus ferebatur, apes circumvolarunt, oſque inſedere complures, aut dulcẽ jam tum ſpiritum ejus inhaurientes, aut fœcundum, & qualem nunc exiſtimamus, futurum ſignificantes. Præceptoribus tunc eminentiſſimis eſt eruditus, eoſq; intra breve temporis ſpatium ingenio adæquavit: una vero ſtudentes ſuperavit profectibus. Declamavit & Græce & Latine cum magna admiratione audientiæ. Ob quod puerili mutato in Senatorium cultum, & in notitiam Cæſaris Neronis facile pervenit, & honore vix dum ætate debito dignus judicatus eſt. Geſſit autem Quæſturam: in qua cum collegis, more tunc uſitato, munus gladiatorium edidit, ſecundo populi favore, Sacerdotium etiam accepit auguratus. Equidẽ hactenus tempora habuit ſecunda. Quæ autem ſequuntur, mutata invidia & odio Neronis, ipſi exitium, domeſticis luctum miſerabilem attulerunt. Inter

amicos

amicos enim Cæſaris, quod tam conſpicuus fieret profectus in poëtica frequenter offendebatur. Quippe & certamine pentaterico acto, in Pompeji theatro laureis, recitante Nerone, fuerat coronatus, & ex tempore Orphea ſcriptum in experimentum ingenii ediderat; & tres libros quales videmus. Quare inimicum ſibi fecit Imperatorem. quo ambitioſe imitante, non hominum tantum, ſed & artium ſibi principatum vendicante, interdictum eſt ei poëtica, interdictum eſt etiam cauſarum actionibus. Hoc factum Cæſaris juvenili æſtimans animi calore, ſperanſq; ultionem, a conjuratis in cædem Neronis ſocius aſſumtus eſt: ſed parum fauſte. Deceptus eſt enim a Piſone & conſularibus, aliiſque prætura perfunctis illuſtribus viris. Dum vindictam expetit, in mortem irruit. Nam ſua ſponte coactus vita excedere, venas ſibi præcidit; periitque prid. Kal. Majas Attico Veſtino & Nerva Syllano coss. 27 ætatis annum agens: non ſine jactura utilitatis, cum patriæ, quæ tantam immature amiſit indolem, tum ſtudiorum quoque. reliqui enim v 11. Belli Civilis libri locum calumniantibus, tanquam mendoſi non darent. qui tametſi ſub vero crimine non egent patrocinio, de iiſdem, dici, quod in Ovidii libris præſcribitur, poteſt; Emendaturus, ſi licuiſſet, erat. Extant ejus & alii complures; ut, * Iliacon. Saturnalia. Cataſcomum. Silvarum x. Tragœdia Me-

dea imperfecta. Salticæ Fabulæ x i v. & Hippamata proſa oratione in Octavium Sagittam: & pro eo, de incendio Vrbis. Epiſtolarum ex Campania. Non faſtidiendi quidem omnes: tales tamen, ut Belli Civilis videatur acceſſio.

ANNOTATIVNCVLA

ad pracedentem Vitam.

* *In hoc Indiculo Operum Lucani pleraq; ſunt aut corrupta, aut obſcura. Forte lucis aliquid attulerit Crinitus, cujus hac verba:* Enumerantur a Grammaticis noſtris, præter opus de bello Cæſaris & Pompeji, complura alia ab eodem Lucano compoſita. Scripſit enim Saturnalia, Silvarum lib. x. Tragœdiam Medeam, quam non abſolvit: de Incendio Vrbis: de Incendio Trojæ, cum Priami calamitate: Orpheum: Fabulas complures, & Epiſtolas. *Libri qui Iliacon inſcribitur, (ita enim hic emendat.* v.c.P. S. *cum ante male ſcriptum eßet,* ut illa: Conſaturnalia) *meminit Luctatius vel Luctantius vetus interpres Statii Papinii, qui hac ex eo citat ad verſ.* 641 *li.* 3 *Thebaid.*

Atque Helenæ timuiſſe Deos. ----

Item ad verſum 322 *libri* 6 *hac.*

Haud aliter raptum tranſverſo limite cæli,
Flammati Phaethonta poli videre, Deique
Tum vice mutata totis in montibus ardens
Terra dedit cælo * naturaque verſa.

Item Interpres ad verſum 424 *libri noni, ex Lucani Catagonio citat hac:*

Thebais Alcmene, qua dum frueretur Olympi
Rector, Luciferum ter juſſerat Heſperon eſſe.

TESTI-

TESTIMONIA ET IVDICIA DE Lucano.

Lucanus ipſe de opere ſuo in VII.

Hæc & apud ſeras gentes, populoſque nepotum,
Sive ſua tantum venient in ſecula fama;
Sive aliquid magnis noſtri quoque cura laboris
Nominibus prodeſſe poteſt, cum bella legentur,
Speſque metuſque ſimul, perituraque vota movebunt:
Attonitique omnes veluti venientia fata,
Non tranſmiſſa, legent, & adhuc tibi, Magne, favebunt.

& in X.

Invidia ſacræ, Cæſar, ne tangere famæ:
Nam, ſi quid Latiis fas eſt promittere Muſis,
Quantum Smyrnæi durabunt vatis honores,
Venturi te meque legent: PHARSALIA *noſtra*
Vivet, & a nullo tenebris damnabitur ævo.

Tacitus *Annal. XVI.*

Mella quibus Gallio & Seneca parentibus natus, petitione honorum abſtinuerat, per ambitionem præpoſteram, ut Eques Romanus Conſularibus potentia æquaretur. Simul acquirendæ pecuniæ brevius iter credebat per procurationes adminiſtrandis Principis negotiis. Idem Annæum Lucanum genuerat grande adjumentum claritudinis.

Idem XV.

Et Lucanus Annæus, Plautiuſque Lateranus Conſul deſignatus, vivida odia intulere (*conjurationi in Neronem.*) Lucanum propriæ cauſæ accendebant, quod famam carminum ejus premebat Nero, prohibueratq; oſtentare, vanus æmulatione. *Mox:* Lucanus, Quinctianuſq; & Senecio diu abnuere. Poſt promiſſa impunitate corrupti, quo tarditatem excuſarent, Lucanus Atillam matrē ſuā, Quinctianus Glicium Gallum, Senecio Annium Pollionem, amicorum præcipuos, nominavere. *Deinde:* Non enim omittebant Lucanus quoq; &

Senecio paſſim conſcios edere. *Poſtea* : Exin M. Annæi Lucani cædem imperat (*Nero.*) Is profluente ſanguine, ubi *frigeſcere* pedes manuſque, & paulatim ab extremis cedere *ſpiritum*, fervido adhuc & compote mentis pectore intelligit, recordatus carmen a ſe compoſitum, quo vulneratum militem per ejuſmodi mortis imaginem obiiſſe tradiderat, verſus ipſos retulit; eaque illi ſuprema vox fuit. *Poſtea:* Atilla ſine abſolutione, ſine ſupplicio diſſimulata. *Iterũ* A N N. X V I. Interfecto (*Lucano,*) dum rem familiarem ejus acriter requirit (*Mella pater,*) accuſatorem concivit Fabium Romanum, ex intimis Lucani amicis. Mixta inter patrem filiumq; conjurationis ſcientia fingitur, aſſimilatis Lucani litteris.

Verſus quos morientem Lucanum pronunciaſſe ait Tacitus, ſunt qui hos eſſe exiſtiment :

Scinditur avulſus, nec ſicut vulnere ſanguis
Emicuit lentus; ruptis cadit undique venis ;
Diſcurſusque animæ diverſa in membra meantis
Interceptus aquis. ------

Alii hos :

Sanguis erant lacrymæ: quæcunq; foramina novit
Humor, ab iis largus manat cruor: ora redundant,
Et patula nares: ſudor rubet: omnia plenis
Membra fluunt venis, totũ eſt pro vulnere corpus.

STATIVS PAPINIVS *Præfatione ad Librum ſecundum Silvarum.*

Excludit volumen Genethliacon Lucani, quod Polla Argentaria cariſſima uxorum, cum hunc diem forte conſecraremus, imputari ſibi voluit. Ego non potui majorem tanti autoris habere reverentiam, quam quod laudes ejus dicturus Hexametros meos timui.

Eiuſdem Genethliacon Lucani.

LVCANI proprium diem frequentet,
Quiſquis collibus Iſthmiæ Diones
Docto pectora concitatus œſtro,
Pendentis bibit ungulæ liquorem.
Ipſi, quos penes eſt honor canendi,
Vocalis citharæ repertor Arcas,
Et tu Baſſaridum rotator Evan,

Et

Et Pæan, & Hyantiæ ſorores,
Lætæ purpureas novate vittas.
Crinem comite; candidamque veſtem
Perfundant ederæ recentiores.
Docti largius evagentur amnes,
Et plus Aoniæ virete ſilvæ,
Et ſi qua patet, aut diem recepit,
Sertis mollibus expleatur umbra.
Centum Theſpiacis odora lucis
Stent altaria, victimæque centum,
Quas Dirce lavat, aut alit Cithæron.
Lucanum canimus. favete linguis.
Veſtra eſt iſta dies, favete Muſæ,
Dum qui vos geminas tulit per artes
Et junctæ pede vocis, & ſolutæ,
Romani colitur chori Sacerdos.
Felix heu nimis & beata tellus,
Quæ pronos Hyperionis meatus
Summis Oceani vides in undis,
Stridoremque rotæ cadentis audis,
Quæ Tritonide fertiles Athenas
Unctis Bætica provocas trapetis.
Lucanum potes imputare terris.
Hoc plus quam Senecam dediſſe mundo,
Aut dulcem generaſſe Gallionem.
Attollat refluos in aſtra fontes
Grajo nobilior Melete Bætis.
Bætin Mantua provocare noli.
Natum protinus, atque humum per ipſam
Primò murmure dulce vagientem
Blando Calliope ſinu recepit.
Tum primum poſito remiſſa luctu
Longos Orpheos exuit dolores:
Et dixit, puer o dicate Muſis,
Longævos cito tranſiture vates,
Non tu flumina, nec greges ferarum,
Nec plectro Geticas movebis Ornos:
Sed ſeptem juga, Martiumque Tybrim,
Et doctos equites, & eloquente
Cantu, purpureum trahes Senatum.
Nocturnas alii Phrygum ruinas,
Et tardi-reducis vias Ulyſſi,
Et puppem temerariam Minervæ
(Trita vatibus orbita) ſequantur.
Tu carus Latio, memorque gentis
Carmen fortior exeris togatum.

Ac primum, teneris adhuc in annis
Ludes Hectora, Theſſaloſque currus.
Et ſupplex Priami potentis aurum.
Et ſedes reſerabis Inferorum.
Ingratus Nero dulcibus theatris,
Et noſter tibi præferetur Orpheus.
Dices culminibus Remi vagantis,
Infandos domini nocentis ignes.
Tu caſtæ titulum, decuſque Pollæ
Iucunda dabis allocutione.
Mox cœpta generoſior juventa
Albos oſſibus Italis Philippos,
Et Pharſalica bella detonabis.
Et fulmen ducis inter arma divi,
Libertate gravem pia Catonem,
Et gratum popularitate Magnum,
Tu Peluſiaci ſcelus Canopi
Deflebis pius, & Pharo cruenta
Pompejo dabis altius ſepulchrum.
Hæc primo juvenis canes ſub ævo
Ante annos Culicis Maroniani:
Cedet Muſa rudis ferocis Ennî,
Et docti furor arduus Lucretî,
Et qui per freta duxit Argonautas,
Et qui corpora prima transfigurat.
Quin majus loquor, ipſa te Latinis
Æneis venerabitur canentem.
Nec ſolum dabo carminis nitorem,
Sed tædis genialibus dicabo
Doctam, atque ingenio tuo decoram:
Qualem blanda Venus, daretque Iuno:
Forma, ſimplicitate, comitate,
Cenſu, ſanguine, gratia, decore.
Et veſtros Hymenæon ante poſtes
Feſtis cantibus ipſa perſonabo.
O ſævæ nimium, graveſque Parcæ,
O nunquam data feſta longa! ſummis
Cur plus ardua caſibus petatis?
Cur ſæva vice magna non ſeneſcunt?
Sic natum Naſamonii Tonantis
Poſt ortus, obituſque fulminatos,
Anguſto Babylon premit ſepulchro.
Sic fixum Paridis manu trementis
Peliden Thetis horruit cadentem.
Sic ripis ego murmurantis Hebri
Non mutum caput Orpheos ſequebar.

Sic & tu rabidi (nefas) Tyranni
Iuſſus præcipitem ſubire Lethen,
Dum pugnas canis, arduaque voce
Das ſolatia grandibus ſepulchris.
O dirum ſcelus! o ſcelus! tacebis.
Sic fata eſt, leviterque decidentes
Abraſit lachrymas nitente plectro.
At tu, ſeu rapidum poli per axem
Famæ curribus arduis levatus,
Qua ſurgunt animæ potentiores,
Terras deſpicis, & ſepulchra rides:
Seu pacis meritum nemus reclusæ
Felix Elyſiis tenes in oris,
Quo Pharſalica turba congregatur,
Et te nobile carmen inſonantem
Pompeji comitantur, & Catones:
Tu magna ſacer & ſuperbus umbra
Neſcis Tartaron, & procul nocentum
Audis verbera, pallidumque viſa
Matris lampade reſpicis Neronem,
Adſis lucidus, & vocante Polla
Vnum quæſo diem Deos ſilentum
Exores. ſolet hoc patere limen
Ad nuptas redeuntibus maritis.
Hæc te non thiaſis procax doloſis
Falſi numinis induit figura;
Ipſum ſed colit, & frequentat ipſum
Imis altius inſitum medullis.
Ac ſolatia vana ſubminiſtrat
Vultus, qui ſimili notatus auro
Stratis prænitet, incubatque ſomno.
Securæ procul hinc abite mortes:
Hæc vitæ genialis eſt origo.
Cedat luctus atrox, geniſque manent
Iam dulces lachrymæ, dolorque feſſus
Quicquid fleverat ante, nunc adoret.

M. FABIVS QVINTILIANVS.

Lucanus ardens & concitatus, & ſententiis clariſſimus, &, ut dicam quod ſentio, magis Oratoribus quam Poetis annumerandus.

Martialis de Natali Lucani.

Hac eſt illa dies, quæ magni conſcia partus
Lucanum populis, & tibi Polla dedit.
Heu Nero crudelis, nullaque inviſior umbra;
Debuit hoc ſaltem non licuiſſe tibi.

Idem

Idem de Lucano.

Sunt quidam qui me dicunt non eſſe Poëtam,
Sed qui me vendit Bibliopola putat.

Idem alibi.

---- unicumque Lucanum
Facunda loquitur Corduba.

Auctor Dialogi de Cauſis corruptæ eloquentiæ.

Exigitur enim jam ab Oratore poeticus decor; non Attii aut Pacuvii veterno inquinatus; ſed ex Horatii & Virgilii & Lucani ſacrario prolatus.

Sidonius Apollinaris lib. II. Ep. X.

Reminiſcere quod ſæpe verſum Corinna cum ſuo Naſone complevit, Argentaria cum Lucano, &c.

Idem Carm. IX.

Non quod Corduba præpotens alumnis
Facundum ciet, hic putes legendum.
Quorum unus &c.
Pugnam tertius ille Gallicani
Dixit Cæſaris, ut gener ſocerque
Cognata impulerint in arma Romam:
Tantum dans lacrymas ſuis Philippis,
Ut credat Cremeræ levem ruinam;
Infra & cenſeat Alliam dolendam,
Ac Brenni in trutina Iovem redemptum;
Poſtponat Trebiam, &c.

D. Hieronymus in Chronico Euſebiano Num. MMLXXX. in anno X Neronis.

M. Annæus Lucanus Cordubenſis Poeta in Piſoniana conjuratione deprehenſus, brachium ad ſecandas venas medico præbuit.

Inſcriptio vetus.

M. ANNÆO LVCANO
CORDVBENSI POETÆ
BENEFICIO NERONIS
FAMA SERVATA.

FINIS.

2899037

o.

oſiam,

um

rrupta

icus decor; nõ
; ſed ex Horatii
s,

Ep. X.
rinna. cum ſua
cano, &c.

nic
n.

m:
is,
;
n,
apium;

Euſebiano
Veronis.
era in Piſonia-
m ad ſecundas

ANO
ETÆ
NIS